Victor Hugo

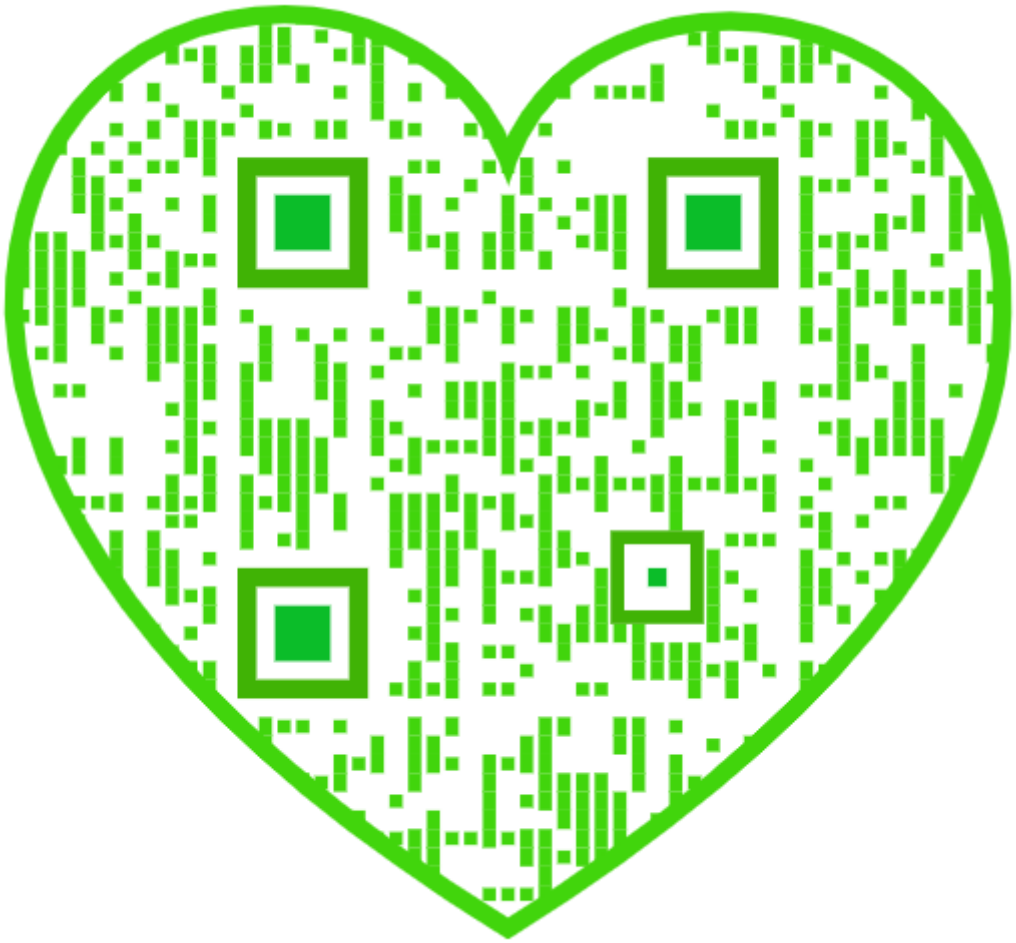

DE MAN DIE LACHT

VICTOR HUGO

DE MAN DIE LACHT

EERSTE DEEL

UITGEVERSMAATSCHAPPIJ „MINERVA"
AMSTERDAM

EERSTE GEDEELTE.

DE ZEE EN DE NACHT.

EERSTE INLEIDING.

EERSTE HOOFDSTUK.

Ursus en Homo.

Ursus en Homo waren door de nauwste vriendschap verbonden. Ursus was een mensch; Homo was een wolf, maar innerlijk waren zij twee gelijke wezens, zoo aan elkander gewend, dat zij niet buiten elkander konden. De mensch had den wolf zoo gedoopt. Waarschijnlijk had hij zijn eigen naam ook zelf gekozen, en waar hij Ursus een geschikten naam had gevonden voor zich zelf, had hij Homo een geschikten naam gevonden voor het dier. Samen werkten deze man en deze wolf op de kermissen, op de dorpsfeesten, op de hoeken der drukke straten, en verder overal waar maar menschen waren, die graag zotteklap aanhoorden, en wondermiddelen voor alle kwalen kochten, en die zijn overal. De wolf, goedaardig en ongevaarlijk, was zoo tam en gehoorzaam, dat iedereen er plezier in had. De menschen zien graag iets wat getemd is. Ons hoogste genot is alle graden van knechtschap en dienstbaarheid achter elkaar in optocht voorbij te zien trekken — wat de reden is dat er altijd zooveel volk komt kijken naar koninklijke stoeten.

Ursus en Homo trokken van het eene kruispunt naar het andere, van de marktpleinen van Abersystwith naar die van Yedbung, van landstreek tot landstreek, van graafschap tot graafschap, van stad tot stad. Als er op de eene markt geen zaken meer te doen waren, gingen zij naar de andere. Ursus huisde in een woonwagen, die Homo wel zoo goed was overdag te trekken en 's nachts te bewaken. Waren de wegen slecht, bevond men zich in heuvelachtige streken, waren er te

diepe wagensporen of lag de modder te dik, dan spande de man zich ook voor den wagen en trok broederlijk naast den wolf mee. Zoo waren zij samen ouder geworden. Zij kampeerden naar het uitkwam op een braakliggend stuk land, op een open plek in't bosch, in een gezellig hoekje aan een kruispunt van wegen, in de nabijheid van een of ander gehucht, bij de poorten der steden, in de markthallen, aan den kant van den weg, aan den rand van een park, op het voorplein der kerken. Als de wagen stilhield op een of ander kermisveld, als de moedertjes met open mond kwamen toeloopen, de nieuwsgierigen een kring maakten, hield Ursus een toespraak en Homo was dan in zijn element. Met een bakje in zijn bek ging hij bij de toehoorders rond. Zij verdienden hun broodje. De wolf was erg knap, de man eveneens. De wolf was door den man afgericht, of wel had zichzelf afgericht op verschillende wolvenkunstjes, die het hunne bijdroegen tot de recette. — Pas op, dat je nooit tot een mensch ontaardt! zei zijn vriend altijd.

De wolf beet nooit, de man wel eens. Dat is te zeggen, hij Ursus, beet naar de menschen zooals hij dat noemde, om uit te drukken hoe hij over hen dacht. Ursus was een menschenhater, en om zijn misanthropie, zijn menschenhaat, bot te vieren, was hij geworden wat hij was — iemand die de menschen een beetje beetnam. Gedeeltelijk natuurlijk ook om te leven, want ook de maag stelt haar eischen. Verder was deze kermisreiziger-menschenhater, hetzij om zich te compliceeren, dan wel om zich te completeeren, ook dokter. Meer nog, want wat beteekent een dokter eigenlijk, hij was buikspreker. Men zag hem spreken, zonder dat zijn mond bewoog. Hij kon toon en uitspraak van den eerste den beste zoo nadoen, dat die persoon werkelijk meende zichzelf te hooren; hij wist iemands stem zoo na te bootsen dat men er door in de war raakte. En ook wist hij het onbestemde gemompel, dat overal is waar een aantal menschen bijeen zijn, te imiteeren, wat hem recht gaf op den titel van *engastrimythus*. Dien hij dan ook voerde. Hij reproduceerde alle soorten van vogelgeluiden, vooral van die welke, net als hij, trekvogels waren; zoodat hij u als hij wou, naar verkiezing een marktplein vol rumoer van menschen of een veld vervuld met geluiden van dieren kon laten hooren en dat nog weer in alle variaties van luid lawaaierig geschreeuw

tot nauw hoorbaar gegons. — Trouwens zulke talenten mogen zeldzaam zijn, ze bestaan. In zijn tijd vervulde een zekere Touzel bij Buffon de betrekking van menagerie — hij kon het door elkaar schreeuwen van menschen en dieren nadoen en zoowat alle dierengeluiden imiteeren. Ursus was scherpzinnig en in alles een beetje anders dan een gewoon mensch, hij deed wat raar en hield zich op met allerlei dingen, waar wij als verstandige menschen geen geloof aan slaan. Hij deed of hij dat wel deed. Natuurlijk moest hij dat ook wel doen terwille van zijn vak. Hij las iemands lot uit de lijnen van zijn hand, opende boeken op goed geluk en liet zoo het toeval spreken, voorspelde de toekomst en deed de lui gelooven, dat als men een zwarte merrie tegenkomt dit kwaad voorspelt, en dat het nog gevaarlijker is, als men op reis gaat zijn naam te hooren noemen door iemand, die niet weet waar men naar toe moet. Hij noemde zich „koopman in bijgeloof". Hij zei: „Er is tusschen mij en den aartsbisschop van Canterbury een verschil, ik kom er voor uit". Zoodat de aartsbisschop, terecht verontwaardigd over zulke oneerbiedige ondubbelzinnigheden, hem eens op een keer voor zich liet verschijnen. De slimme Ursus wist echter zijn Heiligheid te ontwapenen: hij las hem een Kerstpreek voor, door hem, Ursus, gemaakt, en die de aartsbisschop zoo stichtelijk vond, dat hij hem van buiten leerde en hem in de kerk opzeide, als van hem, den aartsbisschop, zelf. Waarna hij Ursus genadiglijk vergiffenis schonk.

Ursus genas zieken, hetzij omdat, hetzij ondanks hij dokter was. Hij kende de eigenschappen van de kruiden, en vooral van de alledaagsche, die overal om ons heen te vinden zijn. Hij wist welke schatten van gezondheid er te halen vielen uit een groot aantal planten, die de menschen veel te gewoon vinden. Tering behandelde hij met rossolis; ook werkte hij met de bladen van de wolfsmelk, die van onderen van de plant geplukt een purgeermiddel en van het bovenste gedeelte geplukt, een braakmiddel zijn; hij genas een zeere keel met een uitwas, welke groeit op een andere plant; hij wist welke soort bloembies goed was voor het paard; hij was natuurlijk op de hoogte van de schoonheden en deugden van het mandragorakruid, dat, zooals iedereen weet, tegelijk man en vrouw is. Dit alles bracht wat in het laadje. Hij genas brandwonden met salamanderwol, waarvan, naar Plinius verhaalt, keizer

Nero een servet had. Ursus bezat een distilleertoestel met toebehooren, hij deed aan transmutatie; hij verkocht wondermiddelen. Men vertelde van hem, dat hij een tijdje opgesloten was geweest in het gekkenhuis van Bedlam; men had hem de eer bewezen hem voor krankzinnig te houden, maar men had hem weer losgelaten, toen men bemerkte, dat hij enkel maar poëet was.

Deze historie was waarschijnlijk niet waar; wij hebben allemaal van die legenden te verduren.

De waarheid is, dat Ursus in zijn soort geleerd was, bovendien een man van smaak, die vroeger wel verzen had gemaakt in het Latijn. Hij was geleerd in tweeërlei opzicht — hij was een discipel van Hippocrates en hij was een discipel van Pindarus, hij hippocratiseerde en hij pindariseerde. In bombast had hij kunnen wedijveren met Rapin en met Vida. Hij had met evenveel succes als Père Bouhours Jezuïten-drama's kunnen schrijven. Zijn bekendheid met de eerwaarde rythmen en metrums der ouden maakte, dat hij zich nog al te buiten ging aan beeldspraak en de klassieke metaphoren als uit zijn mouw schudde.

Als hij een moeder zag loopen voorafgegaan door haar twee dochters, zei hij: „Kijk, daar gaat een *dactylus*"; een vader gevolgd door zijn twee zoons, noemde hij een *anapestus*, en een kleinkind achter zijn grootvader en grootmoeder aanloopend een *amphimacrus*.

Bij zooveel geleerdheid moest hij wel doodarm zijn. De school van Salerno leerde: „Eet weinig en vaak." Ursus at weinig en niet vaak, zoodat hij het wijze voorschrift voor de helft opvolgde en voor de helft in den wind sloeg; maar dat was de schuld van het publiek, dat niet altijd in voldoende mate toestroomde en dan nog lang niet altijd wat van hem kocht. Ursus zei: „Het uithoesten van een wijze spreuk is een verlichting. Zoo troost zich de wolf met zijn gehuil, het schaap met zijn wol, het bosch met zijn vogeltjes, de vrouw met de liefde en de wijsgeer met spreuken." Zoo noodig fabriceerde Ursus komediestukjes, die hij zelf en zoowat alleen speelde, dan gingen zijn geneesmiddelen veel vlotter van de hand. Hij had onder meer een heroïsch herdersgedicht gemaakt, ter eere van den ridder Hugh Middleton, die in 1608 een rivier naar Londen bracht. Deze rivier vloeide rustig en wel door

het graafschap Hertford, zestig mijlen van Londen; ridder Middleton kwam en maakte zich van haar meester, hij liet een heele brigade van zeshonderd man aanrukken, gewapend met schop en houweel, zette zc hier aan het graven, daar aan het ophoogen, hier twintig voet hoog, daar dertig voet diep, liet houten waterleidingen maken over de valleien, tusschen de heuvelen, en achthonderd bruggen van baksteen bouwen, en op een goeden dag bereikte de rivier Londen, waar gebrek heerschte aan drinkwater. Ursus verwerkte al deze alledaagsche bijzonderheden tot een sierlijke bucolische idylle tusschen den stroom de Theems en een denkbeeldige rivier Serpentinen; de stroom noodigde de rivier bij zich te visite, bood haar zijn bed en zeide: „Ik ben te oud om de vrouwen te behagen, maar rijk genoeg om ze te betalen." Een even vernuftige als galante wending, om te kennen te geven, dat Sir Hugh Middleton het heele werk had laten verrichten op eigen kosten.

Ursus was om nog een eigenaardigheid merkwaardig: de alleenspraak. Schuw en eenzelvig, liefst maar in z'n eentje voortlevend, had hij toch nu en dan behoefte eens te praten; om het eene te doen en het andere niet te laten, had hij zich aangewend met zichzelf te redeneeren. Wie bij ondervinding weet wat de eenzaamheid is, zal ondervonden hebben hoezeer de monoloog in onzen aard ligt. Het woord wil van binnen naar buiten. Redeneeren in de ruimte is het openmaken van een zweer. Hardop spreken als men alleen is, is als een samenspraak met den god in ons binnenste. Socrates, het zal niemand onbekend zijn, had deze gewoonte. Luther eveneens. Ursus volgde ten deze het voetspoor dezer groote mannen. Hij had de hermaphroditische eigenschap van zijn eigen auditorium te zijn. Hij deed zichzelf vragen en gaf er antwoord op; hij prees zichzelf en schold zichzelf uit. De menschen op straat hoorden hem soms in zijn woonwagen met zichzelf ruzie maken. De voorbijgangers, de lieden van de straat, die hun eigen manier hebben om intelligente menschen te waardeeren, zeiden: 't Is een idioot. Hij schold zichzelf soms uit, naar we zooeven zeiden, maar hij had ook zijn oogenblikken, dat hij zichzelf recht deed. Eens op een dag hoorde men hem in een dier redevoeringen tot zichzelf uitroepen: — Ik heb de plant bestudeerd in al haar geheimen, in den stengel, in de

loten, in de kelkbladen, in de kroonbladen, in de eitjes, in de kiemsporen van de zwammen, in de vruchtlichaampjes van de korstmossen. Ik ben afgedaald in de chromatie, in de osmose en in de chymose, dat wil zeggen in het ontstaan van de kleur, van de geur en van den smaak." — Er was ongetwijfeld in dit certificaat, dat Ursus hiermee uitreikte aan Ursus, eenige overdrijving, maar wie zich niet heeft verdiept in de chromatie, de osmose en de chymose, werpe den eersten steen op hem.

Gelukkig voor hem was Ursus er nooit toe gekomen om naar de Nederlanden te gaan. Daar had men hem vast en zeker gewogen om te zien of hij het normale gewicht had boven of beneden hetwelk een mensch een toovenaar is en heksen kan. Dat gewicht was daar te lande zorgvuldig vastgesteld bij de wet. Het was ongetwijfeld een makkelijke en eenvoudige, heel niet omslachtige manier. Men zette je op een weegschaal en als je het gewicht niet haalde of het overschreed was het bewijs geleverd; als je te zwaar was werd je verbrand. Nog heden ten dage kan men te Oudewater de balans zien, die gebruikt werd om heksen en dergelijken te wegen; ze dient nu echter om kaas te wegen, zoo is ook daar de godsdienst ontaard ! Ursus had vast deze gewichtsproef niet doorstaan. Op zijn reizen dacht hij er dan ook niet aan zich in Holland te wagen, en hij deed daar verstandig aan. Overigens gelooven wij niet, dat hij ooit plan had gehad Groot-Brittanië vrijwillig te verlaten.

Hoe dit zij, daar hij arm was en in een of ander bosch Homo had opgedaan, had hij smaak gekregen in het zwerversleven. Hij had dien wolf tot zijn compagnon genomen en had met hem het land doorgetrokken, levend in de vrije lucht het groote leven van het toeval. Hij wist zich er door te slaan en was niet gauw ten einde raad, en zeer bedreven in alles wat de kunst van zieken genezen betreft, hij kende een menigte kunstgrepen, wist de menschen gezond te maken en deed op dit gebied haast wonderen; men beschouwde hem als een uitstekend dokter; hij ging ook, men begrijpt het zeker wel, een beetje voor duivelskunstenaar door; een beetje, niet zoo, dat het hem gevaarlijk kon worden; het was in dien tijd een kwaad ding verdacht te worden van vriendschappelijke betrekkingen met den duivel. Om de waarheid te zeggen, stelde Ursus, gedreven door

zijn hartstocht voor de pharmacie en door zijn liefde voor de planten, zich vaak genoeg aan dit gevaar bloot, immers, hij ging vaak kruiden zoeken in het dichtst der bosschen, waar men zeker wist, dat Lucifer zich ophield en er zijn duivelsplanten liet groeien en waar men de kans loopt, zooals dit persoonlijk is waargenomen door den counsellor, De l'Anvre, in de nevelen van den avond een man uit den grond te zien komen ,blind aan het rechteroog, zonder mantel, degen op zij, op bloote voeten en, met een zwavellucht." Ursus evenwel, hoewel wat zonderling in zijn doen en laten en wat vreemd van humeur, was een te fatsoenlijk man om het naar willekeur te laten hagelen, gezichten te laten verschijnen, menschen zich dood te laten dansen, nachtmerries te bezorgen of uit een ei hanen met vier vleugels te laten komen; met zulke streken liet hij zich niet in. Ook zekere andere afschuwelijkheden kon men hem niet ten laste leggen. Bijvoorbeeld niet dat hij Duitsch, Hebreeuwsch of Grieksch kon spreken zonder die talen te hebben geleerd, een zeker teeken van verfoeilijke snoodheid of van een aangeboren ziekelijkheid veroorzaakt door een verdachte kwaadsappigheid. Als Ursus Latijn sprak, was het alleen, omdat hij het kende. Hij onthield er zich angstvallig van Syrisch te spreken, aangezien hij dit niet kende; bovendien is het bewezen, dat het Syrisch de taal is van den heksensabbath. In de geneeskunst gaf hij met groote stelligheid de voorkeur aan Galenus boven Cardanus. Cardanus, hoe geleerd ook, was toch maar een nietige worm, vergeleken bij Galenus.

Ursus was, in één woord, geen personage, dat de politie zorg baarde. Zijn woonwagen was ruim genoeg, dat hij er zich in kon uitstrekken op een koffer, die zijn weinig weelderige garderobe bevatte. Hij was de bezitter van een lantaarn, van verscheidene pruiken, en van een aantal gereedschappen, die opgehangen waren aan krammen, waaronder ook een paar muziekinstrumenten. Hij was verder in het bezit van een berenhuid, die hij op dagen van groote uitvoeringen omdeed; hij noemde dat in costuum werken. Hij zei: „Ik heb tweeërlei vel en dit is het echte." En dan wees hij op zijn berenhuid. De woonwagen was voor hem en zijn vriend den wolf. Behalve zijn wagen, zijn distilleertoestel en zijn wolf had hij nog een fluit en een violoncello, waarop hij heel aardig wist te spelen. De elixers, die

hij verkocht, fabriceerde hij zelf. Met zijn talenten wist hij zoo te woekeren, dat hij soms wat te eten had. In de zoldering van zijn wagen was een gat, waardoor de pijp van een fornuisje liep, dat naast zijn koffer stond, dicht genoeg om dezen te blakeren. Dit fornuisje had twee afdeelingen in de eene kookte hij alchimistische preparaten, in de andere zijn aardappels. De wolf sliep des nachts onder den wagen, vriendschappelijk vastgemaakt aan een ketting. Homo was zwart-, Ursus grijsharig; Ursus was vijftig jaar, als hij tenminste geen zestig was. Zijn opvatting van het menschelijk leven was zoo, dat hij, naar we gezien hebben, aardappels at, toen even veracht als nu de schillen en alleen gebruikt als voeder voor varkens en gevangenen. Hij stelde zich tevreden met dien kost, verontwaardigd, maar zich schikkend in zijn lot. Hij was niet groot, al was hij lang. Hij was gebogen en zwaarmoedig. De gebogen houding van den grijsaard getuigt van overbelasting in het leven. De natuur had hem een somberen aard gegeven. Het viel hem moeilijk ook maar te glimlachen en het was hem altijd onmogelijk geweest te schreien. Van de vertroosting, die een traan biedt, was hij verstoken, evenals van de smartstilster blijheid. De oude mensch is een denkende ruïne; Ursus was zulk een ruïne. Welbespraakt als een charlatan, mager als een profeet, prikkelbaar en somber, zoo was Ursus. In zijn jonge jaren was hij philosoof geweest bij een lord.

Dit alles speelde zich af tweehonderd jaar ongeveer geleden, in den tijd, dat de menschen nog wat meer wolven waren dan zij heden ten dage zijn. Niet heel veel meer evenwel.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Homo was niet maar de eerste de beste wolf. Door zijn smaak voor vruchten deed hij denken aan een prairiewolf, door zijn donkere vacht aan de Afrikaansche lycaon, en door zijn gedempt gehuil aan een Zuid-Amerikaansche culpeu; maar men heeft het oog van den culpeu nog niet voldoende onderzocht om er zeker van te zijn of hij niet tot de vossen behoort, en Homo was een echte wolf. Hij was vijf voet lang, wat voor een wolf een

mooie lengte is, zelfs voor een uit Lithauen; hij was erg sterk; hij keek wat schuins en loerend, maar dat kon hij niet helpen; hij had een zachte tong, waar hij Ursus soms mee likte; de huid van zijn ruggestreng was bedekt met een smalle kam borstelig haar, en hij had de gezonde magerte van het bosch. Voor hij bij Ursus was en een wagen had te trekken, legde hij met gemak zijn veertig mijlen per nacht af. Toen Ursus hem voor het eerst aantrof, bij een beek in het dichtst van het bosch, en zag met hoeveel overleg en slimheid hij krabben wist te vangen, had hij dadelijk genegenheid voor hem opgevat en in hem een fatsoenlijken, onvervalschten schaaldier-etenden Koeparawolf begroet.

Ursus stelde Homo als lastdier boven een ezel. Zijn wagen te laten trekken door een ezel zou hem tegen de borst hebben gestuit, daarvoor stond voor hem de ezel te hoog. Ook had hij opgemerkt, dat de ezel, de viervoetige denker, die door de menschen weinig wordt begrepen, van die eigenaardige opstekingen en spitsingen van de oogen heeft als wijze menschen zotternijen uitkramen. In het leven is de ezel tusschen ons en onze gedachten als een derde; dat is hinderlijk. Als vriend stelde Ursus Homo boven een hond, op grond, dat de vriendschap van een wolf zooveel moeilijker is te winnen. Zoo was Ursus in elk opzicht tevreden met Homo. Homo was voor Ursus meer dan een lotgenoot, het was zijn gelijke. Ursus klopte hem op de ingevallen zijden en zei: Ik heb mijn dubbelganger gevonden. Ook zei hij wel: Wie weten wil, als ik dood ben, wat ik er voor een was, heeft alleen maar Homo gade te slaan. Ik laat hem achter als conform afschrift.

De Engelsche wet, niet bijzonder zachtzinnig jegens wilde dieren, had het den wolf lastig kunnen maken en het hem kwalijk kunnen nemen, dat hij het wagen durfde overal maar zoo familiaar zich te vertoonen, maar Homo profiteerde van de bewegingsvrijheid door een statuut van Eduard IV verleend aan dienstbaren: Ieder, die dienstbaar is, kan in het gevolg van zijn heer vrijelijk komen en gaan. Bovendien moest men ten opzichte van de wolven in die dagen wat door de vingers zien, met het oog op de mode der dames van het hof, onder de laatste Stuarts, om bij wijze van schoothondjes kleine, corsac-wolfjes te houden, Adives geheeten, ter grootte eener kat, die zij met groote kosten uit Azië lieten komen.

Ursus had Homo een deel zijner talenten medegedeeld, zooals van rechtop te gaan, zijn woede te verdunnen en uit te rekken tot slecht humeur, te grommen inplaats van te huilen, en zoo voort; van zijn kant had de wolf zijn meester ook wat geleerd: het te stellen zonder dak, zonder eten, zonder vuur, honger in het vrije bosch te verkiezen boven slavernij in een paleis.

De woonwagen, een soort rollende hut, die de meest afwisselende reisroute volgde, zonder evenwel ooit buiten Engeland en Schotland te komen, had vier wielen, een dissel voor den wolf en een zwengel voor den man, die van pas kwam als de wegen zoo slecht waren, dat de wolf den wagen alleen niet kon trekken. Het voertuig was stevig en solide, hoewel licht gebouwd als een duiventil. Het had een klein voorbalcon, een miniatuur platform voor één persoon om de menigte toe te spreken; door een glazen deur kwam men van dit balcon in de hut; aan de achterzij van den wagen was een deur met een kijkvenstertje, in den trant van een loketraampje. Onder den drempel van deze deur was een op scharnieren draaibaar trapje van drie treden, waarlangs men de hut kon betreden, die des nachts met grendel en slot goed was gesloten. Deze woning op wielen had al wat regen en sneeuw te verduren gehad! Zij was geverfd, maar het was niet meer te zien in welke kleur — de wisseling der jaargetijden is voor voertuigen, wat de wisseling der regeeringen is voor de hovelingen: nadeelig voor hun niet zeer bestendige kleur. Op het voorbalcon had men op de plint boven de glazen deur vroeger het volgende opschrift, in zwarte letters op witten grond allengs door elkaar geloopen en onleesbaar geworden, kunnen ontcijferen:

„Het goud verliest jaarlijks door de wrijving een veertienhonderdste van zijn volume; dat noemt men de slijtage; hieruit volgt, dat op elke veertienhonderd millioen aan goud, dat op de wereld in omloop is, jaarlijks één millioen verloren gaat. Dit millioen vergaat tot stof, verstuift, verwaait, wordt atoom, vervloeit tot lucht en ballast, doordringt, bezwaart met ballast de gewetens, smelt samen met de zielen der rijken, die het hoogmoedig maakt, en met de zielen der armen, die het verwildert."

Dit opschrift, door den regen en door de goede zorgen der voorzienigheid uitgevlakt en weggewischt, was gelukkig onleesbaar, want waarschijnlijk zou die tegelijk

duistere en doorzichtige philosophie van het ingeademde goud niet naar den smaak zijn geweest van de sheriffs, de provoost-maarschalken en de verdere pruikendragers van de wet. Met de Engelsche wetgeving van dien tijd was het geen gekscheren. Folteren en martelen ging haar heel gemakkelijk af. De magistraten waren uit traditie hardvochtig en wreedaardig uit sleur. De rechters, bezield met den geest der inquisitie, vermenigvuldigden zich snel. Grootkanselier Jeffreys, die met galg en pijnbank regeerde, had school gemaakt.

Binnen in de hut waren nog twee opschriften. Boven den koffer stond op den met witkalk bestreken wand het volgende te lezen, met inkt en met de hand daar geschreven:

„HET EENIGE WAT VAN BELANG IS OM TE WETEN."

„De baron, peer van Engeland, voert een cap met zes paarlen."

„De kroon begint bij den burggraaf.

„De burggraaf voert een kroon met een onbeperkt aantal paarlen, de graaf een kroon met paarlen, op punten van onderen omvlochten met aardbeziebladeren, de markies een met paarlen en bladeren, beide op gelijke hoogte; de hertog een met fleurons, zonder paarlen; de koninklijke hertog een krans van kruisen en leliën; de prins van Wales, kroonprins, een kroon, gelijk aan die der koningin, maar ongesloten.

„De hertog voert den titel: „zeer hooge en zeer machtige prins"; de markies en de graaf zijn „weledele en machtige heer"; de burggraaf: „edele en machtige heer"; de baron: „waarachtige heer", in het Engelsch: trusty lord.

„De hertog is uwe genade"; de overige peers zijn „uwe lordschap."

„De lords zijn onschendbaar.

„De peers zijn Kamer en Hof, concilium et curia, wetgevende macht en rechterlijke macht.

„Most honourable" is hooger dan „right honourable."

„De lords die peers zijn, zijn lords van rechtswege; de lords die geen peers zijn, zijn lords eershalve; alleen de lords die peers zijn, zijn ware lords.

„De lord legt geen eed af, noch aan den koning, noch

voor den rechter. Zijn woord staat. Hij zegt: Op mijn eer.

„Er is een Hoogerhuis, dat zijn de lords, en er is een Lagerhuis, dat is het volk, de Commons. De Commons, door het Huis der lords ontboden, verschijnen eerbiedig, met ontbloot hoofd, voor de peers, die met gedekte hoofden blijven.

„De Commons laten de wetsontwerpen, die zij aan de lords hebben te zenden, overhandigen door een deputatie van veertig leden, die het wetsontwerp aanbieden met drie eerbiedige buigingen.

„De lords laten de wetsontwerpen, die zij de Commons hebben te zenden aan deze eenvoudig brengen door een klerk.

„Als Hooger- en Lagerhuis niet tot overeenstemming kunnen komen, vergaderen beide huizen vereenigd in de „painted chamber", de peers gezeten en met gedekten hoofde, de Commons staande en blootshoofds.

„Volgens een wet van Eduard VI hebben de lords het privilegie van eenvoudigen manslag; zij zijn daarvoor niet vervolgbaar.

„De baronnen staan in rang gelijk met de bisschoppen.

„Om peer van Engeland te zijn moet een baron door den koning worden verheven tot de volle baronnie, *per baroniam integram*.

„De zetel eener baronnie, *caput baronea*, is een kasteel, vererfbaar op den voet als de kroon van Engeland zelf; kan dus niet overgaan op de dochters zoolang er zoons zijn, en is zulks niet het geval, dan op de oudste dochter, *caeteris filiabus aliunde satisfactis*. (Hierbij stond op den wand op de marge aangeteekend: Dit beteekent zooveel als dat er voor de overige dochters zal worden voorzien naar omstandigheden).

„De baronnen hebben de kwaliteit van lord, een woord, dat overeenkomt met het Saksische *Laford*, met het hoog-Latijnsche *dominus*, en met het laag-Latijnsche *Lordus*.

„De oudste en ook de jongere zonen van de burggraven en baronnen zijn de eerste esquires van het koninkrijk. De oudste zonen der peers gaan vóór de ridders van de Kouseband, de jongere zonen niet. De oudste zoon van een burggraaf heeft zijn plaats achter de baronnen en voor de baronnets.

„Iedere lordsdochter is *lady*. De overige Engelsche vrouwen zijn eenvoudig *mistress*.

„De peers zijn hooger in rang dan alle rechters. Den rechter staat het vrij alle bont te dragen, uitgenomen het hermelijn. Hermelijn is voorbehouden voor de peers en den koning.

„Een *supplicavit* tegen een lord is niet toegelaten. Een lord kan niet in verzekerde bewaring worden gesteld. Uitgenomen in den Tower van Londen, wegens staatsmisdrijf.

„Een lord, bij den koning ontboden, heeft het recht om op de koninklijke domeinen een paar stukken wild te dooden.

„Een peer houdt op zijn kasteel hof van justitie als een baron.

„Het is een lord onwaardig zich op straat anders te vertoonen dan vergezeld van een groot aantal gentlemen van zijn huis.

„Een lord kan niet tot geldboete worden verwezen dan door zijns gelijken en nimmer tot meer dan vijf shillings, behalve de hertog, voor wien het maximum tien shillings is.

„Een lord mag acht vaten wijn hebben, vrij van rechten.

„De lord is vrijgesteld van te kunnen worden gedagvaard voor eenige autoriteit van de politie.

„De lord kan niet worden aangeslagen ten behoeve van de krijgsmacht.

„Als het hem behaagt licht hij troepen en stelt die ter beschikking van den koning; aldus doen de hertog van Athol, de hertog van Hamilton en de hertog van Northumberland.

„De lord kan ter verantwoording worden geroepen alleen door lords.

„In elk burgerlijk rechtsgeding kan hij verdaging eischen van zijn zaak, ingeval onder de rechters niet minstens één den rang van ridder heeft.

„De lord benoemt de geestelijken in zijn gebied — een baron drie, een burggraaf vier, en een graaf en een markies vijf, een hertog zes.

„De lord kan niet ter pijnbank worden verwezen, zelfs niet ingeval van hoogverraad.

„De lord mag niet worden gebrandmerkt op de hand.

„De lord voert den academischen graad dien hij wil, al kan hij niet lezen. Hij weet rechtens.

„Een hertog mag een troonhemel met zich voeren, overal waar de koning afwezig is; de burggraaf is

gerechtigd in zijn huis een troonhemel te hebben; een baron heeft recht op een proefdeksel, dat hij onder zijn beker laat houden, terwijl hij drinkt; een barones heeft het recht haar sleep te laten dragen door een man, in tegenwoordigheid van een burggravin.

„Vierentachtig lords, of oudste zonen van lords, zitten voor aan de vierentachtig tafels van vijfhonderd couverts elk, die iederen dag voor zijne majesteit worden opgediend in zijn paleis, op kosten van het land rondom de koninklijke residentie.

„Een niet-adellijke die een lord deert, wordt de hand afgehouwen.

„De lord is bijna koning.

„De koning is bijna God.

„De aarde is een lordschap.

„De Engelschen spreken God aan met „*mylord*".

Tegenover dit opschrift stond op den anderen wand van den wagen een tweede te lezen in schrift van dezelfde hand, en luidende als volgt:

WAT TOT TROOST MOET STREKKEN VAN HEN DIE NIETS BEZITTEN.

„Henry Auverqueurque, graaf van Grantham, die in het Hoogerhuis zijn plaats heeft tusschen den graaf van Jersey en den graaf van Greenwich, heeft een inkomen van honderd duizend pond sterling rente. Tot zijn heerlijkheid behoort het paleis Grantham-Terrace, geheel van marmer gebouwd en beroemd om wat men noemt een doolhof van corridors, een merkwaardigheid bestaande uit den vleeschkleurigen corridor in marmer van Sarancolin, den bruinen corridor van schelpmarmer van Astrakan, den witten corridor in marmer van Lani, den zwarten corridor in marmer van Alabanda, den grijzen corridor in marmer van Staremma, den gelen corridor half om half in Boheemsch griotte en Corduaansch lumachel, den blauwen corridor in Genueesch turquino, den violetten corridor in Catalonisch graniet, den rouw-corridor, wit en zwart geaderd, in leisteen van Murviedro, den rosen corridor in cipolin uit de Alpen, den parelkleurigen corridor in lumachel van Nonette, en den kakelbonten corridor, genoemd de lakeiengang, in harlekijnsteen.

„Richard Lowther, graaf van Lonsdale, bezit Lowther

in Westmoreland, prachtig van uitzicht, met een bordes, dat koningen schijnt uit te noodigen binnen te treden.

„Richard, graaf van Scarborough, burggraaf en baron Lumley, burggraaf van Waterford in Ierland, lord-stedehouder en vice-admiraal van het graafschap Northumberland, en van Durham, stad en graafschap, met de dubbele kasteleinie van Stansed, de oude en nieuwe, alwaar men een prachtig half-cirkelvormig hek bewondert, rondom een bekken met onvergelijkelijk fraaie springfontein. Verder heeft hij zijn kasteel van Lumley.

„Robert Darcy, graaf van Holderness, bezit zijn domein Holderness, met vrijheerlijke torens, en tuinen zonder eind in Franschen stijl, waarin hij met koets en zesspan, en twee pikeurs voorop, zich laat rondrijden, zooals het een pair van Engeland past.

„Charles Beauclerk, hertog van St. Albans, graaf van Burford, baron Heddington, opper-valkenier van Engeland, bezit een huis te Windsor, koninklijk naast dat van den koning.

„Charles Bodville, lord Robartes, baron Truro, burggraaf Bodmyn, is heer van Wimple in Cambridge, uitmakende drie paleizen met drie frontons, waarvan een boogvormig en twee driehoekig. De oprijlaan is met vier rijen boomen beplant.

„De hoogedele, hoogwelgeboren lord Philippus Herbert, burggraaf van Cardiff, graaf van Montgomery, graaf van Pembroke, heer, pair en landvoogd van Candall, Marmion, St.-Quentin en Churchland, tinmijnvoogd in de graafschappen Cornwallis en Devon, erfvisiteur van het college van Jezus, bezit het wonderbaarlijk fraaie lustoord van Wilton met zijn twee springbronnen, schooner dan die van Versailles van zijn allerchristelijkste Majesteit Lodewijk den Veertiende.

„Charles Seymour, hertog van Somerset heeft Somerset-House aan den Theems, dat de villa Pamphilli te Rome evenaart. Op den schoorsteenmantel trekken twee porseleinen vazen, van het adelijke huis der Yuns, de aandacht, zij worden op een half millioen francs geschat.

„In Yorkshire, bezit Arthur, lord Ingram, burggraaf Irwin, Temple-Newsham, waar men onder een triomfboog binnen komt, en welks breede platte daken op moorsche terrassen gelijken.

„Robert, lord Ferrers van Charteley, Bourchier en Lovaine, bezit in Leicestershire Staunton-Harold, welks park in een geometrisch vlak den vorm van een tempel met fronton heeft, de groote kerk met vierkanten klokketoren, voor het water-bassin, is ook eigendom zijner lordschap.

„Philippus Stanhope, graaf van Chesterfield, is eigenaar van Bredby, in Derbyshire, met een prachtig klok-paviljoen, valkenhuis, konijnenjacht en fraaie bassins, langwerpig vierkant en ovaal, waarvan één spiegelvormig, met twee zeer hoog springende stralen.

„Lord Cornwallis, baron van Eye, heeft Brome-hall, een paleis uit de veertiende eeuw.

„Charles, lord Ossultone, bezit Dawly in Middlessex, dat men door tooverachtige Italiaansche tuinen bereikt.

„James Cecil, graaf van Salisbury, zeven mijlen van Londen gelegen, is eigenaar van Hartfield-house, met zijn vier landheerlijke paviljoenen, zijn klokketoren in het middenpunt en staatsie-portaal, wit en zwart bevloerd als dat van Saint-Germain. Dit paleis, in het front twee-en-zeventig voet breed, is onder Jakob I gebouwd door den opperthesaurier van Engeland, overgrootvader van den tegenwoordigen koning. Men ziet er nog het rustbed eener gravin van Salisbury, van onschatbare waarde, geheel uit een kostbaar Braziliaansch hout vervaardigd, een voorbehoedmiddel tegen den slangenbeet, en dat milhombres (duizend man) heet. Boven dit rustbed staat in vergulde letters te lezen: Honni soit qui mal y pense. (Schande wie er kwaad van denkt).

„Edward Rich, graaf van Warwick van Holland, bezit Warwick-Castle, waar men den haard stookt met heele eikeboomen.

„In de parochie van Seven Oaks, is Charles Sackville, baron Buckhurst, burggraaf Cranfield, graaf van Dorcet en Middlessex, eigenaar van Knowle, een heerenhuis zoo groot als een stad, bestaande uit drie paleizen, evenwijdig achter elkander gebouwd, als drie gelederen voetvolk, met tien trapvormige kappen aan den voorgevel van het hoofdgebouw, en een poort onder een paviljoen met vier torens.

„Thomas Thynne burggraaf Weymouth, baron Varminster, bezit Long-Leate, met bijna evenveel schoorsteenen, lantaarns, prieëlen, wachthuisjes en torentjes als Chambord in Frankrijk, een eigendom des konings.

Ursus en Homo.

„Henry Howard, graaf van Suffolk, bezit, twaalf mijlen van Londen, het paleis Audleyne in Middlesex, dat ternauwernood in grootte en deftigheid bij het Eskuriaal van de Spaansche koningen behoeft achter te staan.

„Grimsthorf in Lincolnshire, met zijn breeden voorgevel door hooge torentjes als spitspalen gebroken, zijn parken, vijvers, fazantenhoven, schaapskooien, grasperken, maliebanen, lanen van hoog geboomte, bedden van bloemen begrensd, viervakkig en in ruiten verdeeld, gelijkende naar groote geschakeerde karpetten, wandeldreven en jachtvelden, en dien majestueuzen kring waarin de koetsen draaien, alvorens het slot binnen te rijden, behoort aan Robert, graaf Lindsay, erf-lord van het Walhamer bosch.

„William Cavendish, hertog van Devonshire, bezit zes kasteelen, waarvan Chattsworth met twee verdiepingen in den fraaisten Griekschen bouwtrant, en bovendien heeft zijne Genade nog een hotel te Londen met een leeuw er boven op, die den rug toekeert aan 's konings paleis.

„De hertog van Beaufort is eigenaar van Chelsea, dat twee gothische kasteelen en een Florentijnsch slot bevat; hij bezit ook Rudmington in Gloucester, een vorstelijk verblijf, het middenpunt eener menigte oprijlanen, waarin het schittert als de ster binnen haar stralen. De hoogedele en doorluchtige prins Hendrik, hertog van Beaufort, is tevens markies en graaf van Worcester, baron Raglan, baron Power en baron Herbert van Chepstow.

„John Holles, hertog van Newcastle en markies van Clare, bezit Bolsover, welks vierkant ridderslot ontzag inboezemt, daarenboven Haughton en Nottingham, uit het midden van welks bassin een ronde piramide verrijst, een nabootsing van Babels toren.

„Lord Linnaeus Clancharlie, baron Clancharlie en Hunkerville, markies van Corleone op Sicilië, ontleent zijn pairschap aan het kasteel Clancharlie, in 914 gebouwd door Edward de Oudere als bolwerk tegen de Noormannen, en bezit verder Hunkerville-House, dat een paleis is in Londen, verder Corleone-House te Windsor, ook een paleis, benevens acht kasteleinijen, een te Brixton aan de Trent, met de rechten op de albastgroeven daar, voorts Gumdraith Homble, Moricambe, Trenwardraith, Hell Kerters, waar een buiten-

gewone put is, Pillinmore met al zijn veenplassen, Reculver bij de oude stad Vagniac, Vinecaunton op den berg Moil-enli; eindelijk negentien vlekken en dorpen, allen baljuwschappen, en het geheele land van Pensnethchase, al hetwelk zijn lordschap tezamen een rente opbrengt van veertigduizend pond sterling per jaar.

„De 172 peers onder Jacobus II bezitten tezamen met elkaar een inkomen van 1.272.000 pond sterling per jaar, wat het elfde deel is van het jaarlijksch inkomen van heel Engeland".

In den marge naast den laatsten naam, lord Chancharlie stond de volgende noot, van de hand van Ursus: — Rebel; is uit het land verbannen; landgoederen, kasteelen en domeinen onder sequestratie. Heel goed.

DERDE HOOFDSTUK.

Ursus had groote bewondering voor Homo. Men bewondert waaraan men zich verwant voelt. Dit is een wet.

Altijd wrokkend in onderdrukte woede, zoo was de innerlijke gesteldheid van Ursus, die zich naar buiten uitte in mopperen en gegrauw. Ursus was de levende ontevredenheid onder de zon. Hij vertegenwoordigde in de schepping den geest der oppositie. Hij nam het heelal op van zijn slechten kant. Hij schonk zijn satisfecit, zijn goedkeuring, aan niemand en aan niets ter wereld, wie en wat het ook mocht zijn. Dat de bij ook honing geeft verschoont niet haar angel, een geurende roos verschoont de zon niet van haar medeplichtigheid aan gele koorts en vomito negro. Men mag aannemen dat Ursus de werken Gods alles behalve volmaakt vond en er bij zichzelf heel wat op had aan te merken. Hij zeide: — Het blijkt elk oogenblik dat de duivel de baas is en de fout van God is dat hij hem niet tegenhoudt. Zoowat alleen de vorsten en dergelijken konden goed doen in zijn oogen; hij had zoo zijn eigen manier om hen te prijzen, die het zelfs voor niet heel scherpe ooren wel wat twijfelachtig maakte of niet enkel wat voorzichtigheid zijn lof deed

vloeien. Eens op een keer, toen Jacobus II aan de Maria eener Iersche Roomsche kerk een massief-gouden lamp ten geschenke gaf, legde Ursus, die met Homo, meer onverschillig voor zulke dingen, daar juist in de buurt was, voor de verzamelde menigte de levendigste bewondering voor deze schoone daad aan den dag, en riep: — Het is zeker dat de Heilige Maagd eerder een gouden lamp noodig heeft dan die kleine kinderen daar op bloote voeten een paar schoenen".

Zulke bewijzen van zijn onderdanentrouw en de blijken van zijn eerbied voor de gevestigde machten, droegen er waarschijnlijk niet weinig toe bij dat de autoriteiten hem vrijelijk lieten rondzwerven en zelfs zijn mesalliance met een wolf door de vingers zagen. Soms had hij in zijn vriendschap jegens Homo de zwakheid, het dier des avonds een tijdje te laten losloopen in de nabijheid van den woonwagen, om zich de leden wat te ontspannen; de wolf was er boven verheven om misbruik te maken van dat vertrouwen en gedroeg zich onder de menschen, anders gezegd in de vrije maatschappij, zoo netjes en behoorlijk als het fatsoenlijkste schoothondje; toch had men maar een of ander dorpspotentaatje in een kwaden luim te treffen om er last mee te krijgen, en daarom hield Ursus de brave wolf maar zooveel mogelijk aan den ketting. Dat zijn opschrift over het goud hem in politiek opzicht als anderszins in moeilijkheden zou brengen, daarvoor behoefde hij niet bang te zijn — het was eerstens op zich zelf al duister en onbegrijpelijk en bovendien niet meer te ontcijferen en leek niets dan wat geklad op een gevel zonder slot of zin. Zoo kon hij ook na Jacobus II nog, onder de respectabele regeering van Willem en Maria met zijn woonwagen door het land zwalken en de tallooze stadjes van de graafschappen van Engeland met een bezoek vereeren. Hij trok vrijelijk van het eene einde van Groot-Brittannië naar het andere, verkocht zijn wonderdrankjes en toovermengsels, verrichtte, zoo noodig met behulp van zijn wolf, op de markt zijn kwakzalverstoeren, en gleed met gemak door de mazen van het politie-net, dat juist in die dagen over heel Engeland werd uitgespreid om landloopers en andere lui zonder vaste woonplaats op te vangen en in het bijzonder om de „comprachicos" in handen te krijgen.

Er was dan ook geen enkele reden om het Ursus

lastig te maken. Hij behoorde tot geen enkelen troep of iets van dien aard. Ursus leefde met Ursus; hij had alleen zichzelf tot gezelschap, was zijn eigen tête-à-tête, waartusschen alleen een wolf bescheiden zijn snuit stak. Het liefst zou hij een inboorling van een of ander verlaten eiland zijn geweest; nu dat niet kon, leefde hij zooveel mogelijk op zichzelf. De eenzame is een wilde op verkleinde schaal, door de beschaving geaccepteerd. Naarmate men zich sneller verplaatst is men volkomener alleen. Vandaar dat hij zich nergens lang ophield, altijd maar gauw maakte dat hij wegkwam. Ergens lang blijven scheen hem zijn leven in het wild in gevaar brengen en zich blootstellen aan temming. Hij was altijd ergens heen op weg, alleen om vandaar weer ergens anders heen te gaan. De aanblik der steden verdubbelde zijn begeerte naar de vrije natuur, naar de struiken, de bosschen, de doornen, de holen in de rotsen. Het woud was zijn tehuis. Toch voelde hij zich te midden van het lawaai op de markten niet al te zeer buiten zijn element, het had voor hem genoeg overeenkomst met den wirwar van geluiden in het bosch. Een menschenmenigte bevredigt in zekere mate de begeerte naar de eenzaamheid, men kan als men het wil in het menschengewoel even eenzaam zijn als in de wildernis. Wat hem in zijn woonwagen niet beviel was dat hij een deur had en vensters en leek op een woning. Hij zou zijn ideaal hebben bereikt, als hij een kuil op vier wielen had kunnen zetten en rondtrekken in een spelonk.

Glimlachen deed hij niet, wij hebben het al opgemerkt, maar lachen wel, soms, vrij vaak zelfs, met een bitteren, smadelijken lach. In den glimlach ligt instemming, goedkeuring, terwijl de lach vaak het tegendeel is.

Wat hem het meest bezig hield was zijn haat jegens het heele menschelijke geslacht. Hij was onverzoenlijk in dien haat. Het was voor hem een uitgemaakte zaak, dat het menschelijk leven afschuwelijk is, hij had de opeenstapeling opgemerkt van plagen — de koningen op de volken, de oorlog op de koningen, de pest op de oorlogen, de hongersnood op de pest, het onverstand op alles — hij was tot de slotsom gekomen dat het feit van het bestaan, het leven, niets dan een kwelling is en 'n straf, en dat de dood een verlossing is en juist daarom, als men hem een zieke bracht, genas hij hem.

Hij had middelen en dranken om het leven te verlengen en het bij ouden van dagen nog wat te rekken. Hij gaf ze om zoo te zeggen houten beenen en feliciteerde ze dan sarcastisch: — Ziezoo, nu ben je weer op de been, strompel en hink nu maar zoo lang voort als je kan. Als hij een armen duivel zag, die haast omkwam van honger, duwde hij hem alle kleingeld toe, dat hij op het oogenblik bezat, en beet hem onder de hand toe: — Hier, leef nog maar; blijf maar in je misère ! vreet ! dat het lang mag duren ! het zal aan mij niet liggen, dat je te gauw uit je dwangbuis komt ! — Waarna hij zich de handen wreef en voldaan tot zichzelf zei: — Ik doe de menschen toch maar zooveel kwaad als ik kan.

Door het raampje in de achterdeur konden de voorbijgangers aan de zoldering van den woonwagen nog dit opschrift lezen, daar met houtskool in groote letters geschreven en van buiten af duidelijk te zien: *Ursus, philosoof.*

TWEEDE INLEIDING.

EERSTE HOOFDSTUK.

De Comprachicos.

Wie kent tegenwoordig nog het woord comprachicos en wie weet er de beteekenis van?

De comprachicos of compra-pequenos oefenden een vreemdsoortig bedrijf uit, en vormden een soort rondzwervend, min of meer geheim, althans zooveel mogelijk in het verborgen werkend gilde, in de 17e eeuw nog vermaard, in de 18e al vergeten en thans zoo onbekend alsof het nooit had bestaan. De comprachicos zijn een karakteristiek stukje oude maatschappij, even kenmerkend voor hun tijd als bijvoorbeeld het „poudre de succession" of erfenispoeder — de giftmengplaag in Frankrijk, waartegen de samenleving zich tenslotte te weer stelde met de gruwzame rechtspleging der Chambre ardente. De comprachicos zijn een van de rimpels der oude menschelijke leelijkheid voor den omvattenden blik der geschiedenis, die bij veelheid van uitingen de geheelen ziet, behoort het bedrijf der comprachicos tot het oneindig veelvormig feit van den Menschenhandel — zij deden op hun wijze in slaven, Joseph door zijn broers verkocht als slaaf is een hoofdstuk hunner overlevering. De comprachicos hebben sporen achtergelaten in de strafwetgevingen van Spanje en Engeland. Men vindt hier en daar in den duisteren wirwar der Engelsche wetten blijken van hun monsterachtig bestaan, zooals men in een bosch den indruk vindt van den voet van een wilde.

Comprachicos, evenals compra-pequenos, is een Spaansch woord, dat *kinderkoopers* beteekent.

De comprachicos dreven handel in kinderen.

Zij kochten ze en verkochten ze weer.

Zij roofden ze niet. De kinderroof is een afzonderlijk bedrijf.

Ze verkochten de kinderen niet zooals ze ze kochten. Kinderen waren niet eenvoudig maar hun koopwaar, maar de grondstof voor hun bedrijf. Alvorens ze te verkoopen deden ze er wat mee. Wat? Ze maakten er mismaakten, verminkten, monsters van. Waarom? Omdat mismaakten en monsters zoo hooge waarde hebben — als materiaal voor amusement.

Het volk wil lachen; de koningen eveneens. Op de kermissen is de hansworst noodig en in de louvres de nar. De eene heet Paljas of Harlekijn, de andere Triboulet of zoo.

De manieren, waarop de mensch zich vermaak verschaft, verdienen soms de aandacht van den denker.

Wat wij hebben te verhalen is een hoofdstuk van het verschrikkelijkste aller boeken, welks titel zou kunnen luiden: *De uitbuiting van de ongelukkigen door de gelukkigen.*

TWEEDE HOOFDSTUK.

Een kind al van jongsaf bestemd om het heele leven een stuk speelgoed te zijn voor groote menschen, is iets wat heeft bestaan. (Het bestaat zelfs nog). In naïeve en wreede tijden is het aan de markt brengen van zulk levend speelgoed een speciaal bedrijf. De zeventiende eeuw, die de groote eeuw wordt genoemd, was zulk een tijd. Die eeuw was in hooge mate byzantijnsch; zij was corrupt naïef en verfijnd wreed, kinderlijk verdorven en gevoelloos sentimenteel — een zonderling kruisingsproduct, een curieuze beschavingsvorm. Een tijger die kon trekkebekken als een duifje. Hoe poeslief-cynisch schrijft niet zelfs iemand als Madame de Sévigné als zij het heeft over galg, brandstapel en rad! Deze eeuw vergreep zich veelvuldig en op velerlei wijze aan kinderen; de geschiedschrijvers, die deze eeuw bewierookten, hebben ook deze wonde weten te bedekken, maar zij hebben niet het geneesmiddel, dat het bestaan der kwaal verraadt, voor het

nageslacht kunnen verbergen: het kinderbeschermingswerk van een Vincentius van Paulo.

Zal het opkweeken van een mensch tot een stuk speelgoed gelukken, dan moet men vroeg de hand op hem leggen. De dwerg moet klein worden begonnen. Het kind was als speelgoed zeer in trek. Maar een kind dat recht is van lijf en leden is niet erg amusant. Een bochel is veel aardiger.

Om zeker te zijn, altijd voorraad te hebben, maakte men maar zelf van die waardevolle waar. Men had beroepskweekers van mismaakte kinderen. Men nam een mensch en veranderde hem in een gedrocht; men nam een gezicht en vervormde het tot een snoet. Men liet het eene lichaamsdeel verschrompelen en forceerde den groei van het andere; dwong de natuur tot het onnatuurlijke, kneedde het lichaam naar believen. Deze kunstmatige aanmaak van afwijkingen en monstrums, deze fabrikage van teratologische gevallen had zijn regels. Het was een heele wetenschap. Men stelle zich een orthopedisch stelsel voor, dat niet normaal zoekt te maken wat abnormaal is, maar omgekeerd. Waar van nature een normaal oog was, bewerkte deze kunst scheelzien. Waar van nature harmonie was, bracht men misvorming teweeg, wat welgevormd was, maakte men gebrekkig. En voor de lieden van dit vak was het gebrekkige welgevormd. Ook dieren werden zoo omgekneed en bijgewerkt. Men zocht en deed net zoolang tot men paarden had die bont waren als een koe. Van Turenne is bekend, dat hij bij voorkeur zoo'n bont paard bereed. Verft men in onzen tijd niet honden blauw zelfs of groen? De natuur is ons te gewoon en te regelmatig. Altijd heeft de mensch getracht iets aan het natuurlijke toe te voegen of te veranderen. De mensch kan de schepping maar niet ongemoeid laten, altijd is hij haar aan het retoucheeren, soms met goede, soms met kwade bedoelingen. De hofnar was niets anders dan een poging om den mensch weer tot den staat van aap terug te zetten. Een sprong achteruit. Regressieve progressie. Tegelijkertijd trachtte men den aap tot mensch te maken. Barbara, hertogin van Cleveland en gravin van Southampton, had een rolaap als page. Bij Frances Sutton, baronesse Dudley, achtste paires in de bench der baronnen werd de thee opgediend door een baviaan in 't goudbrocaat, dien lady Dudley „mijn neger"

noemde. Catherina Sidley, gravin van Dorchester, liet zich, als zij haar zetel in het parlement ging innemen, daar heenrijden in een galakoets met als palfreniers drie papio's achterop, in volle liverij, snoet in den wind. En hertogin de Medina-Coeli, van wier morgen-toilet kardinaal Polus eens getuige was, liet zich de kousen aantrekken door een orang-oetang. Deze apen, tot mensch bevorderd, waren een tegenwicht voor de menschen, die gedegradeerd waren tot dieren.

Het naar elkaar toe dringen en op voet van gelijkheid stellen van mensch en dier, door of voor de grooten der aarde, wordt zeer aanschouwelijk gedemonstreerd door de onafscheidelijke kameraadschap van dwerg en hond. De dwerg was altijd vergezeld van een hond, grooter dan hijzelf. De huishond was als de wederhelft van den huisdwerg. Men beschouwde die twee als een natuurlijk paar. Een en ander blijkt uit een menigte familie-gedenkstukken, met name uit het levensgroote portret van Jeffrey Hudson, dwerg van Henriette van Frankrijk, dochter van Hendrik IV, vrouw van Karel I.

Den mensch tot koopwaar verlagen leidt er toe hem te misvormen. Men voltooide de ontmensching door verminking. Sommige bewerkers van levend materiaal uit die tijden verstonden 't zeer wel van het menschelijk gelaat het goddelijk stempel geheel weg te wisschen. Een doctor Conquest, lid van 't Amenstreet College te Londen, en daar keurmeester voor den kleinhandel in drogerijen, heeft in het Latijn een boek geschreven over deze averechtsche chirurgie, wier procedés hij beschrijft. Als we Justus de Carrick-Fergus mogen gelooven, was de uitvinder van deze chirurgie een monnik, Aven-More geheeten, een Iersche naam, die groote rivier beteekent.

De dwerg van den keurvorst van de Paltz, Perkeo, wiens afbeelding — of geest — te voorschijn springt uit een surprisedoos in den kelder te Heidelberg, was een merkwaardig staaltje van deze, in haar toepassingen zeer veelzijdige wetenschap.

Zoo kreeg men wezens, wier levenslot afschuwelijk vereenvoudigd was: zij mochten lijden, om daarmee anderen te vermaken.

DERDE HOOFDSTUK.

De fabrikage van monsters werd op groote schaal beoefend en omvatte diverse branches.

Tot de afnemers behoorden de sultan en de paus; beiden hadden verminkten noodig, de een om zijn vrouwen te bewaken, de andere om zijn gebeden te verrichten. Dit was een apart soort wezens dat tot geen enkele diersoort was te rekenen, want zij konden zich niet voortplanten. Deze bijna menschelijke wezens waren nuttig in den Venusdienst zoowel als in den godsdienst. Het serail en de Sixtijnsche kapel betrokken hetzelfde soort monsterwezens, het eene de grove, sterke, de andere de teere, zachtaardige exemplaren.

Men wist in die tijden dingen te produceeren die men thans niet meer maken kan, men beschikte over talenten die ons ontbreken, en niet ten onrechte spreken verstandige lieden van verval en decadentie ! Men weet niet meer te beeldhouwen in levend vleesch, deze curieuse techniek is verloren gegaan, en dat komt omdat de kunst der lijfstraffen, van folteren en martelen in onbruik is geraakt; toenmaals was men virtuoos in dat werk, thans niet meer; men heeft deze kunst zoozeer vereenvoudigd dat zij misschien binnenkort zal hebben opgehouden te bestaan. Als men levende menschen de ledematen afhakte, hun den buik opensneed, hun de ingewanden uittrok, kon men de verschijnselen die zich daarbij voordoen zoo als het ware betrappen, en men deed allerlei ontdekkingen; die gelegenheid bestaat niet meer en wij zijn verstoken van de vorderingen die de beul de heelkunde aan de hand deed.

Deze vivisectie van voorheen bepaalde zich niet tot den aanmaak van kijkers-trekkende monstrums voor de kermis en het marktplein, van narren, een soort hoogere vorm van den hoveling, voor de paleizen, van gesnedenen voor de sultans en de pausen. Zij had een overvloed van variaties. Een harer triomfen was, dat zij voor den koning van Engeland een kraaienden haan had gemaakt.

Het was in het paleis van den koning van Engeland gebruikelijk, een soort nachtmensch bij de paleiswacht te hebben, die moest kunnen kraaien als een haan. Deze waker, wakker als alles sliep, zwierf door het paleis, en liet van uur tot uur dit geluid van den

hoenderhof hooren, telkens zooveel keeren dat het aangaf hoe laat het was. Dit tot klokhaan bevorderd menschelijk wezen had daartoe als kind een operatie aan het strottenhoofd ondergaan, en deze operatie behoorde tot de kunst, die beschreven is door bovenbedoelden doctor Conquest. Het onophoudelijk kwijlen, dat deze operatie veroorzaakte, vond in den tijd van Karel II de hertogin van Portsmouth zoo walgelijk, dat op haar verzoek besloten werd, wel de functie in stand te houden, om niet tekort te doen aan den luister der kroon, maar het hanengekraai te laten verrichten door een niet-verminkt personage. Onder koning Jacobus II heette deze functionaris William Sampson Cock, en hij kreeg per jaar voor zijn gekraai 9 pond, 2 shillings, 6 d., gelijk men lezen kan bij Dr. Chamberlayne, „Tegenwoordige staat van Engeland", 1e deel, 13e hoofdstuk, bladzijde 179.

Uit de gedenkschriften van Catharina II vernemen we dat te Petersburg, nauwelijks anderhalve eeuw geleden nog een Russische prins, als de czaar of de czarina kwaad op hem was, voor straf in de groote antichambre van het paleis op zijn hurken moest zitten, gedurende een bepaald aantal dagen, terwijl hij op bevel moest miauwen als een kat of kakelen als een broedende kip, en van den vloer eten als een hond.

Zulke manieren zijn voorbij; minder dan men denkt evenwel. Hoe klokken en tjilpen de hovelingen van thans niet met hun stemgeluid, om hun meesteres te behagen ! En meer dan een moet als het ware van den grond — om niet te zeggen uit den modder — oprapen wat hij eet.

De koningen hebben ook dit geluk: ze zijn naar men weet onfeilbaar. Daardoor behoeven zij zich over tegenstrijdigheden in hun doen en laten niet te bekommeren. Wie steeds wordt toegejuicht meent altijd gelijk te hebben, wat pleizierig is. Lodewijk XIV zou in Versailles geen officieren geduld hebben die voor haan speelden en evenmin een prins die deed als 'n kalkoen. Wat de koninklijke en keizerlijke waardigheid verhoogde in Engeland en Rusland zou Lodewijk de Groote krenkend hebben geacht voor de kroon van den Heiligen Lodewijk. Het is bekend hoe ontevreden hij was toen uitkwam dat Madame Henriette zich op 'n nacht zoozeer had vergeten, dat ze gedroomd had van een kip — iets heel onbetamelijks, men zal het toegeven, voor iemand

ten hove. Behoort men tot het hof, dan behoort men zelfs niet te droomen van den hoenderhof. Bossuet, men zal het zich herinneren, deelde ten deze de ergernis van Lodewijk XIV.

VIERDE HOOFDSTUK.

In de 17de eeuw werd de handel in kinderen, naar we boven hebben uiteengezet, gesteund door een industrie. Die handel werd gedreven en die industrie werd uitgeoefend door de comprachicos. Zij kochten kinderen als grondstof, bewerkten ze, en verkochten ze dan als fabrikaat.

Verkoopers van kinderen waren er van alle gading, van den tot ellende vervallen vader die zich van de zorg voor zijn gezin wou ontslaan, tot den landheer die op deze wijze voordeel trok uit zijn stoeterij van lijfeigenen. Verkoop van menschen werd als iets heel eenvoudigs beschouwd. Ruim een halve eeuw geleden hebben we nog een burgeroorlog gehad om dien handel te handhaven. Naar men zich herinnert verkocht anderhalve eeuw geleden de keurvorst van Hessen zijn onderdanen bij hoopen aan den koning van Engeland, die mannetjes noodig had om ze in Amerika te laten slachten. Koningen gingen bij den keurvorst van Hessen vleesch halen als wij bij den slager. De keurvorst van Hessen deed in kanonvleesch. Hij hing het als 't ware in zijn winkel te kijk. Uitzoeken en bieden maar, alles moet weg. In Engeland werden onder Jeffreys, na het tragisch avontuur van den hertog van Monmouth, een menigte edelen onthoofd of gevierendeeld; deze slachtoffers van een mislukten opstand, lieten vrouwen en dochters, weduwen en weezen na, die Jacobus II ten geschenke gaf aan zijn koninklijke gemalin. De koningin verkocht deze dames aan William Penn, den kwaker-kolonistenleider, stichter van den Amerikaanschen staat Pennsylvanië en van de stad Philadelphia. Het is waarschijnlijk, dat ook de koning zijn deel kreeg van de opbrengst en daarvan zoo-en-zooveel procenten opstreek. Wat in deze transactie verwonderlijk is, is niet dat Jacobus II deze vrouwen verkocht, maar dat William Penn ze kocht.

Dit opkoopen van menschen door Penn is te veront-

schuldigen, althans te verklaren met de omstandigheid dat hij onbewoonde landstreken met menschen had te bezaaien en dus vrouwen noodig had. Vrouwen maakten een onderdeel uit van zijn gereedschap.

Deze vrouwen waren voor hare gracieuse majesteit de koningin een goed zaakje. De jonge exemplaren gingen duur weg. Men bevroedt, met een niet geheel onvermengd gevoel van ergernis, dat Penn oude hertoginnen waarschijnlijk heel goedkoop heeft gekregen.

De comprachicos werden ook „cheylas" genoemd, een Hindoe-woord, dat zooveel als „kinderspeurders" beteekent.

Langen tijd behoefden de comprachicos zich maar zoo wat half verborgen te houden. Er hangt somtijds over de maatschappelijke orde een schemering, die misdadige bedrijven in stand houdt, hen doet bloeien en gedijen. Een eeuw geleden hebben wij zulk een half geheim, half openlijk werken van rooverbenden gezien in Spanje, waar onder aanvoering van den struikroover Ramon Selles van 1834 tot 1866, drie provinciën, Valencia, Alicante en Murcia, dertig jaar lang werden geterroriseerd.

Onder de Stuarts stonden de comprachicos bij 't hof volstrekt niet in een kwaad blaadje. De „reden van staat" bediende zich bij gelegenheid wel van hen. Voor Jacobus II waren zij haast een instrumentum regni. Het was een tijd waarin men lastige of wederspannige families wat kortwiekte, korte metten maakte met stamboomen, en erfgenamen onverhoeds uit hun rechten zette. Soms plukte men den eenen tak ten voordeele van den anderen. De comprachicos bezaten een talent; zij wisten onkenbaar te maken, en dat maakte hen bruikbaar in de politiek. Onkenbaar maken is beter dan doodmaken. Men had weliswaar het ijzeren masker, maar dat was een middel dat te veel de aandacht trok. Men kan geen werelddeel overstroomen met ijzeren maskers, maar men kan wel de straten vullen met mismaakte harlekijns, zonder dat het opvalt; daar komt nog bij dat een ijzeren masker kan worden afgenomen, en een masker van vleesch niet. Iemand voor zijn leven maskeren met zijn eigen vleesch — kan 't mooier? De comprachicos bewerkten de menschen met evenveel vaardigheid als de Chineezen het hout. Zij hadden hun geheimen, wij

hebben het reeds opgemerkt. Zij hadden hun kunstgrepen. Die kunst is verloren gegaan Wat in hun handen kwam verschrompelde, vergroeide, degenereerde en vermonsterde. Het was om te lachen en het gaf te denken. Zij behandelden een klein wezentje met zooveel zorg, dat de eigen vader het niet zou hebben herkend. Soms lieten zij ruggegraat en romp zoo zij waren, maar altijd deden zij wat aan het gezicht. Zij merkten een kind zooals men linnengoed merkt, drukten het een stempel op, dat het onkenbaar maakte.

Bij exemplaren, die bestemd waren voor de kermis, werden met geoefende hand de ledematen ontwricht en uit het lid gezet. Zij werden om zoo te zeggen ontbeend. Zoo maakte men er acrobaten van.

De comprachicos namen een kind niet alleen zijn gezicht af, maar ook zijn geheugen. Tenminste zooveel mogelijk. Het jonge kind had geen begrip van de verminking, die men het deed ondergaan. Deze vreeselijke heelkunde liet wel sporen na op het gezicht, maar niet in den geest. Het slachtoffer kon zich hoogstens nog herinneren dat er eens menschen waren gekomen en hem hadden meegenomen, dat hij toen in slaap was gevallen en dat hij toen weer beter was gemaakt. Beter gemaakt, waarvan? Hij wist het niet. Hoe hij gebrand was met zwavel en gekerfd met het mes, het was hem onbekend. De comprachicos maakten voor de operatie het patiëntje weg met behulp van een bedwelmend poeder, dat voor een toovermiddel doorging en de pijn verdoofde. Dit poeder is sinds menschenheugenis bekend geweest in China, waar het thans nog altijd in gebruik is. China heeft trouwens al onze uitvindingen eerder gehad dan wij — de boekdrukkunst, de artillerie, de luchtvaart, het chloroform. Met dit verschil echter, dat elke ontdekking in Europa onmiddellijk leven en groei erlangt en een wondervolle bron wordt van nieuwe wonderen, terwijl in China alles in foetustoestand blijft, onvoldragen, zonder levensvatbaarheid en zonder mogelijkheid van ontwikkeling. China is een museum van embryos.

Wijl we toch in China zijn, laten we er nog even blijven om kennis te nemen van een bijzonderheid. Ten allen tijde heeft men zich in China toegelegd en verstaan op deze kunst: den levenden mensch als in een vorm te kneden. Men nam een kind van twee of

drie jaar, en deed het in een vaas van porcelein en steeds zonderling van vorm, van boven en van onderen open, zoodat hoofd en voeten er uitstaken. Overdag zette men deze vaas overeind, des nachts legde men ze neer, zoodat het kind slapen kon. Zoo groeide het kind zonder grooter te worden, met zijn samengeperst vleesch en zijn verbogen beenderen de holten van de vaas vullend. Dit laten groeien in een flesch duurde verscheidene jaren. Wanneer men oordeelt, dat de vergroeiïng zoozeer is gevorderd, dat zij ongeneeslijk is en het monstrum klaar is, slaat men de vaas stuk, het kind komt er uit, en men heeft een mensch, die den vorm heeft, welken de vaas had.

't Is makkelijk, men kan op die manier een dwerg voor zich laten maken van den vorm dien men verkiest, men heeft maar te bestellen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Jacobus II van Engeland liet de comprachicos ongemoeid. Hij had daar een goede reden voor en wel deze, dat hij zelf van hun diensten gebruik maakte, zoo bij voorkomende gelegenheden. Men acht niet altijd beneden zich, wat men veracht. Dit bedrijf in de laagte, dat zich soms zoo nuttig wist te maken voor het bedrijf in de hoogte dat politiek heet, liet men wel geen volkomen vrijheid, drong het wat naar den achtergrond en in het donker, maar maakte het niet onmogelijk. Geen bepaalde maatregelen er tegen, alleen een beetje toezicht. Men kon het noodig hebben. Hiervoor had de koning een open oog en zoo deed de wet een oogje toe.

Soms ging de koning zoover, voor zijn medeplichtigheid uit te komen. Dat zijn zoo van die bravourstukjes van het monarchistisch terrorisme. De opzettelijk verminkte kreeg soms het koninklijk teeken; men beroofde hem van het merkteeken Gods, zijn natuurlijk gelaat, en men drukte hem het merkteeken op van den koning. Jacob Astley, ridder en baronet, heer van Melton, constable in het graafschap Norfolk, had in zijn familie een gekocht kind, op welks voorhoofd de commissionair-verkooper met gloeiend ijzer een lelie had ingebrand. In sommige gevallen, als men er om een of andere

reden aan hechtte te kunnen vaststellen en te kunnen bewijzen, dat de koning de hand had in den toestand, waarin het kind was gebracht, bezigde men dit middel. Engeland heeft Frankrijk ten allen tijde de eer bewezen voor eigen oogmerken gebruik te maken van de lelie, het symbool van het Fransche koningschap.

Met het onderscheid waardoor een industrie verschilt van een fanatisme, waren de comprachicos gelijksoortige wezens als de Indische Worgers; zij leefden onder elkander, in rondtrekkende troepjes, een beetje als kermisgasten, doch dat was om hun ware bedrijf niet zoo in het oog te doen loopen. Daardoor konden zij zich ook veel vrijer bewegen in het land. Zij kampeerden nu hier dan daar, maar altijd als gezeten, ordelijke en fatsoenlijke lieden, die niets gemeen hadden met allerlei ander volkje, dat rondzwierf, en verheven boven stelen. Het volk heeft ze langen tijd ten onrechte verward met de Spaansche Moriscos en met hun soortgenooten in China. De Spaansche Moriscos waren valsche munters en die in China bandieten. Niets van dit alles bij de comprachicos. Dat waren eerlijke lieden. Men moge van hen denken wat men wil, maar zij waren soms nauwgezet en conscientieus. Zij deden 'n deur open, gingen naar binnen, onderhandelden over den koop van een kind, betaalden en namen het mee. Dat ging alles heel correct in zijn werk.

Zij kwamen niet uit een enkel land, maar uit alle landen. Onder den naam comprachicos werkten Engelschen, Franschen, Castilianen, Duitschers, Italianen broederlijk samen. Eenheid van denkwijze, eenheid van bijgeloof, de gemeenschappelijke beoefening van eenzelfde bedrijf, bewerken zulke samensmeltingen. In deze broederschap van bandieten vertegenwoordigden de Levantijnen het Oosten en de Ponantijnen het Westen. De Basken en Ieren onder hen bleken elkanders taal te kunnen verstaan, beiden spreken het oude Punische mengelmoes; voeg hierbij de intieme betrekkingen tusschen het katholieke Ierland en het katholieke Spanje. Betrekkingen van zoodanigen aard dat zij tenslotte tengevolge hadden, dat in Londen een koning bijna van Ierland, de Keltische lord de Brany, opgehangen werd, met als gevolg daarvan de verovering van het graafschap Leitrim.

De comprachicos waren meer een eedverbond dan

een troep zwervers, en meer een bezinksel dan een verbond. Zij waren het uitschot aller landen met als middel van bestaan een misdaad. Het was een volkje van als hansworsten vermomd geboefte, een veelkleurig mengelmoes, samengesteld uit afval. Elk nieuw lid was een lor meer in deze verzameling lompen.

Van plaats tot plaats zwerven was een levensvoorwaarde voor de comprachicos. Zij verschenen en verdwenen weer. Wie hoogstens geduld wordt vindt nergens een blijvende woning. Zelfs in de landen waar hun bedrijf de klandizie had van de hoven, en bij gelegenheid in dienst stond van den troon, werden soms opeenS scherpe maatregelen tegen hen genomen. De koningen deden hun voordeel met hun kunst en schopten de kunstenaars naar de galeien. Zulke inconsequenties behooren tot de ongerijgheden van de koninklijke gril. Zoo behaagt het ons en daarmee uit.

Een rollende steen en een rondtrekkend bedrijf vergaren geen mos. De comprachicos waren arm. Zij hadden kunnen zeggen wat die uitgemergelde, havelooze heks op den brandstapel zei, toen ze zag dat de fakkel werd aangestoken: „Het spel is de kaars niet waard !" — Misschien, of waarschijnlijk zelfs, waren hun, onbekend gebleven, opperhoofden, de ondernemers en gros van den handel in kinderen, rijk. Dit punt, zou nu, na twee eeuwen, moeilijk op te lossen zijn.

Zij vormden, wij hebben het reeds opgemerkt, een soort gilde of genootschap. Zij hadden hun statuten, hun eed, hun formules. Zij hadden haast hun geheime leer. Wie alles omtrent de comprachicos zou willen weten, zou slechts naar Biscaye of Galicië in Spanje behoeven te gaan. Daar er vele Basken onder hen waren, is het in de bergen daar dat hun legenden voortleven. Nog heden ten dage wordt te Oyarzum, te Urbistondo, te Leso, te Astigarrage over de comprachios gesproken. „*Aguarda te, niño que voy a llamar al comprachicos!*," (Pas op, kwajongens, of ik zal de comprachicos eens roepen !) is in die streken een gebruikelijke bedreiging waarmede moeders hun kinderen bang maken.

De comprachicos, evenals de zigeuners, de Tsiganos en de Gypsies, stonden ook onderling met elkander in verbinding; van tijd tot tijd hadden de hoofden samenkomsten. In de 17e eeuw waren er vier plaatsen waar zij voornamelijk bij elkander kwamen. Een in

Spanje, de bergpas van Pancorbo; een in Duitschland, het veld genaamd de Booze Vrouw, niet ver van Diekirch, waar twee geheimzinnige bas-reliefs staan, voorstellend een vrouw met en een man zonder hoofd; een in Frankrijk, de hoogte waar het kolosbeeld Massue-la-Promesse stond, in het (voorheen heilige) bosch Borvo-Tomona, in de nabijheid van Bourbonne-les-Bains; en een in Engeland, achter de muren van den tuin van William Chaloner, squire van Gisborough en Cleveland, Yorkshire, tusschen den vierkanten toren en den grooten vleugel met kruisboogpoort.

ZESDE HOOFDSTUK.

In Engeland zijn de wetten tegen de landloopers altijd zeer streng geweest. In zijn Gothische wetgeving schijnt Engeland geïnspireerd door het beginsel: *Homo errans fera errante pejor.* Een zijner bijzondere statuten kwalificeert menschen die geen tehuis hebben als „gevaarlijker dan de adder, de draak, de lynx en de basilisk" *(atrocior aspide, dracone, lynce et basilico).* Langen tijd heeft Engeland zich evenveel moeite gegeven ten opzichte van de Zigeuners, waarvan het zich wou ontdoen, als ten opzichte van de wolven, waarvan het zich had weten te zuiveren.

Hierin verschilt de Engelschman van den Ier, die gebeden opzendt tot de heiligen voor de gezondheid van den wolf en hem „mijn peetvader" noemt.

Maar evenals de Engelsche wet, zooals we aanstonds zien zullen, den wolf duldde die tam gemaakt, een huisdier, zooveel als een hond geworden is, duldde zij ook den vagebond van fatsoen, die zich als behoorlijk onderdaan wist te gedragen. Zij maakte het noch den kermisgast, noch den rondreizenden barbier, noch den kwakzalver, noch den marskramer, noch den geleerde van de straat lastig, mits zij hadden om te leven. Maar overigens, en deze uitzonderingen daargelaten, vervulde de vrije mensch die er leeft in den zwervenden mensch de wet met bezorgdheid. Iemand die maar overal zoo rondliep kon van alles in zijn schild voeren. Wie altijd op de been is, was nooit te vertrouwen. Het moderne straatslijpen kende men toen nog niet, men wist alleen van het ouderwetsche landloopen. Het

„ongunstig voorkomen", dat eigenaardige iets waar iedereen van weet en wat niemand kan omschrijven, was een voldoende reden voor de maatschappij om iemand bij den kraag te pakken. Waar woon je? Waar leef je van? En als hij daarop geen bevredigend antwoord kon geven, wachtten hem zware straffen. De strafwet beschikte over vuur en ijzer. De wet paste op de vagebondage, de cauterisatie, het uitbranden toe.

Zoo werd er in heel Engeland een ware „wet der verdachten", niet minder willekeurig dan die welke de Conventie uitvaardigde ter bescherming van de revolutie, toegepast op de landloopers, die, men kan het toegeven, meestal wel wat op hun geweten hadden, en in het bijzonder tegen de Zigeuners, wier uitdrijving ten onrechte wel is gelijkgesteld met de verdrijving der Joden en der Mooren uit Spanje en der Protestanten uit Frankrijk. Wat ons betreft, wij verwarren een drijfjacht niet met een vervolging

De comprachicos, wij herhalen het, hadden met lui als de Zigeuners niets gemeen. De Zigeuners waren een natie, de comprachicos waren een mengelmoes aller naties; schuim en bezinksel daarvan, naar we al hebben opgemerkt; een afschuwelijke vergaarbak van allerlei vuil. De comprachicos hadden niet, zooals de Zigeuners, een eigen taal; hun taaltje was een samenraapsel van alle talen; alle talen door elkaar geroerd waren hun taal; zij spraken een allegaartje. Zij waren ten slotte, evenals de Zigeuners, een volkje, dat onder de volken rondkroop; maar de band die hen bond, was het bedrijf, niet het ras. In alle tijdvakken der geschiedenis treft men in de groote vloeibare massa, die de menschheid is, van die goten van vergiftige menschen aan, met een eigen loop en door hun venijn gevaarlijk voor hun omgeving. De Zigeuners waren een familie, de comprachicos een vrijmetselarij, niet met een verheven doel, maar met een afschuwelijke industrie. Nog een verschil was er, de godsdienst. De Zigeuners waren heidenen, de comprachicos waren christenen; en zelfs goede christenen, zooals betaamt en te verwachten is van een genootschap dat, hoewel een mengsel van alle naties, was ontstaan in het vrome Spanje.

Zij waren meer dan christenen, zij waren katholieken; zij waren meer dan katholieken, zij waren roomschen; en in hun geloof zoo angstvallig en zoo zuiver, dat zij

weigerden nauwere betrekkingen te onderhouden met de Hongaarsche nomaden van het komitaat Pesth, wier opperhoofd een grijsaard was, die als schepter een stok met zilveren appel voerde, waarboven de tweekoppige Oostenrijksche adelaar. Het is waar, dat de Hongaren in die mate schismatiek waren, dat zij Maria Hemelvaart vierden op 27 in plaats van op 15 Augustus, wat dan ook vreeselijk is.

Zoolang in Engeland de Stuarts regeerden, werd daar den comprachios, wij hebben laten doorschemeren waarom, de hand boven het hoofd gehouden. Jacobus II, een vroom man, die de Joden vervolgde en de Zigeuners geen rust liet, was een goed vorst voor de comprachicos. Men heeft gezien hoe dat kwam. De comprachicos waren afnemers van de menschelijke koopwaar, waarin de koning deed. Zij verstonden de kunst van te doen verdwijnen. En het heil van het land vereischt nu en dan een verdwijning. Een hinderlijke erfgenaam, hun als klein kind in handen gegeven en door hen omgewerkt, verloor zijn gedaante, werd iemand anders. Dat vergemakkelijkte de verbeurdverklaringen. De overdracht van waardigheden en goederen aan gunstelingen werd er door vereenvoudigd. Bovendien waren de comprachicos discreet en gesloten, zij verbonden zich tot zwijgen en hielden hun woord, wat in staatszaken noodzakelijk is. Er was nauwelijks een voorbeeld, dat zij het vertrouwen des konings hadden beschaamd. Hun belang, het is waar, bracht dat mee. En ze zouden zich in groot gevaar hebben gebracht, als ze zich het vertrouwen van den koning onwaardig hadden betoond. Men kon dus in politiek opzicht staat op hen maken, zij waren politiek volkomen betrouwbaar. Daarenboven verschaften zij den Heiligen Vader koorzangers voor zijn huiskapel. De comprachicos maakten zich verdienstelijk voor de miserere van Allegri. Zij stelden zich onder de bijzondere bescherming en bewaring van Maria. Dit alles behaagde het papisme der Stuarts. Jacobus II kon niet hard zijn voor vrome menschen, die de devotie jegens de moedermaagd zoover dreven, dat zij gesnedenen fabriceerden. In 1688 veranderde Engeland van dynastie. Oranje kwam in de plaats van Stuart. Willem III verving Jacobus II.

Jacobus II moest vluchten en stierf in ballingschap, en op zijn graf gebeurden wonderen, zijn reliquiën genazen den bisschop van Autun van een fistel — een

waardige belooning der christelijke deugden van dezen vorst.

Willem, die andere inzichten had als Jacobus II en diens practijken niet deelde, was uiterst streng jegens de comprachicos en deed wat hij kon om dit gespuis te verdelgen.

Een statuut uit den eersten tijd van Willem en Maria trof de kinderhandelaars zeer zwaar. Het was een knodsslag voor de comprachicos, dien zij niet te boven kwamen. Volgens de bepalingen van dat statuut, moesten de leden van dit genootschap, als men hen in handen kreeg en het bewijs van schuld werd geleverd, met een gloeiend ijzer worden gemerkt en moest hen op de schouders worden ingebrand een R, die *rogue* beteekende, zooveel als misdadiger, op de linkerhand een T, die *thief*, dief, beteekende, en op de rechterhand een M, die *manslayer*, moordenaar beteekende. De hoofden, „vermoedelijk rijk, hoewel naar 't uiterlijk bedelaars", zouden gestraft worden met het *collistrigium*, de schandpaal, en op het voorhoofd gemerkt met een P, daarenboven zouden hun goederen verbeurd verklaard en de boomen, die zij mochten bezitten geveld worden. Degenen, die nalieten de comprachicos aan te geven, zouden worden „gestraft met verbeurdverklaring en levenslange gevangenisstraf."

Wat de vrouwen betreft, die zich onder deze menschen bevonden, zij ondergingen de straf van de *cucking stool* een soort wip, welks Engelsche naam zou zijn samengesteld uit het Fransche woord *coquine*, dievegge, en het Duitsche woord *Stuhl*, stoel. De Engelsche wetten zijn onbegrijpelijk taai van leven en zoo bestond deze straf nog lang daarna voor twistzieke vrouwen. Men stelde de cucking stool aan den kant eener rivier of een vijver zoo op, dat de helft van de wip boven het water kwam te hangen, men zette de vrouw op het einde van dat gedeelte en liet het eind met de vrouw er op in het water wippen, driemaal kopje-onder, „om haar drift te bekoelen", zooals de commentator Chamberlayne zegt.

EERSTE BOEK.

DE NACHT MINDER DUISTER DAN DE MENSCH.

EERSTE HOOFDSTUK.

De Zuidpunt van Portland.

Gedurende de heele maand December 1689 en de heele maand Januari 1690 woei op het vasteland van Europa, en heviger nog over Engeland, aanhoudend een ijzige noordenwind. Daardoor kwam het dat de winter van dat jaar koud was, dat men op de marges van den ouden bijbel van de Presbyteriaansche kapel der Non-jurors te Londen vindt aangeteekend, dat hij de armen lang zou heugen. Dank zij de onvolprezen soliditeit van het oude, monarchale perkament, dat gebruikt werd voor de officieele registers, zijn nog heden in een menigte desbetreffende plaatselijke rapporten de lange lijsten leesbaar van ongelukkigen, van honger en koude omgekomen gevonden. Vooral treft men die lijsten aan in de archieven van Liberty of the Clink, borough Southwark van Pie Powder Court (wat wil zeggen Moddervat Court) en van Whitechapel Court bijgehouden in het dorp Stepney door den schout van den Lord of the Manor. De Theems zelfs bevroor, wat nauwelijks eenmaal in de honderd jaar plaats vindt, daar de werking van de zee de ijsvorming bemoeilijkt. Men kon met paard en wagen over de bevroren rivier rijden, er werd op de Theems kermis gehouden met kramen, tenten en zelfs beren- en hondengevechten; op het ijs werd een heele os gebraden. Twee maanden lang bleef de rivier dicht. De harde winter van 1690 overtrof in

strengheid nog de beruchte winters van het begin der zeventiende eeuw, die zoo nauwgezet zijn beschreven door doctor Gideon Delane, dezelfde die in zijn hoedanigheid van apotheker van Jacobus II door de stad Londen gehuldigd is met een borstbeeld op een voetstuk.

Op een avond, tegen het einde van een der ijzigstkoude dagen dier maand Januari van 1690 gebeurde er in een der vele onherbergzame bochten van de baai van Portland iets ongewoons, dat de daar huizende meeuwen en wilde ganzen schreeuwend deed rondvliegen zonder dat zij naar hun nesten durfden terug te keeren.

In dezen inham, bij sommige winden wel de gevaarlijkste van alle bochten en kreeken van de heele baai en dientengevolge de meest eenzame, en veilig juist door zijn gevaarlijkheid voor vaartuigen, die zich moesten verbergen, lag een scheepje aan een punt van de rots gemeerd, dank zij de diepte van het water zoo dicht aan den steilen oever, dat het dien bijna raakte. Het is onjuist te zeggen, dat de nacht neerdaalt; de nacht daalt niet neer, maar rijst omhoog; want het is van de aarde dat de duisternis komt. Aan den voet van de rotsen was het al donker; daar bovenop was het nog licht. Wie het aan de rots gemeerde vaartuig van dichtbij had kunnen opnemen, zou een Biscaysche kog hebben herkend.

De zon, die den ganschen dag niet te zien was geweest wegens den zwaren mist, was ondergegaan. In de ruimte hing het drukkend en duister gevoel van zwaarmoedigheid, dat men zou kunnen noemen heimwee over de afwezigheid der zon.

De wind kwam niet van uit zee, het water van de kreek was dus kalm.

Dit was, vooral in den winter, een onverhoopte uitzondering. Deze inhammen aan de kust van Portland zijn meest allen vol riffen en banken, bij zwaar weer is de zee woest en ze te bevaren vereischt veel behendigheid en veel routine. Deze natuurlijke haventjes — meer havens in schijn dan in werkelijkheid — zijn gevaarlijk en van weinig nut. Zij zijn moeilijk in te varen en het is nog moeilijker er weer uit te komen. Dien avond was er bij uitzondering niets te duchten.

De Biscaysche kog was een vaartuig van zeer oud model, tegenwoordig als zooveel scheepsvormen zoo

goed als niet meer bekend. Dit soort kog, dat zelfs in gebruik is geweest bij de militaire marine, had in hoofdzaak den stevigen bouw der koggen, bij de grootte van een bark en de zeewaardigheid van een galjoen. Zij kwam voor onder de schepen van de Onoverwinnelijke Vloot; de oorlogskog, het is waar, bereikte een groote tonnenmaat: de *Groote Griffioen* bijvoorbeeld, die de kapiteinsvlag voerde en gecommandeerd werd door Lopez de Medina, mat 650 ton en was bewapend met veertig kanonnen. De kog voor de koopvaardij en voor de smokkelvaart was van een veel lichter type. Bij het zeevolk stond dit soort vaartuigen goed aangeschreven. De tuigage van de kog bestond uit trossen van hennep, sommigen van binnen met ijzerdraad, waarschijnlijk omdat men de niet zeer wetenschappelijke meening koesterde, dat ze dan werkte als een soort regulateur in geval van magnetische werkingen. De lichtheid van dit tuig sloot het gebruik van zware takels volstrekt niet uit, de kog had zoowel de cabrias der Spaansche galeien als de cameli der Romeinsche triremes. De helmstok was zeer lang, wat voor- en nadeelen had. Het kompas zat wel geborgen in een vierkant kastje. Uit de constructie van de kog sprak wetenschap van onwetenden en vindingrijkheid van halve wilden. De kog was in haar soort even primitief, als de praam en de kano, bezat de stabiliteit van de eerste en de vlugheid van de laatste, en had als alle vaartuigen, die geboren zijn uit het instinct van den piraat en den visscherman, merkwaardige hoedanigheden als zeeschip. Zij was bruikbaar zoowel op binnenwateren als op open water. Haar stelsel van zeilen, nog al ingewikkeld en zeer vernuftig, stelde haar in staat zoowel de gesloten en windstille baaien van Asturië te bevaren, zooals die van Pasages, als de volle zee; zij kon een meer omzeilen en een reis om den aardbol doen; vreemdsoortige, tweeslachtige vaartuigen, even handelbaar op een stilstaanden poel als in den orkaan. De kog was onder de schepen wat het kwikstaartje is onder de vogels, een der kleinste en een der stoutmoedigste; het kwikstaartje, neerstrijkend, doet den riethalm ternauwernood buigen en zijn vlucht overspant den oceaan.

De Biscaysche koggen, ook de armelijkste, waren verguld en beschilderd. Tatouage ligt in den aard dezer bekoorlijke, min of meer nog barbaarsche volken.

De heerlijke kleurenpracht hunner bergen met hun bonte afwisseling van sneeuwtoppen en grasvelden en hun regelmaat in lijnen en vakken openbaart hun natuurlijken kunstzin, de grootsche effecten van het ornament. Zij zijn arm en prachtlievend; zij tooien hun rietgedekte hutten met trotsche wapenschilden; zij hebben groote muilezels, die zij omhangen met bellen; zij hebben groote ossen, die zij tooien met veeren; hun voertuigen, waarvan men twee mijlen ver de wielen hoort knarsen, zijn bont beschilderd en overladen met snijwerk en linten. Elke schoenmaker heeft zijn basrelief boven zijn deur; het is maar een Sint-Crispijn en een kapotte schoen, maar het is in steen. Zij garneeren hun leeren wambuis; zij verstellen hun lompen niet, maar ze borduren ze met zorg. Zij zijn vroolijk en trotsch in hun armoede. De Basken zijn, evenals de Grieken, kinderen van de zon. Terwijl de Valenciër triestig een smakelooze rossige wollen lap om zijn leden slaat, met enkel een gat er in om het hoofd door te steken, schept de bewoner van Gallicië en Biscaye er vermaak in zich te tooien met mooie witlinnen hemden, afgezet met rose. Hun drempels en vensters wemelen van blonde en frissche gezichten, lachend onder guirlandes en maïshalmen. In hun naïve kunst, in hun dagelijksch bedrijf, in hun gebruiken, in den opschik hunner dochters, in hun liederen tintelt een eenvoudige en fiere levensblijheid. De gebergten, deze ontzaglijke ruïnes, zijn in Biscaye overgoten met schittering en gloed en schieten stralen door al hun bressen. De wilde Jaïzquivel is vol idyllen. Biscaye is het paradijs van de Pyreneeën, zooals Savoye de lusthof is van de Alpen. De verraderlijke baaien in de nabijheid van Sint-Sebastiaan, Leso en Fontarabie temperen en verzachten hun stormen, hun nevels, het schuim hunner brandingen hoog opspattend aan de kust, het woeden der wateren en de winden, met al het grootsche en schrikwekkende der ongebreidelde natuurkrachten .... met schippersmeisjes bekranst met rozen. Wie het land der Basken gezien heeft verlangt er naar terug. Het is het gezegende land. Twee oogsten per jaar, vroolijke dorpen vervuld van welluidend gezang, ontbering vol fierheid, heel den Zondag het geluid der guitaren, gedans, castagnetten, minnarijen, zindelijke, vriendelijke woningen, en als vurig vereerde vogel de ooievaar.

Maar laten wij terugkeeren naar Portland's ruwe rotsmassa's aan de zee.

Portland is een schiereiland, zijn plattegrond heeft den vorm van een vogelkop, waarvan de snavel naar den oceaan is gekeerd en het achterhoofd naar Weymouth; en de landengte, die het met het land verbindt is de hals.

Portland is sinds lang uitgeleverd aan de industrie, en heeft zijn schilderachtige woestheid grootendeels verloren. Omstreeks het midden der zeventiende eeuw hebben steenhouwers en cementdelvers hun weg gevonden naar zijn kusten.

En sinds dien tijd is men doende het voorgebergte van Portland om te zetten in metselspecie, een nuttig werk, dat het land verrijkt en de baai misvormt. Tweehonderd jaar geleden werden deze kusten uitgehold en ondermijnd als rotsige zeekust, thans ook als steengroeve; het houweel knabbelt, de golven knagen, en zoo verliest dit landschap allengs zijn schoonheid. Op de grootsche afbraak door de oceaan is gevolgd de regelmatige slooping door den mensch. De inham waar de Biscaysche kog lag gemeerd, is lang verdwenen. Om eenig spoor van deze ankerplaats terug te vinden, zou men moeten zoeken bij de punt voorbij Folly Pier en Dirdle Pier, en zelfs voorbij Wakeham, tusschen de plaatsjes, genaamd: Church Hop en Southwell.

De kreek, aan alle kanten ingesloten tusschen steile rotswanden, hooger dan zij zelf breed was, werd van minuut tot minuut door den avond volkomener overmeesterd; de kille nevel, de schemering eigen, werd zwaarder en zwaarder, het was of de kreek vol stroomde met tastbare duisternis; de uitgang van de kreek naar een nauw kanaal, teekende zich af als een lichtende streep in dit bijna nachtelijk duister, waarin men het water alleen nog maar hoorde. Slechts als men er vlak bij was viel het aan de rotsen gemeerde vaartuig nog te onderscheiden, gehuld als het was in een mantel van schaduwen. Een plank van boord op een afgeplat rotsblok geschoven, verbond het vaartuig met den wal, donkere gedaanten liepen op deze zwiepende brug af en aan, blijkbaar was men hier doende zich in te schepen.

Het was in de kreek niet zoo ijzig koud als op de open zee, dank zij den beschuttenden rotswand op het noorden; maar toch nog zoo koud, dat deze lieden bibberden. Zij maakten groote haast.

De effecten van de schemering doen de vormen uitkomen als uitgewerkt met de figuurzaag; de omtrekken van hun kleeding toonden zich als gekarteld en verrafeld en met de grilligste onsymmetrie, waaruit viel op te maken, dat deze lieden tot de klasse behoorden, die in Engeland genoemd worden *the ragged*, de haveloozen, het lompenvolk.

Tegen de hooge, bijna loodrechte helling kon men vaag de kronkelingen onderscheiden van een pad. Een meisje dat haar corsetveter over den rug van een stoel laat neerhangen over de zitting, teekent, zonder het te weten zoo ongeveer alle paden op rotskusten en bergen. Het pad naar dit binnenhaventje, vol hoeken en bochten, haast zoo steil als een ladder, maar zonder treden, beter geschikt voor den springbok dan voor menschen, eindigde bij het platformachtige rotsblok waar de loopplank op rustte.

Paden op de klippen zijn gewoonlijk zoowat loodrecht, wat het begaan tot geen aangename bezigheid maakt; zij doen zich minder voor als een weg dan als een val; zij storten meer af dan zij neerdalen. Dit pad hier, een tak waarschijnlijk van een weg over de rotsen, deed door zijn aanblik al duizelen, zoo bij het verticale af steil kronkelde het naar omhoog. Van beneden af zag men het zigzagsgewijs naar boven loopen en zich door diepe rotsspleten heen naar het plateau van de rotsmassa wringen. Langs dit pad hadden de passagiers bij het vaartuig moeten komen dat hen wachtte in deze kreek.

Rondom de bedrijvigheid van de inscheping, die kennelijk overhaast en gejaagd geschiedde, was alles doodsche stilte en ongestoorde eenzaamheid. Men hoorde geen voetstap, geen geluid, geen ademtocht. Ternauwernood was aan het andere einde van de reede, aan den ingang van de baai van Ringstead een vloot van visschersvaartuigen zichtbaar, die op de haaienvangst uit waren en blijkbaar uit hun koers waren geraakt. Deze Poolvaarders waren door de onberekenbare grilligheid der zee van de Deensche naar de Engelsche wateren gedreven. De Noorderstormen spelen den visscherman soms zulke parten. Deze hier kwamen aan de onherbergzame kusten van Portland beschutting zoeken, wat er op wees, dat zij zwaar weer verwachtten en op zee nog grooter gevaar duchtten dan hier tusschen de klippen. Zij waren doende hun ankers uit te gooien,

Het grootste vaartuig, naar de eeuwenoude gewoonte der Noorweegsche flotieljes uitgezet als schildwacht, teekende zich met heel zijn tuigage donker af tegen de klare zee; men kon aan den voorsteven het vischtuig onderscheiden, als de haken en harpoenen bestemd voor den Scymnus borealis, den Acanthias vulgaris of speerhaai en den Squalius angelus of zeeengel, alsmede het net voor de vangst van den reusachtigen, tot twaalf meter langen Selache maxima, onder alle haaien het meest gevreesde roofdier. Behalve dan deze weinige vaartuigen, in denzelfden hoek bijeengedreven, bespeurde het oog langs den breeden horizon van Portland geen teeken van leven. Geen woning, geen vaartuig. De kust was toenmaals onbewoond, en de reede in dit seizoen onbewoonbaar.

Hoe ook het weer zich liet aanzien, de wezens die doende waren zich in te schepen op de Biscaysche kog, verhaastten er het oogenblik van vertrek niet minder om. Zij vormden op het woeste zeestrand een stomme groep bedrijvige gedaanten, die zich schenen te overhaasten om weg te komen. De een van den ander onderscheiden viel moeilijk. Het was niet te zien of zij jong waren of oud. Het vervagende avonddonker liet niets onderscheiden dan omtrekken. De duisternis lag als een masker over de gelaten. Het waren silhouetten in den nacht. Zij waren met hun achten, men kon gissen dat er een of twee vrouwen onder hen waren, deze waren echter als zoodanig niet duidelijk te herkennen in hun haveloosheid en de vodden waarmee ze waren bedekt, of juister toegetakeld, en waarin niet meer mannen- of vrouwenkleeren waren te onderscheiden. Lompen hebben geen sexe.

Een der schimmen, kleiner dan de overige, die zich heen en weer bewoog tusschen de grooten, deed denken aan een dwerg of aan een kind.

Het was een kind.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Verlatenheid.

Als men in de gelegenheid was geweest van dichtbij gade te slaan wat hier voorviel, had men het volgende kunnen opmerken.

Allen droegen een langen cape-mantel, gehavend en gelapt, maar warm en hen zoo noodig het gelaat tot aan de oogen bedekkend, en dus goed tegen de kou alsook tegen de nieuwsgierigheid. In deze cape-mantels konden zij zich vlug bewegen. De meesten hadden om het hoofd een zakdoek gewonden, een soort rudiment van den tulband, die gezegd kan worden eigenlijk te beginnen in Spanje. Dit hoofddeksel was in dien tijd niets ongewoons in Engeland. Het Zuiden was toenmaals in het Noorden in de mode. Dat kwam misschien omdat het Noorden het Zuiden de baas was. Het toonde zich zijn meerdere en bewonderde het. Na den ondergang van de Onoverwinnelijke Vloot werd het Castiliaansch onder koningin Elizabeth het elegante bargoensch van het hof. Engelsch te spreken in aanwezigheid van de koningin van Engeland was haast „shocking". Zich geestelijk een beetje onderwerpen aan hen die men materieel de wet stelt, is de gewone gang van zaken bij den barbaarschen overwinnaar jegens den beschaafden overwonnene; de Tartaar ziet met bewondering wat de Chinees kan en doet hem alles na. Op dezelfde manier kwamen in Engeland Castiliaansche zeden in zwang; daar stond tegenover dat in Spanje Engelsche belangen vasten voet kregen.

Een der personen van het gezelschap dat hier scheep ging was door zijn uiterlijk voorkomen kenbaar als de leider. Hij droeg de alpargatasandalen der Spaansche bergbewoners, ook zijn plunje was versleten en haveloos, maar toch afgezet met passement en versierd met borduursel, en zijn kamizool van maliën glinsterde onder zijn mantel als de buik van een visch. Een der anderen had een grooten vilten hoed in den vorm van een sombrero diep over zijn gezicht getrokken. Deze vilthoed had geen opening voor de pijp, een teeken dat de drager een geletterd man was.

Het kind had men, blijkbaar naar de opvatting dat een buis voor een man een mantel is voor een kind, over zijn lompen een wambuis aangedaan, dat hem tot op de knieën hing. Zijn gestalte deed gissen dat hij een jongen was, van ten hoogste elf jaar. Hij was op bloote voeten.

De equipage van de kog bestond uit een schipper en twee zeelieden.

Waarschijnlijk kwam de kog uit Spanje en deed zij den tocht heen en weer tusschen beide landen met een doel dat deze geheimzinnigheid noodig maakte.

De personen die bezig waren zich op haar in te schepen praatten aanhoudend zacht onder elkander.

Het praten dezer lieden klonk tamelijk internationaal. Nu eens een woordje Castiliaansch, dan weer wat Duitsch of Fransch; soms Welsch, soms Baskisch. Het was een mengelmoes, als het tenminste geen dieventaal was.

Zij schenen van alle naties te zijn en een vast aaneengesloten troep te vormen.

De equipage maakte waarschijnlijk ook deel uit van hun troep. Alles wees bij deze inscheping op onderlinge verstandhouding.

Deze bonte troep scheen een gezelschap kameraden, dan wel een bende medeplichtigen.

Als het wat lichter geweest ware, en als men alles wat nauwkeuriger had opgenomen zou men op deze lieden rozenkransen en scapulieren bemerkt hebben, ten halve onder hun plunje verborgen. Een der min of meer vrouwen lijkende leden van het gezelschap had een rozenkrans, die door de grootte der kralen overeenkomst had met dien der derwischen en gemakkelijk viel te herkennen als de Iersche rozenkrans van Llanymthefry, ook wel genoemd Llanandiffry.

Verder had men, als het wat minder donker ware geweest, op de voorplecht van de kog een in hout gesneden vergulde nuestre-senora met nino, onze lievevrouw met kind, kunnen opmerken, waarschijnlijk een beeld der Baskische madonna, een soort panagia der oude Cantabriërs. Onder dit beeld was een lantaarn aangebracht, die op dit oogenblik niet brandde, overmaat van voorzichtigheid, die de uiterste zorg verried ongezien te blijven. Deze lantaarn diende blijkbaar voor twee doeleinden; als hij was aangestoken brandde hij zoowel voor het madonnabeeld als om de zee te verlichten — een scheepslantaarn die de functie waarnam van altaarkaars.

Onder den boegspriet strekte de lange kromme en puntige scheg zich uit als de hoorn eener halve maan. Bovenop de scheg, aan de voeten der moeder Gods, zag men een knielenden engel, ruggelings aan den boeg bevestigd, en met een kijker den horizon opnemend. De engel was evenals het Mariabeeld, verguld.

Aan de scheg waren de openingen voor het doorlaten van het zeewater versierd met vergulde arabesken.

Onder het madonnabeeld was in vergulde letters

het woord *Matutina* aangebracht, de naam van het vaartuig, op dit oogenblik wegens de duisternis niet te lezen.

Onder aan den rotswand lag op en bij het rotsblok, dat tot steiger diende een ordelooze hoop goederen, de bagage, die deze reizigers meevoerden, en die dank zij de loopplank snel van den wal in het schip verhuisde. Zakken beschuit, een vaatje met stokvisch, nog meer scheepskost, drie tonnetjes, een met drinkwater, een met mout en een met teer, een paar flesschen ale, een oud valies met riemen toegegespt, reiszakken, koffers, een baaltje uitgeplozen touw voor toortsen en signalen, dat was zoowat de lading die het schip inkreeg. Deze menschen die nauwelijks kleeren aan hadden, hadden niettemin koffers en valiezen, wat scheen aan te duiden dat zij een zwervend bestaan leidden; arme lieden zonder vaste woonplaats zijn wel genoodzaakt van allerlei mee te voeren, zij kunnen zich niet eens de weelde veroorlooven van niets te bezitten en vrij in hun bewegingen te zijn als de vogels; hun werkelijke of gefingeerde broodwinning, welke deze ook zij, belet hun dit; zij hebben daarvoor werktuigen, en gereedschappen noodig en moeten die meesleepen, en reeds dit maakt het leven van nomaden gebondener dan dat der aan vaste woonplaatsen gebonden menschen.

Het was ongetwijfeld niet gemakkelijk geweest al die boel hier onder aan den voet van deze steilte te krijgen. Dat men zich al die moeite had getroost bewees wel, dat het plan was voor goed deze oorden te verlaten.

Zij verloren geen minuut tijd; het was een gedurig heen en weer loopen van den wal naar het schip en van het schip naar den wal, allen hielpen mee, ieder deed zijn deel van het werk, de een droeg een zak, de ander een koffer. Zij, die onder dit gezelschap misschien of waarschijnlijk vrouwen waren, werkten even hard mee als de overigen. En het kind werd belast boven zijn krachten.

Het scheen twijfelachtig of de vader en de moeder van dit kind bij den troep waren. Niemand bemoeide zich in het minst met hem. Men liet hem werken en verder niets. Het leek meer een slaaf bij een stam, dan een kind in een familie. Hij was aller knecht en niemand bekommerde zich om hem.

Dat nam niet weg dat hij evenveel haast maakte als de rest van den obscuren troep, waartoe hij scheen

te behooren. Evenals de anderen scheen hij maar bezield door een gedachte: gauw alles aan boord te krijgen. Wist hij waarom? waarschijnlijk niet. Hij maakte alleen maar haast, omdat hij zag dat de anderen het deden, werktuigelijk.

De kog had een dek. De bagage werd met zorg in het ruim gestuwd en het oogenblik van vertrek was daar. Het laatste stuk bagage was aan boord, alleen de menschen hadden nog te volgen; de twee die vrouwen schenen te zijn, stonden al op het dek. De zes overigen, waaronder het kind, bevonden zich nog op het plat van het rotsblok dat hen voor steiger diende. Het schip begon al in beweging te komen, de schipper greep het roer, een matroos stond klaar om met een bijl het touw, waaraan het schip vastlag, te kappen — nog een sterk teeken van groote haast, want als men den tijd heeft maakt men een schip los zonder het touw op te offeren.

— Andamos! zeide degene, die het hoofd van den troep scheen, zacht.

Het kind sprong naar de plank om er het eerst over te gaan. Maar toen het er den voet op zette gooiden twee der grooten hem op zij op gevaar af hem in het water te doen vallen, en gingen hem voor, de derde duwde hem met de elleboog weg en volgde die twee, de vierde stiet hem met de vuist de rots op en ging de anderen achterna, de vijfde, het hoofd van den troep, sprong meer aan boord dan hij liep en schopte zoodra hij het dek had bereikt de loopplank te water, een bijlslag kapte het touw, het roer werd omgegooid, het schip voer van wal en het kind bleef aan land.

DERDE HOOFDSTUK.

Eenzaamheid.

Het kind bleef op de rots waarop het werd achtergelaten roerloos staan, strak het oog gericht op het wegvarende schip. Hij riep het niet na, vroeg niet hem toch maar mee te nemen. Het kwam te onverwacht; het kind stond blijkbaar verstomd. Even zwijgend bleef men op het schip. Geen kreet van het kind tot deze menschen, geen afscheidsgroet van deze

menschen aan het kind. Van weerskanten scheen men alleen oog te hebben voor den afstand tusschen de wal en het schip, die elk oogenblik grooter werd. Het was een scheiden als van geesten aan den oever eener Styx. Het kind, als genageld aan de rots, die de opkomende vloed begon te bespoelen, zag het schip wegvaren. Men zou gezegd hebben dat hij alles begreep. Wat? wat viel er te begrijpen? Dat hier iets duisters zich afspeelde.

Een oogenblik nog en de kog bereikte den nauwen uitgang van de kreek en gleed dien binnen. De top van den mast, uitstekende boven de diep-gekartelde rotswanden waartusschen de engte door-kronkelde, teekende zich af tegen den valen avondhemel. Die top scheen over de rotsen te zweven en er ten slotte in weg te zinken. Men zag hem niet meer. Het was gedaan. De kog had de zee bereikt.

Het kind zag die verdwijning. Hij scheen wel kinderlijk verbaasd, stond verslagen het schip na te staren, maar deed anders dan van een kind in zulke omstandigheden was te verwachten.

Zijn ontsteltenis scheen gemengd met een sombere onderwerping aan zijn lot. Het was of er al heel wat ondervinding was heengegaan over dit jonge wezentje. Misschien was hier al ontijdig oordeel des onderscheids. Harde levenservaring, als zij te vroeg komt, verdicht zich in de duistere diepten van de kinderziel tot een geheimzinnige balans waarmee deze arme kleine zielen wegen en nagaan wat hun wordt aangedaan en die hun zelfs het ergste als onvermijdelijk leert aanvaarden.

Zich onschuldig wetende, schikte hij zich gelaten in zijn lot. Wat zich niets te verwijten heeft, doet geen verwijten, wat rein is ziet geen onrein, want iedereen ziet overal slechts zichzelve.

De ruwe manier, waarop men zich van hem ontdeed, ontrukte hem zelfs geen gebaar. In zijn binnenste kwam een gevoel op, dat hij verlaten was en zich maar moest zien te redden. Onder dezen plotselingen slag van het noodlot, die het eind en de ontknooping van zijn bestaan al scheen te brengen nog voor het begonnen was, bezweek het kind niet. Hij ontving den slag zonder te wankelen.

Voor wie zijn verbazing zonder eenig blijk van verdriet had kunnen waarnemen, was het duidelijk, dat van de menschen die hem hier achterlieten niemand

van hem hield en hij niet van hen, dat die scheiding een verlichting was.

In zijn kinderlijke gedachten verdiept, vergat hij de koude. Op eens bemerkte hij, dat hij in het water stond en natte voeten kreeg; de vloed steeg; een koude adem blies door zijn haren; de wind stak op. Hij begon over het geheele lichaam te bibberen — dit was het ontwaken.

Hij keek in het rond.

Hij was alleen.

Er hadden tot op dezen dag voor hem geen andere menschen bestaan dan degenen die nu op de kog waren. En die hadden hem hier achtergelaten, zich voor hem uit de voeten gemaakt.

En het vreemdste was dat deze menschen, de eenige die hij op de wereld kende, hem geheel onbekend waren.

Hij had niet kunnen zeggen wie die menschen waren.

Hij had zijn kinderjaren onder hen doorgebracht zonder zich een der hunnen te gevoelen. Hij was een bijlooper, een vreemde uitwas, aan hen vastgegroeid, meer niets.

En nu hadden ze hem afgesneden en hier neergezet.

Hij had geen geld bij zich, geen schoenen aan de voeten, nauwelijks een stuk kleeren aan het lijf, en zelfs geen korst brood in zijn zak.

Het was winter. En avond. En vele uren loopen voor men aan een menschelijke woning kwam.

En hij wist hier hoegenaamd den weg niet.

Hij wist niets dan dit eene, dat degenen die hem hadden meegenomen naar deze plek zonder hem waren weggegaan.

Hij voelde zich buiten het leven gestooten.

Hij voelde zich van alles verlaten.

Hij was tien jaar.

Het kind was in een woestenij, tusschen diepten waaruit hij duisternis zag opstijgen en diepten waar hij de golven hoorde bruisen.

Hij rekte de magere armen uit en geeuwde.

En als iemand, die zijn besluit heeft genomen, keerde hij plotseling, dapper alle neerslachtigheid van zich afschuddende en met de vlugheid van een eekhoorn, van een acrobaat misschien, den stijgenden vloed den rug toe en begon het pad dat langs de steilte naar boven kronkelde te beklimmen, soms dit door koene sprongen bekortend. Hij haastte zich om zoo te zeggen in de

bewoonde wereld te komen. Men zou gezegd hebben, dat hij den weg hier uitstekend kende. Toch bracht deze weg hem nergens.

Hij liep voor niets zoo hard, het was als een vlucht in het oneindige.

Hoogten beklimmen is voor menschen, tegen hoogten opklauteren met handen en voeten is voor dieren; het kind deed beide. De kusten van Portland liggen op het Zuiden, zoodoende was er zoo goed als geen sneeuw op het pad. De felle koude had die sneeuw trouwens in stof veranderd, lastig genoeg voor den voetganger. Het kind sloeg er zich door. Zijn zeemansbuis was hem veel te groot en was hem hinderlijk. Nu en dan gleed hij uit op bevroren plassen en moest hij zich aan een struik of aan een vooruitspringend stuk steen vasthouden om niet naar beneden te storten. Eenmaal liet de kalkgrond onder hem los, brokkelde in stukken, en sleepte hem mee in zijn val. Afbrokkelend gesteente is verraderlijk. Het kind gleed een oogenblik naar beneden als een dakpan langs een hellend dak; hij rolde mee tot den rand van de diepte, maar zijn hand wist nog op het juiste oogenblik een handvol struiken te grijpen, en dat redde hem. Hij uitte evenmin een angstkreet toen de afgrond hem naar zich toetrok, als toen de menschen hem van zich stieten; hij herstelde zich en begon zwijgend door te klimmen. De rotswand was hoog. Zulke ongelukken overkwamen hem nog een paar keer. De onbegaanbare steilte werd nog gevaarlijker door de duisternis. Aan deze loodrechte rots scheen geen einde te komen.

Zij scheen met het kind mee op te stijgen in de diepten omhoog. Naarmate het kind verder klom, scheen de rots ook te klimmen. Onder het klauteren keek hij op naar die schijnbaar wijkende lijn waar de steilte ophield en die zich stelde als een versperring tusschen den hemel en hem. Tenslotte kwam hij er toch.

Hij sprong het plateau op en stond eindelijk op vlakken grond. Men zou haast kunnen zeggen dat hij landde, want hij kwam uit de diepte.

Nauwelijks was hij op het plateau of hij begon van koude te huiveren. Hij voelde in zijn gezicht den ijzigen wind als een beet van den nacht. De scherpe noordwestenwind woei. Het kind drukte zijn zeemansbuis tegen zijn borst.

Het kleedingstuk was goed. Het was van een stof,

die haast ondoordringbaar was voor den regen en daarom vrij algemeen bij het zeevolk in zwang.

Het kind, het plateau bereikt hebbende, bleef staan, zette zijn bloote voeten stevig op den bevroren grond en keek rond.

Achter hem was de zee, voor hem was land, boven zijn hoofd was de hemel.

Maar een hemel zonder sterren. Een dikke mist bedekte het zenith.

Hij beschouwde oplettend het land dat hij met zooveel inspanning bereikt had. Zoo ver het oog reikte breidde het zich daar voor hem uit, nauwelijks door een oneffenheid gebroken, geheel met sneeuw bedekt. Hier en daar een paar struiken, zwiepend in den wind. Nergens een weg te zien. Niets. Zelfs geen hut van een herder. Alleen hier en daar wervelende kolommen stoffijne sneeuw, over de vlakte voortsnellend — het waren sneeuwhoozen opgedreven door den wind. Een eindelooze opeenvolging van groote golven land, die aan den gezichtseinder zich verloren in nevelwolken. Diepe stilte overal in het rond. Wat hier voor het kind lag strekte zich uit in het oneindige en zweeg als het graf.

Het kind keerde zich om en beschouwde de zee.

De zee was wit, evenals de aarde, de een van sneeuw, de ander van schuim. Niets is zoo droefgeestig als het vale licht teweeggebracht door dit dubbele wit. De lichtschijnsels van den nacht hebben hun eigenaardige scherpte; de zee glinsterde als staal, de rotsige kust was zwart als ebbenhout. Van de hoogte waarop het kind zich bevond lag de baai van Portland als in plattegrond uitgestrekt, vaalverlicht uitkomend binnen zijn halven kring van heuvelen. Er lag iets droomerigs over dit nachtelijk landschap. Een lichtende schijf binnen een donkeren halfcirkel — de maan heeft soms dat aspect. Van de eene kaap tot de andere, langs heel deze kust nergens ook maar een glinstering te bespeuren van een brandenden haard, een verlicht venster, een levende woning. Afwezigheid van licht op aarde zoowel als aan den hemel; geen lichtstip op aarde, geen ster in de lucht. Hier en daar in de baai kwamen breede strooken kalm water plotseling in hevige beroering. De wind verstoorde die effenheden en rimpelde ze met plotselinge golven. De vluchtende kog was nog zichtbaar in de baai.

Het was als een zwarte driehoek heenglijdend over de vale wateren.

In de verte smolten de uitgestrektheden water ineen met het geheimzinnige half-donker der oneindigheid.

De *Matutina* schoot snel vooruit. Zij werd van minuut tot minuut kleiner. Niets gaat zoo snel als het wegsmelten van een schip in de verten van de zee.

Op een gegeven oogenblik werd de lantaren aan den voorsteven aangestoken. Ongetwijfeld omdat de duisternis rondom het schip gevaarlijk begon te worden en de stuurman het noodig oordeelde de zee wat te verlichten. Dit lichtende punt, welks tinteling van verre te zien was, deed de donkere massa van het vaartuig spookachtig uitkomen. Men had zich kunnen verbeelden, dat daar een uitgespreid gehouden doodskleed over de golven huppelde, en dat daaronder een nachtgeest rondging met een ster in de hand.

In de lucht waren alle voorteekenen waar te nemen dat er noodweer ophanden was. Het kind kon zich daar natuurlijk geen rekenschap van geven, had daar geen begrip van, maar een zeeman zou den schrik om het hart zijn geslagen. Het was het oogenblik van angstige spanning waarin het schijnt, dat de elementen doende zijn zich te incarneeren tot menschelijke wezens en men zoo aanstonds getuige zal zijn van de mysterieuse gedaanteverwisseling van den storm in zijn menschelijke gestalte. De zee staat op het punt zich oceaan te betoonen, de blinde natuurkrachten gaan zich openbaren als wezens met bewustzijn en wil, wat men voor een ding hield, blijkt een booze geest te zijn. Men voelt, dat er wat ongewoons ophanden is. Vandaar angstige spanning. De ziel van den mensch vreest dat onmiddellijk contact met de ziel der natuur.

Er scheen een chaos in aantocht. De wind, reeds bezig de nevels voor zich uit te jagen en daarachter de wolken opeen te stapelen, schikte al het décor voor het woeste drama van water en winter, dat men een sneeuwstorm noemt. Het voorspel van den overhaasten terugkeer der schepen uit zee was al begonnen. Sedert een kwartier misschien was de reede niet meer verlaten. Elk oogenblik kwamen van achter de kapen en klippen vaartuigen te voorschijn, die zich haastten de ankerplaatsen te bereiken. Sommigen doubleerden Portland Bill, anderen St. Alban's Head. Voor zoover het oog reikte, zag men zeilen opdoemen. Het was een alge-

meene vlucht naar de minder onveilige kust. In het zuiden werd de duisternis steeds dichter en de wolken, als met schaduw en donkerte geladen, daalden neer tot op de wateren. De zwaarte van den storm, die in de lucht en op het water hing, drukte de golven neer en maakte de zee onnatuurlijk kalm. Het was geen gunstig oogenblik om in zee te steken. De kog was niettemin vertrokken.

Zij had de richting van de zuidkaap genomen. Zij was al buiten de baai in volle zee. Eensklaps stak de wind heviger op, de rukwinden volgden snel op elkander; de *Matutina*, die van land af nog duidelijk was te onderscheiden, heesch alle zeilen als wilde zij haar voordeel doen met den orkaan. Het was de storm uit het noordwesten, en hij greep de kog onmiddellijk met alle kracht aan. De tuigage van het vaartuig boog onder den zwaren druk voorover, het schip vloog over het water voort, de open zee tegemoet. Het leek nu nog meer dan eerst veeleer een vlucht dan een reis; alles getuigde van een vrees voor dit land, die de vrees voor de zee overstemde, en dat men meer te duchten had van de menschen, dan van den storm.

De kog, na alle graden van verkleining te hebben doorloopen, verloor zich ten slotte aan den horizon, en zonk daarin weg; de ster, die zij door de duisternis heen met zich voerde, verbleekte; de kog, meer en meer door den nacht verzwolgen, verdween.

En ditmaal voor goed.

Het kind scheen daarvan tenminste overtuigd. Hij keerde de zee den rug toe en keek weer over de vlakten, de heuvelen, de ruimten daar voor hem, waar alles woest was en ledig en waar het misschien niet mogelijk was bijtijds een levend wezen te vinden. Hij begaf zich op weg in dit onbekende.

VIERDE HOOFDSTUK.

Vragen.

Wat waren het voor lieden, deze troep, die zich uit de voeten maakte, met achterlating van dit kind?

Waren deze vluchtelingen comprachicos?

We hebben boven al gezien, dat er juist in dien tijd door Willem III maatregelen waren genomen, door het parlement goedgekeurd, tegen de misdadigers, mannen en vrouwen, bekend onder de namen comprachicos, comprapequenos en cheylas.

Er zijn wetten die opjagen, als het ware middelpuntvliedende kracht uitoefenen op datgene waar ze tegen gericht zijn. Het statuut, waarmee de comprachicos werden overvallen, bewerkte een algemeene vlucht, een uittocht, niet alleen van de comprachicos, maar van vagebonden van alle gading. Wie er eenigszins kans toe zag, maakte, dat hij weg kwam. Het meerendeel der comprachicos keerde naar Spanje terug. Velen onder hen, wij hebben het reeds opgemerkt, waren Basken.

Deze wet tot bescherming der kindschheid had allereerst een tegenovergestelde uitwerking — de beschermde kinderen werden bij hoopen verlaten en de straat opgegooid.

Het onmiddellijk effect van den maatregel was een menigte vondelingen, zwervende, aan hun lot overgelaten kinderen. En dat is licht te begrijpen. Iedere rondtrekkende troep, die een kind bij zich had, was verdacht; het bloote feit van de aanwezigheid van een kind, wekte al vermoedens: — Misschien zijn het wel comprachicos ! Dat was de eerste gedachte van den sheriff, den schout, den constabel. En dan volgden er arrestaties en er werden nasporingen gedaan. Lieden, die enkel maar arm en ellendig waren, geen tehuis bezaten en vervallen waren tot landlooperij en bedelarij, waren doodsbenauwd, dat zij voor comprachicos zouden worden gehouden, al waren zij het niet — het maatschappelijk zwakke is weinig gerust ten opzichte van mogelijke gerechtelijke dwalingen. Elk zwervend gezin achtte zich door den maatregel bedreigd. Wat men de comprachicos ten laste legde en waarvoor men hen vervolgde, was het exploiteeren, het koopen en verkoopen en daarvoor in hun bezit hebben van kinderen van anderen. Maar de omstandigheden van hen, die in ellende rondzwerven, zijn nu eenmaal zoo, dat het een vader of een moeder soms moeilijk valt te bewijzen, dat hun kind hun kind is. Hoe kom je aan dat kind? Hoe het bewijs te leveren, dat men het heeft van God? Het kind werd een gevaar; men achtte het geraden zich er van te ontdoen. Zonder zoo'n blok

aan het been is het veel makkelijker het gevaar te ontkomen. En vele zulke vaders en moeders droegen zorg het kind, dat hen nog rampzaliger kon maken, gauw kwijt te raken — de een liet het verdwalen in een bosch, de ander liet het achter aan het strand, weer een ander gooide het in een put.

In menigen regenbak werd een verdronken kind gevonden.

Wij moeten hier nog bijvoegen, dat heel Europa het voorbeeld van Engeland, ten opzichte van de comprachicos, onmiddellijk volgde. De stoot tot hun uitroeiing was gegeven. Zoo gaat het, als maar eerst de kat de bel aangebonden is. De polities van alle landen wedijverden met elkaar de comprachicos te verdelgen, en de Spaansche alguazil maakte even ijverig jacht op hen als de Engelsche constable. Omstreeks het midden der 19e eeuw kon men op een steen bij de poort van Otero nog een onvertaalbare inscriptie lezen — wetten schijnen angstvallig verstaanbaarheid te vermijden — welke luidde: Aqui quedan las orejas de los comprachicos, y las bolsas de los robaniños, mientras que se van ellos al trabajo de mar, een kennisgeving, dat de comprachicos eerst de ooren zouden worden afgesneden en zij vervolgens naar de galeien zouden worden gestuurd. Dit alles had een algemeene vlucht een sauve-qui-peut onder de vagebonden tengevolge. Zij voelden zich nergens meer veilig, zij vluchtten overal weg en konden nergens naar toe, waar zij ook kwamen was het even gevaarlijk als waar zij vandaan kwamen. Aan alle kusten van Europa werd streng gelet op heimelijke landingen. Voor een vluchtende troep was het onmogelijk zich in te schepen met een kind, want waar ook aan land komen met een kind, was te gevaarlijk.

Het kind aan zijn lot overlaten, dat was veel eenvoudiger, dan was men van alles af.

Door wat soort van lieden was het kind, dat wij in het donker van de eenzame kust van Portland vaag konden onderscheiden, daar achtergelaten?

Naar alle waarschijnlijkheid door comprachicos.

VIJFDE HOOFDSTUK.

De boom van menschelijke vinding.

Het kon zoo ongeveer zeven uur in den avond zijn. De wind werd wat minder, om weldra, men voelde het, met verdubbelde woede los te breken. Het kind bevond zich op het uiterste plateau van de zuidpunt van Portland.

Portland is een schiereiland. Maar wat wist het kind van een schiereiland, het kende den naam Portland niet eens. Het wist maar één ding en wel, dat men loopen kan tot men er bij neervalt. Weten waar men is, is het eerst noodige om den weg te vinden; hij wist niet waar hij was. Men had hem hierheen gebracht, en men had hem hier achtergelaten. *Men* en *hier*, deze twee raadsels waren alles wat hij wist; *men* vertegenwoordigde voor hem de menschheid, *hier* het heelal. Hij had op de wereld geen ander steunpunt hoegenaamd, dan het plekje grond waarop hij stond, en die grond was hard en koud voor zijn bloote voeten. Wat had dit kind in de groote wereld, die aan alle kanten rondom open lag, en die zich bedekte met duisternis, te maken; wat bood zij hem? Niets.

Hij ging dat Niets tegemoet.

De groote, de hopelooze verlatenheid van de menschen was rondom hem.

Hij liep de vlakte in, die zich voor hem uitstrekte, weldra kwam hij aan een scherpe, maar korte helling, waarna het plateau zich weer voortzette, Zoo ging het door — het naakte plateau van Portland schijnt te bestaan uit halverwege op elkander liggende reuzentegels waarvan telkens de zuidhelft onder de noordhelft geschoven schijnt te zijn. Van tijd tot tijd hield hij zijn loop wat in, als om met zichzelf overleg te plegen. De duisternis werd dichter en dichter, zijn gezichtskring werd steeds kleiner, hij kon niet meer dan een paar passen voor zich uitzien.

Op eens bleef hij staan, luisterde een oogenblik, knikte voldaan met het hoofd alsof hij van iets, dat hem reden gaf tot blijdschap, zekerheid had gekregen, keerde om en liep zoo hard hij kon op een kleine hoogte toe, die hij rechts van zich boven de vlakte zag uitsteken. Zoo kwam hij weer aan den rand van de steile

zeekust. Bovenop de hoogte zag hij de omtrekken van iets, dat in den nevel een boom geleek. En hij hoorde dienzelfden kant uit een geluid, dat niet het geluid was van den wind; evenmin van de zee. Ook was het niet de kreet of de schreeuw van een dier. Hij was in de meening, dat daar iemand was, dat hij daar een menschelijk wezen zou vinden.

Met een paar sprongen was hij aan den voet van het heuveltje.

Er was daar inderdaad iemand.

Wat eerst niet te onderscheiden was op den top van de hoogte was nu zichtbaar.

Het was iets als een reuzenarm, die uit den grond rechtop ten hemel werd gestoken, aan het boveneinde van dien arm wees een vinger, rustend op een duim, naar de zee. Die arm, die duim en die horizontaal uitgestrekte wijsvinger teekenden zich te zamen tegen den hemel af als een winkelhaak. Van het punt waar die duim tegen dien wijsvinger rustte zag men een draad afhangen, waaraan een geheimzinnige, donkere, vormelooze massa bengelde. Die draad, door den wind heen en weer bewogen, maakte het geluid van knarsend metaal.

Het was dit geluid, dat het kind had gehoord.

De draad bleek van nabij gezien, dat wat zijn geluid deed vermoeden, een ketting. Een scheepsketting met halve schalmen.

Door de mysterieuse wetten van het gezichtsbedrog, die in de gansche natuur de werkelijkheden vervormen en onkenbaar maken door schijnbaarheden, werkten de plaats, het uur, de mist, de tragische zee, de visionaire tumulten in de verte van den horizon, op deze silhouet in en deden haar vormen uitzwellen tot enorme afmetingen.

De massa, die aan den ketting was vastgemaakt, vertoonde overeenkomst met een slappe scheede, met iets er in, wat er niet in paste. Het leek ingebakerd als een kind en het had de grootte van een volwassen mensch. Van boven zag men iets ronds uitsteken, waaromheen het eind van den ketting was heengeslagen. De scheede of zak was van onderen gescheurd. Uit de scheuren staken ontvleeschde beenderen.

Een zachte wind bewoog den ketting en wat daaraan schommelde zacht heen en weer. Deze lijdelijke massa gehoorzaamde en volgde de grillige bewegingen van de

ruimte; zij scheen aangegrepen door een geheimzinnige rusteloosheid; het afgrijzen, dat ons de dingen doet zien in wanstaltige verhoudingen, maakte haar afmetingen bijna onzichtbaar, doch liet haar omtrekken scherp uitkomen; het was een vlek samengeperste donkerte, zwarter nog dan de nacht zelf en daardoor in de duisternis zichtbaar; nacht was er om heen, en donkerte was in haar binnenste; zij scheen de duisternis op te zuigen en dan weer in den omringenden nacht te vervloeien; de schemeringen, de opgangen van de maan, de ondergang der gesternten achter de rotsige kusten, de scheidingslijnen in de ruimte, de wolken en de winden uit alle windstreken, schenen zich te hebben samengepakt om dit zichtbare niets; deze massa van wat dan ook, heen en weer schommelend in den wind, was een zichtbaar stuk ledigheid, tusschen hemel en aarde en zee, en de duisternissen uit alle afgronden verdrongen zich om dat ding, dat eenmaal een mensch was geweest.

Het was iets wat niet meer was.

Een restant zijn, een overschot zijn, de menschelijke taal heeft er geen woorden voor. Niet meer zijn, en er toch nog zijn, in het graf zijn en toch er buiten, boven den dood uit weer te voorschijn komen, bovendrijven aan de oppervlakte van den eeuwigen nacht en daar niet in kunnen verzinken, een drom van onmogelijkheden verdringt zich om zulke werkelijkheden. Vandaar dat de taal hier tekort schiet. Dit wezen — dit gewezen wezen — deze donkere getuige, was een overblijfsel, en een vreeselijk overblijfsel. Waarvan? Eerstens van de natuur, vervolgens van de maatschappij. Een nul en een totaal.

Wat daar hing was prijsgegeven aan de willekeur van het volstrekte on-erbarmen. Alle afgronden der verlatenheid en der vergetelheid lagen onder en boven hem open. Hij was overgeleverd aan de lusten van het ongekende. Hij was weerloos tegen de duisternis, die met hem deed wat ze wilde. Hij was lijder en slachtoffer voor immer. Hij onderging. Hij was in de macht der orkanen, de lugubere speelbal van alle krachten der vernietiging.

Dit spooksel was toegeworpen ter verslinding. Het onderging de afschuwelijke mishandeling der verrotting in de open lucht. Het was een paria in het rijk der dooden, buiten de wet van den grafkuil gestooten, een

doode zonder rust. Hij onderging den wederkeer tot stof zonder den vrede van het graf. Hij verwoei tot asch in den zomer en loste op tot slijk in den winter. De dood moet zich sluieren en het graf zijn schaamte bedekken. Hier was geen sluier en geen schaamte. Cynische verrotting, die zich nergens aan stoorde. Het is een laaghartigheid van den dood zijn werk openlijk te doen. Hij bezoedelt de reinheid der eeuwige rust als hij werkt buiten zijn laboratorium, het graf.

Dit voormalig wezen was al niets meer dan een naakt geraamte, ontbloot tot op het gebeente — eerst als levend wezen afgemaakt, nu ook als cadaver afgemaakt. Er was geen merg meer in zijn beenderen, geen ingewanden meer in zijn romp, geen stem meer in zijn keel. Een lijk is een zak, dien de dood uithaalt en ledigt. Waar was datgene thans, wat zich in dit restant eenmaal *ik* noemde? Misschien, en het was afschuwelijk daaraan te denken, vertoefde het nog wel aan deze plaats. Iets wat ronddwaalt om iets wat vergaat. Kan men zich ontroerender verschijning in de duisternis voorstellen?

Er doen zich in de zichtbare wereld dingen voor, die als bressen zijn in de scheidsmuren van het onbekende, waardoor een koene uitval der gedachte mogelijk schijnt, en waar doorheen bespiegelingen en fantasie naar gene zijde stormen. Ook wat men niet ziet, slechts kan vermoeden, heeft zijn compelle intrare (dwing ze in te komen). Aan sommige plekken en op den aanblik van sommige dingen kan men niet anders dan stilstaan, als ten prooi aan droomgezichten, waarin men den geest niet weerhouden kan op te gaan. Er zijn in het onzichtbare donkere deuren, die als op een kier zijn gezet. Niemand had dezen doode voorbij kunnen gaan zonder mijmeren.

De wijde ruimte verslond en verteerde hem in stilte. Hij had bloed bezeten, het was gedronken, een huid, zij was vergaan, vleesch, het was weggeknaagd. Niets was hier voorbij gegaan zonder hem wat te ontnemen. December had hem zijn verstijvende koude ontleend, middernacht zijn phantastische verschrikking, het ijzer zijn roest, de pest haar miasmen, de bloem haar geuren. Met dat langzaam wegslinkend cadaver dreven allen hun spel — de storm en de regen, de dauw, de reptielen, de roofvogels. Alle wreede klauwen van den nacht vergrepen zich aan dien doode.

Het was een onuitsprekelijk vreemde verschijning,

deze stille, afgrijselijke bewoner van den nacht. Hij was in een vlakte, op een heuvel, en toch was hij er niet. Hij was een tastbare wezenlijkheid en tegelijk een phantastische onwezenlijkheid. Hij was een brok donkerte, zich oplossend in den nacht. Na het wijken van den dag, in de stilte der aanrollende duisternissen, deelde deze stomme massa afschuwelijkheid zich mede aan alles, verhoogde, alleen door zijn aanwezigheid daar, de somberheid van den storm en de kalmte der sterren. Het onuitsprekelijke, dat in het woest-ledige is, was in hem samengetrokken en verdicht. Wrak van een onbekend wezen, zwijgende getuige van alle tragische verborgenheden van den nacht. Er was in dit mysterie een vage weerkaatsing aller raadsels.

Men voelde rondom hem het leven als stilstaan en wegzinken in de diepte. Er was iets in de omringende ruimte, dat beangstigde en het gemoed vervulde met wantrouwen en een gevoel van onveiligheid overal. Het geritsel der struiken en van het gras in het rond, een troostelooze triestigheid, benauwende somberheid, die zich scheen op te dringen, alles in het landschap was in tragische overeenstemming met die zwarte gedaante daar aan dien ketting. De verschijning van een spooksel aan een horizon verscherpt daarvan de verlatenheid.

Wat daar hing was een schim. Daaruit spraken stemmen, die niet tot zwijgen zijn te brengen en geen erbarmen kennen in hun aanklachten. Er was geen rust in dat levenlooze, en het leek daardoor een boosaardig monster. Het scheen in de ruimte een middelpunt van iets ontzaggelijks en onmetelijks. Wie zal het zeggen? Misschien de half geziene, veelal veronachtzaamde vergelding, die er is aan gene zijde der menschelijke gerechtigheid. Deze ontbinding buiten het graf was een wraakoefening der menschen, waarvoor het slachtoffer hier wraak nam door de ruimte te vullen met afgrijzen. Deze terechtgestelde was in de duisternis dezer woestenij een beschuldiger en bedreiger. Hij maakte aanschouwelijk in zijn langzaam tot stof vergaan wat aller lot is, hij was een dood toonbeeld van den dood ter verontrusting van de levenden. Hij was een stomme aanklager van de gerechtigheid hier beneden bij de gerechtigheid omhoog. Hier gebracht door den mensch verwachtte hij God. Boven hem dreven, in alle grillige vormen der wolken en der golven, de enorme spookgestalten der duisternis.

Achter dit visioen was in de ruimte een drukkende spanning. Het onbegrensde, door niets gebroken, door geen boom, door geen dak, door geen menschelijk wezen, omringde den doode. Wanneer het onveranderlijke ons neerdrukt, hemel, afgrond, leven, graf en eeuwigheid zich aan ons openbaren, schijnt alles ons ongenaakbaar, woest en ledig. Als het oneindige zich ontsluit vallen alle uitgangen dicht.

ZESDE HOOFDSTUK.

Worsteling tusschen dood en nacht.

Het kind bleef voor dat ding sprakeloos, verwonderd, met strakken blik staan.

Voor een volwassene zou het een galg zijn geweest, voor het kind was het een verschijning.

Waar een volwassene hier een cadaver gezien had, zag het kind een fantoom.

Natuurlijk begreep het er niets van wat dat was.

De afgrond trekt aan, zuigt naar zich toe en betoovert; ook die hier op dezen heuvel. Het kind kwam een stap dichterbij, toen nog een paar. Hij beklom de hoogte, ondanks de vrees, die hem drong haar te ontvluchten, en hij naderde zijns ondanks datgene wat hem schrik aanjoeg.

Hij kwam er vlak bij, stoutmoedig, hoewel bevend, om kennis te maken met het spooksel. Onder de galg gekomen hief hij het hoofd op en keek.

De spookachtige gedaante was geteerd, en had allerlei glinsterende plekken. Het kind zag het gelaat; het was als bepleisterd met pek, en dit masker, dat slijmerig en kleverig scheen, gaf in het donker een afschuwelijk spel van phantastische mimiek te zien. Het kind zag den mond, die niet meer dan een holte was, de neus, die niet meer dan een holte was, de oogen, die niet meer dan holten waren. Het lichaam was gerold in een met touw dichtgenaaid stuk canvas of zeildoek, gedrenkt met nafta. Dat doodskleed was beschimmeld en hier en daar gescheurd. Een der knieën stak er doorheen. Door een andere scheur zag men de ontvleeschde ribben. Sommige deelen van het lijk waren nog cadaver, andere reeds skelet. Het hoofd was in

het donker grauw, aardkleurig; de slakken die er overheen waren gekropen hadden er glimmende strepen op achtergelaten. Het zeildoek aan de beenderen gekleefd, liet de lijnen daarvan uitkomen als het kleed van een standbeeld. De schedel, gehavend en gespleten, had barsten als een rotte vrucht. De tanden hadden nog iets menschelijks bewaard, zij gaven het gezicht den grijns van den lach. In den open mond scheen nog een rest van een gil te hangen. Op de wangen waren sporen van een baard. Het hoofd, voorovergebogen, had het voorkomen van diepe aandacht.

Men had het lijk pas weer verzorgd. Het gezicht was versch geteerd, evenals de knie, die uit het canvas stak, en de ribben. Van onderen staken de voeten naar buiten.

Vlak daaronder zag men in het gras twee schoenen liggen, door de sneeuw en de regens ineengekrompen en vormeloos geworden. Deze schoenen waren den doode van de voeten gevallen.

Het kind, blootsvoets, keek naar die schoenen.

De wind, die allengs heviger werd, hield nu en dan ineens op, wat tot het voorspel behoort van een storm; sedert eenige oogenblikken was het bladstil. Het cadaver bengelde niet meer. De ketting hing onbewegelijk, loodrecht.

Mede onder den indruk van zijn toestand, gevoelde het kind bij den aanblik van dit alles een innerlijk ontwaken, zooals dat plaats heeft in den kinderlijken geest, een doorbraak van begrijpen, die te vergelijken is met het pikken van het kuiken in het ei, om de schaal, die het gevangen houdt te verbreken; maar al wat er in dit jonge bewustzijn op dit oogenblik omging, loste zich op in afgrijzen. Overmaat van gewaarwordingen heeft de uitwerking van te veel olie op het vuur, verdooft en verstikt het denken en voelen. Bij een groot mensch zouden vragen zijn opgekomen. Bij het kind niet; hij keek toe.

De teer gaf het gezicht een nat-kleverig aspect. Droppels pek gestold in wat de oogen geweest waren leken bloedige tranen. Overigens werd, dank zij die teer, het sloopingswerk van den dood zichtbaar vertraagd, en zoo al niet geheel onmogelijk gemaakt, toch zoo lang mogelijk gerekt. Wat het kind voor zich had was een ding waaraan zorg werd besteed.

Deze mensch had dus blijkbaar waarde. Men had

er geen prijs op gesteld hem in het leven te houden, maar men stelde er wel prijs op hem dood zoolang mogelijk goed te houden.

De galg was oud, vermolmd, maar nog stevig, en had al lange jaren dienst gedaan.

Het was in Engeland sinds onheugelijke tijden het gebruik terechtgestelde smokkelaars te teeren. Men hing ze op aan het strand, men smeerde ze in met vloeibaar pek, en liet ze zoo hangen. Afschrikwekkende voorbeelden, willen ze uitwerking hebben, moet men te kijk zetten, en geteerde voorbeelden blijven het langst goed. Die teer was louter humaniteit. Op deze wijze toch kon men met minder voorbeelden volstaan. Men plaatste aan de kust van afstand tot afstand galgen, zooals in onze dagen in de straten lantarenpalen. De gehangene deed dienst als lantaren. Hij lichtte op zijn wijze zijn collega's, de smokkelaars bij. De smokkelaars konden op zee in de verte de galgen zien. Daar ginder een: eerste waarschuwing; een eind verder weer een, tweede waarschuwing. Er werd niet minder om gesmokkeld; maar de openbare orde achtte zich verantwoord, ze had gedaan wat ze kon. Dit gebruik heeft geduurd tot het begin der 19de eeuw. Nog in 1822 zag men voor het kasteel van Dover een drietal zulke met pek verniste gehangenen. Dit goedhouden van ter dood gebrachten beperkte zich trouwens niet tot de smokkelaars. Engeland paste hetzelfde procedé ook toe op dieven, brandstichters en moordenaars. John Painter, die de rijksmagazijnen te Porsmouth in brand had gestoken, werd opgehangen en geteerd in 1776.

De Fransche abt Coyer, die hem Jan de Schilder noemt (zijn naam vertaald in plaats van hem eenvoudig te noemen) heeft hem zoo nog zien hangen in 1777.

De galg waaraan John Painter hing, stond te midden van de ruïne, die hij had aangericht, en van tijd tot tijd werd het lijk opnieuw geteerd. Dit cadaver hield het uit, men zou haast zeggen, leefde, ongeveer veertien jaar. Het deed nog dienst in 1788. In 1790 evenwel was het op en moest er een opvolger, een plaatsvervanger komen. De Egyptenaren stelden de mummies hunner koningen op prijs; de mummies van gewone menschen blijken even goed van nut te kunnen zijn.

De wind, die met zijn volle kracht vat had op de

hoogte, had haar van alle sneeuw ontdaan. Het gras was er zichtbaar, met hier en daar een bos distels. De heuvel was bedekt met dat lichte, korte strandgras, dat de oppervlakte van rotsige zeekusten het voorkomen geeft van een groen laken. Onder de galg, op de plek waarboven de voeten van den gehangene hingen, was het hoog en weelderig opgeschoten, wat opvallend was op dien schralen grond. De cadavers, daar sinds eeuwen vergaan, verklaarden dien weelderigen groei. De aarde voedt zich met den mensch.

Een geheimzinnige betoovering hield het kind als gevangen. Het bleef met open mond staan kijken. Het kon het oog niet afwenden van dat spooksel, dan eenmaal even naar een brandnetel, die hem stak en hem deed meenen, dat iets hem beet. Maar dadelijk keek hij weer boven zich, naar het gezicht, dat hem zoo aankeek, scherper nog aankeek met die ooglooze holten, dan oogen het hadden kunnen doen. Het was een blik, die, wat hem aanstaarde, volgde, met een strakheid zonder uitdrukking, waarin gloed lag en donkerte en waarbij alle holten in dit ledige gelaat even strak meestaarden. Heel het hoofd van dien doode bleef maar onbewegelijk aanstaren, en dat was afschuwelijk. Geen oogappel en men voelde zich gezien. Suggestie van booze geesten.

Allengs werd ook het kind akelig om aan te zien. Hij stond als versteend, onbewegelijk. Verlammende schrik had zich van hem meester gemaakt. Hij was blijkbaar op het punt in elkaar te zakken. Roerloos en verstijfd hield hij het oog strak op dat starende gezicht gericht. De winter leverde hem zwijgend uit aan den nacht; in den winter schuilt iets van den verrader. Het kind stond daar als een steenen beeld. De versteening der koude drong in zijn gebeente; de duisternis, dat kruipdier, bekroop zijn bewustzijn. De aan verdooving verwante slaapzucht, die opkomt uit de sneeuw, rijst in en om den mensch als een donkere vloed; het kind werd allengs overmand door een onbewegelijkheid, gelijk aan die van het cadaver. Hij kon de oogen niet meer open houden van den slaap.

Wie zich in de hand geeft van den slaap heeft een vinger vast van den dood. Het kind voelde zich aangegrepen door die hand. Hij was op het punt onder de galg neer te vallen. Hij wist nauwelijks meer of hij waakte of sliep, nog stond of al in de sneeuw lag.

Het leven, de gansche schepping is niets dan zulk een afgrond — overal dreigend gevaar plotseling te worden verzwolgen, geenerlei overgang tusschen zijn en niet zijn, overal handen gereed om in den smeltkroes te stooten, uitglijden in het niet is elk oogenblik te duchten.

Nog een oogenblik en het kind en de gehangene, de mensch in aanbouw en de mensch in afbraak, zouden lotgenooten zijn.

Het spooksel scheen het te begrijpen en het niet te willen. Het begon opeens weer heftig heen en weer te slingeren. Het was of hij het kind trachtte te waarschuwen. Maar het kwam alleen doordat de wind weer begon op te steken.

Geen vreemder schouwspel laat zich denken dan deze doode in beweging.

Het lichaam aan den ketting, door den onzichtbaren adem van den wind bewogen, schommelde heen en weer, kwam van den rechten in een schuinen stand, ging links de hoogte in, viel terug, ging rechts de hoogte in en viel weer terug, met de afgemetenheid en den triestigen regelmaat van een slinger. Rusteloos op en neer. Men had zich kunnen verbeelden in het donker den slinger te zien van het uurwerk der eeuwigheid.

Dat ging eenigen tijd zoo door. Het kind kreeg bij deze beweging van den doode een gevoel of het wakker schrok, en de prikkel van de vrees deed hem uit zijn verdooving tot bewustzijn komen. De ketting knarste bij iedere schommeling, afschuwelijk regelmatig. Het was of zij kermend adem haalde en dan weer doorging. Dit knarsen was als het snerpend piepen van den krekel.

De nadering van een storm wordt aangekondigd door plotselinge hevige uitvallen van den wind. Het begon eensklaps over de vlakte te gieren. De schommeling van het cadaver werd wilder. Het slingeren ging over in schokken. Het knarsen van den ketting werd een rauwe smartkreet. Het scheen of die kreet werd gehoord. Als het een roep was, dan werd er prompt aan gehoorzaamd.

Uit de verte naderde een suizend gerucht.

Het was het geluid van vleugels.

Rondom den doode begon het te leven, het woelige leven der kerkhoven en der eenzaamheid kwam het cadaver bestormen — een zwerm raven.

Zwarte vlekken doorboorden het donker, gleden aan door den mist, werden grooter, kwamen snel nader, verdichtten zich, kwamen recht op den heuvel af, luid krassend. Het was als het aanstormen van een legioen. Dit gevleugeld gedierte der duisternis streek neer op de galg.

Het kind deinsde verschrikt achteruit.

Zwermen schijnen te werk te gaan met overleg. De raven zetten zich allen neer op de galg, geen enkele op het lijk. Zij begonnen druk onder elkaar te krassen als in levendige discussie. Gekras is iets afschuwelijks. Huilen, sissen, brullen is iets van het leven, krassen is de doordringende zegekreet der ontbinding. Men meent het geluid te hooren van de stilte van het graf, dat zijn werk doet. Het kind stond verstijfd.

Meer van ontzetting nog dan van koude.

Opeens staakten de raven hun gekras. Een hunner sprong op het lijk. Dat was een sein. De heele vlucht wierp zich op den doode, het was een oogenblik boven de galg een wolk van vlerken, en toen die wolk was neergedaald, was het lijk bedolven onder een gewemel van donkere lichamen, druk met iets bezig in de duisternis. Op dit oogenblik begon de doode weer te schommelen.

Deed hij dat zelf of kwam het van den wind? Het was of hij opsprong aan zijn ketting. De wind, die om hem gierde, kwam hem te hulp. Het spooksel schokte als in hevige stuiptrekking. Het was de storm, nu in volle hevigheid losgebroken, die zich van hem had meester gemaakt, en zijn spel met hem dreef. Het werd afschuwelijk. Het was of het mishandelde lijk zich verweerde. Een afgrijselijke trekpop, met den ketting van een galg als draad om hem te laten springen. Een of andere komiek der duisternis had dien draad gegrepen en vermaakte zich met die mummie. Hij draaide rond en sprong op als om zich los te rukken en zijn kwelgeest te ontvluchten. De vogels vlogen verschrikt weg. Heel die walgelijke zwerm spatte uiteen naar alle kanten. Maar weldra keerde het gedierte terug. Toen begon er een vreemde worsteling.

De doode scheen bezield met de razernij van een krankzinnige. De windstooten namen hem op of ze hem mee wilden voeren, maar het leek of niet de wind dat deed, maar dat hijzelf zich verzette, zich trachtte los te wringen om weg te komen; maar de ketting om

zijn hals hield hem gevangen. De vogels maakten al zijn bewegingen mee, vlogen op, zetten zich weer neer, verschrikt door de wildheid, maar gulzig azend op zijn vleesch. Eenerzijds een dolle poging tot ontvluchting, anderzijds een gretige jacht op een geketende. De doode, door den wind gezweept, deed wilde sprongen, rukte zich heen en weer, als in aanvallen van woede, zwaaide in het rond, zwiepte omhoog, viel terug, schudde den gulzigen zwerm van zich af. Het cadaver was als een magneet te midden van metaalkorrels, die hij aantrok en weer van zich stiet. De woedende zwerm gaf het niet op, herhaalde den aanval telkens en telkens weer. De doode, als radeloos onder dien hoop snavels, sloeg wilder en wilder heen en weer en zwaaide rond als een steen aan een slinger. Nu eens waren al die bekken, pooten en vlerken op hem, dan weer had hij alles van zich afgeschud; dan dwarrelde de horde ongedierte als duizelig om het slachtoffer heen, om zich het volgende oogenblik met nieuwe woede weer op hem te werpen. Zoo duurde de foltering na het leven nog voort. De vogels schenen bezeten door booze geesten. Alleen de hel kan zulke zwermen uitzenden om de dooden te martelen. De vogels havenden het lijk met hun nagels en hun bekken, ontscheurden het luid krassend flarden van wat eens zijn vleesch was geweest, tegen welke schennis de doode zich zoo stuipachtig verweerde, dat de galg kraakte en de roestige ketting knarsend in het rond draaide. Het gehuil van den storm was het strijdgerucht bij deze lugubere worsteling. Een lemure tegen demons. Een aanval van spoken op een spook.

Soms bij een hevigen windstoot draaide de gehangene in het rond, front makend tegen zijn aanranders naar alle kanten tegelijk; dan leek het of hij van aangevallene, aanvaller werd en of zijn tanden bewogen, de holle mond zich opensperde om te bijten. Hij had den wind tot bondgenoot, maar den ketting tegen zich, de eerste bewoog hem; de laatste hield hem vast; het was, of de elementen partij kozen, voor en tegen, in dezen strijd. De orkaan bezielde de strijders met zijn woede. De doode wrong en kronkelde zich als in herhaling van zijn doodsstrijd, de zwerm roofvogels cirkelde in een draaikolk.

Beneden in de diepte hoorde men een dof gerommel. Het was de zee.

Het kind aanschouwde deze nachtmerrie. Hij begon opeens over het geheele lichaam te beven, rillingen liepen hem over al zijn leden, hij wankelde, maar bleef toch op de been, huiverde, keerde zich om, drukte zijn beide handen op zijn voorhoofd alsof hij een steunpunt zocht om zich vast te houden, en rende ontdaan, met de haren fladderend in den wind, de oogen stijf dicht geknepen, zelf schier een spook, den heuvel af om deze plaats van foltering in den nacht te ontvluchten.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

De Noordpunt van Portland.

Hij rende voort tot hij buiten adem was, in den blinde, rillend van angst, de sneeuwvelden in, de vlakte in, de ruimte in, weg van dit vreeselijke achter hem. Door die vlucht werd hij weer wat warm. Dat was noodig. Zonder dien angst, die hem voortjoeg, zou hij van kou zijn verstijfd.

Toen hij niet meer kon, bleef hij stilstaan. Maar hij durfde niet omzien. Het was hem of die vogels hem zouden navliegen, dat die doode zich van zijn ketting zou losmaken, mischien al achter hem aan liep, dat de galg ook den heuvel zou afkomen om den doode te volgen. En hij was bang dat alles te zullen zien als hij omkeek.

Toen hij wat op adem was gekomen, rende hij weer voort, zoo hard hij kon.

Zich van de dingen rekenschap te geven, ligt buiten het bereik van het kind. Ook dit kind was vervuld van de indrukken, die hetgeen hij door het vergrootglas van den angst had gezien, bij hem had opgewekt, maar zijn geest kon in de eenvoudige werkelijkheid daarvan niet doordringen, niet begrijpen wat daar was en geen gevolgtrekkingen maken. Hij liep maar voort, met maar één doel — weg te komen; hij liep voort wezenloos en zonder besef, als een slaapwandelaar. Het was nu ongeveer drie uren geleden, dat men zich van hem had ontdaan, zijn marsch zoo maar op goed geluk, nog even onbekend als tevoren, had nu een ander doel gekregen: eerst zocht hij een heenkomen,

thans zocht hij enkel maar weg te komen, eerst dreef de hoop hem voort, nu joeg de angst hem op, eerst vluchtte hij ergens naar toe, thans vluchtte hij ergens vandaan. Hij was niet hongerig of koud meer, enkel maar bang. Het eene instinct had het andere verdrongen. Hij was geheel vervuld van deze eene gedachte: te ontkomen, te ontsnappen. Waaraan? Aan alles. Hij voelde zich als van alle kanten door muren omringd. Als hij de wereld had kunnen ontvluchten, zou hij het hebben gedaan. Maar de kinderen kennen niet dat boeienverbreken en gevangenis-ontvluchten, dat zelfmoord heet.

Hij holde maar voort.

Hij liep maar voort, een heelen tijd lang. Maar raakt de adem uitgeput, de vrees eveneens.

Opeens alsof hij plotseling met nieuwen moed en kracht werd bezield, bleef hij staan; het was of hij zich schaamde zoo te vluchten; hij rekte zijn ledematen, stampte met de voeten, hief het hoofd vrijmoedig op, en keek om.

Er was geen heuvel meer te zien, noch galg, noch raven.

De mist had weer bezit genomen van den horizon.

Het kind vervolgde zijn weg.

Hij holde nu niet meer, maar liep gewoon door. Als we zeiden, dat die ontmoeting met den doode een groote ommekeer in het kind had teweeggebracht, hem bijna tot mensch had gemaakt en zoo voort, zou dit een al te gemakkelijke en algemeene definitie zijn van wat er na die ontmoeting in hem omging. Want dat was veel meer en veel minder. De galg, zoo vaag en nevelachtig voor het rudiment van begrip, dat zijn denken nog maar was, bleef voor hem een verschijning. Maar, overkomen leed en doorstane angsten harden en geven kracht en zoo bevond hij zich nu sterker. Als hij den leeftijd al had gehad voor zelfonderzoek, zou hij nog veel meer beginnend nadenken in zich ontdekt hebben, maar inkeeren tot zichzelf is het kind niet gegeven, in den kinderlijken geest is alles onbestemd en hoogstens wordt het kind zich bewust van den bitteren nasmaak van deze nog zoo duistere gewaarwordingen, die de rijpere mensch verontwaardiging, beleedigd rechtsgevoel, besef van onrecht noemt.

Laten wij hierbij in het oog houden, dat het kind

de gave bezit van zich snel van een gewaarwording te kunnen losmaken. De verre, wemelende omtrekken, die de atmosfeer uitmaken, waarin de smartelijke dingen zich bewegen, ontgaan hem. Het kind wordt door de beperktheid en zwakheid van al zijn vermogens beschermd tegen te ingewikkelde en te hevige emoties. Het ziet het bloote feit, en niet veel meer. En de kwelling van het zoeken naar het hoe en waarom, bestaat niet voor het kind. In het verband der dingen, hun ondergrond en gevolgen, wordt hij eerst later ingewijd, als de ondervinding komt met haar onthullingen. Dan eerst kan er sprake zijn van beoordeeling van feiten in het licht van andere feiten; het met weten toegerustte verstand kan vergelijken en gevolgtrekkingen maken, de herinneringen der kinderjaren komen onder de werking der hartstochten weer te voorschijn als bij het palimpsest het verbleekte onder het latere schrift, die herinneringen worden steunpunten der rede, en wat in den geest van het kind visioen was, wordt een klaar doorgronde en begrepen zaak in den geest van den rijpen mensch. De ervaring werkt voor het overige verschillend op den mensch, drijft hem dezen kant op of genen, al naar zijn geaardheid. Zij maakt de goeden beter, de slechten slechter.

Het kind had wel een kwartmijl gehold en toen een kwartmijl geloopen. Het werd nu gewaar, dat het een leege maag had. Een gedachte, die de afschuwelijke verschijning op den heuvel verdreef, drong zich aan hem op: eten. Er is in den mensch een dier, gelukkig, want het voert hem terug tot de werkelijkheid.

Maar hoe aan eten te komen? waar eten vandaan te halen? Hoe te eten, waar niets was?

Hij voelde in zijn zakken, werktuigelijk, want hij wist wel, dat ze leeg waren.

Hij begon harder te loopen; zonder te weten, waar zijn tocht hem heenvoerde haastte hij zich naar het mogelijke onderdak.

Dit vertrouwen op de reddende herberg is een werking der Voorzienigheid in den mensch.

Zoolang men aan uitkomst gelooft is men niet verloren.

Evenwel was in deze vlakte niets te bespeuren wat ook maar leek op een dak.

Het kind liep maar steeds voort, de vlakte bleef zich even eindeloos voor hem uitstrekken, kaal en verlaten, zoover het oog reikte.

Het plateau was onbewoond en altijd onbewoond geweest. De oude primitieve bewoners dezer streken, — die een slinger hadden als wapen, gedroogde koedrek voor brandstof, de afgod Heil, in een bosch bij Dorchester, voor godsdienst, en voor bedrijf het visschen van het onechte grijze koraal, dat de bewoners van Wales *plin* en de Grieken *isidis plocamos* noemden, — huisden aan den voet der rotsen, in holen en spleten, want hout om hutten te bouwen was hier niet te vinden.

Het kind deed zijn best zich zoo goed het kon te oriënteeren en een zelfde richting te houden. Het heele leven is een viersprong, de keuze der richtingen is moeilijk en beslissend, dit jonge wezen had al vroeg te kiezen tusschen de donkere kansen. Hij liep dapper door, maar hoewel zijn knieën van staal schenen, begon hij toch vermoeid te worden. Geen wegen of paden in deze vlakte, of als zij er al waren had de sneeuw ze bedolven. Uit instinct liep hij rechtuit rechtaan voorwaarts. De scherpe steenen hadden zijn voeten ontveld, en als het licht was geweest zou hij in de sporen die hij achterliet in de sneeuw rose vlekken hebben kunnen zien, vlekken bloed.

Niets wat hem bekend was vond hij op zijn weg. Hij stak het plateau van Portland over van Zuid naar Noord, en het was vrij zeker, dat het gezelschap waarmee hij hier was gekomen om mogelijke ontmoetingen te vermijden, zijn weg van West naar Oost had genomen. De troep was waarschijnlijk hierheen gekomen met een visschersboot of zoo, van den kant van Uggescombe, bijvoorbeeld van Saint Catherine Chap, of van Swancry, en was in een of andere inham bij Weston aan land gegaan om zich van daar te voet naar de wachtende kog te begeven. Die route vormde met die, welke het kind thans volgde een kruis. Van terugvinden van zijn weg kon dus geen sprake zijn.

Over het plateau van Portland loopen eenige vrij hooge heuvelruggen, die zich voortzetten tot aan de kust en daar met steile hellingen afdalen in zee. Het dolende kind kwam op den top van zoo'n hoogte en bleef stilstaan, hopende van dit punt dat zooveel ruimer uitzicht bood iets gewaar te worden, dat hem als baken kon dienen. Hij keek rond. Hij had als eenige horizon aan alle kanten voor zich de vale, onmetelijke ruimte. Hij zocht die ruimte oplettend af, en voor zijn scherp turend oog werd zij wat minder eenvormig.

Heel in de verte aan den gezichtseinder, schenen in den mist vormelooze donkere vlekken te drijven. Het waren wolkjes rook. Waar rook is, zijn menschen. Het kind ging dien kant uit.

Hij zag op eenigen afstand een afloopende helling en aan den voet daarvan, tusschen vormelooze rotsgevaarten, wier toppen zich in den mist verloren, iets als een rechte strook of landtong, die er uitzag als een brug en misschien van het plateau dat hij was overgestoken naar daarachter gelegen vlakland voerde. Daar moest hij heen meende hij.

Zoo het het kind toescheen was het inderdaad, hij was bij de landengte terecht gekomen, die het schiereiland Portland met zijn achterland verbindt. Deze landengte is een diluviaansche vorming en heet Chess-Hill.

Het kind bevond zich aan den rand van de hoogvlakte. De helling liep steil naar beneden. Het was de wat minder loodrechte tegenvoeter van de helling aan de kust, die hij een paar uur geleden had moeten beklimmen om van den oever van de kreek op de hoogvlakte te komen. Iedere stijging wordt beloond met een daling. Na te hebben geklommen kon hij nu afglijden.

Hij sprong van rots tot rots, op gevaar af mis te springen en te pletter te vallen in de donkere diepte. Wanneer hij op de met sneeuw en ijs bedekte rotsen uitgleed hield hij zich tegen door handen vol van de planten te grijpen, die aan de helling groeiden; die planten, die hem voor neerstorten behoedden zaten vol doornen en deze drongen hem in de vingers. Nu en dan kon hij even op adem komen, dan weer werd de helling opnieuw bijna loodrecht en was elke stap een levensgevaarlijk avontuur. Bij steile hellingen is elke beweging het oplossen van een probleem. Op straffe des doods is het daar geboden behendig te zijn. Het kind loste al die problemen op met een instinct dat een aap hem zou hebben benijd en met een overleg dat een acrobaat zou hebben bewonderd. De helling was steil en lang. Toch slaagde hij erin haar af te komen.

Spoedig zou hij de landengte bereikt hebben, die hij boven van de hoogvlakte gezien had.

Nu en dan, onderwijl hij zoo van rots tot rots sprong of naar beneden gleed, luisterde hij scherp, met het voorkomen van een hert dat gerucht hoort. Hij hoorde

in de verte, aan zijn linkerkant, een dof en zwak geluid, alsof er op grooten afstand op een hoorn werd geblazen. Er was in de lucht inderdaad een vreemd gedruisch van windstooten, voorspel van den gevreesden noorderstorm, dien men hoort komen aanstormen uit de poolstreken met het geluid van trompetgeschal. Tegelijkertijd voelde het kind van tijd tot tijd iets kouds op zijn voorhoofd, op zijn oogen, op zijn wangen vallen. Het waren groote vlokken ijzige sneeuw, die eerst spaarzaam, weldra dichter en dichter begonnen te vallen en een sneeuwstorm aankondigden. Weldra was het kind met sneeuw overdekt. De sneeuwval, die meer dan een uur geleden op zee al was begonnen, had het land bereikt en breidde zich langzaam uit over de vlakte. Hij kwam uit het noordwesten over het plateau van Portland jagen.

TWEEDE BOEK.

DE VLUCHTELINGEN OP ZEE.

EERSTE HOOFDSTUK.

Wetten buiten den mensch.

De sneeuwstorm is een der mysteriën van den oceaan. Dit verschijnsel is het duisterste der meteorologiën; duister en raadselachtig in elken zin van het woord. Het is een verbinding van waterdamp en storm, en zelfs in onze dagen geeft men zich nog niet voldoende rekenschap van dit verschijnsel. Vandaar tallooze rampen.

Er is in dit verschijnsel meer dan er is in wind en in water en uit die twee alleen is het dan ook niet te verklaren. In de lucht is een kracht, die niet is den wind, en in het water is een andere kracht nog dan die zich openbaart in de golven. Deze kracht, die dezelfde is in de lucht en in het water, is de magnetische stroom, het meteorologisch effluvium. De lucht en het water zijn twee vloeibare lichamen, in wezen nagenoeg aan elkaar gelijk, en door verdichting en uitzetting in elkander overgaand, in dier voege dat ademhalen is drinken; effluvium echter is onveranderlijk vloeibaar. Wind en golven zijn stooten, effluvium is een stroom. De wind is zichtbaar aan de wolken, de golven zijn zichtbaar aan hun schuim, het effluvium is onzichtbaar. Van tijd tot tijd echter zegt het: Hier ben ik. En zijn *hier ben ik* is een donderslag.

Het effluvium verklaart een menigte feiten, die anders onverklaarbaar zouden zijn. Oppervlakkig gesproken verklaren de verschillen in de windsnelheid

— in den storm varieerend van 3 voet tot 220 voet per seconde — de mindere of meerdere hoogte der golven — bij kalme zee drie duim en bij onstuimige zee 36 voet; evenzoo schijnt de horizontale richting der winden, zelfs bij rukwinden, het begrijpelijk te maken hoe een golf van dertig voet hoogte een lengte kan hebben van 1500 voet. Maar hoe komt het dan dat de golven van den Stillen Oceaan bij Amerika viermaal zoo hoog gaan als bij Azië, dat wil zeggen in het westen veel hooger dan in het oosten; dat het in den Atlantischen Oceaan precies andersom is; dat onder den evenaar de zee in het midden het hoogst gaat; vanwaar die verschillen in de bewegelijkheid der wateren? Zij zijn alleen te verklaren door de werking van het magnetisch effluvium, waarbij de aswenteling der aarde en de siderale aantrekkingskracht mede hun invloed doen gelden.

Is niet alleen door de vereenigde werking van deze geheimzinnige krachten een slingerbeweging van den wind te verklaren, gaande om de west, van het zuidoosten naar het noordoosten, en langs denzelfden weg weer terug, van het noordoosten naar het zuidwesten, aldus in 36 uren een loop volbrengend van 560 graden, wat de inleiding was van den grooten sneeuwstorm van 17 Maart 1867?

Bij Australië bereiken de golven bij storm een hoogte van 80 voet, wat is toe te schrijven aan de nabijheid van de pool. De stormen op deze breedten zijn minder een gevolg van bewegingen in de luchtmassa zelf, dan van voortgezette onderzeesche electrische ontladingen. In het jaar 1866 deed zich regelmatig elken dag in den transatlantischen telegraafkabel van 12 tot 2 uur een onverklaarbare stoornis voor, als een soort intermitteerende koorts, die dagelijks twee uren duurde. Zekere verbindingen en ontbindingen van krachten roepen verschijnselen in het leven, waarmee de zeeman rekening heeft te houden op straffe van schipbreuk. Wanneer de scheepvaart, die nu nog routine, iets van buitengeleerds is, een wiskundige wetenschap is geworden, wanneer men, inplaats van te weten hoe het moet, weten zal hoe het is, bijvoorbeeld hoe het komt, dat er in onze streken soms warme noordenwinden en koude zuidenwinden waaien; wanneer men verstaan zal, dat de temperatuurdalingen geëvenredigd zijn aan de oceanische diepten, en men begrijpen zal

dat de aardbol in de oneindige ruimte een groote gepolariseerde magneet is met twee assen, een omwentelingsas en een as van effluviums, die elkander in het middelpunt der aarde snijden, en dat de magnetische polen zich bewegen rondom de geographische polen; wanneer zij, die hun leven wagen, het tenminste wetenschappelijk zullen wagen; wanneer de zeevaart haar wisselvallig element beter zal kennen, wanneer de kapitein een meteoroloog is en de stuurman een scheikundige — alsdan zullen vele rampen vermeden kunnen worden. De zee is evenzeer een magnetisch als een waterig element; in den oceaan van de golven golft onbekend een oceaan van krachten; de ziel van de wateren, zou men kunnen zeggen. Wie in de zee alleen een watermassa ziet, heeft geen begrip van de zee; de zee is een eb en vloed van fluïde, zoowel als een hoog- en laaggetij van vloeistof; de aantrekkingskrachten beïnvloeden haar misschien meer nog dan de stormen; de moleculaire adhesie, die zich, behalve door andere verschijnselen, manifesteert door de voor ons nauwelijks merkbare capillaire aantrekking, neemt in den oceaan daaraan geëvenredigde verhoudingen aan; en de effluviumgolven werken met de watergolven en luchtgolven nu eens mede en dan weer daar tegen in. Wie onkundig is van de electrische wetten is onkundig van de hydraulische wetten, want deze zijn onafscheidelijk. Er is, het is waar, wellicht geen gebied waarop het onderzoek moeilijker is en ingewikkelder; dat onderzoek grenst aan empirisme, als de astronomie aan de astrologie. Zonder dat onderzoek evenwel geen volmaking van de zeevaart.

Dit in het voorbijgaan.

Een der meest geduchte componenten van de zee is de sneeuwstorm. De sneeuwstorm is bovenal magnetisch. Hij is een voortbrengsel van de pool, evenals het noorderlicht; polaire krachten werken in die in vasten toestand overgegane nevelen evenzeer als in den vuurgloed van den aurora borealis; en in de sneeuwvlok zoowel als in de vuurzeeën is het effluvium zichtbaar.

Zeestormen zijn de zenuwcrisissen en de ijlende koortsaanvallen der watermassa's. Ook de zee heeft haar nerveuse aandoeningen. Stormen zijn op een lijn te stellen met ziekten. Sommige zijn doodelijk, andere niet; deze komt men te boven, gene niet. De sneeuw-

storm gaat in dezen zin door voor doodelijk. Jaribija, een der stuurlieden van Magellan kwalificeerde hem als „een wolk afkomstig van den kwaden kant van den duivel" *(Una nube salida del malo lado del diabolo)*.

Surcouf zeide: Er is cholera in dat soort stormen.

De oude Spaansche zeevaarders noemden den sneeuwstorm *la nevada* of *la helada*, naar gelang het er bij sneeuwde dan wel hagelde. En volgens hen vielen er met de sneeuw vleermuizen van den hemel.

De sneeuwstormen zijn eigen aan de polaire breedten. Niettemin drijven zij soms af, men zou haast zeggen storten zij zich op onze klimaten, zoo is de ruimte vervuld van den geest der verwoesting.

De *Matutina*, Portland verlatend, ging, men heeft het gezien, vastbesloten de zee en den nacht tegemoet, uitgeleid door het voorspel van een naderenden storm. Zij ging met een tragische vermetelheid al die losgelaten elementen trotseeren. Want, dit is zeker, aan waarschuwingen had het haar niet ontbroken.

TWEEDE HOOFDSTUK.

De silhouetten uit het begin nader belicht.

Zoolang de kog nog in de golf van Portland was, had zij vrij kalm water; de zeespiegel was haast effen. Hoewel het op de wateren al donker was, was het hoog in de lucht nog licht. Het vaartuig had weinig of geen last van den wind. De kog hield zoo dicht mogelijk den hoogen oever, die haar uitstekend beschutte.

Er waren op de kleine Biskaysche felucca tien personen — drie man equipage en zeven passagiers, waaronder twee vrouwen. Bij het licht van de open zee, die in de schemering immers nog den weerschijn geeft van den dag, waren al die gestalten nu zichtbaar en te onderscheiden. Ze deden trouwens nu geen moeite meer onkenbaar te zijn, men was niet meer ongerust, ieder kwam weer in zijn gewone doen, sprak als altijd, liet zijn gezicht zien — het vertrek werd door allen blijkbaar gevoeld als een verlossing.

Het was een zeer bont gezelschap, dat was wat het eerst opviel. Van de vrouwen viel niet te zeggen hoe

oud ze waren. Een zwervend leven maakt vroeg oud, en ontbering groeft rimpels. De eene was een Baskische der Droge-havens; de andere, die met den grooten rozenkrans, een Iersche. Zij hadden het wezenloos-onverschillig voorkomen der paria's. Bij hun komst aan boord waren ze dicht tegen elkaar aan neergehurkt op de bagage aan den voet van den mast. Zij zaten te praten; het Iersch en het Baskisch, wij hebben het al opgemerkt, zijn twee verwante talen. De Baskische had het haar geparfumeerd met uiensap en basilicum-olie. De schipper van de kog was een Bask uit Guipuzcoa; een der matrozen een Bask van den noordkant der Pyreneeën, de andere idem van den zuidkant, zij behoorden dus tot dezelfde natie, hoewel de eerste Franschman en de tweede Spanjaard was. De Basken erkennen geen officiëel vaderland — ze voelen zich een tot welk land ze staatkundig ook mogen behooren. *Mi madre se llama montana*, „mijn moeder heet het gebergte", zooals de muilezeldrijver Zalarcus het uitdrukte. Onder de vijf mannen die deze beide vrouwen vergezelden, was een Provençaalsche Franschman; een van het vijftal was een Genuees; een ander, een bejaard man, degene die de sombrero zonder pijpsleuf op had, scheen een Duitscher; de vijfde, het hoofd of de aanvoerder, was een Bask uit de streek van Biascarosse. Hij was degene, die op het oogenblik dat het kind aan boord wou gaan de loopplank in zee had geschopt. Deze persoon, zwaar van bouw, energiek en levendig, en naar men zich herinneren zal beladen met passementwerk en allerlei glinsterende versiersels, in zijn lompen een opzichtigen praal ten toon spreidend, kon geen oogenblik op dezelfde plaats blijven; hij bukte zich, richtte zich weer op, liep gedurig heen en weer van het eene eind van het vaartuig naar het andere, als dobberend tusschen wat hij zooeven gedaan had en wat hij tegemoet ging.

Deze aanvoerder van den troep en de schipper van de kog, en ook de twee man van de equipage, alle vier Basken, spraken het eene oogenblik Baskisch, het andere Spaansch en dan weer Fransch, de drie talen die in de Pyreneeën in zwang zijn. De vrouwen uitgezonderd spraken de overigen min of meer Fransch, dat blijkbaar de grondslag was van het bargoensch van den troep. De Fransche taal begon in dien tijd onder de volken de voorkeur te krijgen als het midden houdend

tusschen den overmaat van medeklinkers van het Noorden en den overmaat van klinkers van het Zuiden. In Europa sprak de handel Fransch; de diefstal eveneens. Men herinnert zich dat Gibby, Londens beruchtste dief in zijn tijd, Cartouche verstond.

De kog, een goed zeiler, liep met een redelijke vaart; evenwel, tien personen en daarenboven nogal wat bagage, het was wel wat veel lading voor zoo'n licht vaartuig.

Dat het schip dezen troep behulpzaam was om uit de voeten te komen bewees nog volstrekt niet, dat de equipage deel uitmaakte van dien troep. Het was genoeg dat de schipper van het vaartuig een *vascongado* was en de aanvoerder dito. Elkander bij te staan is bij dit ras een plicht die geen uitzondering toelaat. Een Bask, we hebben het al gezegd, is noch Spanjaard, noch Franschman, maar Bask, en overal en ten allen tijde moet hij een Bask hulp verleenen. Zoo is de Pyreneesche solidariteit.

Zoolang de kog nog in de baai was zag de lucht er wel dreigend uit, maar toch niet in die mate, dat de vluchtelingen zich bezorgd maakten. De vlucht was gelukt, zij waren er in geslaagd weg te komen, zij waren brutaalvroolijk. De een lachte, de ander zong. Dat lachen was droog, maar ging van harte, en dat gezang was gedempt, maar er klonk onbezorgdheid in.

De Franschman uit Languedoc riep: *caouagagno!* d.i. „cocagne", een uitroep die in Narbonne den hoogsten graad van tevredenheid te kennen geeft. Hij was een halve zeeman, afkomstig van een dorp in het waterland van Gruissan aan de zuidhelling van de Clappe, wel meer zeesoldaat dan matroos, maar gewoon te manoeuvreeren met de zeer lange en uiterst smalle visschersvaartuigen, op de poel van Bagnes en aan de ondiepe kust van Sainte-Lucie in zwang. Hij behoorde tot de lui die een roode muts dragen, zeer ingewikkelde kruisteekens slaan op z'n Spaansch, wijn drinken uit veldflesschen van geiteleer met tepelvormig mondstuk, die geraspte ham eten, zelfs als ze bidden nog vloeken en hun beschermheilige om bijstand aanroepen met dreigementen: Machtige heilige, doe voor me wat ik je vraag, anders krijg je een steen naar je kop." („ou té feg un pie".)

Zoo noodig zou hij de equipage een handje kunnen helpen. De Provençaal was in de kombuis en maakte op een turfvuurtje een ketel soep klaar.

Deze soep was een soort puchero, waarin visch kwam in plaats van vleesch en waarin de Provençaal cicererwten, kleine vierkante stukjes spek en bast van Spaansche peper deed, concessies waardoor hij zijn geliefkoosde Provençaalsche bouillabousse oftewel wijnsoep met visch, aanpaste aan den smaak der liefhebbers van olla podrida. Een der zakken met provisie lag opengemaakt naast hem. Boven zijn hoofd schommelde een aan een haak in de zoldering van de kombuis opgehangen en zooeven door hem aangestoken ijzeren lantaren met glazen van talkschiefer. Naast de lantaren hing de ijsvogel-windwijzer. Volgens het volksgeloof dier dagen keert een doode halcyon (ijsvogel), opgehangen aan den bek, de borst altijd naar den kant vanwaar de wind komt.

Onderwijl hij de soep klaarmaakte zette de Provençaal van tijd tot tijd een veldflesch aan den mond en nam daaruit een teug brandewijn. Het was een van die met riet omwikkelde, breede en platte veldflesschen met ooren, die men zich met een riem kan omhangen en die dan op de heup bengelt. Bij elken slok murmelde hij een paar regels van een dier liedjes van het land, zonder bepaald onderwerp en een of ander ding uit het dagelijksch leven maar zoo opnoemend zonder er eigenlijk iets van te vertellen: een weg en dan liefst een holle weg, een haag, door een opening daarin uitzicht op het open veld, waarover juist de lange schaduw van een paard en wagen glijdt, terwijl boven de haag uit nu en dan het bovenste van de hooivork met hooi te zien is. Meer stof is trouwens voor een liedje ook niet noodig.

Een vertrek, een heengaan, is, naar gelang van wat gemoed en geest vervult, een verlichting of een beklemming. De lieden op de kog schenen opgelucht, één uitgezonderd, namelijk de oude met de sombrero.

Deze oude, die Duitscher scheen te zijn, eer Duitscher tenminste dan wat anders, hoewel hij een dier ongewone, en ondoorgrondelijke physionomieën had, die niet toelaten een nationaliteit te bepalen, was kaal en zag er zoo ernstig en statig uit, dat zijn kaalheid deed denken aan de tonsuur van een geestelijke. Telkens als hij voor het madonnabeeld aan den boeg kwam, ontblootte hij het hoofd, en dan kon men op zijn schedel de gezwollen, ouwelijke aderen onderscheiden. Een soort groote tabbaard, versleten en ge-

havend, van bruine Dorchestersche serge, bedekte slechts ten halve zijn nauwsluitend wambuis, dat tot den hals was toegeknoopt als een soutane. Zijn handen schenen de neiging te hebben zich als vanzelf te vouwen in de werktuigelijke samenvoeging van het tot gewoonte geworden gebed. Hij had wat men zou kunnen noemen doodsch-vale wezenstrekken; de gelaatsuitdrukking is bovenal een weerkaatsing van wat daarachter leeft, het is een dwaling te meenen dat de geestesgesteldheid geen kleur zou hebben, zichtbaar op het aangezicht. Deze wezenstrekken waren voorzeker de oppervlakte, de buitenzijde van een vreemd en diep geestesleven, de resultante van een ingewikkeld samenstel van tegenstrijdigheden, waarvan sommige zich verloren in het goede, andere in het kwade, en het geoefende oog herkende in dezen mensch een wezen dat vallen kon tot beneden het peil van den tijger en zich verheffen kon hoog boven het peil van den gewonen mensch. Zulke chaoszielen zijn er. Op heel die stille figuur lag iets wat sprak van diepe gronden. Het geheimzinnige in hem ging tot het abstracte. Men gevoelde, dat deze mensch van het kwaad zoowel de voorsmaak had, die berekening heet, als de nasmaak, dat alles niets is. In zijn onaandoenlijke, onverstoorbare kalmte, die intusschen wellicht maar schijnbaar was, viel te lezen dat in die ziel tweeërlei verstarring zich had voltrokken: de verstarring van het gemoed, eigen aan den scherprechter, en de verstarring van den geest, eigen aan den priester. Men kon het hem aanzien, immers het monsterachtige heeft zijn eigen vormen van volkomenheid, dat niets hem vreemd was, zelfs niet de ontroering. Iedere geleerde is min of meer cadaver; deze man was een geleerde. Men behoefde hem slechts te zien om uit elk zijner gebaren en tot uit de plooien van zijn kleed wetenschap te zien stralen. Het was een versteend aangezicht waarvan de strakke ernst werd gecompliceerd door de rimpelige beweeglijkheid der trekken door veel en diep denken, de onwillekeurige mimiek van ingespannen arbeid van den geest. Overigens hard en streng. Geen huichelarij en geen cynisme. Een tragische droomer. Een man, die te midden van de misdaad toch het hooger geestesleven deelachtig was gebleven. Hij had het wenkbrauwfronsen van een sluipmoordenaar, getemperd door den blik van een aartsbisschop. Zijn weinige grijze

haren waren aan de slapen bijna wit. Men voelde in hem den Christen, doortrokken van Turksch fatalisme. Jichtknobbels misvormden zijn vingers, skeletachtig van magerte. Zijn hooge stijf-statige gestalte deed komisch aan. Hij had den loop van een zeeman. Hij liep langzaam over het dek, zonder iemand met een blik te verwaardigen, somber en in zichzelf gekeerd. In zijn oogen stond vaag de starre glans van pijnigende herinneringen, door een met vele duistere dingen bezwaard geweten opgeroepen.

De aanvoerder van den troep, bewegelijk en levendig, voortdurend over het dek heen en weer loopend, kwam hem van tijd tot tijd iets in het oor fluisteren. De grijsaard antwoordde dan met een beweging van het hoofd. En het was dan of het onweer raad kwam vragen aan den nacht.

DERDE HOOFDSTUK.

Verontrustende menschen op de onstuimige zee.

Twee personen op het vaartuig waren in iets verdiept — deze grijsaard en de schipper van de kog, niet te verwarren met den aanvoerder van den troep, de schipper in het beschouwen van de zee, de grijsaard in het beschouwen van de lucht. De een had zijn oog niet van de golven af, de ander sloeg met oplettendheid de wolken gade. De schipper vertrouwde het water niet, den grijsaard scheen het zwerk niet te bevallen. Hij bespiedde de sterren door iedere opening in de wolken.

Het was het oogenblik tusschen licht en donker, waarop de dag nog de overhand heeft, maar waarop aan den hemel toch al enkele sterren beginnen te fonkelen.

De horizon bood een vreemd schouwspel. De nevel, die de ruimte vulde, was niet eenvormig.

Boven het land had een zware mist, boven de zee een loodkleurige bewolking de overhand.

Nog voor het schip de Portland-baai uit was, was de schipper, met het oog op het blijkbaar opkomend zware weer, al druk doende met allerlei maatregelen. Hij meende niet te moeten wachten tot het schip in

volle zee was. Hij ging het tuig na en verzekerde zich, dat alles behoorlijk in orde was, nam alle voorzorgen die er op wezen, dat hij zich voorbereidde op een vermetel avontuur en dat zijn schip zou moeten loopen zooals het misschien nog nooit had gedaan.

De kog, en dit was haar zwakke punt, had van voren iets meer diepgang dan van achteren.

De schipper liep elk oogenblik naar het kompas en vandaar naar het roer, dat hij blijkbaar aan niemand anders toevertrouwde.

Aangezien het verschil tusschen den waren en schijnbaren koers grooter is naarmate het vaartuig een sneller vaart heeft, scheen de kog dichter op den wind te liggen dan zij in werkelijkheid deed. Als men in de wolken lange strepen waarneemt, die samenkomen in eenzelfde punt van den horizont, kan men er zich van verzekerd houden dat van dat punt de wind komt. Maar dien avond was er wind uit meer dan een richting; de kompasnaald schommelde onrustig, en de schipper vertrouwde de bewegingen van het vaartuig niet.

Hij stuurde tegelijkertijd voorzichtig en stoutmoedig, braste aan den wind, gaf acht op plotselinge rukwinden, en op elk verschijnsel dat zich in de beweging van het vaartuig voordeed. Zijn oog, strak op de golven gericht, sloeg al wat op het zeevlak omging gade.

Eenmaal echter sloeg hij de oogen op naar de hemelruimte om te zien of hij de drie sterren in den gordel van Orion kon ontdekken; deze sterren worden wel de drie Wijzen genoemd, en een oud spreekwoord der vroegere Spaansche zeelieden zegt: „*Als je de drie wijzen ziet, is de verlosser ook in de buurt.*"

Deze blik van den schipper naar den hemel viel samen met deze bezorgde alleenspraak van den grijsaard aan het andere einde van het schip:

— Zelfs de staart van den Kleinen Beer niet te zien, de roode Antares ook niet. Geen ster te bekennen.

De overige passagiers waren een en al onbezorgdheid.

Evenwel, toen de eerste vreugde over hun ontkomen voorbij was, konden zij zich niet verhelen, dat zij toch nog maar op zee waren, dat het Januari was en dat er een ijzige wind woei. In de kajuit was geen plaats; deze was veel te klein voor zooveel personen en bovendien nog volgestopt met bagage en baaltjes vrachtgoed. De bagage was van de passagiers, het vrachtgoed van

de bemanning, want de kog was allerminst een pleiziervaartuig, maar diende om te smokkelen.

De passagiers waren dus gedwongen op het dek te blijven; iets waar zij zich niet al te zeer over bekommerden. De gewoonte van in de open lucht te leven maakt voor vagebonden de schikkingen voor den nacht eenvoudig; Venus aan den hemel is hun vriendin en trouwe wachteres; en drukt hun welwillend de oogen toe, soms voor eeuwig.

Maar dien avond, wij weten het, liet ook hun trouwe Venus zich niet zien.

De Lanquedoquer en de Genuees gingen in afwachting dat de soep klaar zou zijn, bij de vrouwen zitten, aan den voet van den mast, met stukken geteerd zeildoek, die de matrozen hun toegooiden, over zich heen.

De kaalhoofdige oude op de voorplecht bleef waar hij was, onbeweeglijk en als gevoelloos voor de koude.

De schipper van de kog liet van zijn plaats aan het roer bij wijze van roep een scherp keelgeluid hooren dat veel overeenkomst had met den schreeuw van den havik, dien men in Amerika ook wel „roeper" noemt; op dit geluid kwam de aanvoerder van den troep dichterbij en de schipper riep hem toe: *Etcheco jaûna!* een Baskische uitdrukking, die „landman van de bergen" beteekent en bij de oude Cantabriërs een soort plechtige aanspraak was, waarmee men gehoor en aandacht verzocht.

En toen wees de schipper met den vinger naar den grijsaard, en er had een korte samenspraak plaats tusschen die twee, die gevoerd werd in het weinig correcte Spaansche dat gesproken wordt in de bergen. Hier volgen de vragen die de schipper deed, en de antwoorden die de aanvoerder daarop gaf:

— Etcheco jaûna, wat is dat voor een man?
— Een man.
— Welke talen spreekt hij?
— Alle.
— Weet hij wat?
— Alles.
— Waar hoort hij thuis?
— Nergens en overal.
— Wie is zijn God?
— God.
— Hoe heet hij?
— El Tonto — de Gek.

— Hoe zeg je?
— El Sabio — de Wijze.
— Wat is hij bij jullie troep?
— Hij is wat hij is.
— De aanvoerder?
— Neen.
— Wat dan?
— De ziel.

De schipper vroeg niet meer, de aanvoerder verwijderde zich, beiden keerden tot hun eigen gedachten terug, en eenige oogenblikken later was de *Matutina* buiten de baai.

De onstuimige, holle open zee lag voor hen.

Wat het schuim zichtbaar liet van het zeevlak, leek een slijmige massa, die door de golven mee omhoog werd getrokken; de baren, in wijkend profiel gezien in de belichting van de schemering, hadden een groenachtigen weerschijn als schuimende gal. Waar de golven vlak en effen voortrolden vertoonde zich daarop een gefonkel van stralen-uitschietende sterren, als door de barsten omgeven gaten in een vensterruit waardoor men steenen had geworpen. In het midden dier sterren, in kleine draaikolktrechters, trilden phosphorus-glansen, als de katachtige weerschijn van licht, dat er niet meer is in het oog van de nachtroofdieren.

De *Matutina* voer fier en als een wakker zeeschip over de schuimende ondiepten van de gevaarlijke Shambles Shoal, een bank, die als een onzichtbare hindernis voor den ingang van de baai van Portland lag. Het was geen klip of rif, maar een amphitheater — een circus van zand onder water, met opvolgende rangen, door de cirkeling der golven uitgehouwen, een arena, rond en symmetrisch, hoog als een onderzeesche Alpentop, een oceanisch colyseum, door duikers vaag waargenomen in de vizionaire doorschijnendheid, die hen omgeeft — zoo was de Shambles Shoal. Een plek waar hydra's elkander slag leveren en de zeegevechten der leviathans zich afspelen; daar liggen, zeggen de legenden, op dien bodem van dien reuzentrechter, wrakken van vergane schepen, aangevallen en naar de diepte gesleurd door het geweldig zeemonster Kraken, ook geheeten de bergvisch. Zoo is de duistere onderwereld van de zee.

Deze spectrale werkelijkheid, door den mensch

nauwelijks vermoed, openbaart zich aan de oppervlakte door wat rimpels.

In den loop der 19e eeuw is de Shamblesbank om zoo te zeggen ingestort. De golfbrekers daar gelegd, hebben door den gedurigen tegenslag van de golven de slooping en de afbraak van dit onderzeesche bouwwerk bewerkt, evenals de waterkeering, in 1760 opgeworpen vóór Coisic, een Fransche haven in het departement Loire-Inférieure, heeft bewerkt, dat de getijden in die haven een kwartier later intreden dan tevoren. De vloed is weliswaar eeuwig, maar het eeuwige is den mensch meer onderworpen en gehoorzaam dan men denkt.

VIERDE HOOFDSTUK.

Opkomst van een wolk verschillend van de overige.

De oude man, die door den aanvoerder eerst was gekwalificeerd als de gek, en vervolgens als de wijze, verliet de voorplecht geen oogenblik. Toen het schip over de Shamblesbank heen was, verdeelde zijn aandacht zich tusschen den hemel en den oceaan. Beurtelings staarde hij naar beneden en naar boven. Vooral het noordoosten scheen zijn opmerkzaamheid te trekken.

De schipper gaf het roer nu over aan een der matrozen, stapte over het luik van de kabelkuil, ging den loopgang door en liep naar de voorplecht.

Hij naderde den grijsaard, doch zorgde, dat deze hem niet zag, en bleef op eenigen afstand achter hem staan, de armen stijf langs de zijden, de handen dichtgeknepen, het hoofd schuin voorover op de schouders gebogen, de oogen wijd open, om de lippen een glimlach — een levend toonbeeld van de nieuwsgierigheid als zij aarzelt tusschen spot en respect.

De grijsaard — hetzij dat hij de gewoonte had met zichzelf te praten, hetzij dat hij, voelende dat er iemand achter hem was, zich daardoor gedrongen voelde te spreken — zeide op dit oogenblik, onderwijl de ruimte beschouwende:

— De meridiaan van waaruit de rechte klimming wordt berekend, wordt in deze eeuw aangegeven door

de Poolster, de stoel van Cassiopea, het hoofd van Andromeda, en Algenib in het beeld van Pegasus. Maar geen van die vier sterren is te zien.

De woorden volgden elkaar automatisch op, klankloos, nauwelijks gearticuleerd, en alsof zij den spreker buiten zijn toedoen ontsnapten. Ze vloeiden van zijn lippen en verwoeien in den wind. De alleenspraak is de rook der vuren in het binnenste van den geest.

De schipper onderbrak hem.

— Mijnheer ....

De grijsaard, misschien wat doof en bovendien in gedachten verdiept, ging voort:

— Te weinig sterren en te veel wind. De wind verandert aanhoudend van richting om zich op de kust te werpen. En dat loodrecht. Dat komt omdat de aarde warmer is dan de zee. De lucht is er lichter. De koude zware zeewind stort zich op het land als de sterkere op den zwakkere, om dezen te verdrijven. Daarom ook waait in het luchtruim de wind van alle kanten landwaarts. Het zou raadzaam zijn lange laveerstreken te maken tusschen den waren en den schijnbaren parallel. Wanneer de waargenomen breedte van de geschatte breedte niet meer verschilt dan drie minuten op de tien mijlen en vier op de twintig, dan is men in den goeden koers.

De schipper salueerde, maar de grijsaard merkte het niet. Deze zonderling, die een kleed droeg dat haast een samaar geleek van de universiteit van Oxford of van Göttingen, bleef roerloos in zijn zelfbewuste houding, onbewegelijk als een steenen beeld. Hij beschouwde de zee als kenner van de golven en der menschen. Hij bestudeerde de baren, maar zoo, als stond hij op het punt op zijn beurt het woord te eischen in hun wild tumult en hun iets te leeren. Er was iets in hem van den magister en iets van den wichelaar. Hij stond daar als een orakel van den afgrond.

Hij vervolgde zijn alleenspraak, die misschien toch wel bestemd was om gehoord te worden.

— De strijd zou te wagen zijn als er een rad was in plaats van een helmstok. Bij een snelheid van vier mijl in het uur kan dertig pond druk op het rad driehonderd duizend pond effect hebben op de richting. En meer nog, want er zijn gevallen, dat men het aantal omwentelingen met twee kan vermeerderen.

De schipper groette ten tweeden male en zeide:

— Mijnheer ....

Het oog van den grijsaard vestigde zich op hem. Het hoofd draaide zonder dat het overige lichaam zich bewoog.

— Noem mij docter.

— Heer docter, ik ben de schipper.

— Goed, antwoordde de „docter".

De docter — wij zullen hem van nu af zoo maar noemen — scheen wel wat te willen praten.

— Heb je een Engelsch octant, schipper?

— Neen.

— Zonder een Engelsch octant ben je niet in staat de hoogte te bepalen.

— De Basken, antwoordde de schipper, wisten al de hoogten te bepalen voor er Engelschen bestonden.

— Pas maar op.

— Als het noodig is zal ik het wel doen.

— Heb je de snelheid van het schip gemeten?

— Ja.

— Wanneer?

— Zoo pas.

— Waarmee?

— Met de log.

— En heb je daarbij goed op het plankje gelet?

— Ja.

— Loopt je logglas precies in dertig seconden af?

— Ja.

— Ben je er zeker van, dat de opening tusschen de twee glazen niet door het zand is uitgesleten?

— Ja.

— Heb je het logglas gecontroleerd met de slingeringen van een musketkogel hangend aan een draad.

— Natuurlijk.

— Heb je den draad ingevet, zoodat hij niet rekt?

— Ja.

— Heb je de log gecontroleerd?

— Ja, het logglas met een geweerkogel en de log met een kanonskogel.

— Hoeveel middellijn heeft die kanonskogel?

— Een voet.

— Dan is de zwaarte goed.

— Het is een oude kogel van onze vroegere oorlogskog, „la Casse de Par-Grand".

— Een der schepen van de Onoverwinnelijke vloot?

— Ja.

— Met zeshonderd soldaten, vijftig matrozen en vijf en twintig kanonnen?
— Dat weet de schipbreuk.
— Hoe heb je den weerstand van het water tegen den kogel gemeten?
— Met een weeghaak uit Duitschland.
— Heb je rekening gehouden met den waterdruk tegen den lijn waaraan de kogel hangt?
— Ja.
— En wat was het resultaat?
— De weerstand van het water was honderdzeventig pond.
— Dat wil zeggen dat het schip per uur vier Fransche mijlen maakt.
— Of drie Hollandsche.
— Maar dat is alleen maar het verschil tusschen de snelheid van het schip en de snelheid van het water.
— Zoo is het.
— Waar breng je het schip heen?
— Naar een veilig hoekje dat ik ken tusschen Loyola en St. Sebastiaan.
— Stuur dan daar maar zoo recht mogelijk op aan.
— Natuurlijk. Zoo weinig mogelijk omweg.
— Wees op je hoede voor de winden en de stroomen. Als het stormt zijn op zee de stroomen dubbel gevaarlijk.
— Traidores (verraders) zijn het.
— Geen scheldwoorden. De zee hoort het. Beleedig niemand. Bepaal je tot opletten.
— Dat heb ik gedaan en doe het nog. De vloed heeft op het oogenblik den wind tegen; als hij hem straks voor heeft zullen we wat anders zien.
— Heb je een kaart?
— Neen. Niet van de zee hier.
— Je vaart dus maar op de gis?
— Dat niet. Ik heb mijn kompas.
— Het kompas is één oog, de kaart is het andere.
— Een eenoog kan toch ook wel zien.
— Hoe weet je het verschil tusschen den waren en den schijnbaren koers?
— Ik heb mijn variatiekompas en verder raad ik.
— Raden is goed; weten is beter.
— Christoffel Columbus heeft ook geraden.
— Wanneer er mist staat en de naald slaat door, dan weet men niet hoe aan den wind te houden en in het eind heeft men niets meer om op af te gaan. Een

ezel met een wegwijzer komt verder, dan een wijze met zijn orakel.

— Er is nog geen mist met dezen harden wind en ik zie geen reden om ons ongerust te maken.

— Schepen zijn als muggen in het spinneweb van de zee.

— Op 't oogenblik loopt alles best, het water zoowel als de wind.

— Zwarte stippen dansende op de golven, meer zijn de menschen niet op den oceaan.

— Ik zie er niets kwaads in voor dezen nacht.

— We konden het wel eens zoo te kwaad krijgen, dat het je moeilijk zal vallen ons er door te helpen.

— Tot nu toe gaat alles best.

De docter wendde het gezicht naar het noordoosten.

De schipper vervolgde:

— Laten we maar eerst de golf van Gascogne te pakken hebben en ik sta in voor de rest. Ik ben daar als bij me thuis. O ik ken hem zoo goed, mijn golf van Gascogne. Het is een waschtobbe, waarin het wel eens spookt, maar ik ken hem door en door, welke diepten hij overal heeft en hoe het met den bodem is gesteld; slijk ter hoogte van San Cipriano, schelpen bij Cizarque, zand rondom kaap Penas, kiezel bij Boucaut de Mimizan, en ik ken haast de kleur van elk kiezelsteentje daar.

De schipper hield op; de docter luisterde niet meer.

De docter staarde naar het noordoosten. En op dat kille, versteende gelaat vertoonde zich een hevige ontroering.

Alle ontzetting, die een masker van steen vermag uit te drukken lag er op uitgespreid. Aan zijn lippen ontvielen de woorden:

— Het zij zoo !

Zijn oogappels waren gelijk geworden aan die der nachtuilen, geheel rond, en hadden zich onder het staren naar een punt in de ruimte onnatuurlijk uitgezet. Hij fluisterde:

— Het is de gerechtigheid. Wat mij betreft, ik ben bereid.

De schipper keek hem aan.

De docter ging voort, tot zichzelf of tot iemand in den afgrond der ruimte sprekend:

— Ik zeg van ja.

Hij zweeg, zijn oog sperde zich nog wijder open bij

de verdubbelde opmerkzaamheid van wat hij scheen te zien. Toen ging hij voort:

— Het komt van verre, maar het weet wat het doet.

De boog van de ruimte, waarin de gezichtskring en de gedachte van den docter zich verloren, tegenover het punt van zonsondergang gelegen, was door den weerschijn van de schemering haast verlicht als bij klaarlichten dag. Deze boog, scherp begrensd en omgeven door massa's grauwe dampen, was effen blauw, maar het was niet het blauw van den hemel, maar dat van lood.

De docter had het gezicht weer naar den zeekant gewend en zag geen enkele keer meer om naar den schipper achter hem; en met den vinger naar de verlichte boog wijzend, zei hij:

— Schipper, zie je?

— Wat?

— Dat daar.

— Wat dan?

— Daar ginder.

— Dat blauw? — ik zie het.

— Wat is dat?

— Een hoek van den hemel.

— Voor degenen, die naar den hemel gaan, zei de docter, maar voor degenen die ergens anders heengaan is het wat anders.

En hij onderstreepte deze raadselachtige woorden met een schuwen blik, die zich in de donkere ruimte verloor.

Beiden zwegen een oogenblik.

De schipper herinnerde zich de dubbele kwalificatie die de aanvoerder van dezen man gegeven had, en hij stelde zich de vraag: Is het een gek? of is het een wijze?

De stijve skeletachtige wijsvinger van den docter bleef maar naar die plek blauw aan den horizon wijzen.

De schipper nam het blauw wat nader op.

— Nu zie ik het, bromde hij, het is niet de lucht, het zijn wolken.

— Een blauwe wolk is erger dan een zwarte wolk, zei de docter. En hij voegde er bij:

— Het is de wolk van den sneeuwstorm.

— *La nube de la nieve*, mompelde de schipper, de uitdrukking in zijn eigen taal overbrengend, als om ze beter te begrijpen.

— Weet je wat dat is, de sneeuwstorm, vroeg de docter.

— Neen.

— Dezen nacht zul je ondervinden wat het is.

De schipper nam den horizon nog eens nauwkeurig op.

En onderwijl hij het oog gericht hield op het wolkengevaarte in de verte, mompelde hij:

— Een maandje wind, een maandje regen, een hoesterige Januari en een huilerige Februari, dat is bij ons in Asturië de heele winter. Bij ons is de regen zoel. Bij ons hebben we geen sneeuw, dan alleen op de bergen, daar natuurlijk wel — de hemel beware je bij voorbeeld voor een lawine. Een lawine ontziet niemendal, het is een ondier.

— En de sneeuwstorm is een monster.

En na een pauze voegde hij er bij:

— En daar heb je hem.

En hij vervolgde:

— Verscheidene winden gaan tegelijk aan het werk. Een harde wind uit het westen, en een zachte wind uit het oosten.

— En die laatste is erger dan hij lijkt, 't is een huichelaar, zei de schipper.

De blauwe wolk werd intusschen grooter.

— Als de sneeuw al verschrikkelijk is, vervolgde de docter, als zij van de bergen glijdt, bedenk dan wat ze zijn moet als ze komt neerstorten van de pool.

Zijn oog werd glazig. De blauwe wolk scheen aan te groeien op zijn aangezicht zoowel als aan den hemel.

Hij hernam op mijmerenden toon:

— Elke minuut komt het uur meer nabij. De wil des hemels begint zich te openbaren.

De schipper voelde opnieuw de vraag bij zich opkomen: Is het een gek?

— Schipper, vroeg de docter, het oog steeds strak op het blauwige wolkgevaarte gericht, heb je vaak het Kanaal op deze hoogte overgestoken?

— Het is nu voor de eerste maal, antwoordde de schipper.

De docter, geheel in de blauwe wolk verdiept, en, gelijk de spons voor een bepaalde hoeveelheid water, slechts voor een bepaalde mate van emotie toegankelijk, reageerde op dit weinig geruststellende antwoord van den schipper niet anders dan met een licht schouderophalen.

— Hoe komt dat zoo?

— Heer docter, ik vaar gewoonlijk maar op Ierland.

Ik ga van Fontarabie naar Black Harbour of naar de Achill-eilanden, die uit twee eilanden bestaan. Soms ga ik naar Braich-y-Pwll, een punt aan de kust van Wales. Maar ik neem mijn koers altijd buiten de Scilly-eilanden om. De zee hier ken ik niet.

— Dat is ernstig. Wee dengene die den Oceaan op den tast moet bevaren. Het Kanaal is een water, dat men vlot moet kunnen lezen. Het Kanaal is een sfinx. De bodem is overal gevaarlijk.

— We hebben hier vijfentwintig vaam diepte.

— We moeten den kant uit waar vijfenvijftig vaam water is en dat is in het westen; en we moeten de vijfentwintig in het oosten vermijden.

— Onderweg zullen we peilen.

— Het Kanaal is geen gewone zee. Het verschil tusschen hoog en laag water is hier tusschen vijftig en vijfentwintig voet. Waar bij vloed vijfentwintig voet water staat, ligt de bodem bij eb droog. Het komt me voor, dat je niet op je gemak bent, schipper.

— Vannacht zullen wij peilen.

— Wil je peilen, dan moet je stil liggen en dat zal je onmogelijk zijn.

— Waarom?

— Door den wind.

— We zullen het toch probeeren.

— De wind laat zijn prooi geen oogenblik los.

— Toch zullen we peilen, heer docter.

— Je zult het lood niet eens kunnen uitbrengen.

— Bij God, het gebeurt.

— Pas op je woorden. Spreek den ontvlambaren naam niet lichtzinnig uit.

— Ik zal peilen, zeg ik u.

— Heb maar niet zoo'n grooten mond. Zoo meteen zal de wind je voor zich laten kruipen.

— Ik wou zeggen, dat ik probeeren zal te peilen.

— De snelheid van het water zal het lood beletten te zinken en de lijn zal breken. Zoo, je bent voor het eerst in deze wateren?

— Het is voor de eerste maal.

— Nu in dat geval, luister schipper.

— Heer docter, ik luister.

— Verminder zeil en gooi het roer om.

— Wat bedoelt u?

— Zet koers naar het westen.

— Dat kan niet.

— Zoo je wilt. Wat ik je zeg is ter wille van de anderen. Voor mij behoeft het niet, ik berust in wat komt.
— Maar heer docter, naar het westen....
— Ja schipper.
— Dat is precies den anderen kant uit, dan we van plan zijn.
— Zeker, schipper.
— Het schip zal door elkaar worden geschud als de hel.
— Gebruik andere woorden, schipper.
— Het wil zeggen, het schip op de pijnbank brengen.
— Ja, schipper.
— Het wil misschien zeggen, de mast kapot midden op zee.
— Misschien.
— U wilt dus, dat ik west stuur.
— Ja.
— Dat gaat niet.
— Versta je in dat geval dan maar met de zee, zie of dat dan gaat.
— Draaide de wind maar.
— De wind draait van nacht niet.
— Hoe weet u dat?
— Wat er nu waait is een vlaag van twaalf honderd mijlen lengte.
— Tegen dezen wind ingaan is niet te doen.
— Naar het westen zeg ik je, schipper.
— Ik zal het probeeren, maar we worden toch uit den koers geslagen.
— Dat is het gevaar.
— De wind gooit ons naar het oosten.
— Pas vooral op voor het oosten.
— Waarom?
— Schipper weet je hoe voor ons vannacht de dood heet?
— Neen.
— Hij heet vannacht voor ons het oosten.
— Ik zal naar het westen zien te sturen.

De docter keek den schipper thans aan en keek hem aan met den doordringenden blik, die een gedachte in een hoofd wil prenten. Hij had zich nu geheel omgewend naar den schipper en voegde dezen de volgende langzaam, lettergreep na lettergreep, uitgesproken woorden toe:

— Als we vannacht, wanneer we midden op zee zijn,

het luiden hooren van een bel, dan is het schip verloren.

De schipper staarde den spreker onthutst aan.

— Wat bedoelt u?

De docter antwoordde niet. Het was of hij voor een oogenblik zich had laten gaan en nu weer in zichzelf was teruggekeerd. Zijn blik was weer afgetrokken. De verwonderde vraag van den schipper scheen niet tot hem te zijn doorgedrongen. Hij had alleen weer aandacht voor wat omging in hem zelve. Zijn lippen articuleerden als werktuiglijk, deze nauwelijks hoorbaar gemompelde woorden:

— Voor de zwarte zielen is het oogenblik aangebroken om zich te reinigen.

De schipper trok dat spottend-expressieve gezicht, waarbij kin en lippen zich verlengen tot een snuitje en haast omhoog gaan tot den neus.

— Het is toch eerder een gek dan een wijze, bromde hij.

En hij verliet de voorplecht.

Maar toch zette hij koers naar het westen.

Wind en zee werden inmiddels steeds onstuimiger.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Hardquanonne.

De nevel, voortgejaagd door den wind, dreef in phantastische, voortdurend wisselende wolken over de zee, zette zich uit aan alle kanten van den horizon tegelijk, alsof onzichtbare monden doende waren de ketels van den storm te vullen.

In de verte werd de loodkleurige wolkenmassa grooter en grooter. Zij nam nu zoowel het Westen als het Oosten in. Zij naderde, tegen den storm in. Zulke tegenstellingen behooren tot den onberekenbaren aard der luchtstroomen. De zee, die kort tevoren schubben had van schuim, was nu daarmee bedekt als met een huid. Dit monster is in zijn gedaantewisselingen onuitputtelijk. Zij deed zich nu niet voor als krokodil, maar als boa. Die huid van schuim, loodkleurig en vuil-bezoedeld, scheen dik te zijn en vertoonde

diepe rimpels. Aan de oppervlakte vormden zich als branderige puisten groote bellen, die zich uitzetten en dan barstten. Het schuim bedekte de zee als met korsten van melaatschheid.

Het was op dit oogenblik, dat de kog, voor het achtergelaten kind nog zichtbaar, haar scheepslantaarn aanstak.

Een kwartier verstreek.

De schipper zocht met de oogen den docter; deze was niet meer op het dek.

Dadelijk toen de schipper hem had verlaten was de docter de kajuit binnengegaan, wat hem met zijn weinig lenige gestalte en zijn langen mantel eenige moeite kostte. Hij had zich dicht bij het fornuis neergezet op een kist; hij had uit zijn zak een chagrijnleeren inktkoker en een corduaanleeren portefeuille tevoorschijn gehaald, uit die portefeuille een in vieren gevouwen vel oud, gevlekt en geelgeworden perkament genomen, en dat opengevouwen, een pen uit het etui van zijn inktkoker getrokken, had de portefeuille op zijn knieën gelegd en op de portefeuille het vel perkament uitgespreid, en was bij het licht van de lantaarn, die ten gerieve van den kok aan de zoldering hing, gaan zitten schrijven. Het slingeren van het schip was hem hinderlijk. Hij bleef geruimen tijd doorschrijven.

Onder het schrijven bemerkte hij de met riet omwikkelde platte veldflesch met jenever, die de kok telkens als hij zijn soep eens had geroerd of er nog wat peper als anderszins in had gedaan, aansprak, alsof hij daarin kracht en wijsheid zocht bij zijn verrichtingen.

De docter beschouwde die flesch, blijkbaar niet omdat het een jeneverflesch was, maar omdat daarin met rood riet in het witte riet was gevlochten, een naam waarschijnlijk. Het was licht genoeg in de kombuis om dat woord te kunnen lezen.

Hij hield een oogenblik op met schrijven en las half luid:

— Hardquanonne.

Vervolgens wendde hij zich tot den kok.

— Ik had die flesch hier nog niet gezien. Is zij van Hardquanonne?

— Van onzen armen kameraad Hardquanonne? antwoordde de kok. Ja.

— Van Hardquanonne, de Vlaming uit Vlaanderen?

— Ja.
— Die in de gevangenis zit?
— Ja.
— In de gevangenis van Chatham?
— Het is zijn flesch, antwoordde de kok, en hij en ik waren vrienden. Ik bewaar ze als een gedachtenis. Wanneer zullen we hem terugzien? Ja het is zijn veldflesch.

De docter nam de pen weer op, ging voort het perkament te vullen met regels niet al te recht schrift. Hij deed blijkbaar zijn best zoo duidelijk en leesbaar mogelijk te schrijven. Trots de slingering van het schip en het beven van zijn hand van ouderdom, kwam hij met wat hij had te schrijven ten slotte klaar.

Het was tijd, want plotseling sloeg een groote golf over het schip.

Een heirleger hooge golven omringde de kog en sleurde haar mee in den woesten dans waarmee de hulpelooze schepen hun beul den storm begroeten.

De docter stond op, stapte naar het fornuis, wist zich door ingewikkelde manoeuvres met zijn knieën op de been te houden, droogde zoo goed als hij kon boven de soepketel het beschreven perkament; vouwde dit toen weer dicht, deed het in zijn portefeuille en stak de portefeuille en inktkoker met toebehooren weer in zijn zak.

De plaatsing van het fornuis getuigde evenals de overige inrichting van de kog van vindingrijkheid; het was zoo opgesteld dat het het minste te lijden had van de slingering van het schip. Toch schommelde de ketel heen en weer. De kok stond er bij om op te letten.

— Visch-soep zei hij.
— Voor de visschen, antwoordde de docter.

Toen ging hij weer op het dek.

ZESDE HOOFDSTUK.

Zij hebben goeden moed.

Onder zijn toenemende afgetrokkenheid door nam de dokter den stand van zaken nog eens op, en wie zich

in zijn nabijheid had bevonden, had hem kunnen hooren prevelen:

— Het schip slingert te veel en stampt te weinig.

En de docter, weer tot zijn donkeren geestesarbeid teruggeroepen, daalde weer af in zijn gedachten als een mijnwerker in zijn put.

Dat mijmeren sloot echter het waarnemen van de zee volstrekt niet uit. De beschouwing van de zee is in zichzelf een droomerij.

De sombere kastijding der wateren, aan eeuwige onrust prijsgegeven, ging beginnen. Elk dier golven slaakte jammerklachten. In de oneindige ruimte voelde de verbeelding machten der duisternis samenspannen tot vreeselijke dingen. De docter sloeg gade wat zich voor zijn oogen afspeelde, en er was geen bewondering in zijn blik. De hel bewondert men niet.

Een geweldige werking in de natuur, half nog ingehouden, maar al zichtbaar in de wilde onrust aan den hemel, bracht den wind, de nevels en de golven in steeds feller beroering. Niets is zoo logisch en niets schijnt zoo redeloos als de oceaan. Zijn verschrikking behoort tot het wezen van zijn souvereiniteit, en is een der elementen van zijn grootschheid. De zee kent maar twee mogelijkheden: voor of tegen. In al haar tragedieën brengt zijzelf de ontknooping. Eenerzijds brengt zij bederf, anderzijds verlossing. Geen visioen zoo grootsch als dat der golven. Hoe het schouwspel dier geweldige beroering weer te geven, die opvolging van diepten en hoogten in die waterwoestenij, nauwelijks wezenlijk, dien bewegelijken doolhof van bruisende gevaarten, opstuivende uit hun eigen kolken om daarin weer spoorloos te verdwijnen? Hoe te schilderen die schotsen oogverblindend schuim, gewrocht van lucht en water beide? Hier is overal het onbeschrijfelijke, in die opgescheurde oppervlakte, in die eeuwige onrust, in die gedurige veranderlijkheid, in die mengeling van tinten, in dat onmetelijk gewelf daarboven, in die eindelooze eenvormigheid bij ononderbroken gedaantewisseling, en in het sombere van heel die razernij.

De noorderstorm, die nu in volle hevigheid begon te razen, was de vluchtelingen door zijn richting en door zijn hevigheid zoo gunstig om van Engeland weg te komen, dat de schipper van de Matutina er toe was overgegaan nog meer zeilen bij te zetten. De kog vloog door het schuim, als in gelop, onder zeilen als bedolven,

den wind recht achter zich; het schip sprong van golf tot golf als bezeten van woeste blijdschap. De vluchtelingen, opgewonden door de snelle vaart, lachten luidruchtig. Zij klapten in de handen, juichten de aanrollende golven toe, spraken opgewonden over hun zeilen, hun razende vaart, hun vlucht, de onbekende toekomst. De docter scheen van dat alles niets te bemerken, stond nog altijd in gedachten.

Het was nu over de zee volslagen duisternis.

Het was het oogenblik, waarop het kind, dat op de eenzame rotskust stond te staren de kog uit het oog verloor. Tot op dit oogenblik had hij het vaartuig kunnen volgen en hij had het oog er niet van af kunnen wenden. Welk aandeel had die blik van het prijsgegeven kind in de lotsbestemming van het schip met zijn vluchtenden troep? Op dit oogenblik, waarop de kog voor het oog van het kind zich oploste in de duisternis en hij haar niet meer zien kon, rende het kind noordwaarts het land in, terwijl het vaartuig door den storm naar het zuiden voortgezweept, zich in vliegende vaart van dat land verwijderde.

Alles verzonk in duisternis.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Bovenmenschelijke verschrikking.

Van hun kant zagen degenen, die de kog wegvoerde, met opgewonden blijdschap en onnoemelijke verlichting het vijandige land achter hen wijken en wegsmelten. De donkere cirkel van den oceaan rondom hen sloot zich meer en meer, heel de kust loste zich in de duisternis op — Portland, Purbeck, Tineham, Kimmeridge, de beide Matravers, de lange strooken rotsig strand, bestippeld met vuurtorens.

Engeland verdween uit hun gezicht. Rondom zich zagen de vluchtelingen alleen maar de zee.

Intusschen werd de nacht verschrikkelijk.

Afstand en ruimte werden verzwolgen, de heme werd een zwarte donkerte, die zich over het vaartuig sloot. Het zachte dalen van de sneeuw begon. De eerste vlokken begonnen te vallen. Het was of geeste

kwamen aanzweven. Niets was in de oneindige arena van den storm meer zichtbaar. Men voelde zich hulpeloos overgeleverd. Al het omringende was één groote bedreiging.

Gewoonlijk is het in zulk een grafkuilduister, dat de polaire lawines zich op onze breedten storten.

Een onmetelijke wolkenmassa, heel den hemel vullend als een zondvloedhydra, hing op den oceaan, de golven boorden hun schuimende toppen in den buik van het monster, en schenen daarin te verdwijnen alsof zij werden opgezogen, en verteerd tot damp en schuim weer uitgeworpen.

De noorderstorm wierp zich op de kog, de kog wierp zich in den storm. Het was of wind en schip elkander zochten om hun kracht te meten.

Bij dat eerste wilde treffen werd geen zeil gestreken, geen fok ingenomen, geen touw gevierd, zoozeer is de vlucht een delirium. De mast kraakte en boog, alsof hij bang werd.

Op ons noordelijk halfrond verplaatsen de cyclonen zich van links naar rechts, zij volgen in het groot de beweging der wijzers van een uurwerk, soms met een snelheid van zestig mijlen per uur. Hoewel ten volle aan de genade van dien draaienden luchtstroom overgeleverd, deed de kog, of zij bij kalm weer haar reis voorspoedig vervolgde, en het niet noodig was eenigerlei voorzorg te nemen, dan er op te letten met den kop in de golven te blijven en te voorkomen dat het schip van terzijde werd aangegrepen, een voorzorg die weinig zou baten als de wind begon te wervelen.

Een dof gerommel rolde aan uit de verte.

Het brullen van den afgrond is met niets te vergelijken. Het is het dierengeluid van het beest aarde. Wat wij de stof noemen, dat ondoorgrondelijke organisme, die verbinding van onmetelijke energieën, waarin men soms sporen van doel en oogmerk bespeurt, die doen huiveren, deze blinde cosmos der buitenste duisternis, dit raadselachtig Al, heeft een stem, een schreeuw, die door de ruimte rolt, alles-overstemmend en allesverstommend, die aanhoudt en de onmetelijkheid vult met geluid, en die minder zijnde dan de spraak, meer is dan de donder. Deze stem is de orkaan. De andere stemmen — zangen, melodieën, klanken, woorden — komen voort uit de verblijven van het leven, uit de nesten, holen, legers, rustplaatsen, woningen; deze, de

orkaan, komt uit dat Niet dat het Al is. In de overige stemmen uit zich de ziel van het heelal, in deze de ziel van het monster. Het is het huilen van den chaos. Het is het ongearticuleerde uitgeschreeuwd door het onbegrensde. Het is ontzaggelijk en het is verschrikkelijk. Deze tumulten voeren hun gesprekken boven en buiten den mensch. Zij verheffen zich, zwellen aan, sterven weg, golven door de ruimte en vullen deze met beroering, nemen voor ons begrip absurde wendingen, barsten nu eens aan ons oor uit met de schrilheid eener schel inzettende fanfare, en klinken dan weer met de heesche schorheid van de verte; een benevelend getier dat doet denken aan een taal, en dat ook inderdaad een taal is — het is de poging van de aarde om te spreken, het is het stotteren van het wondervolle. In dien schrei openbaart zich onbestemd wat dat groote duistere stuk leven ondergaat en lijdt, wil of niet wil. Meestal klinkt het in ons oor als zinnelooze wartaal, het schijnt de crisis eener chronische ziekte, en het is ook veeleer een aanval van epilepsie, dan bewust gebruik van kracht; de stuiptrekkingen van het oneindige. Soms is het of de elementen dreigend van de schepping herstel opeischen van den chaos. Soms ook is het een jammerklacht, de ruimte weeklaagt en rechtvaardigt zich, een hartstochtelijk pleidooi voor de zaak der wereld; het is dan of het heelal terechtstaat; men luistert toe, men tracht de aangevoerde gronden te verstaan, het voor en tegen te begrijpen; en sommige smartkreten van de ruimte klinken overtuigend als 'n syllogisme. Dan deelt de beroering der natuur zich mee aan de gedachte. De oorsprong en de reden van bestaan der mythologieën en polytheïsmen ligt daarin besloten. Te midden van de verschrikkingen dezer groote tumulten immers ziet de verbeelding bovenmenschelijke, bovennatuurlijke gedaanten verschijnen en verdwijnen, eumeniden, schikgodinnen, in haast duidelijke lijnen, furie-aangezichten opdoemend in de wolken, plutonische draken en chimaeren in schier tastbare werkelijkheid. En niets zoo schrikwekkend als die zuchten, die schaterlachen, die uitbarstingen en dat ingehouden snikken van het ongeziene, die niet te ontcijferen vragen en antwoorden, dat hulpgeroep tot onbekende bondgenooten. De mensch verliest zijn bezinning bij deze benauwde worsteling van magische krachten. Hij buigt het hoofd voor het raadsel dier draconische uitbarstingen. Wat verbergt zich

achter dat alles? Wat heeft het te beteekenen? Wien gelden die dreigende geruchten? Wien roepen ze aan om hulp? Het is als een algemeene ontketening. Wanhoopskreten van de diepte tot de diepte, van de lucht tot het water, van den wind tot de golven, van den regen tot de rots, van het zenith tot het nadir, van de sterren tot het schuim, de afgrond van zijn muilband ontdaan, alzoo is dat tumult, verbonden met wie zal zeggen welke geheimzinnige worsteling met gepijnigde gewetens.

De luidruchtigheid van den nacht is niet minder akelig dan zijn zwijgen. Men voelt daarin de woede van het onbekende.

De nacht is iets dat is. Maar wat?

De nacht is trouwens wel te onderscheiden van de duisternis. De nacht is het volstrekte, de duisternis heeft graden. De nacht is een en enkelvoudig, duisternissen zijn er vele.

Het duistere van het nachtmysterie is het rondom oneindige, het in zichzelf zich verliezen, het onvatbare, het doodsche vreeselijke. Men gevoelt zich niet meer in de stoffelijke wereld, men wordt zich bewust van de andere werkelijkheid.

In de oneindigheid der buitenste duisternis is iets, of iemand, dat leeft; maar wat daar leeft is niet van ons leven. Na onzen aardschen overgang, wanneer dat duister voor ons licht zal zijn, zal dat leven, dat is aan gene zijde van ons leven, zich aan ons openbaren. En nu reeds is het of het ons aanraakt, ons voorbereidt. De duisternis is niet ledig, zij is een kracht. De nacht is klemmend, legt als beslag op onze ziel. In sommige onvergetelijke uren van verschrikking gevoelen wij datgene, wat is aan gene zijde van het leven, om ons golven en zich aan ons opdringen.

En nooit is die nabijheid van het onbekende zoo tastbaar als in de stormen van den oceaan. Dan vermenigvuldigt zich het verschrikkelijke met het fantastische. Deze geweldige beheerscher der menschelijke lotgevallen en handelingen, heeft, als bij de Ouden, de Wolkenverzamelaar van den Olympus, tot zijn beschikking, om het gebeuren te kneden naar zijn welbehagen, het onstoffelijk element, het volstrekt samenhanglooze, de diffuse kracht, redeloos en zonder erbarmen zich keerend tegen alles. Het mysterie, de storm, neemt op zich en volvoert, ieder oogenblik wie

zal zeggen welke wilsbesluiten, wezenlijke of onwezenlijke.

De dichters hebben dit ten allen tijde genoemd de grillen der golven, de luimen der wateren en winden.

Maar grillen zijn er niet.

De duistere dingen, die ons in verlegenheid brengen, en die wij in de natuur grillen, in het leven toeval noemen, zijn onbegrepen werkingen van onbekende wetten.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Nyx en Nox.

Het kenmerk van den sneeuwstorm is, dat hij zich hult in duisternis. De gewone aanblik der natuur bij onweer: aarde of zee donker en de hemel vaal, is bij den sneeuwstorm andersom; de hemel is zwart en de oceaan wit. Beneden schuim, omhoog duisternis. Een horizon omheind met nevel, een zenith omhangen met rouwfloers. De sneeuwstorm herschept het hemelgewelf in het inwendige van een kathedraal in rouwstatie. Maar in die kathedraal geen lichtende waskaarsen. Geen Sint-Elmsvuren op de toppen der golven; geen lichtschijnsels en geen phosphorglansen; niets dan zwaar-zwarte duisternis. Tusschen den cycloon van de polen en den cycloon der tropen is er dit verschil, dat de laatste alle lichten ontsteekt en de eerste ze alle dooft. De wereld wordt eensklaps een groot grafgewelf. En uit die duisternis daalt een zwerm neer van witte vlokken, dwarrelend als in aarzeling tusschen die zee en dien hemel. Die vlekken, die vlokken zijn, glijden af, dwarrelen rond, en verdwijnen. Het is of de duisternis koude tranen uitschreit over de aarde om deze daaronder te begraven. En die sneeuwval gaat vergezeld van het dolle gehuil van den storm. Het massieve zwart valt uiteen en lost zich op in vlokkig wit. Onbeheerschte razernij in het ondoordringbaar donkere, alle tumult, waartoe het graf in staat is, een orkaan onder een doodsbaar, dat is het beeld van den sneeuwstorm.

Daaronder trilt de geteisterde oceaan in zijn ongekende diepten.

In den ijzigen poolwind, die electrisch is, veranderen de vlokken onmiddellijk in hagel, en de atmosfeer vult zich met projectielen. De zee, door de wolken gemitrailleerd, zwelgt in schroot.

Geen donder wordt bij dit onweer vernomen. Het onweer der noorderstormen is geluidloos. Het is een stille bedreiging met half-geopenden muil, huiveringwekkend, onverbiddelijk. De sneeuwstorm is de storm blind en stom. Als hij voorbij is, zijn de schepen dikwijls ook blind en de bemanningen stom.

Aan zulk een afgrond te ontkomen is moeilijk. Een dwaling zou het evenwel zijn schipbreuk volstrekt onvermijdelijk te achten. De Deensche visschers van Discot en van de Balesin, de walvischvaarders der poolzeeën; Hearn, naar de Behringstraat stevenend om de monding op te sporen van de Kopermijnrivier; zeevaarders als Hudson, Mackenzie, Vancouver, Ross, Dumont d'Urville, hebben in de poolstreken zelf de geweldigste sneeuwstormen doorgemaakt en zijn er aan ontkomen.

In zulk een storm was het, dat de kog zich met alle zeilen op en in triomf had begeven, razernij stellend tegen razernij. Toen Montgomery bij zijn vlucht uit Rouaan met zijn roeischip in volle vaart op den ketting invoer, die bij La Bouille de Seine versperde, was hij bezield door dezelfde wilde woestheid.

De *Matutina* vloog over het water. Zij helde onder haar overmaat van zeilen zoo sterk, dat zij met het water een gevaarlijken hoek maakte van vijftien graden, maar haar zwaarlijvige kiel kleefde en hechtte zich aan de golven of deze lijm waren. De kiel weerstond den druk van den orkaan. De lantaren verlichtte zwak het voorschip. De over de wateren voortgeschoven wolken, door de windstooten samengeperst, schenen zich meer en meer rondom het schip te verdichten en op te stapelen als tot muren. Geen meeuw of zeezwaluw was te zien. Niets dan sneeuw. Het gezichtsveld over de golven kromp meer en meer in en wat het van de zee zichtbaar liet werd steeds onstuimiger. Men kon maar drie of vier golven ver zien en het leken heuvels van water.

Nu en dan flitsten in rosse koperkleur breede weerlichtglansen van den horizon op naar het zenith, trillend in de dichte nevelmassa's. Bij die roode flikkeringen was de wilde beroering van zee en hemel dan

voor een seconde zichtbaar. De oceaan, voor 'n oogwenk onder den nevel weer te voorschijn komend bij die plotselinge belichting, legde zijn afgronden open als in perspectief. Tegen dien achtergrond van vuur leken de witte vlokken zwart, en men had zich kunnen verbeelden, dat vale vlinders bij millioenen in een vuurgloed vlogen. Het volgende oogenblik was het weer tastbaar-donkere nacht.

Na zijn eerste uitbarsting begon de storm, de kog steeds voortjagend, zich in aangehouden vlagen uit te huilen. Dat is de phase van het brullen van den storm, het doffe diminuendo van zijn woeden. Niets zoo verontrustend als deze alleenspraak van den storm. Dit somber recitatief is als een pauze in den kamp der mysterieuse machten, als ter verkenning van elkanders kracht.

De kog joeg voort in dolle vaart. Haar beide groote zeilen vooral hadden een ontzaglijken druk te doorstaan. De zee en de hemel waren als inkt, met golven wier schuimende toppen hooger joegen dan de mast. Ieder oogenblik stortten overstelpende massa's water als een zondvloed op het dek, en bij de slingering van het schip naar stuur- en bakboord spogen links en rechts de kluisgaten schuim en water weer terug in zee. De vrouwen zaten weggekropen in de kajuit, maar de mannen bleven boven op dek. De verblindende sneeuwjacht dwarrelde om hen heen. De stooten van den storm mengden zich daaronder. Het was een pandemonium.

Op dit oogenblik schreeuwde de aanvoerder van den troep, rechtop overeind op het achterschip, met de eene hand het roer omklemmend, met de andere zich den hoofddoek afrukkend en dien zwaaiend bij het schijnsel van de scheepslantaarn, overmoedig, opgetogen, met trotsch opgeheven hoofd en verwilderde haren, dronken van al die verschrikking om zich heen:

— Hier zijn we vrij !

— Vrij ! vrij ! vrij ! brulden de vluchtelingen hem na.

En heel de troep, zich met de handen vastklemmend aan de verschansing, drong zich op het dek bijeen.

— Hoera ! schreeuwde de aanvoerder.

En de heele bende brulde in den storm: — Hoera !

Op het oogenblik dat deze schreeuw was weggestorven in de vlagen, klonk van het andere einde van het schip een kalme, hooge stem, die riep:

— Stilte !

Aller oog wendde zich naar de plek vanwaar de roep kwam.

Ze hadden de stem van den docter herkend. De duisternis was tastbaar dik; de docter stond ruggelings tegen den mast, waarmee zijn magerte als samensmolt; hij was niet te zien.

De stem vervolgde:

— Luister !

Allen hielden den adem in.

En duidelijk hoorden zij toen uit de duisternissen scherpe klanken tot hen komen als het luiden van een bel.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Zorg toevertrouwd aan de onstuimige zee.

De schipper van de kog, die het roer hield, begon luid te lachen. — Een bel? Dat gaat goed. We hebben den wind aan bakboord. Wat beteekent die bel dus? Dat we aan stuurboord land hebben.

De stem van den docter antwoordde langzaam en met nadruk:

— U hebt geen land aan stuurboord.

— Vast en zeker, riep de schipper.

— Niet waar.

— Die bel luidt toch op land?

— Die bel, riep de docter, luidt op zee.

Een huivering liep al deze onverschrokken mannen over de leden. In de opening van de kajuit verschenen de verwilderde gezichten van de beide vrouwen, als twee opgeroepen spoken. De docter deed een stap, zijn lange donkere gestalte maakte zich los van den mast. Uit de diepte van den nacht klonk het geheimzinnig luiden van de bel.

De docter nam het woord:

— Er bevindt zich midden in zee, halverwege tusschen Portland en de eilanden van het Kanaal, een boei, die daar geplaatst is om te waarschuwen. Die boei is met kettingen aan den bodem vastgelegd en drijft aan de oppervlakte van de zee. Op de boei is een ijzeren kruisschraag bevestigd en aan die schraag

is een bel opgehangen. Bij zwaar weer beweegt de opgezweepte zee de boei en de bel begint te luiden. Die bel hooren we op het oogenblik.

De docter liet een bijzonder hevige stormvlaag uitrazen, wachtte tot de bel den wind weer overstemde, en vervolgde toen:

— Als een schip bij stormweer deze bel hoort, in deze wateren terecht komt als de noordwester waait, beteekent dit dat het verloren is. Waarom? Hierom: dat het luiden van die bel te hooren is komt, omdat de wind het naar u overbrengt. De wind is noord-west, en drijft u oostwaarts, dat wil zeggen naar de klippen van Aurigny. Gij kunt de bel nu hooren, omdat ge u bevindt tusschen de boei en de klippen. De wind sleurt het schip naar de klippen toe. Gij bevindt u aan den verkeerden kant van de boei. Aan den anderen kant ervan is veilig water, de open zee, zonder gevaar, en het luiden van de bel is daar niet te hooren. Het geluid zou tegen den wind in niet tot u kunnen doordringen. Ge zoudt er vlak langs hebben kunnen varen zonder gewaar te worden dat hij er is. Ge zijt uit den koers gedreven. Die bel is de schipbreuk, die de alarmklok luidt. Weet nu wat u te wachten staat!

De bel, die zich zoolang de docter sprak stil had gehouden, doordat de wind voor een oogenblik wat was verminderd, begon nu zacht te luiden, met afgemeten slagen, en dat gelui scheen de woorden van den grijsaard vast te leggen en te onderstreepen. Het was als de doodsklok van den afgrond.

Allen luisterden ademloos toe, eerst naar die stem, daarna naar die bel.

TIENDE HOOFDSTUK.

De groote furie, de storm.

De schipper had inmiddels zijn roeper gegrepen en begon de matrozen een reeks bevelen te geven, strekkende om de vaart van het schip te stuiten en van koers te veranderen.

— Cargate todo, hombres! besloot hij, zijn bevelen toelichtend. We moeten het westen in! naar de open zee terug! den kant van de boei uit, recht op de bel

af! Ginder is open water. Alle kans is nog niet verkeken!

— Probeer het maar, zei de docter.

In 't voorbijgaan willen wij er hier aan herinneren, dat die luidende boei, 'n soort alarmklok midden op zee, al in 1802 is weggenomen. Zij waarschuwde wel, maar dan was het gewoonlijk al te laat.

De bevelen van den schipper werden uitgevoerd. De Languedoquer bleek even goed op de hoogte van het werk aan boord als de beide matrozen. En ook de overigen hielpen mee. De zeilen en de zware deelen van het verdere tuig werden ingehaald. De manoeuvre, hoewel in vliegende haast en alles behalve vakkundig uitgevoerd, werd er niet minder stipt om opgevolgd. De kog, afgetuigd en onttakeld, zag er weldra uit als een schip in nood. Maar naarmate het vaartuig, van al zijn tuig ontdaan, zijn vaart verminderde, had het zwaarder van het woeden van wind en water te lijden. De golven bereikten bijna polaire afmetingen.

De orkaan, als ongeduldig het hem overgegeven slachtoffer te verzwelgen, begon onmiddellijk met het schip te ontredderen. In een oogenblik was het weinig meer dan een wrak, het want werd weggeslagen, het dek schoongeveegd, de luiken losgerukt, de mast verbrijzeld, deelen van het boord ingedrukt en uit hun voegen gewrongen — heel de afbraak in den blinde die overal tegelijk aangrijpt en te pletter slaat wat weerstand biedt. De zwaarste trossen knapten als dunne draden.

De magnetische spanning, sneeuwstormen eigen, droeg het hare bij tot de vernieling van het want. Het bezweek en brak door de werking van het effluvium evenzeer als onder die van den luchtdruk. Alles aan boord was na enkele oogenblikken onklaar en gehavend, voor zoover het niet was weggeblazen. Een golf sloeg het kompas weg. Een volgende golf voerde de sloep mee, naar de zonderlinge Asturische gewoonte als een valies aan den boegspriet gehangen. Een derde golf sloeg de nog overgebleven onderste ra overboord. Een vierde golf verzwolg het Madonnabeeld van den boeg en de scheepslantaren.

Alleen het roer was nog ongeschonden.

Men verving de boeglantaren door een flambouw van uitgeplozen teertouw, die opgehangen werd aan den voorsteven.

De mast was doormidden gebroken en restanten van de tuigage maakten het dek bijna onbegaanbaar. De bovenste helft had in haar val een gedeelte van de verschansing aan stuurboord verbrijzeld.

De schipper, steeds nog op zijn post aan het roer, riep:

— Zoolang we nog kunnen sturen is er nog niets verloren. Het onderwerk van het schip houdt zich goed. Bijlen ! Het stomp mast in zee ! Ruimt het dek !

De passagiers zoowel als de bemanning waren aangegrepen door de opwinding der worsteling op leven en dood. Het overgebleven stuk mast werd met een paar bijlslagen geveld en over boord gegooid. Het dek was in een oogwenk ontruimd.

— Neem nu een stuk tros en leg me hier vast aan den helmstok, gebood de schipper.

Men bond hem vast aan de roerpen.

Terwijl men daarmee doende was, lachte hij. En hij schreeuwde de zee toe: Brul je maar schor, ouë, ga maar te keer. 'k Heb het aan Kaap Machichaco erger meegemaakt.

En toen hij was vastgebonden, omvatte hij de roerpen met beide vuisten, met die vreemde vroolijkheid, die het gevaar moedige harten inspireert.

— Alles gaat goed, jongens ! Leve onze lieve-vrouw van Buglosse ! En nu het westen in !

Een geweldige golf kwam van terzijde aanrollen en stortte zich op het achterschip. Er spookt in den storm altijd iets als een tijger rond, die op een gegeven oogenblik het ontredderde slachtoffer in de gedaante van een beslissende golf den genadeslag zoekt toe te brengen, het daartoe verraderlijk als over den buik aankruipend besluipt, het dan plotseling naar de keel springt en schuimbekkend, en knarsetandend het hulpelooze wrak als vaneen scheurt. Een wolkbreuk van ziedend en schuimend water stortte zich op de achterplecht van de Matutina, men hoorde in dezen stormloop van zee en nacht het gekraak eener ontwrichting. Toen het ondier van water en schuim in zee was teruggesprongen en het achterschip weer zichtbaar werd, was er geen schipper en geen roer meer.

Beide waren de diepte in meegesleurd.

Het roer en de man, dien men er aan had vastgebonden, waren weg, verzwolgen onder het wilde geloei van den storm.

De aanvoerder van den troep, met vasten blik in de duisternis starend, riep:

— Te burlas de nosotros? (Hou je ons voor den gek?)

Op dezen opstandigen kreet volgde onmiddellijk een andere:

— Gooi het anker uit! red onzen schipper!

Allen vlogen naar de gangspil. Het anker werd gevierd. De koggen hadden er nooit meer dan één. Dit hier had geen ander effect, dan dat het verloren ging. De bodem was van harde rotssteen, de zee als bezeten onstuimig. De kabel brak als een haar.

Het anker bleef op den bodem der zee.

Van de scheg aan den voorsteven was niets meer over dan de vergulde engel met zijn kijker.

De kog was al niet meer dan een wrak. De Matutina was onherstelbaar verlamd, had niets overgehouden van wat een schip tot een schip maakt. Zooeven nog als een gevleugeld monster over de wateren voortschietend in haast duizelingwekkende vaart, was zij nu krachteloos, een onhandelbare drijvende massa, ontwricht en passief, een speelbal van de woeste furiën van storm en golven. Een zoo volslagen ontreddering in enkele minuten, van een wezen vol kracht en leven tot een baar geraamte, komt alleen voor op zee.

De beroering in de ruimte werd meer en meer monsterachtig. De storm heeft vreeselijke longen. Hij brengt de eenvormige massa zwart van den nacht in beroering. De alarmklok midden in zee luidde vertwijfelend, als bewogen door de hand van een bezetene.

De Matutina moest zich op goed geluk door de golven laten meevoeren; zij werd heen en weer gesmeten als een kurk; zij voer niet meer, zij dreef enkel nog maar, en het was of ze elk oogenblik zich ondersteboven kon keeren en op haar rug gaan drijven als een doode visch. Wat haar daar voor bewaarde was de stevigheid van de romp, uitstekend gebreeuwd en gekalefaat. Het beschot was overal nog gaaf, het had nergens een barst of een scheur, geen droppel water drong het ruim binnen. Dat was gelukkig, want de pomp was onklaar en kon dus geen dienst doen.

De kog danste als bezeten op de huilende golven. Het dek schokte stuipachtig als een middenrif dat moet braken en niet kan — het was of het misselijk was van de schipbreukelingen en deze probeerde uit

te spuwen. Zij klampten zich wanhopig aan al wat maar houvast bood. Van tijd tot tijd luisterden zij scherp. Het geluid van de alarmbel werd zwakker en zwakker. Het was of zij ook zieltoogde. Haar geluid was nog maar een tusschenpoozend gekerm. En toen stierf ook dat uit. Waar bevonden zij zich? Op welken afstand waren zij van de boei? Het geluid van de alarmklok had hen met angst vervuld, haar zwijgen verdubbelde dien angst. De noordwester storm sleurde hen uit den koers over afstanden die niet meer goed waren te maken. Zij voelden zich meegevoerd door steeds woester vlagen. Het wrak vloog door de zwarte duisternis. Een razende snelheid in den blinde, niets is zoo afschuwelijk als dat. Zij voelden diepten en afgronden voor zich, onder zich, boven zich. Het was geen vaart meer, het was een val.

Plotseling werd in het woeste tumult van den sneeuwstorm een rood lichtschijnsel zichtbaar.

— Een vuurtoren! gilden de schipbreukelingen.

ELFDE HOOFDSTUK.

De Caskets.

Het was inderdaad een vuurtoren en wel die van de Caskets.

Een vuurtoren is heden ten dage een hooge kegelvormige gemetselde cylinder, voorzien van een zuiver wetenschappelijke verlichtingsmachinerie. De vuurtoren van de Caskets in het bijzonder is in onzen tijd een drievoudige witte toren met drie vuurkamers. Deze drie vuurkamers wentelen en draaien op een raderwerk als van een uurwerk zoo nauwkeurig en precies, dat de man van de wacht, die ze van uit de verte waarneemt regelmatig en onveranderlijk tien passen kan doen in den tijd dat ze zichtbaar zijn en vijfentwintig in den tijd dat ze onzichtbaar zijn. Om ze als wegwijzer en als punten ter plaatsbepaling nog volkomener te maken heeft men, om ze van elkander te onderscheiden, op de eene plaats vuurtorens met wit, gelijkmatig licht, elders met draailicht of met flikkerend, rood, geel, groen of blauw licht. Bij hun bouw en inrichting komen alleen

wis- en werktuigkunde aan het woord, het zijn uiterlijk onaanzienlijke wonderwerken van strenge doelmatigheid, zonder meer, die gebaseerd zijn op het spiegelsysteem zoowel als die met het nog volkomener dioptrische of lenzenstelsel met zijn ringvormige of veelzonnige lenzen, bestaande uit een kleine middenlens, omgeven door meerdere ringen of zones — een algebraïsche constructie, beschermd tegen wind en water door ruiten van slechts één millimeter dikte, die soms evenwel worden stukgestooten door zee-arenden, die er op invliegen, als reuzenmuggen aangetrokken door deze gigantische kaars. Het bouwwerk dat heel dit mechanisme omvat, ondersteunt en waar het in is opgesteld, is evenals dat mechanisme zelf, een mathemathisch gewrocht. Alles is er sober, exact, naakt, precies, correct. Een hedendaagsche vuurtoren is een wiskunstige figuur.

In de zeventiende eeuw was een vuurtoren een soort pluim op het hoofd van het land aan het strand van de zee. De architectuur van een vuurtoren was zwierig en overladen. Hij had talrijke balcons, balusters, sierlijke hoektorentjes, nissen als prieeltjes, een doolhof van vertrekken, en er bovenop een blinkenden weerhaan. Het was een en al koppen van dieren en monsters, beelden, lofwerk, voluten, reliefs, figuren en figurijntjes en medaillons met inscripties. *Pax in bello*, luidde dat van den vuurtoren van Eddystone. In het voorbijgaan zij opgemerkt, dat deze vredesverklaring op den oceaan nooit veel indruk heeft gemaakt en hem in geenen deele ontwapende. Winstanley bijvoorbeeld herhaalde deze vredesspreuk op een vuurtoren op zijn kosten gebouwd op een gevaarlijk punt bij Plymouth; toen de toren klaar was, ging hij hem binnen om er eens een storm in mee te maken. De storm kwam en sloeg vuurtoren en Winstanley weg. De zwierige gebouwen gaven trouwens den storm alle vat, gelijk al te schitterend in 't goud gezette generaals in den slag de slagen tot zich trekken. Behalve praal in steen, hadden zij nog overdadigen pronk in ijzer, in koper, in hout, het ijzerwerk was in relief, het houtwerk was uitgewerkt tot ornamenten. Overal aan de buitenzijde van den toren tusschen de arabesken waren aan de muren werktuigen van allerlei aard, bruikbare en nuttelooze, opgehangen: windassen, takels, katrollen, tegenwichten, ladders, kranen, dreggen. Boven-

op, rondom de vuren stonden, op fraai bewerkte voetstukken groote kandelaren, waarin met hars gedrenkte stukken kabel waren gestoken, lonten die hardnekkig bleven branden en door geen wind waren te dooven. En van onder tot boven was de toren behangen met zeevlaggen, wimpels, banieren, vanen, doeken, pavillons, die opstegen van trans tot trans, van verdieping tot verdieping, in een bonte mengeling van kleuren, alle vormen, alle blazoenen, alle signalen, een oogverblindenden wirwar, tot aan de vuurkamer toe, wat in den storm een vroolijk gewapper en gewemel van dundoek teweegbracht rondom den vuurgloed. Deze lichtzinnigheid aan den rand van den afgrond was als een uittarting en bezielde de met schipbreuk bedreigden met vermetelen durf. Maar de vuurtorens van de Caskets, was er niet een van dit soort.

Het was in dien tijd een simpele, ouderwetsche, barbaarsche vuurbaken, nog precies in den staat zooals Henry I na het vergaan van *'t White Ship* hem had laten aanleggen: 'n groote houtmijt, een brandstapel onder traliewerk op den top van een rots, een houtvuur in de open lucht, omgeven door een ijzeren hek, een fladderende haardos van vlammen in den wind.

De eenige verbetering, die er sinds de twaalfde eeuw aan was aangebracht, was een groote blaasbalg, in beweging gebracht door gewichten van steen, die als zij afgeloopen waren weer opgehaald moesten worden; deze blaasbalg was aan het baken toegevoegd in 1610.

Het lot der zeevogels was bij deze ouderwetsche vuurbakens nog tragischer dan het bij de hedendaagsche vuurtorens is. De vogels kwamen er op af, aangetrokken door het schelle licht, wierpen er zich in en stortten in de vlammen, waarin men ze dan zag worstelen om te ontkomen, als donkere zieltogende schimmen in deze hel van vuur; en soms raakten ze weer buiten die roodgloeiende kooi, om neer te vallen op de rotsen, rookend, machteloos, verblind, zooals vliegen half-verzengd neervallen rondom een brandende lamp.

Voor een schip dat in goeden staat verkeert en nog alles bezit wat het noodig heeft om bestuurbaar te zijn, was het vuurbaken der Caskets nuttig; hij riep tijdig: pas op ! Hij waarschuwde voor de riffen rondom hem. Voor een ontredderd schip was hij enkel maar vreeselijk. Een wrak, verlamd en machteloos, weerloos

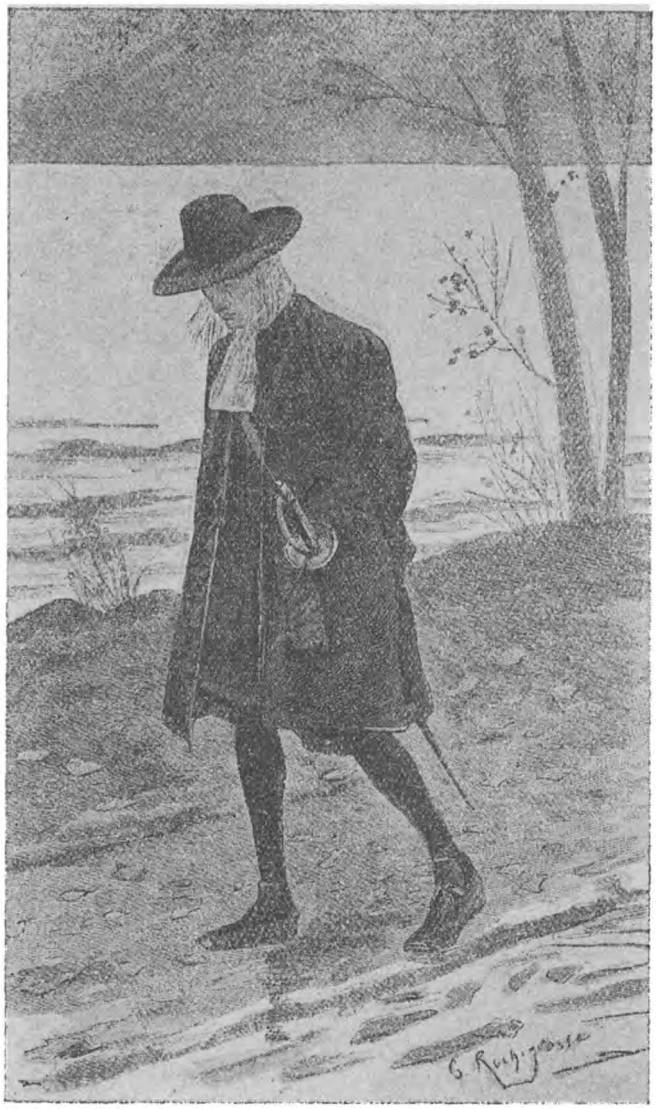

Lord Chancharlie.

tegen den moedwil der wateren, hulpeloos tegen den druk van den wind, een visch zonder vinnen, een vogel zonder vleugels moet zich laten gaan en zich laten heendrijven waar wind en golven het heen-voeren. De vuurtoren toont het zijn graf, wijst het de plek waar het te pletter zal slaan, verlicht de plaats van zijn ondergang. Het is de kaars bij de doodsbaar.

Bij den onontkoombaren afgrond licht ontsteken, waarschuwend wijzen op het onvermijdelijke, tragischer ironie laat zich wel niet denken.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Worsteling met de klippen.

Deze geheimzinnige bespotting van hun hulpeloos-heid werd door de weerlooze ellendigen op de *Matutina* onmiddellijk verstaan. Het eerste oogenblik voelden zij zich bij het zien van dat vuurbaken wat verlicht, maar weldra begrepen zij, dat zij daar niets van te hopen, in tegendeel alles te vreezen hadden — naar dien vuurgloed drijven beteekende naar een plaats drijven die de vuurgloed juist waarschuwde op straffe van schipbreuk te ontwijken. Maar zij konden niet ontwijken, zij konden niets. Wat gezegd is van de koningen kan gezegd worden van de golven. Wie van hen afhangt is hun onderdaan, dat wil zeggen hun prooi. Wat zij in hun luimen beschikken heeft men eenvoudig te ondergaan. De noordwester storm sleurde het wrak naar de Caskets, om het daarop te pletter te slaan. Dat was het wat de schipbreukelingen wachtte. Daaraan was geen ontkomen. En zij dreven er snel naar toe. Zij voelden, dat zij al in ondiep water waren; het peillood, als het voor iets had kunnen dienen het uit te gooien, zou niet meer dan drie of vier vaam water hebben gegeven. De schipbreukelingen luisterden naar het doffe loeien van de golven in de onderzeesche afgronden van de rotsmassa vóór hen. Zij onder-scheidden onder het bakenvuur iets als een donkere wig tusschen twee massa's rots — het was de nauwe invaart van een klein binnenbekken tusschen de klippen, woest, onstuimig nu als de zee zelf, en dat

men zich onwillekeurig gevuld verbeeldde met skeletten en karkassen van vergane schepen. Het leek meer de toegang tot een hol, dan de ingang van een haven. Zij hoorden het knetteren van den houtmijt in zijn hooge vuurkooi op de rots, woeste golven purper illumineerden den storm, de vlammen laaiden hoog op door de hagelvlagen en verloren zich in de oneindige diepte van den nevel, de zwarte wolken en de purperen rookgevaarten streden met elkander, monster tegen monster een stroom van gloeiende vonken golfde in den wind, en scheen de vluchtende sneeuwvlokzwermen voor zich uit te jagen. De klippen, eerst een vormeloos geheel van donkere massa's, begonnen zich scherper af te teekenen, een doolhof van rotsen, met scherpe toppen, steenklompen en ruggegraten. De hoeken daarvan kwamen uit met purperen lijnen, en op de hellingen danste de bloedroode gloed der vlammen. Naarmate het wrak naderbij kwam, breidde het rif zich uit en verhief zich hooger, schrikwekkend.

Een der vrouwen, de Ierssche, bad jammerend haar rozenkrans.

De plaats van den schipper werd ingenomen door den aanvoerder, en al had het wrak geen stuurman, het had dan toch een kapitein. De Basken kennen allen het gebergte en de zee. Zij zijn stoutmoedig te midden van de afgronden en vindingrijk te midden der catastrofen.

Men was vlak bij het rif, nog een oogenblik en het wrak zou er op te pletter loopen. Plotseling bevond men zich zoo dicht nabij den grooten noordelijken rotsklomp van de Caskets, dat het bakenvuur opeens onzichtbaar werd. Men zag niets meer dan dien steenklomp en een rossen gloed daarboven. Deze rots, hoog oprijzend in den mist, geleek een donkere vrouwenfiguur met een kapsel van vuur.

Deze beruchte rots heet Biblet. Zij stut het rif op het noorden, zooals een andere klip, de l'Etacq-aux-Guilmets het ten borstwering strekt tegen het zuiden.

De aanvoerder beschouwde de Biblet, en riep:

— Een vrijwilliger om een touw naar de rots te brengen. Is er hier een die kan zwemmen?

Geen antwoord. Niemand aan boord kon zwemmen, ook de matrozen niet; een tamelijk algemeen verschijnsel trouwens onder zeevolk.

Een der balken van het dek, losgewrongen uit zijn

voegen, bewoog zich heen en weer. De aanvoerder omklemde de balk met beide handen en riep:

— Help eens dien balk vrijmaken.

Men kreeg de balk vrij, kon er nu mee doen wat men wou. Van schild tegen de wateren werd hij nu een stormram tegen de rots, van een verweermiddel een wapen tot aanval.

Het was een vrij lange, gave, gezonde eikenhouten balk, bruikbaar als hefboom voor een last en als stootwapen tegen een toren.

— Nu gaat het er om, riep de kapitein.

Met hun zessen namen zij den balk op, zetten zich schrap tegen de stomp van den mast, en hielden hun stormram horizontaal buiten boord, als een gevelde lans recht op den buik van de klip gericht.

De manoeuvre was een wanhoopspoging. Stormloopen op een rotsgevaarte met de orkaan als een motor is een vermetele daad. Niets leek waarschijnlijker dan dat de zes mannen door den schok in zee zouden worden geslingerd. De strijd met de elementen was in een geheel andere phase getreden. Na de stortzeeën het rif, na den wind het graniet. Zoo heeft men het eene oogenblik tegenover zich het onvatbare, het andere oogenblik het onverzettelijke.

Er verliepen een paar van die minuten waarin de haren vergrijzen.

Het rif en het wrak schenen op elkaar in te stormen.

Een rots is geduldig. Het rif wachtte af.

Een hooge golf kwam aanrollen, in wilde woestheid. Zij maakte een eind aan het wachten. Zij nam het reddelooze vlot van onderen op, tilde het omhoog en balanceerde het een oogenblik zooals de slinger het projectiel.

— Houdt je goed ! riep de aanvoerder. Het is maar een rots en wij zijn menschen.

De balk scheen in die twaalf armen onwrikbaar. De zes mannen waren als een enkel wezen. De puntige bouten van de balk schaafden hun de oksels, maar zij voelden het niet.

De golf smeet de kog tegen de rots.

De schok had plaats.

Hij had plaats onder een warrelende wolk van schuim, de dekmantel, waaronder de zee steeds haar gewelddaden pleegt.

Toen die wolk in zee verdween, en de golf op de rots

was uiteengespat, rolden de zes mannen over het dek; maar de Matutina dreef al langs de steenmassa heen. De balk had zich goed gehouden en het schip van de rots afgehouden, het had die nu niet meer vóór, maar naast zich. De zee voerde het mee, in weinige seconden had het de Caskets achter zich. De Matutina was voor het moment buiten oogenblikkelijk gevaar.

Zulke dingen gebeuren. Met een stoot van den boegspriet recht tegen den rotswand redde Wood van Largo zich onder gelijke omstandigheden van den ondergang aan de monding van de Tay. In de woeste wateren van Kaap Winterton wist onder kapitein Hamilton de Royal Mary, hoewel maar een fregat van Schotsch maaksel, door een dergelijke hefboommanoeuvre tegen de geduchte klip Brannodu-um aan schipbreuk te ontkomen. De golf is een kracht zoo licht te ontbinden, en met zoo weinig samenhang, dat wat zij doen wil met haar eigen geweld te keeren, gemakkelijk valt, tenminste mogelijk is, ook in de hevigste beroering. De storm is redeloos; de orkaan is als een dolle stier, wiens kracht men tegen hem zelf kan keeren.

Van de secans in de tangens, van rechtuit overdwars te komen, hierin ligt soms het heele geheim van aan een schipbreuk te ontkomen.

Deze dienst had nu de balk het wrak bewezen. Hij had gewerkt als wrikspaan, de plaats vervuld van roer. Maar deze manoeuvre, eenmaal goed gelukt, kon niet worden herhaald. De balk lag in zee. Door de hevigheid van den schok was hij de armen van de mannen ontschoten en overboord geslagen, en hij had zich in de branding verloren. Een tweede balk uitbreken ging niet, zou het wrak te veel hebben verzwakt.

De storm dreef de *Matutina* voort. Na eenige oogenblikken waren de Caskets aan den donkeren horizon al niet meer dan een zwarte massa, zonder duidelijke omtrekken. Niets is zoo schrikwekkend als een rif in dergelijke omstandigheden. In de natuur, op de grenzen van het onbekende, daar waar het zichtbare zich verliest in het onzichtbare, vertoonen zich soms dreigende, onbewegelijke profielen, boosaardig een ontkomen prooi nastarend.

Zoo deden de Caskets zich voor, toen de Matutina, hun kaken ontsnapt, van hen wegdreef.

Het bakenvuur week terug, verbleekte, vervaagde

en stierf ten slotte, door den afstand niet meer zichtbaar, weg.

Dit allengs verdwijnen was een treffend schouwspel. De dichte nevelen schenen zich op de vlammen te storten en deze te verstikken. De vuurgloed scheen besprongen door monsters van den nacht, begeerig hem te verzwelgen. De vlammen slingerden hun tongen kronkelend in den wind, worstelden om het duister te doorboren, dat zich om hen sloot. Het was als het spartelen van een drenkeling. De brandstapel kromp door den afstand in tot een flambouw, verflauwde daarop tot een vage trilling, rondom verbreedde zich een kring van zwakke tintelingen. Het was als de verstikking van het licht in de wreede klauwen van den nacht.

De bel, die hen verontrust had, was verstomd; het vuur, dat hen verontrust had, was verdwenen. En toch was het toen die twee bedreigingen er niet meer waren, nog verschrikkelijker. De eene was een stem, de andere een fakkel. Er was nog iets menschelijks in. Nu zij weg waren, bleef nog slechts de afgrond.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

De chaos van zee en nacht.

De kog bevond zich weer op den bodem van den nacht, met boven zich de onmetelijke duisternis.

De Matutina, de Caskets ontkomen, werd van golf tot golf gesmeten. De ontkoming was geen redding, rondom was nog steeds de chaos. Voortgestuwd door den wind, niet meer met den steven vooruit, maar overdwars, geschud en geschokt door de duizend bewegingen van het water, volgde zij alle dolle sprongen van de golven. Zij stampte haast niet meer. Een slecht teeken voor een schip in doodsstrijd. Wrakken stampen niet, slingeren alleen maar. Het stampen is de stuiptrekking van wat nog worstelt. Het roer alleen kan een schip recht in den wind houden.

In den storm, en vooral bij sneeuwwolkbreuken, smelten zee en nacht ineen en vormen ten slotte een woest geheel — het oppervlak der zee wordt de bodem

van den nacht. Nevel, draaikolk, windvlaag en beroering aan alle kanten en in elke richting, nergens een steunpunt, nergens vastheid, nergens verademing, een oneindig weer van nieuws af aan, een eenvormige golvenwoestenij zonder horizon, de donkere onmetelijkheid op den donkeren oceaan — daarin bevond zich nu de kog.

Het ontwijken van de Caskets, hun ontkomen aan het rif, was voor de schipbreukelingen een overwinning geweest. Maar hun toestand was er niet door verbeterd; zij hadden dan ook niet gejuicht, zooals zij straks op het voorbeeld van den schipper hadden gedaan; op zee is men niet lang overmoedig. Een uitdaging wagen waar men het peillood niet kan uitgooien, is een ernstige zaak.

De klippen van zich stooten was het volbrengen geweest van het onmogelijke. Zij stonden er zelf verstomd van. Allengs kwam de hoop met haar bemoedigende luchtspiegelingen weer boven. Zoo is het menschelijk gemoed — hoe reddeloos ook de toestand zij, dadelijk schept het zich zijn fata morgana. Geen nood zoo hoog, op welks achtergrond niet tot in de meest kritieke oogenblikken de troostende dageraad schemert van de hoop. Deze ongelukkigen verlangden niet anders dan elkander te verzekeren, dat zij gered waren. Wat zij zelf niet geloofden, trachtten zij elkander te doen gelooven.

Maar plotseling dook uit den nacht een geweldig gevaarte op, dat snel in omvang toenam. Aan bakboord teekende zich tegen den achtergrond van mist en sneeuwvlagen een hooge, sombere massa af, loodrecht oprijzend, rechthoekig bijna als een vierkante toren van den oceaan.

Zij keken toe, verschrikt en verwonderd.

De gierende stormvlagen joegen hen daar recht op af.

Zij wisten niet wat het was. Het was de klip Ortach.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Ortach.

Het rif herstelde zich, opnieuw lag het daar voor hen. Na de Caskets de Ortach. De storm is allerminst

artistiek regisseur, hij is alleen maar almachtig, overigens een redelooze bruut, zonder afwisseling of verscheidenheid in zijn middelen.

De duisternis is in die verscheidenheid onuitputtelijk, oneindig vindingrijk in haar valstrikken en valschheden. En de mensch, och, hij vermag zoo weinig, is zoo gauw ten einde raad, weet zoo gauw geen uitkomst meer. De mensch geeft het ten slotte wanhopig op, de afgrond nooit.

De schipbreukelingen wendden zich tot hun aanvoerder, hun hoop. Deze wist het niet, moest de schouders ophalen — het ontmoedigd gebaar van de onmacht.

De rots Ortach is als een platform midden in den oceaan. Hij bestaat uit een enkelen klomp, hoog uitstekend boven de hoogste golven, loodrecht oprijzend uit de zee tachtig voet boven den waterspiegel. De golven en de schepen loopen er op te pletter. Een onwrikbare kubus, welks rechtlijnige zijden rechtstandig onderduiken in de tallooze kronkelingen van de kokende branding der door die onbewegelijke massa teruggeslagen zee.

Des nachts vertoont zij zich als een vierkant blok, neergezet op de plooien van een groot zwart laken. In den storm trotseert zij kalm alle geweld om haar heen en wacht rustig de houweelslagen af van het onweer.

Maar in de sneeuwstormen is er geen onweer. Het schip heeft dan een blinddoek voor; alle duisternissen zijn het omgebonden. Het wordt als een terdoodveroordeelde weerloos ter gerechtplaats geleid. Het onweer, dat er weer een eind aan maakt, is daarbij niet noodig.

De *Matutina*, niets meer dan een drijvend stuk ontreddering, werd naar deze rots toegesleurd zooals zij gesleurd werd naar de vorige. De ongelukkigen, die zich een oogenblik het geloof hadden opgedrongen dat ze gered waren, zagen opnieuw den dood voor oogen. De schipbreuk die zij achter zich hadden gelaten herrees daar vóór hen. Het rif stak opnieuw den kop omhoog uit zee. Zij waren nog even ver.

De Caskets zijn een labyrinth van klippen, de Ortach is een enkele muur. Op de Caskets worden de schepen als vermalen, op de Ortach worden zij verbrijzeld.

Toch was er nog een kans.

Tegen gladde vlakken, en de Ortach bood de zee alleen zulke vlakken, heeft de golf, evenmin als de

kogel een terugstuit. Eén stoot maar, en dan is alles uit. Zij komt op als vloed, en deinst af als eb. Zij rolt aan als een lawine, en valt als verstuivend schuim te ug.

In zulke gevallen stelt de kwestie van dood of leven zich aldus: als een golf het schip opneemt en tot aan de rots meevoert is het verloren, want het wordt dan verbrijzeld; valt de golf terug vóór het schip aan de rots is, dan spoelt ze het mee terug en het gevaar is geweken.

Spannend oogenblik: de schipbreukelingen voelden in de duisternis de beslissende, de opperste golf het schip naderen. Wat had ze over hen besloten? Als ze het schip opnam en tegen de rots slingerde, dan was het gedaan, maar als zij onder het schip doorging....

De golf ging onder het schip door.

Zij herademden.

Maar als zij vlak voor de rots bleven en de volgende golf kwam, wat dan?

Maar reeds voelden ze zich met de uitgespatte golf meespoelen om de rots heen.

Weinige minuten later was de *Matutina* de klip voorbij. De Ortach verdween en verzonk in de duisternis zooals voor haar de Caskets verdwenen waren.

Het was de tweede overwinning. Voor de tweede maal was de kog tot op den rand van de schipbreuk geweest en als door een wonder ontkomen.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Portentosum mare.

Inmiddels werd de mist nog voortdurend dichter rondom de ongelukkigen op het schip, dat nog maar een drijvend vlot was. Zij wisten niet waar zij zich bevonden. Ze konden nauwelijks een paar ellen in het rond zien. In weerwil van een ware steeniging met hagelbuien, die allen noodzaakte gebukt te staan om hoofd en gezicht te beschermen, waren de vrouwen niet te bewegen weer in de kajuit terug te gaan. Benauwdheid zoekt lucht, en geen wanhopige die, als hij te gronde gaat, niet naar buiten en de ruimte in wil.

Met den dood zoo dicht nabij schijnt een zoldering boven het hoofd al reeds een begin van een doodkist.

De golven werden korter en boller, alsof men de open zee had verlaten. En zoo was het ook. Zonder het te weten dreven zij langs de westkust van het eiland Aurigny, en die gansche kust wordt op eenigen afstand begeleid door riffen en klippen, zooals de Caskets en de Ortach; het wrak bevond zich in een engte, waar de zee tusschen het eiland en de riffen zich beklemd en gehinderd voelt, wat haar als een levend wezen prikkelbaar en onhandelbaar maakt. Deze engte is gevreesd.

En in deze engte bevond zich de Matutina.

Men stelle zich een onderzeesch schildpadpantser voor, ter grootte van Hyde Park of de Champs-Élysées, en waarvan elke wrat een ondiepte en elke ribbel een rif is. Zoo is de gesteldheid van den zeebodem vóór de westkust van Aurigny. De zee verbergt en bedekt dit schipbreuk-apparaat, waarboven de gebroken golven zieden en schuimen. Bij kalm weer kabbelend water, bij stormweer de chaos.

De schipbreukelingen bemerkten deze nieuwe complicatie, zonder zich moeite te geven er de verklaring van te vinden. Maar plotseling begrepen zij wat het was. Een bleeke lichtschijn aan den hemel spreidde een vale tinteling over de zee, en daaruit dook aan bakboord een donkere lange lijn op en daarheen dreef de wind het niet met den steven vóór, maar overlangs door de golven meegevoerde wrak. Die donkere lijn was de kust van Aurigny.

De schipbreukelingen vroegen zich af, wat het was, die donkere lijn. Zij huiverden.

Hun ontsteltenis zou nog heel wat heviger zijn geweest als een stem hun had geantwoord: Aurigny.

Geen eiland is misschien zoo ongenaakbaar voor den mensch, zoo ontoegankelijk, als Aurigny. Onder en boven water is het omgeven door een leger woeste klippen, waarvan de Ortach de verst vooruitgeschoven schildwacht is. Ten westen verheffen zich Burhou, Sauterfaux, Anfroque, Niangle, Fond-du-Croc, de Tweelingen, la Grosse, la Clanque, de Eguillons, le Vrac, la Fosse-Malière; ten oosten: Sauquet, Hommenau, Floreau, la Brinebetais, la Queslingue, Croquelihou, la Fourche, le Saut, Noire Pute, Coupie, Orbue — allen hydra-monsters van het geslacht der riffen.

Een dier riffen heet het Doel, als om aan te duiden, dat elke tocht daar eindigt. Heel die doolhof van riffen, vereenvoudigd en aan het oog onttrokken door de wateren en den nacht, vertoonde zich aan de schipbreukelingen als een enkele donkere streep, als een zwarte kras getrokken langs den horizon.

Schipbreuk is het ideale zinnebeeld der machteloosheid. Vlak bij land zijn en niet kunnen landen, drijven en niet kunnen sturen, iets onder de voeten hebben wat vast schijnt en wat toch niet houdt, vol leven zich nog voelen en zich weten in de kaken van den dood, opgesloten zitten in de onbegrensde ruimte, gekerkerd zich bevinden tusschen oceaan en hemel, het oneindige om zich hebben als cachot, rondom omringd zijn door de wilde vlucht van wind en golven, en te worden aangegrepen, geboeid, verlamd — zulk een overstelping vervult met verontwaardiging zoowel als met ontzetting. Het is of men zich door de ongenaakbare vijandige machten gehoond ziet en vernederd. Wat u vasthoudt is datzelfde wat de vogels en de visschen vrijheid van beweging laat. Het schijnt niets en het is alles. Men is in de macht van die lucht, die men met den mond inademt, men is weerloos tegen dat water, dat men met de holle hand kan scheppen. Neem van die onbedwingbare machten een glas vol, het is niet meer dan wat bitterheid. Een teug er van is slechts een mondvol walging; als golf is het een verscheurend dier. De korrel zand in de woestenij, de vlok schuim in den oceaan, zijn de nietige manifestaties der alvermogende verschrikking; deze almacht neemt de moeite niet de geringheid harer atomen te verbergen, zij maakt het zwakke tot een kracht, met haar al vult zij het niet, en het oneindig groote vermorzelt u met behulp van het oneindig kleine. Het is maar met droppels water, dat de oceaan u te pletter slaat.

Men voelt zich speelbal.

Speelbal — vreeselijke gedachte!

De Matutina bevond zich een weinig boven Aurigny, wat nog eenige hoop liet, maar zij dreef naar de noordpunt daarvan, wat haar noodlottig kon worden. De noordwester storm deed, als een gespannen boog de pijl, het wrak naar de noordkaap van het eiland vliegen. Er bevindt zich daar, op eenigen afstand vóór de haven van Corbelets, wat het zeevolk van de Normandische eilandenwereld een „singe", een aap, noemt.

Een singe of swinge is een felle stroom. Een doolhof van klippen op den bodem veroorzaakt in de golven een doolhof van draaikolken. Als men de eene uit is, valt men in de andere. Een schip, dat in een singe raakt, draait van spiraal tot spiraal zoolang in het rond, tot een hoogere, scherpe klip het lek stoot. Het vaartuig kan dan niet verder, het achterschip komt boven het water uit, het voorschip duikt onder, de kaken van den afgrond hebben het vaartuig vast en laten het niet meer los, de maalstroom scheurt het uit elkander, de achtersteven ploft neer, en het water sluit zich boven het verzwolgen schip. Een schots van schuim klotst op en drijft weg met den stroom en aan het oppervlak ziet men nog slechts hier en daar wat luchtbellen opstijgen — de laatste ademtochten der verstikten in de diepte.

De drie gevaarlijkste singes in het heele Kanaal zijn die dicht bij de beruchte zandbank Girdler Sands, die bij Jersey tusschen de Pignonnet en Noirmontpunt, en de singe van Aurigny.

Als de Matutina een stuurman aan boord had gehad, die deze wateren kende, zou hij de schipbreukelingen voor dit nieuwe gevaar gewaarschuwd hebben. Zulk een stuurman hadden zij niet, maar zij hadden hun instinct; in extreme situaties heeft de mensch een tweede gezicht. Hooggaande kronkels schuim stoven op tegen de donkere kustlijn, onder de dolle geeselstriemen van den wind. Dat was het speeksel van de singe. Menig schip is in die hinderlaag gevallen en er door verzwolgen. Zonder te weten wat het was daarginder, naderden zij het huiverend.

Hoe veilig heen te komen om die kaap? Een middel daartoe hadden zij niet.

Zoo zij eerst de Caskets, toen de Ortach voor zich hadden zien verrijzen, rees nu de hooge rotswand van de noordpunt van Aurigny voor hen op.

Het was of reuzen uit den afgrond een voor een zich stelden op hun weg in een reeks huiveringwekkend ongelijke tweegevechten.

Charybdis en Scylla zijn maar met hun beiden, de Caskets, Ortach en Aurigny zijn er drie.

Hetzelfde verschijnsel alsof er voor den horizon iets donkers werd gehangen, herhaalde zich, met de grootsche eentonigheid van den afgrond. De worstelingen van den oceaan hebben als de heldendaden der

Homerische legenden, een verheven onveranderlijkheid.

Elke golf bracht hen twintig armslengten dichter bij den rotswand, die in den mist zich torenhoog uit zee scheen te verheffen. De afstand kromp weg, niets scheen hen meer te kunnen redden. Het wrak zou zoo aanstonds door den maalstroom worden gegrepen. De eerste draaikolk zou hen meesleuren en in de volgende slingeren. Nog een golf, die hen verder smeet en zij waren in de singe en alles was gedaan.

Plotseling stoof de kog achteruit als getroffen door den vuistslag van een titan. De golf ging over het schip heen en viel terug, het wrak bedelvend onder schuim. De Matutina dreef onder dezen druk van Aurigny af.

Zij werd weer naar de open zee gesleurd.

Vanwaar kwam die onverwachte hulp?

Van den wind.

De storm was gedraaid, zijn stooten kwamen ineens uit een andere richting.

De golven hadden hun spel met hen gedreven, thans was het de beurt van den wind. Zij hadden zichzelf met goed gevolg teweer gesteld tegen de Caskets; bij de Ortach had de golf zich over hen ontfermd of in haar woede zich misschien misrekend; hier, voor Aurigny, was hun beul, de storm zelf hun redder. Hij had zich met een plotselingen sprong van het noorden verplaatst naar het zuiden.

De noorderstorm was veranderd in een zuiderstorm.

Stroomen zijn de stormen in de wateren, stormen zijn de stroomen in de luchtzee; deze twee krachten kwamen nu in botsing, en de storm schiep er behagen in den stroom zijn prooi te ontrukken.

De gewelddaden van den oceaan zijn onberekenbaar. Zij zijn het eeuwige onzekere. Als men aan hun genade is overgeleverd, is er plaats voor hoop noch wanhoop. Zij doen iets en maken het terstond weer ongedaan. De oceaan speelt met zijn prooi. Alle nuances van wreede bloeddorst kent de groote, valsche zee, die Jean Bart „het groote beest" noemde. Zij houdt haar tijgerklauwen soms in en laat alleen fluweelen pootjes zien. Soms maakt zij kort geding met de schipbreuk; dan weer gaat het langzaam en als met zorg, en het is dan of ze haar slachtoffer naar de diepte streelt. De zee heeft den tijd. De schipbreukelingen worden dat soms gewaar.

Het komt voor, wij moeten het toegeven, dat het dralen met den genadeslag de voorbode is van redding. Die gevallen zijn zeldzaam. Hoe dit zij, de ten doode gedoemden gelooven licht aan uitkomst, de minste verkalming in het dreigen van den storm doet terstond hun hoop herleven, zij overtuigen zichzelf al te licht, dat zij het gevaar te boven zijn, na zich al tot de dooden te hebben gerekend, vieren zij hun opstanding, met koortsigen ijver eigenen zij zich toe wat nog niet in hun bezit is, al wat de tegenspoed tegen hen vermocht is achter den rug, meenen zij, zij verklaren zich voldaan, zij voelen zich gered, God heeft zijn plicht gedaan. Men moet echter niet te gauw zijn de rekening met het onbekende als vereffend te achten.

De zuiderstorm zette in met wervelwinden. Schipbreukelingen vinden nooit anders dan ruwe bondgenooten. De Matutina, of wat van haar over was, werd als een doode bij de haren meegesleurd, terug naar de open zee. Het was als een vrijlating, op de wijze van keizer Tiberius: voorafgegaan door verkrachting. De storm mishandelde degenen, die hij redde. Hij kwam hen te hulp in dolle woede. Het was bijstand zonder erbarmen.

Het wrak werd door deze bevrijdende mishandeling verder ontwricht.

Groote, steenharde hagelkorrels kletterden neer op het dek.

Bij elke beweging van het schip rolde deze hagel heen en weer als knikkers.

De kog, nauwelijks meer boven water, werd onder de stortzeeën en de massa's schuim, die het overstelpten, onherkenbaar. Iedereen op het wrak was met zichzelf bezig.

Men klemde zich vast aan wat maar houvast bood. Na elke stortzee waren ze verbaasd er allen nog te zijn. Velen werden door weggeslagen stukken hout geschramd.

Gelukkig heeft de wanhoop sterke knuisten. De hand van een kind heeft in den nood den greep van een reus. De angst maakt een schroef van teere vrouwenvingers. Een jong meisje in benauwdheid zou haar rose nagels slaan in ijzer. De schipbreukelingen klampten zich vast, verweerden zich, vochten met de golven, die hen dreigden weg te spoelen, om hun leven.

Op het onverwachtst kwam de algemeene beroering om hen heen als door een wonder tot bedaren.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Het monster uitgewoed, het slachtoffer reddeloos.

Het hield ineens op te waaien.

Er woedde in het luchtruim geen zuider-, noch noorderstorm meer. De uitgelaten klaroenen van de ruimte zwegen stil. De orkaan ging plotseling liggen, zonder voorafgaande verzwakking, zonder overgang, alsof hij op zijn beurt in een afgrond was gestort. Men wist niet waar hij ineens was gebleven. In plaats van hagel begon er weer sneeuw te vallen. Langzaam kwamen de vlokken neerdwarrelen.

Bijna even snel kwam ook de zee tot kalmte. Zulk een plotselinge ommekeer behoort tot de kenmerken van den sneeuwstorm. Als het electrisch effluvium is uitgeput, treedt er onmiddellijk kalmte in, ook in de golven, terwijl na gewone stormen het water slechts langzaam weer tot rust komt. In dit geval niet. Geenerlei na-woeden van de golven. Als een zwaar-vermoeide legt de zee zich neer om uit te rusten, wat in strijd schijnt met de wetten van de statica, maar waarover oude zeelui zich niet verbazen — zij weten bij ondervinding, dat de zee al het onverwachte in zich bergt.

Dit verschijnsel doet zich zelfs wel voor, zij het hoogstzelden, bij gewone stormen. Zoo ging bijvoorbeeld bij den berüchten storm van 27 Juli 1867 op Jersey, de wind, na veertien uren aaneen te hebben doorgeraasd, plotseling over in volstrekte windstilte.

Na verloop van weinige minuten was de kog omgeven door een onbewogen, kalme zee.

Maar zij konden weer geen hand voor oogen zien, de duisternis was weer volkomen: de laatste phase is gelijk aan de eerste. Al wat in de convulsies der meteorische wolkenmassa's zichtbaar was geweest zonk weer weg in zwarte donkerte, de vage silhouetten in de verte smolten weer samen met den nacht, en de somberheid van het oneindige sloot zich aan alle kanten om het vaartuig toe. Deze muren van duisternis, deze ronde kerker, dit binnenste van een cylinder, die zich steeds nauwer om hen sloot, omgaf de Matutina, omhulde en verzwolg het wrak met de wanhopige geleidelijkheid van een wak in een ijsveld, dat zich weder sluit. In de hoogte niets, een zerk van donkerte,

een grafsteen. De kog was als op den bodem van een diepen put.

En in dien put niets dan een plas vloeibaar lood, de zee, onbewegelijk, even akelig en benauwend als zij in haar woede vreeselijk was geweest. Nooit is de oceaan boosaardiger dan in de gedaante van een poel.

Alles was stilte, kalmte, duisternis, niets hoorbaar en niets zichtbaar.

De stilte der dingen is misschien hun mijmeren.

Het kloosen van de laatste rimpels gleed langs boord. Het dek lag vlak, bijna zuiver horizontaal. Nu en dan was een licht gekraak in ontwrichte spanten hoorbaar. De flambouw van werk en hars, die de lantaren had vervangen, schommelde niet meer aan den boegspriet heen en weer en besprenkelde de zee niet meer met vlammende droppels. Wat er nog aan beweging in het luchtruim zijn mocht, gaf geen geluid meer. De sneeuw daalde in dichte, groote vlokken bijna lijnrecht neder. Men hoorde in geen enkele richting het schuimen van een branding. De duisternissen rustten in vrede.

Na de wilde jacht over de golven en al die bovenmenschelijke inspanning gedurende heel den nacht was deze rust voor de zoolang heen en weer gesmeten ongelukkigen een weldoende verademing. Het was hun of zij van de pijnbank waren genomen. Zij voelden zich in de zwarte ruimte omgeven door een teeder welbehagen hen te redden. Hun vertrouwen keerde weer. Al wat furie was geweest, was thans kalme vrede. Het was hun of de vrede was geteekend. Hun beklemde borsten ontspanden, verruimden zich. Zij konden nu het eind touw of het stuk hout, dat ze omklemd hielden los laten, opstaan, zich de leden rekken, op de been blijven, loopen, zich bewegen. Zij voelden zich onuitsprekelijk gerustgesteld. Er welden uit de duistere diepte vredige paradijsgevoelens op, voorbereidingen tot andere dingen. Zij achtten het buiten twijfel en volstrekt zeker, dat zij, den orkaan, de stortzeeën, de wervelwinden, het woeden aller elementen ontkomen, thans buiten gevaar, gered, weer tot het leven toegelaten waren.

Alle kansen stonden nu gunstig. Over drie of vier uren zou de dag aanbreken, een of ander passeerend vaartuig zou hen zien, hen aan boord nemen. Het ergste was nu voorbij. Zij rekenden zich weer tot de

levenden. Het voornaamste was, dat zij den storm hadden doorstaan en het tot zoolang hadden uitgehouden.

En ze verzekerden elkander, dat het nu gedaan was.

Plotseling kwamen zij tot de ontdekking, dat het inderdaad gedaan was.

Een der matrozen, de Bask uit het noorden, Galdeazun geheeten, ging naar beneden in het ruim om touw te halen; hij kwam onmiddellijk weer boven en riep:

— Het ruim staat vol!

— Met wat? vroeg de aanvoerder.

— Met water, antwoordde de zeeman.

De aanvoerder schreeuwde:

— Wat zou dat?

— Dat we binnen een half uur op den bodem liggen, antwoordde Galdeazun.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Het laatste redmiddel.

De kiel liet water door. Er was een lek ontstaan. Wanneer was dat gebeurd? Niemand had het kunnen zeggen. Was het al gebeurd bij den stormloop op de Caskets? Of misschien bij de Ortachrots? Of in de ondiepten ten westen van Aurigny? Het waarschijnlijkst is, dat de singe het schip had geraakt. Ongemerkt hadden zij den knauw gekregen, terwijl zij door het wilde rumoer werden voortgezweept. In de hitte van de koorts voelt men geen speldeprik.

De andere matroos, de Bask uit het zuiden, wiens naam Ave Maria was, ging onmiddellijk den toestand in het ruim opnemen; toen hij weer op het dek kwam, zei hij: — Er staat in het ruim al zes voet water.

En hij voegde erbij:

— Het kan nog veertig minuten duren en dan gaan we.

Waar was het lek? Het was niet te zien. Het was onderin. Het water in het ruim verborg de wonde. Het schip had in elk geval een lek, waar dan ook, onder den waterspiegel. Maar waar precies was niet na te

gaan. Dus viel het ook niet te stoppen, Men had een wond en was niet in staat die te verbinden. Groot was het lek ten slotte niet, want het water in het ruim steeg slechts langzaam.

De aanvoerder schreeuwde:

— Dadelijk pompen!

Galdeazun riep terug:

— Kan niet, we hebben geen pomp meer.

— Dan moeten we aan land zien te komen.

— Aan land? waar is land?

— Weet ik het?

— Ik evenmin.

— Maar ergens moet het toch zijn.

— Dat zal wel.

— Laat een dan zien er ons heen te brengen.

— Wij hebben geen stuurman aan boord, zei Galdeazun.

— Neem dan zelf de helmstok.

— Die is toch weggeslagen!

— Timmer dan gauw een andere, breek maar ergens een balk los. Spijkers en een hamer. Gauw, gereedschap.

— De timmerkist ligt in zee. Wij hebben geen stuk gereedschap meer.

— Zie toch maar te sturen, 't doet er niet toe, waarheen.

— We hebben geen roer meer.

— Zet de boot uit en laten we dan maar wegroeien.

— De boot is overboord geslagen.

— Laten we het wrak dan zien op te roeien.

— Er is geen riem meer aan boord.

— Dan maar zeil op.

— We hebben geen lap zeil meer, trouwens ook geen mast.

— Laten we een mast zien te maken, hoe dan ook, en een zeil van wat dan ook. We moeten weg. Gooi het schip maar in den wind.

— Er is geen zucht wind meer.

Dat was zoo. De wind had hen verlaten. De storm was zijns weegs gegaan, en die aftocht, dien zij hadden begroet als hun redding, was hun ondergang. De zuiderstorm, als hij had aangehouden, zou hen in razende vaart over het water hebben meegesleurd naar een of andere kust, zou door die snelheid zelf het lek hebben belet water door te laten, zou hen misschien op een

of andere genadige zandbank hebben gezet, en hen hebben laten stranden, voordat zij konden zinken.

Op de vleugelen van den storm hadden ze tijdig vasten grond kunnen bereiken. Geen wind meer beteekende geen hoop meer. Zij gingen te gronde door gebrek aan orkaan.

Het beslissende oogenblik naderde.

Wind, hagel, draaikolken, de losgelaten elementen, het zijn ordelooze belagers, die men kan overmeesteren en beheerschen. De storm is een blinde woesteling, men kan zich van hem bedienen, waar hij meent te vernielen en hem het tegendeel laten doen van wat hij op het oog heeft. Men heeft weermiddelen en wapens tegen geweld, dat elk oogenblik zich bloot geeft, vruchteloos zich uitput, en meestal misslaat. Maar tegen het beweginglooze is men machteloos. Het biedt geen enkel houvast, het geeft geen enkel zwak punt.

Winden zijn als een stormaanval van kozakken; houdt stand en hij stuift uiteen. Windstilte is de greep van den scherprechter.

Langzaam maar gestadig, onweerstaanbaar en traag, steeg het water in het ruim, en naarmate het hooger kwam, ging het schip naar omlaag. Het ging heel geleidelijk.

De schipbreukelingen van de Matutina voelden zich langzaam besluipen door de onbarmhartigste en gruwzaamste alle catastrophen, de catastrofe zonder geluid en zonder beweging. De doodsche onverbiddelijke zekerheid van het redelooze feit, hun wanhopige hulpeloosheid, temidden van kalmte en rust, verbijsterde hen. De lucht was volkomen stil, de zee verroerde zich niet. Het onbewegelijke is het onbewogene. Zij werden verzwolgen en opgeslorpt in roerlooze rust. Zonder drift, zonder hartstocht, zonder het te willen, zonder het te weten, zonder er zich om te bekommeren, trok de fatale zwaartekracht hen de diepte in van het stomme water. De verschrikking van straks om hen heen woedde nu in hun binnenste. Wat hen bedreigde was niet meer de opengesperde muil van de golven, niet meer de dubbele kaak van windstoot en stortzee, boosaardig dreigend hen te vermorzelen, niet meer de stuiptrekkingen van den storm, de schuimbekkende gulzigheid der golven; het was onder deze ellendigen, wie zal zeggen welke duistere ontsluiting van het onein-

dige. Zij voelden zich levend wegglijden in de vredige diepte van het graf. De hoeveelheid boord nog buiten het water, minderde, dat was het eenige, waaraan merkbaar was, wat er omging. Men kon uitrekenen op welk moment de kuil, die zich onder hen opende weer over hen zou dichtvallen. Wat hier gebeurde was de tegenstelling van de overstelping door den stortvloed. Het water steeg niet naar hen op, zij daalden er in neer. Het delven van hun graf kwam van henzelf. Hun zwaarte was de doodgraver.

Zij werden terechtgesteld, niet door de wet der menschen, maar door de wet der dingen.

Het bleef sneeuwen, en wijl het wrak nu stil lag, bedekte het witte dons het dek als met een laken en spreidde een doodskleed over het zieltogend schip.

Het ruim liep langzaam vol. Het was niet mogelijk het lek te stoppen. Zij hadden zelfs geen hoosschop en hadden trouwens toch niet kunnen hoozen, want de kog was geen open boot. Zij maakten licht, staken een paar flambouwen aan en stelden die op waar men maar kon. Galdeazun vond een aantal leeren emmers, en zij begonnen te probeeren daarmee water uit het ruim te scheppen; zij vormden een rij en gaven elkander de volgeschepte emmers aan. Maar de leeren emmers bleken onbruikbaar, van de eene was de naad los, de andere had geen bodem meer, en de emmers liepen leeg onderwijl ze van hand tot hand gingen. De wanverhouding tusschen ontvangst en teruggaaf was belachelijk. Men kreeg een emmervol binnen tegen dat men een glasvol uitwierp. Verder konden zij het niet brengen. Het was of een vrek doende was een millioen uit te geven cent voor cent.

De aanvoerder riep opeens: 't Wrak verlichten! Alles maar overboord.

Tijdens den storm had men de paar koffers, die op dek stonden vastgebonden aan het stomp mast. Men maakte ze los en tilde ze overboord. Een dier koffers behoorde aan de Baskische, die zich niet weerhouden kon te zuchten:

— Och Heer, daar gaat mijn nieuwe cape, gevoerd met scharlaken! en mijn arme kanten kousen van berkenbast! en mijn zilveren oorringen om er in Mei mee naar de mis te gaan!

Het dek ontruimd zijnde, restte nog de kajuit.

Deze was opgepropt met de bagage van de passagiers en balen smokkelgoed van de matrozen.

Men nam al die bagage en gooide ze overboord.

Men haalde die balen naar buiten en smeet ze in den oceaan.

Heel de kajuit werd leeggehaald — de lantaarn, het blok dat voor tafel diende, de tonnetjes, de leeren zakken, de kisten en de kasten, zelfs de ketel met de soep, alles ging het water in. Men draaide de schroeven los van het fornuisje, dat al lang niet meer brandde, tilde het van zijn plaats, heesch het naar het dek, sleepte het naar de opening in de verschansing en kantelde het buiten boord.

Men gooide alles wat los te breken viel het water in, het beschot, de kattesporen en de resten van het weggeslagen tuig en want.

Nu en dan nam de aanvoerder een flambouw, belichtte daarmee de cijfers van de peilschaal aan den voorsteven, en nam op hoe ver de zaken stonden.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

Het opperste redmiddel.

Het wrak, aldus verlicht, zonk wat langzamer, maar bleef toch zinken.

Het wanhopige van den toestand was nu door niets meer te verzachten of te verlichten. Wat nog te doen viel was gedaan.

— Is er nog wat overboord te gooien? riep de aanvoerder.

De docter, aan wien niemand meer dacht, kwam uit een hoek van de leege kajuit te voorschijn en zei:

— Ja.

— Wat dan? vroeg de aanvoerder.

De docter antwoordde.

— Onze misdaad.

Zij huiverden op dit woord, en allen riepen:

— Amen.

De docter, nu staande op het dek, doodsbleek, met opgeheven vinger, zeide:

— Op de knieën.

Zij wankelden, wat het begin is van alle knielen.
De doctor nam het woord:

— Laten we ons van onze misdaden ontlasten en ze in zee werpen. Zij drukken zwaar op ons. Zij zijn het, die het schip doen zinken. Laten we niet meer aan onze redding denken, maar aan ons heil. Onze laatste misdaad vooral, die wij een paar uur geleden hebben bedreven, neen, voltooid, rampzaligen hier om mij heen, is een zware last op onze ziel. Het is een ongehoorde vermetelheid den afgrond te durven trotseeren met den toeleg tot een moord achter zich aan. Wat jegens een kind wordt misdreven, wordt jegens God misdreven. Wij moesten ons wel inschepen gisteren avond, ik weet het, maar het heeft ons niet gebaat. De storm opgeroepen door de schaduw van wat we hadden gedaan, is gekomen. Wat ons overkomt hebben wij verdiend. En laten we ons niet beklagen, het is voor ons nog het beste zoo het is. Want niet ver hier vandaan, daar ginder in de duisternis, liggen de duinen van Vauville en Kaap la Hogue. Dat wil zeggen Frankrijk. En onze eenige veilige wijkplaats is Spanje. Frankrijk is voor menschen als wij, niet minder gevaarlijk dan Engeland. Bevrijding van de zee brengt ons niet verder dan tot de galg. Hangen of verdrinken, een andere keus is er voor ons niet. God heeft voor ons gekozen. Laten wij Hem loven. Hij begenadigt ons met een graf, dat schoonwascht. Mijn vrienden, het moest zoo gaan. Bedenk, dat wij, zooals we hier zijn, daar straks gedaan hebben wat we konden om een menschelijk wezen aan te doen wat ons nu wordt aangedaan, denk aan dat kind, en dat er in dit oogenblik, nu ik over hem spreek, misschien boven onze hoofden een zieltje is, dat ons aanklaagt bij een rechter, die ons gade slaat. Laten we deze uiterste oogenblikken nuttig besteden. Laten we probeeren, als het nog mogelijk is, het kwaad, dat we hebben gedaan, goed te maken, voor zoover dat in ons vermogen is. Laten we voor het kind doen wat we kunnen, voor het geval, dat het ons overleeft. En komt het om door onze schuld, laten we dan zien, dat het ons vergiffenis schenkt. Laten we ons ontdoen van onze schanddaad. Laten we ons geweten van dezen last bevrijden. Laten we oppassen, dat onze zielen niet worden verzwolgen voor God, want dat is de vreeselijke schipbreuk. De lichamen voor de visschen, de zielen voor de demons. Hebt medelijden met uzelf. Op de knieën

zeg ik u. Het berouw is de reddingsboot, die niet vergaat. Gij hebt geen kompas meer, meent ge. Ge vergist u vrienden — ge hebt het gebed.

Deze wolven werden tot schapen. Zulke gedaanteverwisselingen geeft de doodsangst te aanschouwen. Het doet zich voor, dat tijgers het crucifix lekken. Als de donkere poort ontsluit, is gelooven moeilijk, niet gelooven onmogelijk.

Hoe verminkt, verward en onzeker de religies, het geloof, het dogma den mensch de dingen van dood en leven ook doen zien en hoe de opgedrongen onwerkelijkheid ook afsteekt bij de doorbrekende werkelijkheid, hoe ten slotte de mensch tegenover dit alles moge staan, in de opperste ure komt er een oogenblik, dat de ziel huivert. Na het leven is er weer een begin. Deze druk ligt op den doodsstrijd.

De laatste worsteling is een afrekening. In die fatale stonde voelt men zich gedwongen tot verantwoording aan wie of wat dan ook. Wat geweest is smelt ineen met dat wat zijn zal. Het verleden keert terug en treedt de toekomst binnen. Het bekende ontsluit zich tot een afgrond, evenzeer als het onbekende, en die beide diepten, die van het verleden, dat men vol schuld weet, en die der toekomst vol onzekere verwachting, naderen tot elkander, smelten samen. Het is dat onzeker zweven tusschen beide afgronden, dat den stervende zoo met angst vervult.

De schipbreukelingen hadden hun laatste hoop ten opzichte van het leven laten varen. Daarom richtten zij zich naar den anderen kant. Er bleef hun niets anders over dan dat duister. Zij begrepen het nu volkomen. Het was als een felle flikkering voor hun geest, dadelijk gevolgd door een hopeloos donker. Wat men worstelend met den dood begrijpt is als wat men ziet bij bliksemlicht. Alles, dan niets. Men ziet, en dan ineens niet meer. Na den dood gaan de oogen weer open, en wat een bliksemstraal is geweest wordt een stralende zon.

Zij riepen tot den docter:

— Wij hebben niets meer dan u. Help ons. Wij geven ons in uw handen. Wat moeten we doen? zeg het ons.

De docter antwoordde:

— Wij staan voor den onbekenden afgrond en moeten daar over heen naar den overkant van het leven, die is aan de andere zijde van het graf. Ik, die het meest

hier weet en versta van de dingen, heb meer te vreezen dan een van u. Gij doet wèl de keuze van de brug te laten aan dengene, die den zwaarsten last te dragen heeft.

Hij voegde hier nog aan toe:

— Weten is een zware last.

Toen vroeg hij:

— Hoeveel tijd hebben wij nog?

Galdeazun keek op de peilschaal en antwoordde:

— Een goed kwartier.

— Dank u, zei de docter.

Het lage afdak van de kombuis, waar hij op leunde, was als een soort tafel. De docter haalde zijn schrijfgerei en zijn portefeuille uit zijn zak, en nam daaruit een perkament, hetzelfde, dat hij eenige uren geleden had beschreven met een twintigtal regels krom, gedrongen schrift.

— Maak wat licht hier, zei hij.

De sneeuw, zich rondom ophoopend als schuim van een waterval, had de een na de andere alle toortsen uitgedoofd. Een brandde er nog maar. Ave-Maria ging hem halen en ging, de toorts omhoog houdend, naast den docter staan.

De docter stak de portefeuille weer in zijn zak, legde het schrijfgerei op het afdak, vouwde het perkament open, en zeide:

— Luistert.

En te midden van de waterwoestenij, op dat zinkend wrak, deze doodkist, die langzaam in het graf werd neergelaten, deed toen de docter op ernstigen, kalmen toon voorlezing van hetgeen het perkament behelsde en het was of de duisternis rondom mee toeluisterde. Al die ter dood veroordeelden bogen om hem heen het hoofd. De rosse vlam der toorts deed hun bleekheid scherp uitkomen. Wat de docter oplas, was geschreven in het Engelsch. Nu en dan wanneer een dier jammerlijke blikken een opheldering scheen te vragen, hield de docter even op, en herhaalde, hetzij in het Fransch, in het Spaansch, in het Baskisch of in het Italiaansch, het gedeelte dat niet was begrepen. Er werden onderdrukte snikken gehoord en doffe slagen als van vuisten op de borst. Het wrak bleef zinken.

Toen de docter met lezen klaar was legde hij het perkament uitgespreid op het afdak, nam de pen en zette op de blanco strook onderaan zijn handteekening:

Docter Gerhardus Geestemunde.

Daarop wendde hij zich tot de anderen en zei:

— Komt hier en teekent.

De Baskische kwam het eerst, nam de pen aan en teekende: Asuncion.

Zij gaf de pen aan de Ierschc, die, niet kunnende schrijven, een kruis zette.

De docter schreef naast dat kruis:

„Barbara Fermoy van het eiland Tyrryf, een van de Hebriden."

Toen reikte hij de pen aan den aanvoerder.

De aanvoerder teekende: Gaïsdorra, captal.

De Genuees teekende onder de handteekening van den aanvoerder: Giangirate.

De Languedocquer teekende: Jacques Quatourze, van Narbonne.

De Provençaal teekende: Cargaroupe, uit het bagno van Mahon.

Onder deze handteekeningen schreef de docter deze noot:

„Van de drie man equipage, is de schipper overboord geslagen door een stortzee, de beide overgeblevenen teekenen hieronder."

De beide matrozen zetten hun handteekening onder deze noot. De Noordbask teekende Galdeazun, de Zuidbask teekende: Ave-Maria, van beroep dief.

Toen riep de docter:

— Capqaroupe!

— Present! antwoordde de Provençaal.

— U hebt de veldflesch van Hardquanonne?

— Ja.

— Geef die mij dan.

Gapgaroupe dronk de laatste slok brandewijn uit en gaf de flesch aan den docter.

De was van het water in het ruim werd dreigend. Het wrak zonk steeds dieper. Langs de kanten van het hellend dek begonnen al golfjes te kabbelen en langzaam verder te komen.

Allen stonden in een groep bijeen op het hoogere midden van het dek.

De docter droogde de handteekening bij de vlam van den fakkel, vouwde het perkament in strooken, smaller dan de hals van de flesch, en deed het toen daarin.

Toen riep hij:

— Nu de kurk.

— Ik weet niet waar die is, zei Capgaroupe.

— Hier is een stukje tros, zei Jacques Quatourze.

De docter kurkte de flesch met dat stukje tros en zei:

— En nu wat pek.

Galdeazun ging naar het voorschip, doofde de weer aangestoken flanbouw aan den boeg met een prop geplozen touw, maakte hem los en bracht hem den docter.

Deze dompelde de hals van de flesch in het nog weeke pek, hield hem er even in en trok hem weer terug. De veldflesch met het door allen onderteekende perkament was nu gekurkt en als gelakt.

— Het is volbracht, zei de docter.

En van al die lippen vloeide als een onbestemd gelispel in alle talen, het benauwend sombere prevelen der catacomben.

— Amen !

— Ainsi soit-il !

— Mea culpa !

— Asi sea !

— Aro raï !

Het was of men in de duisternis een spraakverwarring als van Babel hoorde vervloeien naar den zwijgenden hemel, die weigerde te hooren.

De docter keerde zijn gezellen in de misdaad, thans zijn lotgenooten in de vergelding, den rug toe en liep zoo ver het nog mogelijk was naar den kant van het wrak. Toen bleef hij eenige oogenblikken in de ruimte staan staren, en zeide met diepen nadruk:

— Bist du bei mir? (Zijt gij mij nabij?)

Waarschijnlijk sprak hij tot een geestverschijning.

Het wrak bleef zinken.

Achter den docter stonden allen als wezenloos. Het gebed is een overmacht. Zij bogen niet, maar werden gebogen. Er was iets onvrijwilligs in hun boetvaardig betoon van berouw. Hun trekken ontspanden zich tot wezenloosheid als een zeil bij windstilte, en deze groep verwilderden met gevouwen handen en neergeslagen gezichten werd een toonbeeld der wanhopige verdeemoediging voor de laatste toevlucht. En een zachte, vreemd ontroerende weerglans, uit den afgrond hen bestralend, verspreidde zich over die misdadigersgezichten.

De docter kwam weer bij hen. Wat ook zijn verleden mocht geweest zijn, toch gedroeg zich deze grijsaard tegenover de ontknooping groot. Het doodsche zwijgen, dat de catastrofe omringde, vervulde hem met ernst zonder zijn kracht van geest te breken. Het was de mensch, die niet onvoorbereid werd overvallen.

Om hem zweefde rustige verschrikking. De glans van God begrepen en verstaan te hebben was op zijn gelaat.

Deze vergrijsde bandiet had zonder het te weten, de houding van een hoogepriester.

Hij zeide: — Een oogenblik nog uw aandacht.

Hij beschouwde eenige seconden de wijde ruimte om hem, en begon:

— Vrienden, wij gaan sterven.

Hij nam Ave-Maria de toorts uit de hand en zwaaide die.

Een brandend stuk liet los en vloog vlammend de duisternis in.

Toen slingerde hij de toorts in zee.

Hij doofde sissend in het water uit. Er was nu geen licht meer. Er was niets meer dan het groote onbekende donkere. Het was alsof de grafkuil on hen dicht viel.

Uit die duisternis klonk de stem van den docter.

— Laat ons bidden.

Allen knielden neer.

Het was al niet meer in de sneeuw, maar in het water, dat zij knielden.

Zij hadden nog maar zeer enkele minuten.

De docter alleen bleef overeind staan.

De vlokken sneeuw, die op hem neervielen, besprenkelden hem als met gewijde, witte tranen en deden hem als een geestverschijning uitkomen tegen de zwarte duisternis, als een sprekend standbeeld van den nacht.

De docter sloeg een kruis en verhief zijn stem, terwijl onder zijn voeten reeds dat zachte wiegelen begon, hetwelk het oogenblik aankondigt, waarop een wrak gaat wegzinken in de diepte.

Hij zeide:

— Pater noster qui es in coelis.

De Provençaal zeide hem na in het Fransch.

— Onze vader, die in de hemelen zijt.

De Iersche herhaalde in het Gaelic, dat verstaan werd door de Baskische:

— Ar nathair ata ar neamh.

De docter vervolgde:

— Sanctificetur nomen tuum.

— Geheiligd zij Uw naam, zeide de Provençaal.

— Naomhthar hainm, zeide de Iersche.

— Adveniat regnum tuum, vervolgde de docter.

— Laat ons toekomen Uw rijk, zeide de Provençaal.

— Tigeadh do rioghachd, zeide de Iersche.

Het water kwam hen, die geknield lagen tot aan de schouders. De docter ging voort:

— Fiat voluntas tua.

— Uw wil geschiedde, stotterde de Provençaal.

En de beide vrouwen stieten den kreet uit:

— Deuntardo thoil ar an Hhalámb !

— Sicut in coelo, et in terra, zeide de docter.

Niemand herhaalde meer zijn woorden.

Hij keek naar beneden. Het water had zich al over de hoofden gesloten. Geen hunner was opgestaan, allen kwamen op de knieën om.

De docter nam in zijn rechterhand de flesch, die hij op het afdak had neergelegd en hield hem hoog uit boven zijn hoofd.

Het wrak zonk weg in de diepte.

Onder het verzinken fluisterde de docter het overige van het gebed.

Een oogenblik was zijn buste nog boven water, toen nog alleen zijn hoofd, toen niet meer dan zijn arm, die de flesch omhoog hield, als om haar te toonen aan het oneindige.

Ook die arm verdween. De zee was weer effen als een vat olie. Steeds nog daalde de sneeuw in dichte vlokken neder.

Iets aan de oppervlakte van het water dreef langzaam weg van deze plek, de duisternis in. Het was de dichtgelakte veldflesch, drijvend op zijn rieten hulsel.

DERDE BOEK.

HET KIND IN STORM EN NACHT.

EERSTE HOOFDSTUK.

De landengte Chess-Hill.

De sneeuwstorm was te land niet minder hevig dan op zee.

Dezelfde wilde ontketening der elementen had plaats rondom het prijsgegeven kind. De zwakken en hulpeloozen moeten maar zien wat er van hen wordt in de uitbarstingen van redelooze woede van de blinde natuurkrachten; de duisternis maakt geen onderscheid; en de dingen bezitten in geenen deele de zachtmoedigheid, die men hun toedicht.

Er stond op het land weinig wind; de koude had iets geheimzinnig onbewegelijks. Hagel viel er niet. Maar de sneeuwjacht was verschrikkelijk.

Hagel slaat, striemt, geeselt, wondt, verbrijzelt; de sneeuw is erger. De vlokken, zoo zacht en zoo onverbiddelijk, doen hun werk in stilte. Als men ze aanraakt, smelten ze weg. Zij zijn rein en smetteloos, evenals de huichelaar openhartig is en oprecht. Het is door die opeenhooping van reine blankheid, dat de sneeuwvlok tot lawine wordt en de schijnheilige tot misdadiger.

Het kind had zijn tocht door den dichten mist voortgezet. De mist is een luchtige, weerstandslooze hindernis; daarom een bron van rampen; hij wijkt, maar houdt stand; de mist, evenals de sneeuw, zit vol verraad. Het kind, nietige kampvechter tegenover al die gevaren, was er in geslaagd den voet van de helling te bereiken

en was de landengte Chess-Hill opgegaan. Dat hij op een smalle landengte was, met den oceaan aan weerskanten, wist hij niet en dus ook niet, dat hij in dezen mist, deze sneeuw en deze duisternis had te zorgen rechtuit te loopen en niet naar links of naar rechts af te dwalen, op straffe van rechts in de diepten der golf van Portland, of links in de onstuimige golven van de open zee terecht te komen. Hij bevond zich, daarvan onkundig, tusschen twee afgronden.

De landengte van Portland was in dien tijd buitengewoon rotsig en ruw. Zij heeft nu niets meer van haar voorkomen en gesteldheid van toen. Sinds men op de gedachte is gekomen de Portlandsche steen te ontginnen en er cement van te maken, heeft die heele rotsenwoestenij een algeheele verandering ondergaan, die er het oorspronkelijke voorkomen aan heeft ontnomen. Nog altijd wordt er kalklias, leischiefer en vulkanisch trap gevonden, waarin de banken van conglomeraat liggen ingebed als het gebit in het tandvleesch; maar het houweel heeft al die scherpe, ruige heuvelkoppen, waarop de vraatzuchtige vischarenden kwamen neerstrijken, sinds lang weggebroken en genivelleerd. Er zijn nu geen toppen meer voor samenscholingen der afschuwelijke jagermeeuwen, wier lust het is, alles te bevuilen wat uitsteekt, iets wat zij gemeen hebben met afgunstige benijders. Men zou er tevergeefs den grooten monolith zoeken, genaamd Godolphin, een oud-Engelsch woord, dat „witte arend" beteekent. Men plukt nog altijd des zomers op deze gronden, poreus en geperforeerd als een spons, de rozemarijn, de pennyroyal, de wilde hysop en de zeevenkel, welks aftreksel een opwekkend middel is, en de biezige grassoort met veelknoopigen stengel, die in het zand groeit en waarvan men matten vlecht; maar men vindt er geen grijze amber meer en geen zwart tin, noch de drieërlei soort lei: groene, blauwe en grijs-groene saliebladkleurige. De vossen, de bunzings, de otters, de marters, hebben deze streken verlaten; in de rotsige wildernis van Portland, evenals ter Zuidkust van Cornwall, huisde eenmaal de wilde geit; thans niet meer. Men vischt er in sommige bekkens tusschen de rotsen nog wel platvisch en spiering, maar de zalm, sinds lang afgeschrikt, zwemt in den rijtijd niet meer de Wey op, tusschen Michaelmas en Christmas om er kuit te schieten. Men ziet er niet meer, zooals

in de dagen van koningin Elizabeth, die onbekende vogels, ter grootte van een havik, die een appel in tweeën beten en alleen het klokhuis opaten. Men ziet er ook niet meer de geelsnavelige steenkraai, *cornish chough* geheeten in het Engelsch en *Pyrrhocorax* in de wetenschap, boosaardige vogels naar men meende, die op rieten daken brandende twijgen lieten vallen. Evenmin de toovervogel fulmar, een emigrant van de Schotsche eilanden, uit wiens snavel een olie kwam, die de eilanders brandden in hun lampen. Men heeft er des avonds tijdens de eb geen ontmoeting meer te duchten met de legendarische neitse, die pooten had als een varken en het geluid van een kalf. De vloed laat op deze zanden geen kneveldragende zeehonden meer achter, van de soort die uitwendige ooren heeft en kiezen met spitse knobbels, en die zich met hun vinpooten zonder nagels kruipende voortbewegen als een rups. Dat vroegere Portland, thans onherkenbaar, heeft nimmer de nachtegaal gezien, want wouden waren er niet; en de valken, de zwanen en zeeganzen zijn naar andere oorden verhuisd. Het Portlandschaap van tegenwoordig is beroemd om zijn vleesch en zijn fijne wol; de weinige lammeren, die er twee honderd jaar geleden het spaarzame zoutachtige gras afgraasden, waren klein van stuk en taai van vleesch en hadden een grove vacht, zooals dat paste aan Keltische kudden gehoed door herders die zelf knoflook aten, honderd jaar oud werden en op een halve mijl afstands met hun lange pijlen pantsers doorboorden. Woeste grond geeft grove wol. De Chess-Hill-isthmus van tegenwoordig gelijkt in niets meer op het Chess-Hill van voorheen, zoo is zijn bodem omgewoeld door den mensch en door de felle winden der Scilly-eilanden, die zelfs aan de gesteenten knagen. Tegenwoordig loopt er door deze landtong een spoorweg, die zijn eindpunt heeft bij een vriendelijk plaatsje, Chesilton, en er is een „Portland-station". Spoorwagens rollen nu waar eens zeehonden kropen.

De Portland-landengte van twee eeuwen geleden was een ezelsrug van zand met een ruggegraat van rotssteen.

Het gevaar waarin het kind verkeerde nam een anderen vorm aan. Op de helling had hij gevaar geloopen in de diepte te storten; hier, op de landenge, waren kuilen. Eerst één afgrond, nu een doorzeefde

grond. Alles binnen het bereik der zee is valkuil en hinderlaag. De rots is glibberig, het strand is drijfzand. Wat steunpunt schijnt is een valstrik. Men loopt er als op glas en ijs, dat plotseling onder den voet kan scheuren en breken. Scheuren waar doorheen men wegzakt. De oceaan heeft evenals een wel-ingerichte schouwburg zijn valsche bodems en onechte vloeren.

De reuzige ribben van graniet, die het geraamte vormen van een landengte, maken haar tot een onbewoonbaar, wijl onbebouwbaar oord. Men vindt er moeilijk wat in ensceneeringstermen genoemd wordt praticables. Men heeft van den oceaan geenerlei gastvrijheid te verwachten, evenmin van zijn kust als van zijn golven; alleen de vogels en de visschen worden door de zee geduld. Landengten vooral zijn woest en ledig. De branding, die hen aan weerskanten beknaagt en ondermijnt, laat niet toe dat het dorre geraamte zich vult met leven. Overal gescheurde rotsen, scherpe pieken, diep-gekartelde randen, grillige flarden van verbrijzeld gesteente, gepunte kloven als de met tanden bezaaide kaken van een haai, halsbrekendglibberige plekken vochtig mos, een ijsgang van opgestuwde schotsen rotssteen, zich uitstortend in het schuim. Wie het onderneemt een ishtmus te overschrijden stuit bij iedere stap op wanstaltige rotsblokken, huizengroot, scheenbeenderen, schouderbladen, de dijbeenderen, heel het dorre geraamte van gevilde rotsgedrochten. Het is niet zonder reden dat in sommige talen deze striae van de zeekust côtes, coasts, costa, ribben heeten. De voetganger moet maar zien hoe hij door den wirwar van die afbraak heenkomt. Men heeft zich zoo ongeveer een weg te banen over het gebeente van een reuzenkarkas.

Draag zulk een Herculeswerk op aan een kind!

Het volle daglicht zou hem van pas zijn gekomen, het was nacht; een gids was er bij noodig, hij was alleen. De volle mannelijke kracht zou niet te veel zijn geweest, hij had maar de zwakke krachten van een kind. Bij gemis aan een gids, zou een pad hem den zwaren tocht hebben vergemakkelijkt. Er was geen pad.

Instinctmatig vermeed hij den ruwen heuvelrug en hield zooveel mogelijk het strand. Daar echter kreeg hij te kampen met de kuilen, die zich in grooter aantal voordeden naarmate hij verder kwam en dat in drieërlei vorm: als waterkuil, als sneeuwkuil en als zandkuil.

Deze laatste waren de gevaarlijkste — zij bedreigden met den dood in het drijfzand.

Het gevaar kennen waaraan men blootstaat is soms al erg, maar het niet kennen is vreeselijk. Het kind worstelde met gevaar dat hij niet kende. Hij moest als op den tast door een ruimte die alle overeenkomst had met een graf.

Toch aarzelde hij niet. Hij liep om de rotsen heen, ontweek de spleten, voelde waar valkuilen waren, getroostte zich de omwegen waartoe de kronkelingen al dezer hindernissen hem dwongen, en kwam vooruit. Niet rechtdoor kunnende loopen liep hij maar wat harder.

Als het noodig was ging hij, zonder den moed te verliezen, een eind terug. Hij wist zich steeds bijtijds te onttrekken aan de verraderlijke zuiging van het drijfzand. Hij schudde de sneeuw van zich af. Meer dan eens moest hij tot de knieën door het water loopen. Wanneer hij weer op drogen grond kwam bevroren zijn natgeworden lompen onmiddellijk in de felle nachtelijke koude. Hij liep vlug voort in zijn stijfgevroren kleeren. Hij was zoo gelukkig geweest zijn warm matrozenbuis om zijn borst droog te kunnen houden.

Hij had nog steeds ergen honger.

De verrassingen van den afgrond zijn onuitputtelijk — steeds is alles er mogelijk, zelfs redding. De uitweg, hoewel onzichtbaar, is te vinden. Hoe het kind, zich verliezend in een zondvloed van sneeuw, verloren op die smalle hoogte tusschen de beide muilen van den oceaan, te midden van de zwarte tastbare duisternis, er in slaagde over de landengte heen te komen, is iets wat hij zelf niet zou hebben kunnen zeggen. Hij had gegleden, geklommen, was hellingen afgerold, gezocht, gehold, volhard, dat was alles. Het geheim van alle triomfen. Na verloop van een klein uur voelde hij, dat de bodem weer opliep, hij was over de landengte heen, bevond zich aan het andere eind van Chess-Hill, op vasten, begaanbaren grond.

De brug, die heden ten dage Sandford Castle met Smallmouth Sands verbindt, bestond in dien tijd nog niet. Waarschijnlijk was hij in zijn instinctmatig met zooveel overleg volbrachten tocht zoowat terechtgekomen tegenover Wyke Regis, waar toenmaals een zandige landtong was, een soort natuurlijke weg, die

door East Fleet liep. Hij was de landengte behouden ontkomen, maar hij had nog steeds precies als te voren tegenover zich storm, winter en nacht.

Vóór hem breidden zich opnieuw eindelooze vlakten uit. Hij keek naar den grond, of hij geen pad kon ontdekken.

Opeens bukte hij zich.

Hij had in de sneeuw iets meenen te bemerken wat geleek op een voetspoor.

Het was inderdaad een voetspoor, een duidelijke indruk van een menschelijken voet. In de witte sneeuw kwam de diepe indruk zeer duidelijk uit. Hij bekeek hem oplettend. Het was de indruk van een blooten voet, kleiner dan een mannenvoet, grooter dan een kindervoet. Waarschijnlijk dus de voet eener vrouw.

Op dien eenen voetindruk volgde een tweede, en daarop weer een, en zoo door, telkens met een pas afstand; het spoor voerde de vlakte in, naar rechts. Het was nog versch en nog niet met nieuwe vlokken weer volgesneeuwd. Hier had kort tevoren dus een vrouw geloopen.

Het kind, het oog strak op het spoor gericht, begon het onmiddellijk te volgen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Het werk van de sneeuw.

Een tijdlang liep hij door in de richting die het voetspoor aangaf. Maar de indrukken werden minder en minder duidelijk. De sneeuwjacht was vreeselijk. Op zee zieltoogde op dit oogenblik de kog onder dezen zelfden sneeuwval.

Het kind, evenzeer in nood als het schip, zij het op andere wijze, had om zich aan vast te klampen in die tastbare duisternis, waar doorheen met wolken sneeuw beladen stormvlagen joegen, niets dan dien indruk van een voet in het sneeuwkleed dat de aarde bedekte, en hij hield dat spoor vast als den eenigen draad om uit dezen doolhof te komen.

Plotseling hielden de voetindrukken op, hetzij dat de sneeuw ze alweer had gevuld en gelijkgemaakt,

hetzij door eenige andere oorzaak. Alles was weer vlak, effen glad, zonder smet, zonder iets wat de eenvormigheid brak. Er was nu niets meer dan een wit kleed op de aarde en een zwart kleed aan den hemel.

Het was of de voetgangster was weggevlogen de lucht in.

Het kind nu niet meer wetende wat te beginnen, bukte zich en zocht. Tevergeefsch.

Toen hij weer opstond was het hem of hij onduidelijk iets hoorde, waarvan hij niet zeker was of hij het hoorde of het zich verbeeldde. Het was als een stem, een zucht, een schaduw van een geluid. Het scheen eer te komen van een mensch dan van een beest, en eer van het graf dan van iets levends. Het was een geluid, maar gehoord als in den droom.

Hij keek rond en zag niets.

De wijde verlatenheid breidde zich naakt en eenvormig rondom hem uit.

Hij luisterde. Wat hij had meenen te hooren had opgehouden. Misschien had hij wel niets gehoord. Hij bleef luisteren. Alles was stil.

Blijkbaar was er zinsbegoocheling hier, waar mist en duisternis regeerden. Hij begaf zich weer op weg.

Op weg in den blinde, op goed geluk, nu zonder het voetspoor om hem te leiden.

Maar nauwelijks had hij een stap gedaan of het geluid begon weer. Ditmaal viel er niet aan te twijfelen. Het was een gekerm, bijna een snikken.

Hij keerde zich om. Zijn oogen dwaalden door de nachtelijke duisternis. Hij zag niets.

Weer liet het geluid zich hooren.

Als de zielen in den limbus kunnen weeklagen dan moet het klinken zooals dit geluid.

Niets zoo doordringend, zoo ontroerend en zoo teer als deze stem. Want het was een stem. Maar die meer kwam van een ziel dan van een lichaam. Het was kort afgebroken als op den maatslag van den hartklop. En het scheen onbewust te worden geuit. Het was iets als een jammerklacht, die om hulp roept, maar zonder te weten dat het daar was en dat het dat deed. Die kreet, een eerste schreien misschien en misschien een laatste zucht, had evenveel overeenkomst met het gereutel dat het leven besluit als het schreien der pasgeborenen dat het leven ontsluit. Het ademde, het

snakte naar lucht en kermde tegelijk. Een sombere smeekbede om hulp in het onzichtbare.

Het kind keek scherp naar alle kanten, in de verte, vlak bij, voor en achter zich, omhoog, omlaag. Er was iemand en er was niets.

Hij luisterde scherp. Het geluid liet zich weer hooren. Hij hoorde het duidelijk. Het klonk als het zachte geblaat van een lam.

Toen werd het kind bang en wou wegloopen.

Weer liet het kermen zich hooren. Voor de vierde maal. Het klonk vreemd hulpeloos en klagend. Men kreeg een gewaarwording of het een laatste inspanning was van krachten, meer werktuigelijk dan bewust en dat het hiermee gedaan zou zijn. Het was als een stervend gekreun om hulp, instinctmatig uitgesnikt tot het erbarmen dat er zweeft in de oneindige ruimte, het was wie zal zeggen welk jammeren in den doodsstrijd tot een misschien nog te verteederen voorzienigheid. Het kind liep den kant uit waarvan het geluid scheen te komen.

Nog zag hij niets.

Hij deed nog een paar stappen, een en al scherpe aandacht.

Het gekreun hield aan. Van onbestemd en verward zoo het eerst was, werd het nu duidelijk, bijna scherp. Het kind moest vlak bij de stem zijn. Maar waar was zij dan?

Hij bevond zich vlak bij iets wat om hulp riep. De trillingen van een jammerklacht gingen langs hem heen. Een menschelijk kreunen zwevend in de ruimte was het waar het kind hiervoor stond. Zoo stelde hij het zich tenminste voor, als hij had kunnen uitdrukken wat er omging in zijn bewustzijn, even onklaar en verward als de mist waar in hij zich verloor.

Terwijl hij aarzelde tusschen een instinctmatigen aandrang, die hem aanspoorde deze geheimzinnige plaats te ontvluchten, en een instinct dat hem zeide te blijven, bemerkte hij in de sneeuw, dicht bij de plek waar hij stond, op een paar stappen voor hem, een kleine oneffenheid, lang en smal, gelijk aan de lichte aanzwelling van den grond boven een weer dichtgeworpen grafkuil, als een graf op een onder wit bedolven kerkhof.

Tegelijkertijd liet de stem zich weer hooren.

Het kwam van die plek.

Het kind bukte zich, kroop op de knieën naar den rimpel in den bodem, en begon met beide handen de sneeuw weg te ruimen. Onder de sneeuw begon bij dat wegruimen een gedaante zich af te teekenen, en plotseling verscheen in het kuiltje dat hij maakte een menschelijk gelaat, doodsbleek.

Maar het was niet dat gelaat, dat zoo kreunde. De oogen waren gesloten, de mond stond wijd open, maar was gevuld met sneeuw.

De gedaante lag onbewegelijk, verroerde zich niet onder de hand van het kind. Het kind, welks vingers tintelden, rilde toen het de koude van dat gelaat aanraakte. Het was het hoofd eener vrouw. Het losse haar had zich verward in de sneeuw. Deze vrouw was dood.

Het kind ruimde de sneeuw verder weg. De hals van de doode kwam vrij, vervolgens het bovenlichaam, waarvan de bloote huid tusschen de lompen door zichtbaar was.

Opeens voelde hij onder zijn handen zich zwak iets bewegen. Het was iets heel kleins, dat nog onder de sneeuw was begraven, en dat zich verroerde. Het kind schepte met zijn handen zoo vlug hij kon die sneeuw weg, en vond een ineengekrompen lichaampje, nietig, klein, loodkleurig van kou, nog levend, naakt haast tegen de bloote borst van de doode.

Het was een klein meisje.

Het lag in lappen en lompen, los gegaan doordat het zich onder het insneeuwen had bewogen en verroerd. Onder haar had haar mager lichaampje en boven haar haar warme adem de sneeuw een weinig doen smelten. Men zou het op het eerste gezicht op een zuigeling van vijf of zes maanden hebben geschat, maar misschien was het al een jaar, groei en wasdom ondergaan in de ellende bedroevende vertragingen, die zich soms voor het leven vastleggen in rachitische verkrommingen en misvormingen. Toen het gezichtje vrijkwam, begon het wezentje te schreien — de voortzetting van kreunen onder de sneeuw. Wijl de moeder dat schreien niet had gehoord, was het wel zeker dat zij dood was.

Het kind nam het kleine wezentje in zijn armen.

De verstijfde moeder was ontroerend om te zien. Een spookachtig schijnsel scheen uit die roerlooze gedaante te stralen. De opengesperde mond zonder adem scheen op het punt in de geluidlooze taal der

schaduwen des doods antwoord te geven op de vragen, die de dooden in het onzichtbare worden gedaan. De kille weerschijn der ijzige vlakten van het doodenrijk lag over dat gelaat. Men zag het voorhoofd, jong nog, onder het bruine haar, en het bijna verontwaardigd wenkbrauwfronzen, die toegeknepen neusgaten, die gesloten oogleden, die door ijzel aan elkander gekleefde oogharen, en loopende van den hoek der oogen tot den hoek der lippen de diepe rimpel van leed en tranen. De witheid van de sneeuw maakte het doode lichaam zichtbaar. Winter en graf zijn bondgenooten. Het lijk is de ijskegel, die afvalt van den boom des levens. De naaktheid van dien boezem was hartontroerend. Die borsten hadden hun plicht gedaan tot het laatste; verwelkt en leeg en dood nu, getuigden zij in verheven taal van het leven, dat dit doode wezen had geschonken, en de glorie van het moederschap verving hier maagdelijke zuiverheid. Aan den tepel van een der borsten hing een witte parel — het was een droppel melk, tot ijs gestold.

De zaak was overigens heel eenvoudig: in dezelfde vlakte, waarin de verlaten knaap op zijn beurt een toevlucht trachtte te vinden, was eenige uren tevoren een bedelaarster, met haar zuigeling op den arm, eveneens een schuilplaats zoekend, verdwaald. Uitgeput was zij, door den storm overmand, neergevallen en niet in staat geweest op te staan. De vallende sneeuw had haar bedekt. Ze had zooveel ze kon haar kind aan haar borst gedrukt, en was zoo bezweken.

Het kleine meisje had geprobeerd die versteenende borst te zuigen.

Aandoenlijk vertrouwen, door de natuur zoo beschikt, want het schijnt, dat de laatste borst te geven een moeder mogelijk is nog na den laatsten adem.

Maar het mondje van het kind had de borst niet kunnen vinden en de droppel melk, de eenige nalatenschap van de doode aan haar kind, was bevroren tot ijs. En onder de sneeuw was het kind, meer gewoon aan de wieg dan aan het graf, blijven schreien.

En het verlaten kind had het levend begraven kind gehoord.

Hij had het opgegraven.

Hij had het in zijn armen genomen.

Toen het kleintje zich voelde opgenomen hield het op te schreien. De gezichtjes der beide kinderen raakten

elkaar en de violetkleurige lippen van de zuigeling strekten zich uit naar de wang van den knaap als naar de moederborst.

De kleine was niet ver meer af van het oogenblik waarop het stollende bloed het hart doet stilstaan. De moeder had al een deel van haar dood op haar kind overgebracht; de verstijving van een lijk geeft af, het is een verkilling die aanstekelijk is. De voetjes, handjes, armen, beentjes waren door de kou als verlamd. De knaap voelde die ijzige koude.

Hij had zelf een droog en warm stuk kleeren aan, zijn matrozenbuis. Hij legde het kind op de borst harer moeder, trok het buis uit, rolde het kleine meisje er warm in, nam het toen weer op, en zelf nu onbeschut, bijna naakt, tegen de sneeuwvlagen, die de wind over de vlakte joeg, het kind in zijn armen dragend, ging hij weer op weg.

De kleine was er in geslaagd de wang van den knaap te vinden, zette er de lippen op en sliep, warm gekoesterd, in.

De eerste kus dezer beide zielen in de donkere verlatenheid.

De moeder bleef achter, met den rug op de sneeuw, het aangezicht gekeerd naar den nacht. Maar op het oogenblik waarop de kleine knaap het eenige wat hij had, uitdeed om het kleine meisje te verwarmen, werd dit misschien van uit de diepten der oneindigheid, waar zij was, door de moeder gezien.

DERDE HOOFDSTUK.

Geen lijdensweg zonder last.

Het was nu iets meer dan vier uur geleden, dat de kog de kreek van Portland was uitgezeild, met achterlating op de kale rotsen van dezen knaap. Gedurende deze lange uren, dat hij eenzaam voortliep om een toevlucht te vinden, had hij in de menschelijke samenleving, waarheen hij op weg meende te zijn, nog maar drie wezens ontmoet — een man, een vrouw en een kind. Een man, namelijk dien op den heuvel; een vrouw, die vrouw, omgekomen in de sneeuw; een kind, het kleine meisje, dat hij in zijn armen droeg.

Hij begon zich uitgeput te voelen van vermoeidheid en honger.

Hij liep door met meer wilskracht nog dan eerst, met minder kracht en een last te meer.

Hij was nu zoo ongeveer zonder kleeren. De weinige lompen, die hij nog aan had, hard van den ijzel, waren kil en scherp als glas en deden hem overal zeer. Hij rilde en bibberde van kou, maar het andere kind werd warmer en kwam bij. Wat hij verloor, was niet verloren, want dat kreeg het nog hulpeloozer kind. Hij merkte hoe lekker warm zijn kleine vondelinge werd en hoe het leven terugkeerde. Hij bleef dapper doorloopen.

Van tijd tot tijd, en steeds stevig het kind vasthoudend, bukte hij zich en wreef zijn voeten en beenen met sneeuw om ze voor bevriezen te behoeden.

Dan weer nam hij, wijl het hem brandde in de keel, wat van die sneeuw in zijn mond en zoog er op, wat voor een paar oogenblikken zijn dorst wat verlichtte, maar hem koortsrillingen over het lichaam joeg. Een verlichting, die een verergering was.

De storm was door zijn hevigheid tot een razend monster geworden. Zondvloeden kunnen ook komen in den vorm van sneeuw, dit was er een. Deze uitbarsting teisterde met zijn wolkbreuken van tot ijs overgegaan water heel de kuststreek zoowel als de zee. Het was ongeveer het oogenblik waarop de ontredderde kog hulpeloos worstelde tegen de klippen.

De knaap legde in dezen storm, steeds in oostelijke richting gaande, een vrij grooten afstand af door de sneeuw.

Hij had er niet het minste besef van hoe laat het kon zijn. Al lang zag hij geen rook meer. Deze wegwijzer wordt in den nacht spoedig weggevaagd; bovendien was het lang over het uur waarop vuren en lichten worden uitgedoofd; en ook was het mogelijk, dat hij zich had vergist en dat er den kant, dien hij uit ging, geen dorp of wat ook bestond.

Maar ook aan twijfel ten prooi bleef hij volharden.

Een paar keeren liet het kleintje zich hooren. Dan maakte hij met zijn armen de beweging van wiegen; het kind was dan gerustgesteld en hield zich stil. Eindelijk vatte het den slaap weer, een rustigen, gezonden slaap. Hij voelde, zelf bibberend van kou, hoe warm het kleine kind was.

Hij stopte haar herhaaldelijk nog wat beter en nog

wat warmer toe in de plooien van het zeemansbuis, zorg dragende, dat er geen sneeuw of ijzel door eenige opening kon dringen en er geen gesmolten sneeuw kon doorheen lekken.

De vlakte was nu golvend. Aan de hellingen, die naar beneden liepen, lag de sneeuw, door den wind in de plooien van het terrein opgehoopt, zoo hoog, dat hij, klein mannetje die hij was, er soms heelemaal in wegzakte. Hij moest dan heel hooge stappen nemen en half onder de sneeuw bedolven, verder zien te komen. Hij bleef volhouden, zich een weg banend door de sneeuw met de knieën weg te duwen.

Toen hij door dit moeilijke terrein was heengeworsteld kwam hij op hooger gelegen vlakten, door den storm schoongeveegd en waar dus bijna geen sneeuw lag. Hier was de koude nog ijziger.

De zacht-warme adem van het kleine kind streek langs zijn wang, verwarmde die, maar bevroor dan in zijn haar tot ijzel.

Hij werd zich bewust van een ander gevaar: dat hij moest oppassen niet te vallen, want dat hij misschien niet meer zou kunnen opstaan. Hij was verlamd van vermoeienis en de looden last van den nacht zou hem als hij viel, evenals de omgekomen vrouw, ter aarde drukken, en de vorst zou hem levend aan de aarde kluisteren. Hij was behouden de hellingen van afgronden afgekomen, was in kuilen gevallen en was er weer uitgekropen; maar nu zou een enkele val in de sneeuw zijn dood zijn. Een misstap zou het graf voor hem ontsluiten. Hij moest dus oppassen niet uit te glijden. Hij voelde zelfs de kracht niet meer te zullen hebben op de knieën te komen.

Maar het gevaar van uit te glijden bedreigde hem van alle kanten; alles was ijzel en korsten bevroren sneeuw.

Het kleintje dat hij droeg maakte hem het loopen uiterst moeilijk; niet alleen was het een vracht, die bij zijn vermoeienis en zijn staat van uitputting te zwaar was, maar het was hem ook lastig. Het nam zijn beide armen in beslag, en bij het loopen over te gladde of te smalle vlakken zijn de twee armen het natuurlijke middel om het evenwicht te bewaren.

Hij moest het daar zonder stellen.

Hij deed het er zonder en vervolgde zijn moeitevollen weg, niet wetende wat er van hem en het kind dat hij droeg, worden moest.

Deze kleine was de druppel, die den beker van zijn lijden deed overloopen.

Hij liep door, bij elken pas nu struikelend, als over een grond die zwiepte onder zijn voeten; en hij verrichtte door geen oog gadegeslagen, wonderen van evenwichtskunst. Maar misschien, laten wij het herhalen, volgden hem op dezen lijdensweg wel open oogen in de verten der duisternis, het oog van de moeder en het oog van God.

Hij wankelde, gleed uit, hield zich op de been, droeg vóór alles zorg voor het kind, stopte het telkens toe, bedekte het hoofdje, gleed weer uit, kwam intusschen toch verder, struikelde weer, maar raakte niet van de been. En de wind had bij dit alles de lafheid het hem zoo zwaar en zoo moeilijk te maken als hij maar kon.

Hij legde ongetwijfeld een veel grooter afstand af dan noodig was. Hij was naar alle waarschijnlijkheid in de vlakte waar in lateren tijd de Bincleaves Farm is gesticht, tusschen wat heden heet Spring Gardens en Parsonage House. Landhoven en cottages heden ten dage, toen enkel braakland. Dikwijls scheidt minder dan een eeuw een steppe van een stad.

Opeens, toen de ijzige storm, die hem verblindde, even ophield, zag hij op korten afstand voor zich uit een groep wit-besneeuwde, scherp uitkomende gevels en schoorsteenen, het tegenovergestelde van een silhouet; een stad in het wit zich afteekenend tegen een zwarten hemel, zoo iets als wat men tegenwoordig een negatief noemt.

Huizen, woningen, onderdak ! Hij was dus nu ergens! Hij voelde de kracht in zich stroomen die de hoop geeft. De bemanning van een schip in nood die „land!" roept heeft zulke emoties. Hij verhaastte zijn tred.

Eindelijk dus was hij in de nabijheid van menschen. Nog enkele stappen en hij zou zich onder levenden bevinden. Nu was er niets meer te vreezen. Hij voelde plotseling in zich den koesterenden gloed van de veiligheid. Wat hij achter den rug had was voorbij. Het was nu niet langer nacht meer, noch winter, noch storm. Het was hem of al wat ten kwade mogelijk is nu achter hem lag. De kleine in zijn armen had geen gewicht meer. Hij rende haast vooruit.

Zijn oog was gevestigd op die daken. Daar was leven. Hij kon het oog er niet van afwenden. Een doode zou

zoo staren naar wat zich van gene zijde aan zijn oog vertoont door de zerk heen van het graf. Het waren de schoorsteenen waarvan hij uren geleden den rook had gezien.

Nu rookten zij niet meer.

Weldra had hij de huizen bereikt. Hij was in een buitenwijk van een stad, bestaande uit een straat die vrij toegankelijk was. De gewoonte des nachts de straten te versperren met slagboomen geraakte in die dagen in onbruik.

De straat begon met twee huizen. In geen van beide was een kaars te zien of lamp, evenmin als in heel de straat en in heel de stad, zoo ver het oog die kon overzien.

Het huis rechts was meer een enkel dak dan een huis en zag er aller-armzaligst uit; de muren waren van aarde en het dak van stroo en de muren waren lager dan het dak breed was. Een hoog opgeschoten brandnetel kwam boven het dak uit. Dit krot had maar één ingang en die leek op die van een hondenhok, en maar één raam en dat was het dakvenstertje. De ingang was gesloten en het venster dicht. Een hok met varkens er tegenaan bewees dat het krot bewoners had.

Het huis links was breed en hoog, geheel van steen met een leien dak. Ook dit was gesloten. Het was een rijkelui's woning tegenover een armelui's woning.

De knaap aarzelde geen oogenblik, hij ging op het groote huis af.

De dubbele deur van massief eikenhout, nog verstevigd met zware bouten, was er een aan wier binnenkant men een krachtige bescherming met grendels en sloten mocht verwachten; een ijzeren klopper hing op de deur.

De knaap tilde de klopper met eenige moeite op, want zijn verkleumde hand was meer een verstijfde stomp dan een hand. Hij klopte één slag.

Er kwam geen antwoord.

Hij klopte voor de tweede maal en met twee slagen.

Geen beweging werd er in het huis vernomen.

Hij klopte voor de derde maal. Geen antwoord.

Hij begreep dat alles sliep in dit huis en dat men zich niet de moeite zou geven op te staan om te zien wie daar klopte.

Toen liep hij naar het armoedige huisje. Hij zocht op den grond in de sneeuw een brok steen en klopte op het lage deurtje.

Ook hier geen antwoord.

Hij ging op de teenen staan en bonsde met zijn brok kei tegen het raampje, voorzichtig om het glas niet te breken, maar hard genoeg om te worden gehoord.

Geen geluid, geen stem liet zich hooren, niet de minste beweging daarbinnen werd vernomen en geen kaars werd aangestoken.

De knaap dacht dat ook hier niemand van zins was op te staan.

In het steenen huis en in het verblijf van aarde en riet hield men zich even doof voor de ellende daarbuiten in het noodweer van den winternacht.

De knaap besloot het een eind verder in de straat te probeeren, hij ging de engte tusschen beide rijen huizen in die zich voor hem uitstrekte, zoo donker dat zij eerder een spleet geleek tusschen twee hooge rotsen dan de toegang tot een stad.

VIERDE HOOFDSTUK.

Dezelfde verlatenheid in andere vormen.

Het stadje, waar de knaap was terecht gekomen, was Weymouth.

Het Weymouth van toen was niet het eerzame en deftige Weymouth van nu. Het oude Weymouth had niet, zooals het tegenwoordige Weymouth, een onberispelijke rechtlijnige kade met een standbeeld en een herberg ter eere van George III. Dat lag natuurlijk hieraan, dat George III toen nog niet was geboren. Om dezelfde reden had men toen ook nog niet de helling van den groenen heuvel in het westen der stad versierd. — zoo maar op den grond, door het gras weg te scheren en de witte krijtrots bloot te leggen — met een wit paard ter grootte van een bunder land, het beroemde Witte Paard, met een koning op zijn rug en met zijn staart, ook al ter eere van George III, naar de stad gekeerd. Deze huldeblijken zijn trouwens eerlijk verdiend; George III, die op zijn ouden dag het verstand verloor, dat hij in zijn jonge jaren nimmer had bezeten, is in geenen deele verantwoordelijk voor de rampen en ellenden van den tijd zijner regeering. Hij was onnoozel. Waarom dus geen standbeelden?

Het Weymouth van twee eeuwen geleden was ten naastenbij zoo symmetrisch als een door elkaar geschudde bouwdoos. De semietische godin Astarte maakte volgens de legende soms uitstapjes naar de aarde met op haar rug een knapzak met van alles erin, tot brave vrouwen toe met woning en al. Een greep uit dien duivelszak ergens neergegooid geeft een denkbeeld van het onregelmatige Weymouth van voorheen. De brave vrouwen ontbraken natuurlijk niet. Een staaltje van den bouwtrant van het oude Weymouth is de nog bestaande Music Hall. De heele stad was toenmaals een wirwar van houten krotten, ruim voorzien van vermolmd, wormstekig houtsnijwerk, product van de tweeërlei sculptuur der menschen en der wormen; een verzameling vormelooze, scheeve, overhellende, uit het lood gezakte rabatten, die elkander moesten stutten om niet allemaal om te vallen als het van den zeekant stormde, een doolhof van nauwe, bochtige straatjes, stegen en sloppen, die bij bijzonder hoogen vloed dikwijls onderliepen, een hoop oude, grootmoederlijke huizen, rondom een aartsvaderlijk kerkgebouwtje. Weymouth was een soort antiek Normandisch dorp, neergesmakt op de kust van Engeland.

De reiziger, in plaats van zooals nu in het hotel royaal zijn pondje sterling te mogen betalen voor een gebakken tongetje met een flesch wijn, had de vernedering te dulden het te moeten stellen met een portie, overigens heel goede vischsoep van een penny. Kortom, het was er een ellendige boel.

Het verloren kind met het gevonden kind in zijn armen, liep de eerste straat door, toen de tweede, toen de derde. Hij keek omhoog naar de bovenverdiepingen en de daken, of ook ergens een verlicht venster was, maar alles was dicht en uitgedoofd. Nu en dan waagde hij het nog eens ergens aan te kloppen. Maar nergens gaf dat wat. Niets maakt het hart zoo hard als warm onder de dekens te liggen. Door dat kloppen en heen en weer schudden was het kleintje tenslotte wakker geworden. De knaap bemerkte het, doordat hij zuigen voelde aan zijn wang. Het kind bleef stil, meenende in moeders armen te zijn.

Hij was al op het punt de buurt Scrambridge in te gaan, waar toenmaals meer bouwland was dan huizen en meer doornhagen dan woningen, en waar hij misschien lang vruchteloos had moeten ronddwalen; maar

gelukkig kwam hij juist voorbij een overdekte straat, een passage, die nog thans bestaat, naast de Trinity scholen. Hij ging de passage door en kwam aan een vaart met een leuning langs den walkant; rechts zag hij een brug.

Dat water was de Wey, en die brug verbond Weymouth met het aan den overkant gelegen Melcomb-Regis; bij die brug loopt de vaart het Backwater uit in de havenkom van de Wey.

Weymouth was eigenlijk maar een gehucht, een buitenwijk van de havenstad en city Melcomb-Regis; tegenwoordig is het juist andersom; Melcomb-Regis is nu een parish van Weymouth. De stad is door het gehucht opgezogen, opgeslokt. Dat is 't werk geweest van die brug. Bruggen zijn eigenaardige zuigapparaten, die de bevolking naar zich toe trekken en soms een wijk aan den eenen kant dik en vet maken ten koste van haar overbuur.

De knaap liep de kant uit van die brug, die alleen toegankelijk was voor voetgangers; zij had een houten kap. Hij ging de brug over.

Wegens de houten bekapping lag er op het dek der brug geen sneeuw. Het deed de bloote voeten van den knaap een oogenblik goed, over die droge planken te loopen.

Toen hij de brug over was, was hij in Melcomb-Regis.

Er waren daar minder houten, dan steenen huizen. Het was hier geen buitenwijk meer, maar een city. De brug over zijnde kwam men in een tamelijk deftige straat en wel in St. Thomas's Street. Hij ging die straat door. De huizen hadden hier hooge, mooie gevels en er waren ook winkels. De knaap begon opnieuw aan de huizen te kloppen. Hij had geen kracht meer om te schreeuwen.

In Melcomb-Regis evenmin als in Weymouth kwam een sterveling kijken wie daar klopte. Alle deuren waren blijkbaar dubbel en dwars op slot gedaan. De vensters waren gesloten met hun gordijnen, als de oogen met hun oogleden. Alle voorzorgen waren genomen om niet door onaangename verrassingen ontijdig te worden gewekt.

De kleine zwerver voelde om zich heen de onbeschrijfelijke beklemming van de slapende stad.

Die doodsche stilte van zoo'n mierennest, waarin niets beweegt, wekt onrust. Al die levend-dooden

smelten als nachtmerries ineen, al die sluimers vereenigen zich tot spokige drommen en uit die ter neder liggende menschenlijven stijgt een wolk van droomen op. De slaap heeft duistere overgangen naar wat buiten het leven is; de onsamenhangende gedachten der sluimerenden stijgen op en blijven boven hen zweven als een damp des levens en des doods, en verbinden zich met het ongekende dat misschien ook in de ruimte denkt. Vandaar een drukkende beklemming. De nevel van den droom hoopt zich met zijn doorschijnende dichtheid op rondom de ster van het bewustzijn. Boven de gesloten oogleden, die nog slechts visioenen laten zien, wemelt in het ontastbare een spookachtig gedrang van silhouetten en verschijningen. Een vervloeien en weer vervloeien van geheimzinnige wezens golft rondom ons aan dien oever van den dood, de slaap. Zulke ontmoetingen van de zielen der levenden met de larven die de ruimte bevolken hebben plaats. En zelfs wie niet slaapt heeft het drukkende besef van het bestaan dier onzichtbare wezens vol sinister leven. De vermoeide nabijheid van de chimaera maakt angstig. De mensch, die in wakenden toestand zich beweegt tusschen de spookverschijningen die anderer slaap verontrusten, wordt door zijn phantasie in al die nachtmerries meegesleurd, voelt zich aangegrepen, meent dat tenminste door de onbestemde benauwing der vijandige contacten met het onzichtbare, en heeft ieder oogenblik het duistere voorgevoel eener onuitsprekelijke ontmoeting met wat onwezenlijk en toch werkelijk is. Het nachtelijk pantemonium der droomen eener slapende menigte vervuld met dezelfde angsten als de tocht door een bosch vol onzichtbaar gedierte.

Dit is wat men noemt bang wezen, zonder te weten waarom.

En wat een volwassene gevoelt, voelt een kind in hoogere mate nog.

Deze gejaagdheid door onbestemde angst voor de wezens van den nacht, verscherpt door die spookachtige woningen, voegde zich nog bij de overmaat van rampen waartegen de knaap te worstelen had.

Hij ging Conycar Lane in en stond, toen hij dat straatje was doorgeloopen, voor het Backwater, dat hij in de duisternis voor den oceaan aanzag; hij wist niet meer welke kant het uit was naar de zee; hij keerde om; ging Maiden Street door en liep terug tot St. Alban's Row.

Daar, ten einde raad, klopte hij zoo hard hij kon in den blinde en zonder voorkeur aan de eerste huizen de beste. Dit kloppen, waarmee hij zijn laatste krachten uitputte was onregelmatig en afgebroken, met tusschenpoozen en bijna ongeduldige, driftige hervatting. Het was het kloppen van zijn koorts die aan de deuren klopte.

Een stem antwoordde.

Die van den tijd.

Drie uur in den nacht sloeg achter hem langzaam de oude klok van de Sint-Nicolaaskerk.

Toen verzonk alles weer in doodsche stilte.

Dat geen der bewoners ook maar een zolderraam op een kier had gelaten, lijkt wel vreemd. Maar tot op zekere hoogte is die algemeene angstvallige afsluiting van de buitenwereld verklaarbaar. In Londen had namelijk in dezelfde maand Januari 1690 juist de pest geheerscht en tamelijk veel slachtoffers gemaakt, en de vrees zieke of besmetting-dragende zwervers in huis te krijgen had overal een zekere verslapping van de deugd der gastvrijheid ten gevolge. Men durfde nauwelijks zijn venster voor hen te openen, uit vrees hun ziektekiemen in te ademen.

Het kind voelde de koudheid der menschen scherper nog dan de koude van den nacht. Want dat is een koude met opzet en voorbedachten rade. Hij voelde een moedelooze beklemdheid van hart die hij in de eenzaamheid van de sneeuwwoestenij daarbuiten niet ontwaard had. Hij was nu in de levende wereld teruggekeerd, en hij bleef even eenzaam. De onbarmhartigheid der woestenij had hij begrepen als iets dat van zelf sprak; de gevoelloosheid der stad, dat was te veel om te dragen.

De klok, wier slagen hij zooeven geteld had, maakte den knaap nog neerslachtiger. Niets zoo verkillend in sommige situaties als het slaan van een klok. Het is als een verklaring van onverschilligheid. Het is de eeuwigheid, die te kennen geeft: het kan me niet schelen.

Hij bleef staan. En het is niet zeker of hij zich in deze wanhopige oogenblikken niet afvroeg of het maar niet beter was maar in de sneeuw te gaan liggen en om te komen.

Maar het kleine meisje legde het hoofd op zijn schouder en sliep weer in. Dit blinde vertrouwen deed hem weer voortgaan.

De knaap, die zelf nergens steunpunt vond, voelde, dat hij steunpunt was. Opperste sommatie van den plicht.

Zulke gedachten, evenals deze toestand, lagen boven zijn leeftijd. Het is waarschijnlijk dat hij ze niet verstond. Hij handelde uit instinct. Hij deed niet wat hij doen moest, maar hij moest doen wat hij deed.

Hij ging den kant uit van Johnstone Row.

Loopen kon hij niet meer, hij sleepte zich voort.

Hij liep Saint Mary Street voorbij, doorkruiste een warnet van stegen, en kwam ten slotte terecht op een open terrein, onbebouwd, waarschijnlijk het stuk grond waar nu het Chesterfieldplein is. De huizen hielden daar op. Rechts zag hij in de verte de zee en van het stadje achter hem bijna niets meer.

Wat te doen! Hier begonnen de open velden weer. In het oosten duidden hooge besneeuwde hellingen de plaats aan waar de Radipole-heuvelen lagen. Moest hij verder gaan? weer de eenzame, ledige sneeuwvelden in? of omkeeren en weer straat in straat uit loopen? wat te beginnen tusschen die twee doodsche stilten, de stomme vlakte en de doove stad? tot wie van die twee die weigerden te hooren zich te wenden?

Men spreekt van plechtanker der hoop, van barmhartigheid en erbarmen en zoo meer — er is ook een blik om erbarmen. En zulk een blik was het, die de wanhopige kleine jongen in dit oogenblik om zich sloeg.

Opeens hoorde hij een bedreiging.

VIJFDE HOOFDSTUK

De menschenhaat aan het werk.

Een zonderling, waarschuwend gegrom, onherkenbaar van oorsprong, drong uit het donker tot hem door.

Het was om op den loop te gaan. Hij ging er op af.

Voor wie de stilte vreest is elk geluid een uitkomst.

Dat woeste gegrom was voor hem een geruststelling. Die bedreiging was een belofte. Er was daar een levend wezen dat wakker was, al was het dan maar een of ander wild dier. Hij ging den kant uit vanwaar het gegrom kwam.

Hij ging een hoek om en zag een eind verder bij het wit van de sneeuw en den weerschijn van de zee — een vale, doodsche, glanslooze verlichting — een gevaarte daar beschut en als verlaten staan. Het leek een wagen, als het tenminste geen schuurtje of zoo iets was. Het had wielen en deed daarom denken aan 'n wagen, en het had 'n dak, wat deed denken aan een woning. Uit dat dak stak een pijp en uit die pijp kwam rook. Die rook was donkerrood van kleur, er werd dus blijkbaar daarbinnen goed gestookt. Groote scharnieren die men aan den achterkant zag duidden aan, dat daar een deur was en door een vierkante opening in het midden van die deur schemerde wel geen licht maar toch iets als een glans van licht.

De knaap ging er naar toe.

Wat gegromd had hoorde, zag of rook hem komen. Toen hij vlak bij den wagen was werd het dreigend geluid heftiger. Het was nu geen gegrom meer wat hem scheen te waarschuwen niet te naderen, maar een gehuil. Hij hoorde een schurend en knarsend geluid als van hevig rukken aan een ketting en opeens verschenen onder de deur, in de ruimte tusschen de twee achterwielen, twee rijen scherpe, witte tanden.

Op hetzelfde oogenblik als die muil tusschen de wielen kwam er uit het raampje een hoofd te voorschijn.

— Koest daar! zei het hoofd.

De muil hield zich stil.

Het hoofd vroeg toen:

— Is daar iemand?

Het kind antwoordde:

— Ja.

— Wie daar?

— Ik.

— Ik? Wie is ik? Wat is er?

— Ik ben moe.

— Hoe laat is het?

— Ik ben koud.

— Wat doe je daar?

— Ik heb honger.

Het hoofd antwoordde:

— Iedereen kan het niet hebben als een lord. Maak dat je wegkomt.

Het hoofd werd teruggetrokken, het raampje viel toe.

Het kind boog het hoofd, sloeg zijn armen vaster om de slapende kleine als om zijn krachten te verzamelen en deed eenige passen om zich te verwijderen.

Op hetzelfde oogenblik echter dat het raampje was gesloten was de deur open gedaan. Een trapje was neergelaten. En de stem, die het kind had toegesproken, riep met drift uit den wagen:

— Nou, waarom kom je niet binnen?

Het kind keerde terug.

— Er in of er uit! — wat ben je voor een deugniet die koud is en honger heeft en niet binnen komt als hij geroepen wordt?

Het kind, afgeschrikt en tevens aangetrokken, bleef staan.

De stem klonk weer:

— Er wordt je gezegd binnen te komen, ben je doof?

De knaap vatte moed en zette den voet op de eerste tree van het trapje.

Maar onder den wagen begon het gegrom weer.

Hij week terug. De open muil kwam weer te voorschijn.

— Koest! riep de mannestem.

De muil werd teruggetrokken. Het gegrom hield op.

— Stap op! zei de man.

Het kind kon de drie treden van het trapje nauwelijks opkomen. Hij werd in zijn bewegingen gehinderd door het andere kind, zoo in het zeemansbuis gewikkeld, ingerold en toegestopt dat er niets van haar was te zien en het niets dan een kleine vormelooze massa leek.

Hij beklom de drie treden en bleef staan op den drempel.

Binnen in den wagen brandde geen licht, geen kaars — de zuinigheid van de armoede waarschijnlijk. De ruimte werd alleen verlicht door den gloed die door het luchtgat van een kacheltje, waarin een turfvuur brandde, in de kamer viel. Op de kachel stond een pannetje en een pot, naar alle waarschijnlijkheid met iets te eten er in. Men kon dat afleiden uit den geur. Het meubilair van deze woning bestond voornamelijk uit een koffer, een houten krukstoel, en een lantaarn, opgehangen aan den zolder, doch niet aangestoken. Verder, aan de wanden een paar planken op houten dragers en een kapstok waaraan allerlei dingen waren opgehangen. Op de planken en aan spijkers keuken-

en huishoudgerei, een destilleerketel, een recipient en een menigte vreemdsoortige voorwerpen, die het kind voorzeker ten eenen male onbekend waren — 'n heel chemisch laboratorium. De kamer was langwerpig van vorm, achterin de kachel. Het was nog niet eens een klein kamertje, het was nauwelijks een groote doos. De buitenkant werd helderder verlicht door de sneeuw dan het inwendige door de kachel. Alles daar binnen was onduidelijk en donker. Evenwel kon men bij het schijnsel van het vuur tegen de zoldering een opschrift lezen in groote letters, luidende: Ursus, philosoof.

Het kind bevond zich inderdaad in den woonwagen van Homo en Ursus. Men heeft den een zooeven hooren grommen en den ander hooren spreken.

Het kind, op den drempel gekomen, zag bij de kachel een lange gedaante staan, een manspersoon zonder baard of knevel, mager en al op leeftijd, in het grijs gekleed; zijn kalen schedel raakte de zoldering. Hij had niet op de teenen kunnen gaan staan — hij paste verticaal precies in zijn woning.

— Kom er in, zei de man. Het was Ursus.

Het kind ging naar binnen.

— Leg je rommeltje daar maar op den koffer.

De knaap legde zijn last op den koffer, voorzichtig, uit vrees het kleintje wakker te maken.

De man dit ziende, zei:

— Wat leg je dat daar zachtjes neer! Hij kan er anders wel tegen. Of ben je bang je vodden te beschadigen? rakker dat je bent, zoo midden in den nacht op straat te zwerven. Wie ben je? Laat eens hooren. Maar neen, je mag nog niks zeggen. Wat het meest noodig is eerst: ga je warmen.

En hij duwde den knaap bij de schouders tot voor de kachel.

— Je loopt haast in je bloote botjes, zie ik. En wat je aan hebt is nog stijf bevroren! Zoo komt men toch niet binnenvallen bij fatsoenlijke menschen! Vooruit, trek die voddeboel gauw uit, kleine schurk.

En met de eene hand trok hij hem met forsche rukken de lompen van het lichaam, die daarbij aan flarden scheurden, terwijl hij met de andere hand van den kapstok een mannenhemd nam en een dier tricot frocs, nog heden ten dage bekend onder den naam kiss-me-quick.

— Hier, dat zijn tenminste kleeren.

Hij nam toen een wollen lap en wreef daarmee bij de kachel armen en bovenlichaam van het uitgeputte, nu bijkomende kind, dat in dit oogenblik van warme naaktheid den hemel meende te zien en te genieten. Toen het bovenlijf was gewreven, onderzocht de man de voeten.

— Zoo, kleine vagebond, er is niets aan je bevroren. Ik was bang dat het wel mis zou wezen met je, wat dat betreft, voor- of achterpooten bevroren of zoo. Maar alles is nog gaaf en wel aan je. Kleed je aan.

De knaap deed het hemd aan en de man trok hem de froc over het hoofd.

— En nu ....

De man haalde met den voet de krukstoel dichterbij en beduidde den jongen door een duw tegen zijn schouder dat hij daarop moest gaan zitten en wees toen met den vinger naar de pan, die op de kachel stond te dampen. Wat het kind zoo half en half in die pan zag, was ook weer iets hemelsch, namelijk een aardappel met wat spek, één aardappel, al was het dan ook een dier Engelsche reuzen-aardappels, haast zoo groot als een koolraap.

— Je hebt honger, hè, eet maar.

De man nam van een plank een harde korst brood en een ijzeren vork en reikte beiden het kind toe.

De knaap aarzelde.

— Moet ik de tafel soms dekken? zei de man.

En hij zette den knaap de pan op de knieën.

— Zoo, zet je tanden er maar in.

De honger had de overhand op de verwondering. Het kind begon te eten. Eigenlijk verslond hij het voedsel dat hem gegeven werd meer, dan dat hij het opat. Het gezellige geluid van geknabbel aan een boterham vervulde de hut.

De man bromde:

— Niet zoo gulzig, kleine slok-op ! Wat ben je voor een vraat, kleine schavuit? Dat kanalje dat honger heeft schrokt, dat je er naar van wordt. Dan moet je een lord zien eten ! Ik heb van mijn leven wel hertogen zien eten. Eten is eigenlijk het woord niet, ze hebben daar veel deftiger woorden voor, daar zijn het edellieden voor. Drinken doen ze wel, asjeblieft. Toe dan maar, schelm, stop je maar vol.

Een leege maag heeft geen ooren en zoo maakten deze heftige kwalificaties niet veel indruk op het kind,

te minder wijl zij in voor hem voordeelige tegenspraak waren met de welwillende handelingen. Voor het oogenblik ging hij geheel op in het dubbele genot der bevrediging van deze twee nijpendste nooden: zich warmen en eten.

Ursus ging onderdehand voort met zijn binnensmonds gemopperde strafpredicatie.

— Ik heb koning Jacobus in hoogst-eigen persoon zien soupeeren in het Banqueting House, waar zooveel prachtige schilderijen van den beroemden Rubens zijn te zien. Zijne majesteit roerde niets aan. En kijk die kleine schooier nu eens grazen. Grazen komt van gras en dat is voor de beesten. Hoe kreeg ik het ook in mijn hoofd om hier naar dit Weymouth te gaan, dat voor mijn part zevenmaal naar de helsche goden kan loopen. Den heelen dag niemendal verkocht, tegen de sneeuw staan praten, op de fluit gespeeld voor den wind, geen duit ontvangen, en als je naar bed wilt gaan een uitgehongerde kleine schavuit op visite. Een mooie stad, nooit zien ze me hier terug! Het leven is een voortdurende strijd tusschen mij en het zotte publiek. Zij probeeren er met een paar duiten bij mij af te komen, ik probeer ze een of ander gedroogd goedje in handen te stoppen. Maar vandaag niemendal! geen idioot te bekennen op straat, geen stuiver in kas! Eet je maar dik, duivelsjong! doe je maar te goed en geneer je maar niet! we leven toch in een tijd dat de tafelschuimers met den dag brutaler worden. Mest je maar vet op mijn kosten, kleine parasiet. Heer in den hemel wat een honger, letterlijk uitgehongerd, dat schepsel! Hij eet zich niet vol, hij eet zich dol. Hij heeft een of andere ziekte met geeuwhonger in plaats van koorts. En ja, dat is waar ook — misschien brengt hij de pest wel mee. Zeg, kleine roover, heb je bijgeval de pest? Verbeeld je dat hij Homo aanstak! Neen maar dat gaat niet, loop voor mijn part allemaal naar den duivel, maar mijn wolf waag ik er niet aan. En zelf heb ik ook honger, en wie geeft mij nou te eten! Ik moet zeggen dat het raar toegaat in de wereld. Ik heb den heelen dag hard gewerkt, tot laat in den avond toe. Het kan zoo voorkomen in het leven dat een mensch haast heeft. Zoo ik ook vanavond om een hapje te eten. Ik ben maar in m'n eentje, ik maak de kachel aan, ik heb nog net één aardappel, een korst brood, een hompje spek en een scheutje melk, net is het

haast klaar, ik wrijf al in m'n handen en denk een beetje op verhaal te komen. Mis hoor, want daar komt me net als de boel klaar is die kleine krokodil binnenvallen en zet zich op zijn gemak neer tusschen mijn maal en mij. Kijk hoe mijn provisie geplunderd wordt! Een snoek kan het niet gauwer, een haai is er niets bij. Ik zal meteen eens komen kijken hoeveel rijen tanden je in je keel hebt, kleine wolf. Nee, die uitdrukking neem ik terug, uit respekt voor de wolven. Verslind jij mijn maaltijd maar zwelg alles maar in, boa! 't Is prachtig, hard gewerkt vandaag met een leege maag, met een zeere keel, met rammelende ingewanden, tot laat in den avond toe, en mijn loon is dat ik mag toekijken hoe een ander mijn maaltje naar binnen werkt. Maar enfin, we zullen samen deelen. Die daar heeft nu al het brood, de aardappel en het spek, ik mag nu zeker wel de melk hebben.

Op dit oogenblik klonk er een klagelijk en aangehouden kreetje door het donkere vertrek.

De man luisterde.

— Krijgen we nu gehuil, schelm! Waarom huil je?

De knaap keerde zich om. Het was duidelijk dat hij het niet deed. Hij zat met een vollen mond.

Het schreien hield aan.

De man ging naar den koffer.

— 't Lijkt wel of het pakje zoo'n keel opzet! Ja waarachtig, 't is het pakket dat jankt. Wat heeft dat rommeltje van jou hier lawaai te maken?

Hij rolde het zeemansbuis uit elkaar. Het hoofdje van een kind kwam er uit te voorschijn, met open mondje en luid schreiend.

— Wat zullen we nu hebben? zei de man. Wat beteekent dat? Nog eentje? Houdt het niet op hier? Help menschen! haal de politie! En natuurlijk ook zoo'n hongerlap! Wat heb je er voor eentje meegebracht, kleine inbreker? Ja, ik zie wel dat je dorst hebt. Natuurlijk, of ze weten dat er ook nog wat melk in huis is. Drinken hè? Wees maar niet bang dat het al op is. Je bent net op tijd. Prachtig, ook van de melk krijg ik niemendal.

Hij nam van een der planken een rolletje linnen, een spons en een fleschje en mopperde nijdig:

— Wat een helsche plaats!

Hij beschouwde het kleine kind.

— 't Is een jonge dame. Dat is wel te hooren aan het schreeuwen. En ook al kletsnat.

Evenals hij met den knaap had gedaan ontdeed hij het wicht van de lorren, waarin het eer geknoopt dan gekleed zat, en rolde het in een armelijke, maar heldere en droge grofwollen lap. Deze haastige verkleeding zonder veel complimenten scheen het kleine meisje niet te bevallen.

— Haar strot is goed in orde, schreeuwen kan ze ordentelijk, zei hij.

Hij trok met zijn tanden een langwerpig stuk van de spons af, scheurde van de rol linnen een vierkante lap en daarvan weer een smalle reep, nam van de kachel de pot melk, vulde voorzichtig de flesch, stak het stuk spons halverwege in de hals, omwikkelde wat van de spons uit den hals stak met de lap linnen, bond de reep linnen om deze speen heen, hield de flesch tegen zijn wang om zich te overtuigen of zij niet te warm was, en nam de kleine, die maar bleef schreien, op zijn linkerarm.

— Vooruit, soepie, kleine deugniet! Hier, pak de speen.

En hij stopte haar den hals van de flesch in het mondje.

De kleine begon gulzig te zuigen.

Hij hield de flesch zoo scheef als het moest en bromde:

— Ze zijn allemaal gelijk, de deugnieten! Als ze krijgen wat ze hebben willen houden ze zich koest.

De kleine had zoo gretig gedronken en met zooveel kracht aan de vreemde tepel gezogen die deze ruwe voorzienigheid haar in den mond gaf, dat ze zich verslikte en een hoestbui kreeg.

— Niet al te gulzig, bromde Ursus. Al net zoo'n vraat als de andere.

Hij trok haar de speen uit den mond, liet haar uithoesten en stak haar den hals van de zuigflesch weer tusschen de lippen, met de woorden:

— Hier, lurk, kleine straatloopster.

De knaap had inmiddels zijn vork neergelegd. De kleine te zien drinken deed hem vergeten te eten. Een oogenblik tevoren, toen hij zat te smullen, lag er voldoening in zijn blik, thans straalde er dankbaarheid uit. Hij zag de kleine herleven. Deze voltooiing van de opstanding die door hem was begonnen vervulde

zijn oog met levendigen glans. Ursus bleef tusschen zijn tanden driftige woorden kauwen.

De knaap liet zijn oog op Ursus rusten en dat oog was gevuld met tranen van onbegrepen emotie, die het met zoo ruwe woorden en zoo teedere zorgen bejegende kind aangreep, maar die hij niet onder woorden wist te brengen.

Ursus snauwde hem toe:

— Vooruit, eet door!

— En u dan? zei de knaap bevend en met een traan in het oog. Hebt u dan wel wat?

— Wil je wel eens gauw voorteten, jij daar! Je zult er wel niet te veel aan hebben, want het was voor mij niet eens genoeg.

Het kind nam zijn vork weer op, en bleef zitten kijken.

— Eet, riep Ursus. Komt het er voor mij wat op aan? Wie praat er je van mij? Jij meneer Bloote-been van de parochie Platzak-Ik-heb-niet, ik zeg je dat je alles opeet. Je bent hier om te eten, te drinken en te slapen en niet om praatjes te maken of ik gooi je de deur uit, jou en je kleine slet.

Op dit dreigement begon de knaap weer te eten. Het was trouwens geen zware taak wat er nog in de pan over was naar binnen te krijgen.

Ursus bromde:

— 't Tocht hier ook in dit gebouw, de wind komt door de ruiten.

Een der ruiten aan den voorkant was inderdaad gebroken, hetzij door een schok van den wagen of door een steen van een kwajongen. Ursus had de averij gerepareerd door er een ster van papier overheen te plakken, maar die was losgegaan en door het gat kwam een koude luchtstroom binnen.

Ursus zat half op den koffer. De kleine, tegelijk op zijn arm en op zijn knieën, zoog begeerig de flesch met het onnoozele vertrouwen der cherubijntjes jegens God en der kinderen aan de moederborst.

— Die zuigt zich de kraag vol, zei hij.

En hij liet er op volgen:

— Hou jij maar preeken over de matigheid!

De wind blies het opgeplakte stuk papier van de ruit en woei het de kamer in; maar het was de twee kinderen die bezig waren te herleven een zorg.

Onderwijl de eene kleine dronk en de andere at, zat Ursus te mopperen.

— Het misbruik van drank begint al voor ze nog de luiers uit zijn. Maak je dan nog maar druk een bisschop Tillotson te wezen en te foeteren tegen de dronkenschap! 't Tocht hier bar! En de kachel valt van ouderdom haast in elkaar. Hij rookt aan alle kanten en maakt dat je het op je borst krijgt. Zoo heb je tegelijk last van de kou en last van het vuur. Zien kun je hier ook niemendal. Ik zit hier maar goed te doen en kan niet eens zien aan wie. Dit kleine beest slobbert alles op wat er in huis is en ik kan niet eens haar snuitje onderscheiden. Armoe is troef hier. En dat bij Jupiter bij mij, die zoo gesteld ben op uitgezochte smulpartijen in prachtige en vooral goedgesloten zalen. Ik ben mijn roeping misgeloopen, ik was geboren om het leven te genieten. De grootste wijze is Philoxenes, die de hals van een kraanvogel wou hebben om wat langer pleizier te hebben van zijn tafelgenoot. Nul ontvangsten vandaag! Niks verkocht, den godganschen dag. De dood in de pot. Boeren, burgers en buitenlui, hier is de dokter, hier is het medicijn. Schei maar uit oudje, 't geeft toch niets. Pak je boeltje maar in. Niemand mankeert hier wat, iedereen maakt het uitstekend, zoo is die stad hier vervloekt. Alleen de hemel heeft diarrhee. Wat een sneeuw! Anaxagoras heeft ons geleerd, dat de sneeuw zwart is. Had hij geen gelijk? Kou is toch zwart. En ijs is nacht.

Wat een storm! Ik stel me voor hoe gezellig het zal wezen op zee vannacht. Een orkaan is het gerij en het geros van de satans, de klopjacht van de tooverkollen en ander tuig hals over kop als bezetenen over onze ribbekasten heen. Je moet ze zien in de wolken — de een heeft een groote staart, de ander heeft horens op zijn kop, die heeft een tong als een vlam, die weer heeft klauwen aan zijn vlerken, weer een ander heeft een hangbuik als een lord-kanselier, weer een ander heeft een kop als een kastelein — zoo zie je van alles bij dat helsch kabaal in de lucht. Elke windvlaag een nieuw gedrocht. Luister maar en kijk maar, ieder gebrul maakt weer andere bokkesprongen. Te duivel, en er zijn natuurlijk in dit weer menschen op zee. Ja vrienden, zie maar hoe je je heenslaat door den storm, ik heb mijn handen vol met me door het leven te slaan. Denken ze soms dat het hier een herberg is, zoo iets van de Zoete-val-in?

Ursus vervolgde zijn alleenspraak:

— Heele reisgezelschappen komen je maar in huis vallen, jawel ! De nood is zoo groot dat hij zelfs mijn armoede niet met rust kan laten. Tot in mijn hut toe vliegen de spatten van de groote menschelijke modderpoel. Ik ben overgeleverd aan den geeuwhonger van Jan en alleman. Ik ben een prooi. De prooi van ieder die een leege maag heeft. Midden in den winter, midden in den nacht, een hut van bordpapier, een arm beest er onder, noodweer er omheen, één heele aardappel in voorraad, een vuurtje zoo groot als een vuist, eentje op visite die je de laatste ooren van je hoofd eet, tocht uit alle hoeken, geen cent in huis, en pakjes op je koffer die beginnen te janken ! Je kan je deur niet open doen of je huis loopt vol armoedzaaiers. Is dat een leven ! Dat doet maar of er geen wetten zijn. Of jij vagebond met je zwerfster, jij kwaadaardige zakkenroller, jij mirakel van 'n schavuit, jij schobbert langs de straat als ieder fatsoenlijk mensch op bed ligt ! Als onze goeie koning het wist, in eigen persoon liet hij je in een donker hok diep onder den grond stoppen om je te leeren ! Meneer gaat er midden in den nacht op uit met de juffrouw ! Bij vijftien graad kou, met niks aan het lijf dan wat vodden ! Je zal weten dat zoo iets niet geduld wordt, schelm. Er bestaan verordeningen en reglementen, vagebonden worden gestraft, fatsoenlijke lui die een behoorlijk tehuis hebben worden bewaakt en beschermd, de koningen immers zijn de vaders van het volk. Hoewel ik ook rondzwerf ben ik toch geen zwerver, ik heb 'n domicilie, ik heb onderdak. Als ze je opgepakt hadden zou je in het publiek op het plein worden afgerost, en zoo hoort het ook. Er moet orde zijn in een land van goede politie. Ik handel verkeerd met je niet te laten oppakken. Maar zoo ben ik, ik begrijp heel goed het goede, en ik doe het kwade. O ! die schurk, in zoo'n toestand op mijn dak te komen ! Ik heb er geen erg in gehad dat ze onder de sneeuw zaten toen ze binnenkwamen en nu gaat het smelten. Kijk wat een zwijnepan op mijn vloer ! Vooruit maar, ook nog een overstrooming erbij ! Een onmogelijke hoeveelheid kolen zal het kosten het hier weer droog te stoken. En de prijs is maar even twaalf farthing het denerel. Wat moeten we beginnen met drie man in dit hok ! 't Loopt nu op zijn eind met me, 't is hier nu ook al een bewaarschool voor zuigelingen, ik mag alle toekomstige vagebonden van heel Engeland den kost

geven. Het is mijn ambt, waardigheid en bediening geworden de misgeboorten van de groote slet Misère groot te brengen, alle mogelijke aankomende galgenbrokken in 't pak te steken en van jeugdige booswichten redelijke wezens te maken. Ik ben immers Ursus de Beer, en de tong van de beer zeggen ze is de beitel van God. En dan te weten dat ik nu rijk zou wezen en Homo dik en vet, als ik niet al dertig jaar lang door gespuis van dit soort werd opgegeten; ik zou dan een pracht van 'n medicinaal kabinet hebben vol rariteiten, en evenveel instrumenten om armen en beenen af te zetten als docter Linacre, de chirurgijn van Hendrik VIII, en een collectie opgezette beesten om van te watertanden, ook met Egyptische mummies er bij en andere zeldzame bezienswaardigheden! Ik zou dan lid wezen van het College of Physicians en het recht hebben gebruik te maken van de bibliotheek, die in 1652 gebouwd is door den beroemden Harvey en te zitten studeeren in de glazen koepel, die er bovenop staat en waar je uitzicht hebt over de heele stad Londen! Ik zou dan kunnen voortwerken aan mijn berekeningen van de zonsverduisteringen, en aan het bewijs, dat een hemellichaam donkere dampen uitstraalt. Dat is ook de meening van John Kepler, die geboren is een jaar voor den Bartholomeusnacht en mathematicus van den keizer is geweest. De zon is een schoorsteen, die wel eens rookt. Net als mijn kacheltje. Mijn kacheltje is geen haar beter dan de zon. En zoo had ik dan fortuin kunnen maken en een heel ander personage kunnen wezen dan nu, ik zou niet zoo'n oude mopperaar zijn en geen negotie doen met de wetenschap zoo maar op straat. Het volk is de geleerdheid en de wetenschap niet waard, het volk is maar een troep onvernuftige zotten, een hutspotterig rommelzoodje van alle mogelijke leeftijden, sexen, humeurtjes en anderen onzin, dat de geleerden van alle tijden geen oogenblik geaarzeld hebben innig te verachten, en waarvan de meer gematigden, die rechtvaardiger zijn, zich met afkeer afwenden om zijn buitensporigheden en verregaande lichtzinnigheid. Bah! het hangt me de keel uit zoo het toegaat in de wereld. En dan heet het, dat het leven maar kort is. 't Is een korte droom, het menschelijk leven! Was 't maar waar, maar integendeel, er komt haast geen eind aan. Nu en dan, al is het niet dikwijls, doet de natuur of de menschen haar toch wel aan 't

hart gaan. Doch, dat is alleen maar, dat we er niet heelemaal maling aan zullen krijgen, dat we integendeel idioot genoeg blijven om er in te berusten te blijven voorttobben en geen gebruik te maken van de prachtige gelegenheden om ons op te hangen, die alle touwen en alle spijkers om ons heen ons bieden. Daarom is het niet altijd zoo als vannacht. Zij laat ook koren groeien, en druiven rijpen, en den nachtegaal zingen, die wel zuiver van toon, maar valsch van bedoeling is, want zij vleit de natuur. Nu en dan eens een straaltje dageraad of een glaasje jenever, dat is wat de lui geluk noemen. Een nietig smal randje goed om een onmetelijk doodskleed van kwaad. Van ons levenslot heeft de duivel de stof en God de zelfkant geweven. Onderdehand heb je mij mijn avondeten voor den neus weggepikt, gauwdief!

Inmiddels had het kleintje, dat hij met de teerhartigste voorzichtigheid in zijn arm hield, terwijl hij zoo te keer ging, de oogjes weer slaperig gesloten, teeken, dat het verzadigd was. Ursus hield de flesch dicht bij zijn oogen en gromde:

— Heelemaal leeg, kleine heks!

Hij stond op, en het kind in zijn linkerarm houdend, lichtte hij met de rechterhand de deksel op van den koffer en haalde er een berenhuid uit, die hij, men zal het zich herinneren, zijn „echte huid" noemde.

Terwijl hij dat deed, hoorde hij het andere kind eten en hij beschouwde hem van terzijde.

— Als ik die slok-op voortaan de kost moet geven, zal het wat worden als hij grooter en grooter wordt! Die wordt de lintworm in het ingewand van mijn zaakje.

Hij spreidde, zoo goed en zoo kwaad als het ging met één arm, de berenhuid over den koffer uit, met zijn elleboog ze schikkend en gelijk schuivend, daarbij zoo min mogelijk beweging makend om het inslapen van het kleine meisje niet te storen. Vervolgens legde hij haar op die zachte pels neer, met het hoofd aan den kant, die het dichtst bij de kachel was.

Hiermee klaar, zette hij de leege flesch op de kachel en zei:

— Ik heb ook dorst.

Hij keek in de pan, er waren nog een paar goede teugen melk in; hij bracht de pan aan zijn lippen. Op het oogenblik, dat hij zou beginnen te drinken,

viel zijn oog op het kleine meisje. Hij zette de pan weer op de kachel, nam de flesch, deed de speen er af, goot de rest van de melk er in, kreeg de flesch met die rest juist vol, deed de speen er weer op en bond die met het reepje linnen weer vast.

— Ziezoo nu is er niets meer, en wat is er nu voor mij?

En hij antwoordde zichzelf:

— Als er geen hap brood in huis is, is het 't beste z'n buik maar te vullen met water.

In het schemerdonker zag men achter de kachel den vorm van een kruik zonder stop.

Ursus nam de kruik en reikte haar den knaap toe.

— Hier, als je soms drinken wilt.

Het kind dronk en begon toen weer te eten.

Ursus nam de kruik aan en bracht haar aan zijn lippen. De temperatuur van het water, dat zij bevatte, was achter de kachel ongelijkmatig geworden. Hij nam een paar slokken en trok een leelijk gezicht.

— Zoogenaamd zuiver watertje — je bent net als de valsche vrienden. Eerst warm en dan hoe langer hoe lauwer.

De knaap was nu klaar met zijn maal. De pan was meer dan leeg, ze was zoo schoon of ze omgewasschen was. Terwijl hij mijmerend voor zich zat te kijken, pikte hij nog van tusschen de plooien van het tricot op zijn knieën een paar verspreidde broodkrummeltjes op en stak die in zijn mond.

Ursus wendde zich tot hem.

— Zoo vriendje, maar hiermee alleen zijn we niet klaar. We hebben nog een appeltje te schillen. De mond is niet alleen gemaakt om er mee te eten, maar ook om er mee te praten. Nu, dat je warm bent en je buik zoo wat vol hebt, klein varken, pas nu op en antwoord me op mijn vragen. Waar kom je vandaan?

Het kind antwoordde: — Ik weet het niet.

— Weet je het niet?

— Ze hebben me vanavond alleen gelaten op het strand en ze zijn weggevaren met een schip.

— O kleine schurk! Hoe heet je? Zeker zoo'n deugniet, dat z'n eigen familie hem heeft weggedaan.

— Ik heb geen familie.

— Ja, hoor eens, hou er wat rekening mee, dat ik niet van praatjes hou, en dat ik niet graag liedjes hoor zingen waar niets van aan is. Je hebt wel familie, je

hebt bijvoorbeeld je schat van een zusje hier in huis meegebracht en dat is toch al vast familie?

— Het is mijn zusje niet.

— Is het je zusje niet?

— Neen.

— Wat is het dan?

— Het is een kleine baby, die ik gevonden heb.

— Gevonden heb?

— Ja.

— Zoo maar gevonden, opgeraapt en meegenomen?

— Ja.

— Ja? Als je zit te liegen, pas op hoor!

— Ze lag in de sneeuw bij een vrouw, die dood was.

— Wanneer?

— Een uur geleden geloof ik.

— En waarzoo?

— Een eind hier vandaan.

De voorhoofdbogen van Ursus trokken zich samen in diepe rimpels en namen den scherpen vorm aan, die de wenkbrauw-emoties van een philosoof kenmerkt.

— Dood! die is dan tenminste bezorgd! Die maar stil laten liggen in haar sneeuw. Ze ligt er goed. En welken kant was dat uit?

— Den kant uit van de zee.

— Ben je een brug overgekomen?

— Ja.

Ursus opende het raampje in de achterdeur en keek naar het weer. Het was nog even slecht. Het sneeuwde nog even hard en nog even triestig.

Hij sloot het raampje weer.

Hij ging naar de gebroken ruit, stopte het gat met een stuk lap, deed nog wat turf in de kachel, trok de berenhuid goed, zoodat ze den heelen koffer bedekte, nam uit den hoek een groot boek en legde het onder de pels als een hoofdkussen, en tilde het hoofdje van het slapende kleintje er voorzichtig op.

Toen zeide hij tot den knaap:

— Ga daar ook maar liggen.

Het kind gehoorzaamde en strekte zich lang uit op den koffer, naast het andere kind.

Ursus trok de berenhuid om de beide kinderen toe, sloeg het voeteneind om, zoodat zij warm ingebakerd lagen.

Hij nam van een plank en deed zich om het lichaam een linnen ceintuur met een grooten zak er aan, die waar-

schijnlijk een doos instrumenten en allerlei geneesmiddelen bevatte.

Toen lichtte hij de lantaarn uit de haak aan het plafond en stak haar aan. Het was wat men noemt een dievenlantaarn. Zij gaf geen licht in het vertrek en ook de kinderen bleven in het donker.

Ursus opende de deur en zei:

— Ik ga even weg. Wees maar niet bang. Ik kom gauw terug. Ga maar slapen.

En hij riep het trapje neerlatend:

— Homo !

Een tevreden gegrom beantwoordde den roep.

Ursus, de lantaarn in de hand houdend, daalde het trapje af, dat weer werd opgeslagen en sloot de deur achter zich dicht. De kinderen bleven alleen.

Van buiten vroeg een stem, die de stem was van Ursus:

— Zeg er eens jij daar binnen, die mijn maaltje naar binnen hebt geslagen, slaap je al?

— Neen, antwoordde de knaap.

— Als ze lastig is, dan geef je haar de flesch nog maar eens, hoor.

Men hoorde het geluid van het losmaken van een ketting, en van voetstappen, die zich verwijderden, en den loop van een dier.

Een oogenblik later waren de kinderen in diepen slaap.

En ach het was zulk een ontroerend gezicht, die twee kinderen, met de kopjes tegen elkander, zoo meer dan onschuldig immers onwetend nog; zoo vertrouwelijk als een paar gelieven, maar nog zonder besef van sexe. Die kleine knaap en het kleine meisje, beiden zoo hulpeloos, sliepen in deze stille uren in dit vreemde verblijf zoo rustig zij aan zij; en hun droomen, voorzoover droomen een zoo rustigen kinderslaap kunnen storen, gingen ongetwijfeld naar elkander uit; onder hun gesloten oogleden was sterrenlicht; een nog geslachtloos paartje als in een hemelsch verbond. Zulk een rustig vertrouwen in zulk een vreemde omgeving zoo geheel zich thuis te voelen met niemand en niets bekends om zich heen en onder zoo weinig geruststellende omstandigheden, dat is alleen eigen aan de kindsheid — er is niets onder den hemel wat de grootheid der kleinen nabij komt. Van alle raadsels, die ons omringen is het kind het ondoorgrondelijkste, van alle diepten van het

onbekende de kindsheid het minst te peilen. Dingen zooals die welke wij tot dusver met deze kinderen hebben ontmoet — de doode na het leven nog gekweld en geketend en vastgehouden aan zijn al half vergaan skelet, het woeden van den oceaan rondom een redde-loos wrak, het kille eindelooze sneeuwkleed uitgespreid over levend-begravenen — zij spreken niet zoo tot gevoel en verbeelding als deze kinderen zelf in hun vredige rust, de kopjes zoo vredig naast elkander gevleid. Welk liefelijk verschiet, of welke catastrofen zweven er boven deze hoofdjes? Een grauwe drom van sombere mogelijkheden verdringt zich om de nog onschuldige kinderziel. Het is zoo bekoorlijk, zoo lief het kind; wat zal er van worden? hoe zal zijn toekomst zijn? Bij zulke gedachten voelt men zich droef te moede. De onschuld staat hooger dan de deugd. Zooals er goddelijk licht is, is er ook een goddelijk donker, dat is de onnoozelheid der onschuld.

Rustig sliepen de beide kinderen door, onbekommerd, warm en tevreden. Hun haast bloote lijfjes raakten elkander met de onnoozele reinheid hunner nog zuivere zieltjes. Zij lagen daar als vogeltjes in een nestje, onbewust van de afgronden van winter en nacht om hen heen.

ZESDE HOOFDSTUK.

Het ontwaken.

De dag begint altijd treurig en neerslachtig. Een triestige schemering vervulde den wagen — de ijzige dageraad van een doodschen winterdag. Deze schemering, die de voorwerpen uit den zwarten vloed van den nacht met vreemde, spookachtig-onwerkelijke omtrekken weer te voorschijn haalt, kon de beide kinderen, die nog steeds rustig naast elkaar doorsliepen, niet wekken. Het was warm in den wagen. Men hoorde alleen de regelmatige ademhaling, een langere en krachtige, en een zachte en snellere.

Ook daarbuiten was het nu stil, de orkaan was uitgewoed. De allengs verhelderende morgenschemering nam langzaam bezit van den horizon. De sterren verdwenen van den hemel als lichten die worden

gedoofd, de een na de ander. Enkele groote sterren lieten zich nog niet door den komenden dag verdringen. Het hooglied van het oneindige steeg op uit de diepten der zee.

De kachel was nog niet geheel uitgegaan. Het werd lichter en lichter in den wagen. De schemering ging allengs over in vollen dag. De knaap sliep minder vast dan het kleine meisje. Er leefde blijkbaar iets in hem van een bewaker en beschermer. Toen het daglicht met volle helderheid hem begon te beschijnen, werd hij wakker. De slaap der kindsheid dompelt in vergetelheid; de knaap bleef een tijdje half wezenloos liggen kijken, blijkbaar niet begrijpende waar hij was, noch wat en wie hij om zich en naast zich had, misschien ook zonder zijn geheugen in te spannen tot herinnering; hij bleef onbewegelijk naar den zolder liggen kijken, de oogen droomerig gericht op de letters van het opschrift „Ursus, philosoof", die hij beschouwde zonder ze te begrijpen, want hij kon niet lezen.

De deur ging open, het trapje werd neergelaten. Ursus kwam terug. Hij beklom de drie treden van het trapje; hij had de lantaarn nu uit, in de hand.

Tegelijkertijd liet zich op het trapje het getrappel hooren van pooten. Het was Homo, die met Ursus mee was geweest, en nu ook in den wagen wou komen.

De knaap, nu geheel wakker, schrok hevig.

De wolf, waarschijnlijk hongerig, gaapte van de scherpe morgenlucht, waarbij hij zijn hagelwitte tanden liet zien.

Op het trapje bleef hij staan, strekte zijn voorpooten in den wagen uit, zoodat hij met zijn ruige borst op den drempel rustte, als een dominé met zijn ellebogen op den rand van den preekstoel. Hij snoof in de richting van den koffer, dien hij niet gewoon was belegd en bedekt te zien als nu het geval was. Zijn wolvenbuste, in de omlijsting van de deuropening, teekende zich donker af tegen het heldere licht van den morgen.

Na zoo een oogenblik het terrein te hebben verkend, sprong hij naar binnen.

De knaap, den wolf in den wagen ziende, wond zich uit de berenhuid, sprong van den koffer en ging voor zijn beschermelinge staan, die vaster sliep dan ooit.

Ursus had de lantaarn weer aan den haak in de zoldering gehangen. Hij gespte zwijgend en met werktuigelijke langzaamheid zijn ceintuur los, waaraan zijn

medicijnzak hing, en legde alles weer op zijn plaats. Hij keek niet rond, nam van niets nota en scheen ook niets te zien. Zijn oog stond glazig strak. Blijkbaar ging er iets in hem om wat hem diep ontroerde.

Eindelijk gaven zijn gedachten zich, als gewoonlijk, lucht in een vloed van woorden.

Hij riep:

— Weer een gelukkig uit haar lijden. Dood, morsdood.

Hij bukte zich en gooide een schep turfmolm in de kachel, en terwijl hij het vuur oppookte, mopperde hij voort:

— Ze was anders niet makkelijk te vinden. Dat wat alle kwaad doet had haar maar even twee voet diep ondergesneeuwd. Zonder Homo, die met zijn neus even scherp ziet als Columbus met zijn verstand, was ik daar nu nog in de sneeuw aan het ploeteren en schuilhoekje spelen met dat doode mensch. Diogenes nam een lantaarn om een mensch te zoeken; ik heb mijn lantaarn genomen om een vrouw te zoeken; hij vond spot, ik vond rouw. Och wat was het arme schepsel koud ! Haar hand was als een steen zoo kil en hard. En wat een stilte in die oogen ! Wat een toestand voor een moeder, zoo dood te moeten gaan met achterlating van zoo'n klein kind ! Het zal er hier in deze spanen doos niet makkelijker op worden met zijn drieën. Wat een pan ! En ik zit in eens dik in de kleine kinderen. Een zoon en een dochter tegelijk !

Onderwijl Ursus zoo praatte, was Homo bij de kachel gekropen. Het handje van de kleine slaapster hing over de koffer. De wolf begon het handje te likken.

Hij deed het zoo zacht en voorzichtig, dat de kleine er niet wakker van werd.

Ursus keerde zich om.

— Jij vindt het dus ook goed, Homo? Best. Ik zal de vader wezen en jij de oom.

Vervolgens ging hij weer aan zijn wijsgeerige bezigheid van het vuur op te porren, onderhand zijn alleenspraak voortzettend.

— Tot kinderen aannemen. Afgesproken dan maar. Homo vindt het ook goed.

Hij richtte zich op.

— Ik zou alleen willen weten, wie deze doode weer op zijn geweten heeft. Zijn het de menschen? of....

Hij keek naar boven, en als door het plafond heen, en zijn mond mompelde:

— Of gij soms?

Toen zonk zijn hoofd op zijn borst als onder een zwaren last, en hij besloot:

— De nacht heeft zich de moeite gegeven die vrouw om te brengen.

Toen hij de oogen opsloeg vielen zij op het gezicht van den knaap, die voor den koffer naast hem stond te luisteren. En opeens vroeg hij hem ruw:

— Wat heb je te lachen? Waar lach je om?

De knaap antwoordde:

— Ik lach niet.

Het was of Ursus schrok; hij beschouwde het kind een oogenblik oplettend, en zeide:

— In dat geval ben je niet om aan te zien.

Het was, toen de knaap dien nacht binnenkwam zoo donker in den wagen, dat Ursus nog in het geheel zijn gezicht niet had kunnen onderscheiden. Bij het volle daglicht zag hij het nu.

Hij legde de palmen van zijn handen op de schouders van den knaap, bekeek met verbazing en bezorgdheid zijn gezicht, en zei luid:

— Lach nu eens niet. Zet eens een ander gezicht.

— Ik kan niet, zei het kind.

Ursus begon over het heele lichaam te beven.

— Je lacht wel, zeg ik je.

En het kind heen en weer schuddend met een wildheid, die alleen aan plotselinge woede was toe te schrijven, als het tenminste geen aanval van radeloos medelijden was, vroeg hij heftig:

— Wie heeft je dat aangedaan?

Het kind antwoordde:

— Ik weet niet wat u bedoelt.

— Ursus vroeg verder.

— Hoe lang heb je dat gezicht?

— Ik ben altijd zoo geweest, zei de knaap.

Ursus zette zich op een hoek van den koffer en mompelde:

— Ik dacht dat dat tegenwoordig niet meer gebeurde.

Hij nam voorzichtig, om de kleine niet wakker te maken, het boek dat de kinderen als kussen gediend had, onder het hoofdje van het slapende meisje weg.

— Eens even zien wat vriend Conquest daarover schrijft, mompelde hij.

Het was een verzameling bladen in folio, gebonden in zacht perkament. Hij bladerde er wat om met den duim, hield bij een bladzijde op, legde het boek wijd open, en las hardop:

— *De Denasitas.* — Hier hebben wij het. „Over de neusloozen," juist, laten we eens zien.

En hij las voort:

—*Bucca fissa usque ad aures, genzivis denudatis, nasoque murdridato, masca eris, et ridebis semper.* Precies: Met den mond gespleten tot aan de ooren, het tandvleesch blootgelegd en den neus platgedrukt zult gij een monster zijn met een eeuwigen glimlach op het gelaat.

Hij zette het boek op een der planken en mompelde:

— Een avontuur waar we wel eens last mee konden krijgen. Maar niet verder op ingaan. Lach maar, beste jongen.

Juist werd de kleine wakker. Haar goeden morgen was een gilletje.

— Vooruit moe, het kind moet de borst hebben, zei Ursus tot zichzelf.

Het kleine kind was overeind gaan zitten.

Ursus nam de flesch van de kachel en gaf haar te zuigen.

Op dat oogenblik brak de zon door. Schitterend rees zij boven den horizon. Haar roode stralen schenen door het venster en vielen op het gezichtje van het kleine meisje. De oogjes van het kind strak op de zon gevestigd, weerkaatsten als twee spiegeltjes die purperen vuurbol aan den hemel. De oogappels reageerden niet op het felle licht, bleven onbewegelijk, de wenkbrauwen evenzoo.

— Ach God, zei Ursus, ze is blind.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

DE MAN DIE LACHT

VICTOR HUGO

DE MAN DIE LACHT

TWEEDE DEEL

UITGEVERSMAATSCHAPPIJ „MINERVA"
AMSTERDAM

TWEEDE GEDEELTE.

OP 'S KONINGS BEVEL.

EERSTE BOEK.

EEUWIGE TEGENWOORDIGHEID VAN HET VERLEDEN. DE MENSCHEN IN ALLES STEEDS MENSCH.

EERSTE HOOFDSTUK.

Lord Clancharlie.

I.

Er leefde in dien tijd een oude herinnering.

Die herinnering gold lord Linnaeus Clancharlie.

Linnaeus, baron Clancharlie, een tijdgenoot van Cromwell, was een van de — vergeten wij niet er bij te voegen: niet zeer talrijke — peers van Engeland, die zich hadden verklaard voor de republiek. Op zichzelf is zulk een onderwerping zooveel bijzonders niet, zij is integendeel zeer verklaarbaar, immers de republiek had voor 't oogenblik gezegevierd. Het was iets heel eenvoudigs dat lord Clancharlie zich aan de zijde van de republiek bleef scharen, zoolang de republiek zich wist te handhaven en de sterkste was. Maar, ook na het einde der revolutie en na den val van het parlementaire regiem had lord Clancharlie stand gehouden. De adellijke patriciër had heel gemakkelijk in het herstelde upper house zijn plaats weer kunnen innemen, berouw hebbende afgedwaalden toch worden door de restauraties altijd goed ontvangen en Karel II in het bijzonder was een inschikkelijk vorst voor degenen die zich aanmeldden om weer trouwe onderdanen der monarchie te worden; maar lord Clancharlie had niet begrepen dat het verstandig is steeds met de gebeurtenissen mee te zwenken. Terwijl de natie den koning, die weer

bezit nam van het land, jubelend inhaalde, terwijl de openbare meening de republiek losliet en het volk met vreugdevuren den terugkeer vierde van de monarchie, terwijl het vorstenhuis troon en scepter terugnam en de afzwering plechtig werd herroepen, op het oogenblik dat het verleden de toekomst werd en de toekomst het verleden, was deze lord standvastig gebleven. Hij had het hoofd afgewend van al die vreugde; hij was vrijwillig in ballingschap gegaan; terwijl hij peer kon zijn was hij liever een vogelvrijverklaarde. Zoo waren de jaren voorbijgegaan; in deze trouw aan de gevallen republiek was hij oud geworden. En natuurlijk had men hem overstelpt met den spot die zulke kinderachtigheden als trouw aan een verloren zaak verdienen.

Hij had de wijk genomen naar Zwitserland. Daar bewoonde hij een groot, maar vervallen huis aan den oever van het meer van Genève, in een afgelegen hoekje tusschen Chillon, waar zich de gevangenis bevindt van Bonnivard, en Vevey, waar zich het graf bevindt van Ludlow. De woeste Alpen, vol van schemering, storm en wolken, sloten hem in, omsingelden hem. Zoo leefde hij daar voort, verloren in de slagschaduwen van de bergen. Zelden ontmoette hij een ander menschelijk wezen. Deze man, zoo ver van zijn land, stond eigenlijk ook buiten zijn tijd. Alle verstandige menschen vonden, dat hij onverstandig had gehandeld en allen die een gezonden kijk hadden op wat voor een land goed is en voor henzelf het voordeeligst, veroordeelden zijn halsstarrig afwijzen van de gunstige gelegenheid als dwaas en door niets te rechtvaardigen. Engeland was nu immers weer gelukkig — een restauratie is een verzoening tusschen man en vrouw; vorst en natie slapen niet meer apart; niets bekoorlijker dan dit bekoorlijk schouwspel. Groot-Brittannië straalde van blijdschap; een koning te hebben is op zichzelf al een geluk, maar men had bovendien een charmanten koning; Karel II was beminnelijk, hij hield van pleizier zoowel als van scepter-zwaaien, en hij was achter Lodewijk XIV van Frankrijk aan, groot; hij was gentleman en gentilhomme. Zijn onderdanen waren trotsch op hem. Hij had oorlog gevoerd in Hannover en wist zeker wel waarom, al wist hij het dan ook alleen. Hij had Duinkerken aan Frankrijk verkocht, een operatie van hooge politiek; de Whig- of democratische peers, van wie Chamberleyne zeide: „De ver-

vloekte republiek infecteerde met haar stinkenden adem velen van den hoogen adel" hadden getoond genoeg gezond verstand te bezitten om zich in het onvermijdelijke te schikken, met hun tijd mee te gaan, en maar gauw weer op hun zetel in het House of Lords te gaan zitten; zij hadden daarvoor niet anders te doen dan den koning trouw te zweren: to take the oath of allegiance. Als men al deze dingen naging: die glorieuze regeering, dien excellenten koning, dat verheven vorstenhuis, door de hemelsche goedertierenheid den volke teruggeschonken; als men bedacht dat zelfs mannen als Cromwell's legerhoofd Monk, en later Jeffreys, zich weer om den troon hadden geschaard en voor hun loyauteit en hun vurigen ijver behoorlijk waren beloond met schitterende posten en vette ambten, dat lord Clancharlie evengoed had geweten als ieder ander, dat het aan hem zelf lag plechtig op het gestoelte der eere zijn plaats weer in te nemen, evenals zoovelen; dat Engeland, dank zij zijn koning, weer opgevoerd was tot het toppunt van voorspoed, dat het in Londen niet anders dan feest was en kermis, dat iedereen het goed had en vervuld was van dynastieke geestdrift, en dat het hof den volke voorging in alle dartelheid, vreugde en praalvertoon; — en als men dan bij ongeluk — ver van al die heerlijkheid, in een somber schemerdonker zooals de aarde bedekt als de avond valt, dien grijsaard in het oog kreeg, in zijn eenvoudige plunje als een doodgewone man uit het volk, bleek, verstrooid, gebogen als naar het graf, als men hem zoo zag staan aan den oever van het meer, in alle weer en wind, of doelloos rondloopen, strak voor zich uitkijkend, de witte haren fladderend in den avondwind, zwijgend, eenzaam, diep in gedachten, dan moest men onwillekeurig glimlachen. Hij kwam ieder verstandig mensch voor als een bij wie het in den bol niet pluis was.

Als men zich dit alles voor den geest haalde en bedacht wat lord Clancharlie had kunnen zijn en wat hij was, dan was glimlachen wel het minste wat men bij zooveel jammerlijke dwaasheid doen kon. Sommigen lachten luidkeels als zij ervan hoorden. Anderen spraken er schande van.

Men begrijpt dat alle degelijke menschen zich ergerden aan de onbeschaamdheid van zulk een koppig isolement.

Er was een verzachtende omstandigheid: lord Clan-

charlie had nooit veel verstand gehad. Daarover was men het allen eens.

II.

Het is een onpleizierig gezicht de menschen zich zoo koppig te zien aanstellen. Men houdt over het algemeen niet van dat Regulus spelen, en de openbare meening steekt er een beetje den draak mee.

Zulk halstarrigheden zijn als het ware voortdurende verwijten, en men heeft gelijk er om te lachen.

En bovendien, is goed beschouwd die stijfhoofdigheid, die eigenzinnigheid, eigenlijk wel in eenigerlei opzicht te respecteeren: Schuilt er in dit opzuchtig vertoon van zelfopoffering en hooghartigheid niet heel wat ijdelheid? Het is allemaal aanstellerij en anders niet. Wat nut steekt er in om uit overdreven vasthoudendheid als een kluizenaar te gaan leven ver van zijn land? Een verstandig mensch blijft in alles binnen de perken, wacht zich voor uitersten. Voer oppositie, best; als iets je niet aanstaat, kom er tegen op, maar altijd in het redelijke en onder de leuze leve de koning! De ware deugd is je verstand te gebruiken. Als iets valt dan heeft het zoo moeten zijn, en wat gedijt heeft moeten gedijen. De voorzienigheid weet wel wat ze doet; zij kroont wie het verdient, verbeeldt ge u misschien het beter te weten dan zij? Als de gang van zaken er eenmaal toe ligt, wanneer 't eene regiem door 't andere is verdrongen, de eene het gewonnen en de andere het verloren heeft en zoodoende is uitgemaakt wat meerderen wat minderwaardig is, dan heeft men eenerzijds de ineenstorting en anderzijds de zegepraal, en wat heeft men dan nog te twijfelen of te aarzelen? een verstandig mensch haast zich de zijde van den overwinnaar te kiezen, al mag dat nu toevallig voordeelig zijn voor hem en de zijnen; zulke overwegingen van persoonlijken aard zet hij op zijde, hij houdt alleen het algemeen belang in het oog ook al valt dit samen met zijn eigen belang, en hij helpt mee wat hij kan, den overwonnene den genadeslag toe te brengen.

Wat zou er worden van land en volk als iedereen maar weigerde hen te dienen? Dan zou alles toch misloopen! Op zijn post blijven is de plicht van ieder

burger. Eigen voorliefde moet men ten offer weten te brengen. Ambten zijn er om te worden waargenomen. Het is nu eenmaal noodzakelijk dat iemand zich de moeite geeft ze te vervullen. Trouw blijven aan een ambt wanneer de staat van een republiek weer een monarchie wordt, is toch zeker ook trouw al moet men dan van republikein weer monarchist worden! Als iedereen zijn ambt maar neerlegde en wegliep zou alles toch in het honderd loopen! Gij zijt het land uitgeloopen, hoe klein, hoe benepen! In de hoop dat anderen uw voorbeeld zouden volgen? wat een ijdelheid! Of uit trots? wat een brutaliteit! Wat verbeeldt ge u dan wel dat ge zijt? Denk heusch niet dat ge meer zijt dan wij. Wat ons betreft, wij loopen niet weg, wij bedanken er voor deserteurs te zijn. Als we wilden zouden we ook wel onhandelbaar en onverzoenlijk en zoo voort kunnen zijn, en dan zouden ze van ons nog heel wat anders beleven. Maar wij blijven liever verstandige menschen. Omdat ik een Trimalcion ben, meent ge misschien dat ik niet in staat zou zijn een Cato te wezen! Je weet er niets van, man!

III.

Zelden zal wel een nieuwe toestand dadelijk zoo duidelijk en klaar zijn geweest als die welke in Engeland intrad in 1660. En zelden zal het de lui met gezond verstand als bovengeschetst zoo gemakkelijk zijn gevallen hun houding te bepalen en in te zien aan welken kant het het veiligst was.

Het was met het door Cromwell geschapen regiem voor goed gedaan en aristocratisch Engeland herademde. Wat al vreemde en ongehoorde dingen had de republiek gebracht! Zij had de wereldheerschappij van Brittannië geschapen, zij had, gebruik makend van de gevolgen van den Dertigjarigen oorlog Duitschland de wet gesteld, zich de Fronde-beweging ten nutte makend, Frankrijk vernederd, en met behulp van den hertog de Braganza Spanje klein gekregen. Cromwell had zich de meerdere betoond van een Mazarin; bij het teekenen van verdragen zette Engeland's protector zijn naam boven dien van Frankrijk's zonnekoning;

aan de stadhouderlooze Unie der Nederlanden was een schatting opgelegd van acht millioen, men had Algiers en Tunis getuchtigd, Jamaïca veroverd, Lissabon tot rede gebracht, in Barcelona den naijver der Franschen verwekt en in Napels den opstand van Masaniello gedempt; men had Portugal tot weinig meer dan een wingewest gemaakt; men had van Gibraltar tot Creta de zee van den Barbarijschen zeeroof gezuiverd; men had de heerschappij ter zee gegrondvest in dubbelen vorm: met de wapens en met den handel; den 10en Augustus 1653 was in den zeeslag bij Terheijde de man der drie-en-dertig overwinningen, de oude Hollandsche admiraal, die zich de „grootvader van 's lands zeevolk" noemde, Maarten Harpertszoon Tromp, die de Spaansche vloten vernietigd had, door Engeland's vloot verslagen; men had den Atlantischen Oceaan ontrukt aan de Spanjaarden, den Stillen Oceaan aan de Hollanders, de Middellandsche Zee aan de Venetiërs, en door de Acte van Navigatie de hand gelegd op de zeekusten van heel de wereld; met den Oceaan had Engeland de wereld in handen; ter zee moest de Hollandsche vlag de Engelsche kleuren als haar meerdere saluut brengen; Frankrijk had in den persoon van zijn ambassadeur Manchini voor Olivier Cromwell de knie moeten buigen; diezelfde Cromwell speelde met Calais en Duinkerken als met twee volants op een raket; men had heel het vasteland doen beven, vrede gedicteerd, oorlog gelast, en op alle toppen van Europa de Engelsche vlag geplant; het enkele regiment der Ironsides, des protectors keurbende, gekleed in ijzer en zelf van ijzer, woog in het geterroriseerde Europa op tegen een heel leger. Cromwell's leuze was, dat de Engelsche republiek in de wereld moest worden ontzien en geëerbiedigd zooals de republiek der Romeinen was ontzien en geëerbiedigd. En voor het overige was niets meer heilig: het woord was vrij, de pers was vrij, men kon in het openbaar maar zeggen wat men wilde; men kon drukken wat men wou, zonder controle of censuur; het evenwicht der tronen was verbroken; heel het monarchale stelsel in Europa was in de Stuarts geschokt en aan het wankelen gebracht. — Eindelijk, eindelijk was men van dat verfoeilijke regime af, en Engeland had zijn absolutie.

Karel II, inschikkelijk en toegevend, had de concessie gedaan vervat in de „declaratie van Breda".

Hij had Engeland zwart op wit de garantie gegeven, dat hij het tijdvak, waarin de bierbrouwerszoon uit Huntingdon den voet zette op den nek van Lodewijk XIV, vergeven en vergeten zou. Engeland deed zijn mea culpa, het beleed schuld, en herademde. Men was uitgelaten van blijdschap; de galgen der van alle amnesties uitgesloten regiciden verhoogden de algemeene vreugde. Een restauratie is een glimlach, maar een beetje van den beul misstaat er niet bij, en het publieke geweten dient toch ook gerust gesteld. Den geest van ongehoorzaamheid jegens het gezag was den kop ingedrukt, en de eerbied voor de gestelde machten keerde terug. Goede en trouwe onderdanen te wezen was van nu af het algemeene streven. De vlaag van politieke waanzin was uitgewoed, men was weer tot zichzelf gekomen, men stak den draak een beetje met de revolutie, maakte zich vroolijk over iets zoo geks als die republiek met haar groote woorden, die in ieders mond bestorven lagen: *Recht, Vrijheid, Vooruitgang*; men moest nu lachen om zulke hoogdravendheden. De terugkeer tot het gezond verstand was werkelijk bewonderenswaardig; Engeland had zeker al dien tijd gedroomd ! Wat een geluk, van de dwalingen zijns weegs te zijn teruggekeerd. Was er nu toch iets dollers te bedenken? Waar zou het heen moeten als de eerste de beste maar rechten had en al dat moois meer ! Moest iedereen dan maar de baas zijn? Kan men zich een gemeenschap denken bestuurd door Jan en alleman? Het volk is het paard voor den wagen, en de paarden kunnen toch niet voor koetsier spelen ! Een land overlaten aan den wil van allen is het prijsgeven aan de winden. Moeten de staten dan maar in de lucht heen en weer drijven als de wolken? Uit wanorde kan nu eenmaal geen orde voortkomen. Als Chaos de bouwmeester is, komt er niets tot stand dan een Babel. En bovendien, wat een tirannie die zoogenaamde vrijheid ! Ik wil mijn gemak nemen en genieten en heb geen zin mij het hoofd te breken met al den rompslomp van de regeerderij. Stemmen en al die onzin meer staat me tegen, laten ze me met rust laten, ik ga liever dansen en mijn plezier nemen. Is het niet heerlijk dat er vorsten zijn, die zorgen, dat alles voor elkaar en in orde komt? We moeten hem dankbaar zijn dat hij wel zoo goed wil zijn zich voor ons al die moeite te geven. En verder bedenken, dat hij voor die

zaken is geboren en er voor is opgeleid, hij heeft er verstand van. Het is zijn vak. Vrede, oorlog, wetten, de financiën, zijn dat nu dingen waar de volken mee te maken hebben? Natuurlijk, het volk mag betalen en het land dienen, maar daarmee moet het dan ook uit zijn. Het heeft dan al ruim zijn deel in de politiek, het levert het land zijn twee voornaamste krachten: het leger en het budget. Het volk mag al opbrengen en soldaat zijn, is het nog niet voldoende? Moet het nog meer wezen, nog meer doen? Het is de militaire arm en de financieele arm van den staat? Voorwaar een schitterende rol! Regeeren dat wordt wel voor hem gedaan. Het is billijk dat het volk in ruil voor dien grooten dienst ook wat doet, wederdiensten bewijst. Belasting en civiele lijst zijn de bezoldiging, door het geregeerde volk verschuldigd aan zijn regeerders. Het volk heeft zijn bloed en zijn centen ter beschikking te stellen en in ruil daarvoor wordt het bestuurd. Zichzelf te willen besturen is een onzinnig idee; men heeft een gids noodig. Daar het volk onontwikkeld en onwetend is, is het blind. Heeft een blinde soms geen hond noodig om hem te leiden? Alleen, voor het volk, is die hond een leeuw, de koning, die wel zoo goed wil zijn voor hond te spelen, waar men hem niet dankbaar genoeg voor kan zijn!

En vraagt men waarom het volk onwetend is? Wel omdat het goed voor hem is. Onwetendheid is de wachteres van de deugd. Waar geen perspectieven zijn, daar zijn geen ambities, wie niet verder kan zien dan zijn neus lang is, leeft in zalige rust; de onwetende verkeert in een nacht die het hem makkelijk maakt, en die hem het gezicht beneemt en hem zoodoende onkundig houdt van wat maar begeerten bij hem zou kunnen opwekken. De onnoozelheid van den onwetende is een kostelijk goed. Wie leest denkt, en wie denkt redeneert en gaat na. Plicht is juist: niet te redeneeren en het is tevens het geluk. Tegen deze waarheden valt toch zeker niets in te brengen. Op die waarheden berust elke maatschappij!

Zoo heerschten in Engeland nu weer gezonde maatschappelijke begrippen. De natie had zich gerehabiliteerd. En in kunst en literatuur kwam de goede smaak weer boven. Shakespeare werd geminacht, een Dryden bewierookt. „Dryden is de grootste dichter van Engeland en van de eeuw", zeide Atterbury, de vertaler

van de „Achitophel". Het was in de dagen dat in Frankrijk monseigneur Huet, bisschop van Avranches, aan Saumaise — die den auteur van het „Verloren Paradijs" de eer had aangedaan hem te beschimpen en een prul te noemen — schreef: „Hoe kunt u nu drukte maken over iets zoo onbeduidends als die Milton?" Het was een en al hernieuwing, herstel, opstanding en wedergeboorte, alles kwam weer op de plaats waar het behoorde. Een Dryden bovenaan en vooraan, een Shakespeare onder- en achteraan, Karel II op den troon, Cromwell aan de galg. Wat een geluk toch voor de volken zoo door de monarchie weer te worden teruggevoerd tot goede orde in den staat en tot goeden smaak in de kunst!

Dat zelfs zulke weldaden miskend kunnen worden schijnt haast ongeloofelijk. Iemand als een Karel II den rug toekeeren, de grootmoedigheid die hij aan den dag had gelegd met op den troon te gaan zitten te beloonen met ondank, dat was toch wel iets afschuwelijks! Lord Linnaeus Clancharlie had niet geschroomd allen, die het wel meenden met hun land, deze ergernis te geven. Ontevreden blijven mokken omdat het zijn vaderland welgaat, hoe kan iemand er toe komen!

Men weet dat het parlement in 1650 de volgende verklaring verplicht had gesteld: „Ik beloof trouw te blijven aan de republiek, zonder koning, zonder souverein, en zonder heer". — Onder voorwendsel dat hij dezen onmogelijken eed had afgelegd en er door was gebonden, sleet die lord Clancharlie zijn leven buiten het koninkrijk, en hij meende, terwijl alles straalde van geluk, het recht te hebben triestig te kijken. Hij had een onzinnigen eerbied voor wat voorbij was; een zonderlinge gehechtheid aan wat toch nooit weerom kwam.

Zijn gedrag was niet te verschoonen; zelfs de meest welwillenden vielen hem af. Zijn vrienden hadden hem langen tijd de eer bewezen te gelooven en te doen gelooven dat hij alleen maar in de rijen der republiekeinen was getreden om meer van nabij de zwakke punten in de wapenrusting van de republiek te leeren kennen, om haar zoodoende, als het oogenblik gekomen was, te zekerder te kunnen treffen, ten behoeve van de heilige zaak des konings. Zulk een taktiek van de gunstige gelegenheid af te wachten om den vijand van achteren te bespringen en hem den dolk in den rug te

stooten, behoort tot de koningstrouw. Men had zooiets van lord Clancharlie gehoopt en verwacht, zoo geneigd was men hem gunstig te beoordeelen.

Maar gezien zijn vasthoudendheid aan den republikeinschen onzin had men die goede meening te zijnen opzichte wel moeten opgeven. Blijkbaar was lord Clancharlie een overtuigd republikein, dat wil zeggen een idioot.

De verklaring dergenen, die nog het zachtst over het geval oordeelden, schommelde tusschen kinderachtige eigenzinnigheid en stijdhoofdigheid van den ouden dag.

De strengen en rechtvaardigen gingen verder. Zij verfoeiden den renegaat. De stompzinnigheid heeft haar rechten, maar zij heeft grenzen. Men kan domheden begaan, maar men moet niet te ver gaan, en dat doet een rebel. En wat was die lord Clancharlie nu eigenlijk op stuk van zaken? Een overlooper. Hij was uit zijn kamp, de aristocratie, gedeserteerd, en overgeloopen naar het tegenovergestelde kamp, het volk. Deze getrouwe was een verrader.

Dat hij het sterkere „verried" en trouw bleef aan het zwakkere; dat het kamp hetwelk hij ontweek dat van den overwinaar was en het kamp waarvoor hij stand hield, dat van den overwonnene, dat hij door zijn „verraad" al wat hij bezat verloor, zijn maatschappelijke bevoorrechting en zijn huiselijken haard, zijn vaderlijk erfgoed en zijn vaderland, en er niets mee won dan hoon en bespotting — nu ja, zeiden zij die niet zoo dwaas waren, alles goed en wel, maar wat bewijst dat? dat hij een zot is. Anders niet.

Een verrader en een ezel tegelijk! dat was duidelijk. Men mag als men er lust in heeft zoo mal en onnoozel doen als men wil, mits men maar geen verkeerd voorbeeld geeft. Ook van de onnoozelen mag geëischt worden dat ze goede burgers zijn, en dan zal niemand hun beletten zich te verbeelden dat ze het fundament en de steunpilaren en zoo voort van den staat zijn. Maar de bekrompenheid van geest van dien Clancharlie was onbegrijpelijk. Die bleef zich maar blind staren op de fantasmagorie van de revolutie. De republiek had hem zoo te pakken dat hij er om wegliep. Maar daarmee beleedigde hij zijn land. Puur verraad zoo'n manier van doen. Wegblijven is een blijk van minachting. Hij schijnt het geluk van zijn volk te ontwijken als de pest.

Hij ergerde er zich aan dat het zijn land nu zoo goed ging, en daarom was hij vrijwillig in ballingschap gegaan, om er geen getuige van te zijn. Hij vermeed het koningschap als een vuile ziekte. Boven het genezen volk, door hem weer ingestort verklaard, was hij als de zwarte vlag, die waarschuwde: onrein. Was het niet al te bar, tegenover de hervestigde orde, de herboren natie, den herstelden godsdienst zulk een houding aan te nemen ! op al dien glans en heerlijkheid zulk een schaduw te werpen ! den algemeenen jubel te verstoren met zoo'n wanklank, de eenige donkere vlek te zijn aan den smetteloos blauwen hemel ! daar wrokkend te staan als een levend dreigement ! protesteeren tegen de wilsbeschikking van heel een volk ! zijn goedkeuring ontzeggen aan wat allen toejuichen ! Het zou afschuwelijk zijn als het niet zoo bespottelijk was.

Die Clancharlie had er blijkbaar niets van gesnapt dat men, nu ja, een oogenblik van de wijs kan raken met een Cromwell, maar dat het uit moet zijn als zelfs menschen als Monk er genoeg van hebben. Zie Monk eens. Hij had het commando over het republikeinsche leger; Karel II, balling in het buitenland, ingelicht omtrent zijn veranderde inzichten, stelt zich met hem in verbinding: Monk, ook bij zijn bekeering nog tactvol, laat eerst niets blijken, schopt vervolgens, als het oogenblik gekomen is, aan het hoofd van zijn troepen het parlement der rebellen uit elkaar en roept den koning weer tot koning uit; en dezelfde Monk ziet zich tot hertog van Albemarle verheven, heeft de voldoening en de eer de samenleving te hebben gered, wordt met rijkdommen overladen, is de glorie van zijn tijd, en wordt nog daarenboven ridder van den Kousenband, met het vooruitzicht van een begrafenis in Westminster Abbey. Dat is het heerlijk loon van een Engelschman die zijn koning trouw betoont. Lord Clancharlie had zich niet kunnen opwerken tot een dergelijke voor alle partijen voordeelige opvatting van zijn plicht, die wist niet beter te doen en het niet verder te brengen dan te gaan zwerven. Die was al tevreden met holle frazen. Die man was gek en versuft van hoogmoed. De woorden geweten, zelfrespect en zoo meer zijn ten slotte maar woorden. Men moet dieper kijken.

Dat had Clancharlie niet gedaan. Hij was geestelijk bijziende, en alvorens een daad te verrichten ging hij om ze eerst goed te bekijken er zoo met den neus boven-

op liggen, dat hij ze tegelijkertijd kon ruiken. En dan is het geen wonder dat iets je tegenstaat, onverschillig wat het is. Een staatsman die het zoo nauw neemt kan wel inpakken. Overmaat van eerlijkheid degenereert tot machteloosheid. Wie zich van alles een gewetenszaak maakt is eenarmig als er een scepter valt te grijpen en euneuch als Fortuna hem haar hand biedt. Pas op voor zulke over-eerlijken. Er is met hen niet op te schieten. Redelooze trouw voert naar beneden toe evenals een trap in een kelder. Eerst een trede, dan nog een trede, dan nog een, en men staat in het donker. Wie handig is komt er wel weer uit, de onnoozelen zijn voor de haaien. Het is nergens goed voor zich door zijn goede trouw en zoo voort in het verderf te laten storten. Van stap tot stap vervalt men op die manier tot een schuwe politieke onmannelijkheid, die iedereen afstoot. En dan is men verloren. Zoo was het lord Clancharlie gegaan.

Beginselen kunnen tenslotte afgronden worden. Nu mocht hij loopen wandelen, met de handen op den rug, den oever van het meer van Genève op en neer — dat had hij nu gewonnen.

In Londen ging de afwezige nog dikwijls over de tong. Voor de openbare meening gold hij zoo ongeveer als een beklaagde. Men bepleitte het voor en tegen. En de zaak van alle kanten bekeken zijnde sprak men hem hoogstens vrij op grond van ontoerekenbaarheid en gemis aan oordeel des onderscheids.

Vele gewezen ijveraars voor wijlen de republiek hadden zich gehaast zich weer in de armen der Stuarts te werpen. Wat natuurlijk in hen valt te prijzen en hun tot eer strekt. Het spreekt vanzelf dat die vooral op hem afgaven en onuitputtelijk waren in het vinden van minder edele motieven. Wie voet bij stuk houden zijn niet erg gezien bij wie met alle wolven meehuilen. Lieden die hun verstand hebben gebruikt en dus de gunst van het hof met toebehooren genoten, ergerden zich aan zijn houding en legden die met een zekere gretigheid zoo uit: „Hij heeft meer willen hebben dan men hem heeft geboden, daarom alleen blijft hij den rebel uithangen," etc.; of: „Hij dacht den post van kanselier te krijgen, dien de koning aan Clarendon heeft gegeven", etc. — Een van zijn „oude vrienden" ging zelfs zoover te fluisteren: — „Hij heeft het mij zelf gezegd". Hoe eenzaan en verlaten Linnaeus Clancharlie

zijn leven ook sleet, toch vernam hij van andere bannelingen, die hij nu en dan ontmoette, en van uitgeweken regiciden, zooals Andrew Broughton, die zich te Lausanne ophield, toch wel wat van dat geklets. Clancharlie reageerde daarop slechts met een nauw merkbaar schouderophalen, teeken van algeheele versuffing.

Eenmaal maar vulde hij dat schouderophalen aan met deze weinige, halfluid uitgesproken woorden: Ik beklaag ze die dat denken.

IV.

Karel II, een goed man, verwaardigde zich niet te laten blijken, hoe hij over Clancharlie dacht. Engeland smaakte onder Karel II niet alleen maar alle geluk dat een land te beurt kan vallen, neen, het was als betooverd. Een restauratie is als een verkleurde en verschoten oude schilderij, die opnieuw gevernisd wordt; heel het verleden keerde terug. De goede oude zeden hielden hun intocht weer; maîtressen en courtisanes waren weer de baas en regeerden het land. Evelyn vertelt er van in zijn journaal: „Liederlijkheid, heiligschennis, goddeloosheid. Ik heb den koning op een Zondagavond gezien in de speelzaal met zijn bijzitten, Portsmouth, Cleveland, Mazarin en twee of drie anderen, allen zoo ongeveer moedernaakt." Men voelt in deze beschrijving een beetje ergernis doorschemeren, maar Evelyn was een puriteinsche knorrepot, nog gevangen in de revolutionaire hersenschimmen. Hij wist het nut en het voordeel niet te waardeeren dat zulke Babylonische amusementen afwerpen en zag niet in, dat de koningen, door hierin voor te gaan en den toon aan te geven, welvaart en weelde om zich verspreiden. Hij begreep niets van het nut der ondeugden. De stelregel moet zijn: Roei de ondeugden niet uit als ge charmante vrouwen wilt hebben in het land. Anders zijt ge even idioot als de stommerikken die de rupsen verdelgen maar met open mond de vlinders staan te bewonderen.

Karel II, wij hebben het al gezegd, herinnerde zich nauwelijks dat er 'n rebel bestond, Clanclarlie geheeten, maar zijn opvolger Jacobus II had een beter geheugen en keek scherper toe. Karel II regeerde met zachte en

vriendelijke hand, dat was nu eenmaal zijn manier. Wij kunnen er bij voegen dat zijn regeering er niet slechter om was. Een zeeman legt in het touwwerk, bestemd om den wind weerstand te bieden, soms een lossen knoop, het aan den wind overlatend die toe te halen. De wind is daar dom genoeg voor en het volk eveneens.

Deze losse knoop, die weldra zou worden toegehaald tot een stevigen knoop, was de regeering van Karel II.

Dadelijk begon onder Jacobus II de worging. De hoognoodig geachte worging van wat er was overgebleven van de revolutie. Jacobus II had de loffelijke eerzucht een krachtdadig vorst te willen zijn. De regeering van Karel was in zijn oogen maar een schaduw van een restauratie geweest; hij, Jacobus II, verlangde een volledíger herstel van de orde. Hoe had hij het in 1660 betreurd, dat men zich had beperkt tot het ophangen van tien dergenen, die Karel I ter dood hadden veroordeeld. Neen, dan was hij een steviger wederopbouwer van het gezag.

Hij droeg zorg dat de strenge beginselen ook stevig werden doorgevoerd en geen doode letter werden; hij herstelde dat soort gerechtigheid, die de ware is, die zich plaatst boven sentimenteele praatjes en die voor alles de belangen van de maatschappij in het oog houdt. Aan dusdanige heilzame strengheid herkent men den vader des vaderlands.

Hij vertrouwde de hand der gerechtigheid toe aan Jeffreys, en haar zwaard aan Kirke. Kirke was kwistig met het stellen van voorbeelden. Deze bruikbare kolonel liet op een keer eenzelfde persoon, een republikein, driemaal achter elkaar ophangen en weer losmaken en bijkomen, hem elken keer vragend:

— Wil je de republiek afzweren?

Den vierden keer hing men den schurk, die telkens neen had gezegd, voor goed op.

— Dien heb ik vier keer opgehangen! zei Kirke tevreden. — Zulke strafoefeningen zijn een overtuigend teeken van kracht en macht.

Lady Lyle, die weliswaar haar zoon naar het koninklijk leger had gestuurd om mee te vechten tegen Monmouth, maar aan twee rebellen schuilplaats had verleend, werd voor dit laatste ter dood veroordeeld en terechtgesteld. Een andere rebel, die zoo eerlijk was geweest te bekennen dat een anabaptiste vrouw hem gelegenheid had gegeven zich te verbergen, kreeg gratie,

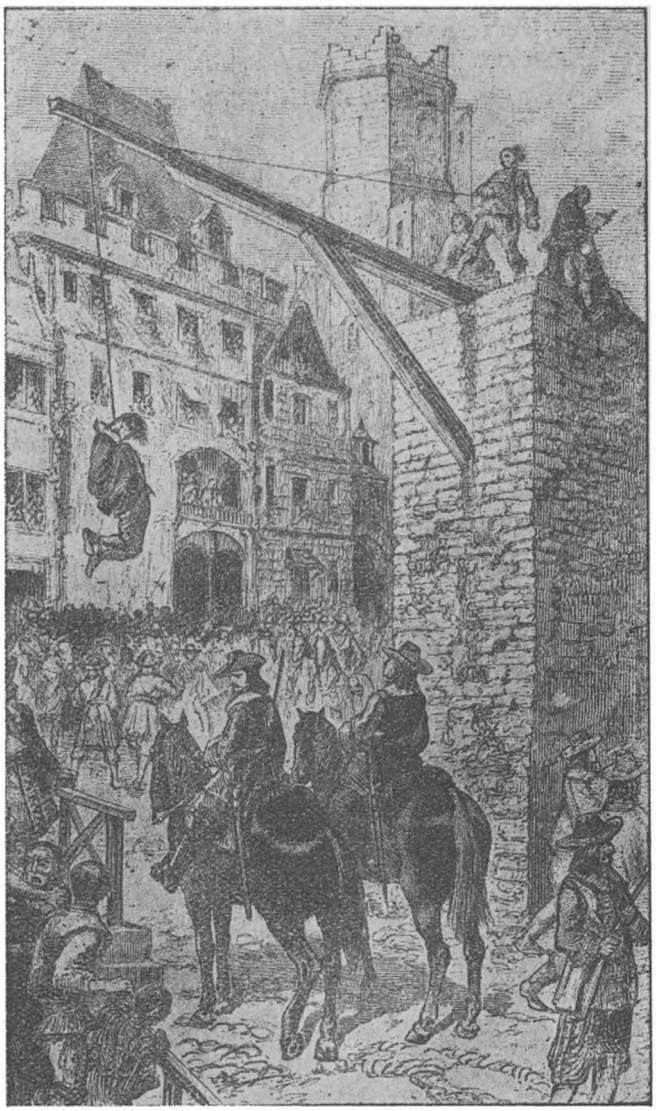

— Die heb ik vier keer opgehangen!

terwijl de vrouw levend werd verbrand. Op een anderen keer liet Kirke een stad voelen, dat hij wel wist dat zij republikeinsch gezind was — hij liet negentien burgers tegelijk ophangen. Men zal moeten toegeven dat er alle reden was voor zulke repressailles als men bedenkt dat onder Cromwell de steenen heiligen in de kerken neus en ooren wel werden afgeslagen. Jacobus II, die op het denkbeeld was gekomen Jeffreys en Kirke tot de uitvoerders van zijn wil te kiezen, was een vroom man, vervuld van den waren godsdienst, hij beoefende de kastijding des vleesches door alleen heel leelijke bijzitten te nemen, en hoorde heel graag père Colombière, die haast even zalvend preekte als père Cheminais, maar met meer vuur, en wien de eer te beurt viel gedurende de eerste helft van zijn leven de raadsman van Jacobus II en gedurende de tweede helft de inspirator te zijn van de mystieke visitandine Mary Alcock te zijn. Dank zij deze krachtige geestelijke voeding was Jacobus II later in staat zijn ballingschap met waardigheid te dragen en in zijn retraite, het hem door Lodewijk XIV geschonken kasteel te Saint-Germain het schouwspel op te leveren van een koning, die ook in den tegenspoed koning weet te blijven, bijvoorbeeld door op den daarvoor bestemden dag evenals de koningen van Frankrijk plichten te doen, het kropgezwel of koningszeer van scrofulalijders aan te raken, en verder door gezelligen omgang met paters Jezuïten.

Men begrijpt dat zulk een koning zoo iemand als den rebel lord Linnaeus Clancharlie niet zoo maar ongemoeid kon laten en niet zou rusten voor hij hem op een of andere wijze had getroffen. Het erfelijk peerschap maakt het mogelijk een peer te treffen in zijn nakomelingschap en het was duidelijk, dat, als de mogelijkheid bestond genoemden lord op die wijze zijn macht te doen gevoelen, Jacobus II zeker niet zou aarzelen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Lord David Dirry-Moir.

I.

Lord Linnaeus Clancharlie was niet altijd oud, vogelvrij verklaard en buiten de wet gesteld geweest. Hij had zijn jeugd gehad en zijn hartstochten. Van Harrison en Pride weten wij, dat Cromwell in zijn jonge jaren een minnaar was van de vrouwen en van plezier, iets wat soms (weer een andere zijde van het probleem vrouw) een opstandige natuur aanduidt. Pas op voor dengene bij wien de gesp zoo gemakkelijk losgaat. *Male praecinctum juvenem cavete.*

Lord Clancharlie had evenzeer als Cromwell zijn ongeregeldheden, zijn wilde haren en zoo meer, gehad. Hij had tenminste een onwettig kind, een zoon. Deze zoon, wiens eerste levensdagen samenvielen met de laatste van de republiek, was in Engeland geboren, juist toen zijn vader dit als vrijwillig banneling verliet. Zoodoende had hij dien vader van hem nooit te zien gekregen. Deze bastaard van lord Clancharlie was opgegroeid als page aan het hof van Karel II. Hij werd lord David Dirry-Moir genoemd; hij was lord bij courtesy, hoffelijkheidshalve, daar zijn moeder van hoogen rang was. En terwijl lord Clancharlie in Zwitserland voor katuil ging spelen, was die moeder zoo wijs niet zoo dom te zijn, maar zich als mooie vrouw, die ze was, over dien eersten raren minnaar gauw te laten troosten door een tweede, volkomen vrij van zulke dwaasheden en bovendien onverdacht royalistisch, want het was de koning zelf. Kortom, zij was een tijdje een beetje de maîtresse van Karel II, lang en innig genoeg, dat zijne majesteit, zeer in zijn schik zoo'n schat van 'n vrouwtje aan de republiek te hebben ontrukt, den kleinen lord David, den zoon van zijn verovering, den post schonk van keeper of the stick, waardoor deze bastaard hoogwaardigheidsbekleeder werd, deel uitmakend van de hofhouding en bij gevolg vurig Stuartist. Lord David behoorde als keeper of the stick eenigen tijd tot de honderdzeventig dragers van het groote zwaard. Later kwam hij bij het „corps of pensioners" en werd als zoodanig een der veertig dragers van den vergulden

hellebaard. Hij had bovendien al, behoorend tot den keurtroep, door Hendrik VIII ingesteld als een soort tafelgarde, het voorrecht 's konings tafel te mogen dekken. En zoo gebeurde het, dat, terwijl zijn vader in ballingschap vergrijsde, lord David aan het hof van Karel II zich in weelde baadde.

Evenzoo daarna onder Jacobus II.

De koning is dood, leve de koning, zoo is het *non deficit alter, aureus.*

Het was bij de troonsbestijging van den voormaligen hertog van York, dat hij permissie kreeg zich lord David Dirry-Moir te noemen, naar een bezitting, die zijn moeder hem bij haar dood had vermaakt en die gelegen was in het groote woud in Schotland, waar de vogel Krag gevonden wordt, die met zijn snavel zich een nest uitholt in den stam van eikenboomen.

II.

Jacobus II was een koning, die graag deed of hij generaal was. Hij hield er van jonge officieren om zich heen te zien. Ook verscheen hij graag in het openbaar te paard met helm en pantser en een zware pruik van onder den helm in weelderige golven over het pantser afhangend, een soort ruiterstandbeeld uit den krijg der zotten. De jonge lord David vond genade in zijn oogen. Hij duidde het dezen royalist allerminst ten kwade, dat hij de zoon was van een republikein; een renegaat tot vader te hebben schaadt een pas begonnen hofcarrière volstrekt niet. De koning benoemde lord David tot gentleman of the bedchamber, slaapkamerheer, op een inkomen van duizend pond.

Het was een mooie bevordering. Een slaapkamerheer slaapt alle nachten vlak bij den koning, en vervult zijn functie rustend op een statiebed. Men is met z'n twaalven van die gentlemen en men leeft met elkander als broers.

Lord David was in deze hooge positie de meerdere van 's konings havermeester, die de koninklijke paarden van haver had te voorzien en daarvoor een traktement van 260 pond genoot. Onder zijn bevelen stonden verder de vijf koetsiers des konings, de vijf pos-

tillons en de vijf palfreniers als voren, het dozijn voetknechten en de vijf dragers van 's konings draagstoel. Hij had te zeggen over de vijf renpaarden, die de koning hield te Haymarket, en die zijne majesteit per jaar zeshonderd pond kostten. Hij was oppermachtig in de koninklijke garderobe, waaruit de ridders van den Kouseband hun statiekleederen ontvingen. De bewaarder van den zwarten staf, den staf des konings, moest hem salueeren met een diepe buiging. Onder Jacobus II werd dit ambt, nml. dat van stafbewaarder, bekleed door den ridder Duppa. Zelfs Master Baker, clerk van de kroon, en Mr. Brown, clerk van het parlement, moesten lord David eerbied betoonen. Het hof van Engeland, een en al praal en luister, is ten allen tijde een model van gastvrijheid geweest. Lord David ging, als een der twaalven, over de feesten en recepties ten hove. Hij had het hooge voorrecht bij hoog-plechtige gelegenheden achter den koning te mogen staan, op de offerdagen bijvoorbeeld, als de koning de kerk den gouden byzantium schenkt, op de collierdagen, als de koning het halssnoer van zijn orde draagt, en op de communiedagen, als niemand ter communie gaat dan de koning en de prinsen. Hij was het, die op Witten Donderdag of Goeden Vrijdag de twaalf arme menschen voor den koning moest leiden, die dien dag van hun koning zooveel zilverstuivers kregen als hij, de koning, jaren oud was en zooveel shillings als hij jaren aan de regeering was. Ook was het zijn ambt als de koning ongesteld was twee grooms-aalmoezeniers, beiden priesters, te laten komen, om zijne majesteit bijstand te verleenen, terwijl hij dan had te beletten, dat de doktoren den koning naderden zonder goedvinden van den raad van state. Ten slotte was hij nog luitenant-kolonel van het Schotsche regiment der koninklijke garde, dat de Schotsche marsch mocht spelen.

Als zoodanig deed hij verscheiden veldtochten, en met eere, want hij was een moedig krijgsman. Hij was een dappere lord, welgemaakt, knap van uiterlijk, grootmoedig, in voorkomen en manieren de grand seigneur. Zijn persoonlijkheid was in overeenstemming met zijn hoedanigheden. Hij was zoowel van hooge gestalte als van hooge geboorte.

Het had zelfs weinig gescheeld of hij was tot groom of the stole benoemd geworden, aan welke waardigheid het voorrecht is verbonden den koning het hemd

te mogen aantrekken, maar hiervoor moet men zijn prins van den bloede of peer.

Iemand tot peer maken daar zit heel wat aan vast. Het beteekent een peerage scheppen, en dat verwekt nijd. Het is een gunstbewijs; en met elk gunstbewijs maakt een koning zich één vriend en honderd vijanden, ongerekend dat die eene vriend dan nog ondankbaar kan worden. Jacobus II volgde ten deze de politiek van niet licht nieuwe peerages te scheppen, maar wel die van den een op den ander te geven. De overdracht van een peerage veroorzaakt geen drukte. Het gaat dan alleen maar om een naam. En dat laat de lordschap tamelijk onverschillig.

Het welbehagen des konings had er niets op tegen lord David Dirry-Moir zitting te geven in het Hooger-huis, mits dit kon gebeuren door een peerage op hem over te dragen. De koning wachtte dus alleen maar op een gelegenheid om David Dirry-Moir van een lord by courtesy tot een lord by right oftewel echten lord te maken.

III.

Deze gelegenheid deed zich voor.

Op zekeren dag vernam men, dat er met den ouden banneling, lord Linnaeus Clancharlie, allerlei dingen waren gebeurd, het voornaamste waaronder wel was, dat hij was overleden. De dood heeft voor de menschen deze goede zijde, dat hij maakt, dat er een beetje over hen gesproken wordt. Lang en breed vertelde men elkander wat men wist, of meende te weten, van de laatste levensjaren van lord Linnaeus. Waarschijnlijk enkel gissingen en praatjes. Volgens die, ongetwijfeld louter op losse geruchten gegronde verhalen zou lord Clancharlie, om te laten zien, dat hij nog altijd de republikein was van weleer, — zonderlinge stijfhoofdigheid van zoo'n balling! — daar in Zwitserland op zijn ouden dag nog getrouwd zijn, zoo beweerde men, met de dochter van een der moordenaars van Kawas; namelijk met Anna Bradshaw — de naam wist men precies — die inmiddels ook reeds was overleden en wel, zoo wist men te vertellen, in het kraambed van

haar eerste kind; dat kind, een jongen, leefde en was dus te beschouwen als de wettige zoon en erfgenaam van rechtswege van lord Clancharlie. Deze losse praatjes hadden intusschen meer van geruchten dan van feiten. Zwitserland en wat daar gebeurde was voor het Engeland dier dagen even ver af als China voor het Engeland van thans. Lord Clancharlie zou 59 jaar zijn geweest toen hij trouwde en 60 toen die zoon werd geboren, terwijl hij niet lang daarna zou zijn gestorven, dat kind als wees achterlatende. Natuurlijk was dit alles mogelijk, maar het was zeer onwaarschijnlijk. Men wist ook nog te vertellen, dat het een beeld van een kind was, zooals men dat ook veel in sprookjes leest. Koning Jacobus maakte aan al die praatjes, die voelbaar geenerlei grond hadden, voor goed een einde, door op een goeden dag lord David Dirry-Moir „bij gebreke van wettige nakomelingen" tot eenig en definitief erfgenaam te verklaren van lord Linnaeus Clancharlie, zijn natuurlijken vader, „aangezien het niet bestaan van eenige andere verwantschap in opgaande of nederdalende linie gebleken was;" al hetgeen naar behooren werd ingeschreven in de daarvoor bestemde registers. De koning droeg daarbij alle titels, rechten en voorrechten van wijlen lord Linnaeus Clancharlie over op lord David Dirry-Moir, op deze eene voorwaarde, dat lord David huwen moest, wanneer zij den huwbaren leeftijd zou hebben bereikt, met een meisje, dat toen nog slechts enkele maanden oud was en dat de koning al in de wieg tot hertogin had verheven, men deed of men niet wist waarom — men wist dus zeer wel waarom. Deze kleine heette hertogin Josiana.

Spaansche namen waren te dien tijde in Engeland erg in de mode. Een der natuurlijke kinderen van Karel II heette Carlos, graaf van Plymouth. Wellicht was de naam Josiana een samentrekking van Josefa y Ana. Misschien was het ook eenvoudig de vrouwelijke vorm van Josias. Een der hofjonkers van Hendrik VIII heette Josias du Passage.

Aan dit hertoginnetje dan schonk de koning de peerage Clancharlie. Zij zou zoolang peeress zijn tot er een peer zou wezen. En die peer zou haar man zijn. De peerage omvatte twee heerlijkheden: de baronnie Clancharlie en de baronnie Hunkerville; bovendien waren de lords Clancharlie, ter belooning van militaire

diensten, lang geleden door hen bewezen, met koninklijke toestemming markies van Corleone op Sicilië. De peers van Engeland mogen geen buitenlandsche titels voeren, maar uitzonderingen hierop zijn toch wel voorgekomen; zoo Henry Arundel, baron Arundel of Wardour, die evenals lord Clifford, graaf was van den Kerkelijken Staat, waarvan lord Cowper prins was; de hertog van Hamilton was in Frankrijk hertog Chatellerault; Basil Fielding, graaf van Denbigh, was in Duitschland graaf van Habsbourg, Lauffenburg en Rheinfelden. De hertog van Marlborough was prins van Mindelsheim in Zwaben, en de hertog van Wellington prins van Waterloo in België. Dezelfde hertog van Wellington droeg den Spaanschen titel van hertog van Ciudad-Rodrigo en den Portugeeschen titel van graaf de Vimeira.

Er was en er is nog in Engeland adellijk (noble) en burgerlijk (common) grondbezit. De bezittingen der lords Clancharlie waren allen adellijk, dus onvervreemdbaar. Al die bezittingen, kasteelen, onderhoorigheden, inkomsten en renten, deel uitmakende van de peerage Clancharlie-Hunkerville werden provisorisch het eigendom van lady Josiana, en de koning bepaalde, dat wanneer Josiana gehuwd zou zijn met lord David Dirry-Moir, deze baron Clancharlie zou worden.

Behalve het erfgoed Clancharlie had Josiana ook een eigen vermogen. Zij bezat verscheidene goederen, gedeeltelijk vroegere schenkingen van „Madame sans queue" aan den hertog van York (welke titel Jacobus II voerde voor hij koning werd). „Madame sans queue", zoo noemde men Henriette van Engeland, hertogin van Orleans, in Frankrijk de eerste vrouw na de koningin.

IV.

Was het lord David onder Karel en Jacobus goed gegaan, ook onder koning Willem had hij niet te klagen. Zijn Jacobisme ging niet zoover dat hij Jacobus II in zijn ballingschap volgde. Hoewel hij zijn wettigen vorst bleef eeren, koos hij de verstandige partij diens overweldiger te dienen. Hij was voor het overige een uitstekend officier, hoewel niet bijzonder disciplinair.

Hij werd van de landmacht overgeplaatst bij de zeemacht, en onderscheidde zich bij de operaties van het Witte eskader. Hij bracht het tot wat men toen noemde kapitein van een licht fregat. Alles bij elkaar was hij een bijzonder galant personage, een toonbeeld van hoe men in alle ondeugden elegant kan blijven, een beetje poëet, zooals iedereen in zijn tijd, een goede steunpilaar van den staat en stevige stut voor zijn vorst, verzot op feesten, gala's, recepties, ceremonies en duels, zoo noodig goed hoveling, maar anders hoogmoedig, het oog neergeslagen of doordringend, naar gelang wie hij voor zich had, van nature geen intrigant, onderdanig en aanmatigend naar omstandigheden, in zijn eerste opwellingen vrijmoedig en openhartig, maar zich gauw weer meester, met een scherp oog voor de goede of kwade luim van zijn koninklijken heer, onverschillig voor een tweegevecht meer of minder, steeds klaar op een wenk van zijne majesteit, slaafsch heldhaftig zijn leven te gaan wagen, in staat tot elke buitensporigheid en onbekwaam tot eenige lompheid, iemand kortom van hoofsche manieren van etiquette, fier, dat hij aan de groote monarchale plechtigheden mocht deelnemen, al was het dan maar geknield; luchthartig dapper, van boven hoveling, van onderen paladijn, en op vijf-en-veertig-jarigen leeftijd nog jong van hart.

Lord David schepte er vermaak in Fransche liedjes te zingen, een lustige liefhebberij, die bij Karel II zeer in den smaak was gevallen en waar hij zich daarom met vuur op had toegelegd.

Hij hield van welsprekendheid en opgesmukte taal. Hij was een groot bewonderaar van den welluidenden rimram, in de literatuur bekend als de lijkredenen van Bossuet.

Van moederszijde had hij zooveel geërfd, dat hij het er tennaastenbij mee doen kon, ongeveer tienduizend pond sterling per jaar. Kwam hij tekort, dan maakte hij schulden. In prachtlievendheid, excentriciteit en zucht naar nieuwigheden had hij zijns gelijke niet. Zoodra men zijn costuums begon te copieeren, kleedde hij zich dadelijk anders. Te paard droeg hij wijde laarzen met breede omgeslagen randen koehuid en groote sporen. Hij droeg hoeden, zooals niemand ze had, massa's kant, en ongeëvenaarde halskragen.

DERDE HOOFDSTUK.

Hertogin Josiana.

I.

In 1705, hoewel lady Josiana toen al 23 was en lord David al 44, was het verloofde paar nog altijd niet getrouwd, en dat om de beste redenen ter wereld. Hadden zij het land aan elkaar? Verre van daar, maar wat toch niet ontgaan kan inspireert geenerlei ongeduld. Josiana wou vrij blijven; David wou jong blijven. Zoo lang mogelijk te wachten met zich te binden scheen hem een verlenging van zijn jeugd. Zulke in leeftijd al tamelijk gevorderde vrijgezellen waren er in die galante tijden heel veel; men wou nog jongeling zijn als men al haast grijsaard was; de pruik was daarbij de medeplichtige en als men ouder werd het poeder de bondgenoot. Op zijn 55ste jaar deed een lord Charles Gerrard, baron Gerrard, een der Gerrards van Bromley, heel Londen nog weergalmen van zijn galante successen. De mooie en jonge hertogin van Buckingham, gravin van Coventry, beging de grootste dwaasheden uit liefde voor Thomas Bellasyse, burggraaf Fauconberg, een Adonis van 67 jaar. En de 70-jarige Corneille schreef verliefde verzen aan een vrouwtje van twintig op het thema: „Marquise, si mon visage", etc. Ook de vrouwen hadden wel najaarssuccessen, getuige Ninon en Marion. Dit waren de modellen van die dagen.

Josiana en David flirtten en coquetteerden met elkander met een bijzonder tintje. Van liefde was bij hen geen sprake, maar zij bevielen elkaar. De gewone dagelijksche omgang was hun voldoende. Waarom zoo nog niet een tijdje doorgaan? De romans van dien tijd lieten de gelieven ook niet verder komen en dat was altijd heel interessant. Buitendien, Josiana, hoewel wetende dat ze een bastaard was, voelde zich prinses, en behandelde de gemaakte schikkingen gaarne met het noodige gewicht. Maar, lord David viel in haar smaak. Lord David was knap, maar dat was maar zooveel als een toegift. Zij vond hem voornaam, een sierlijke verschijning, elegant.

Zulke eigenschappen zijn de hoofdzaak, zijn alles.

Een Caliban, als hij maar elegant is, dringt een armen, eenvoudigen Ariel op den achtergrond. Lord David was een mooie verschijning, zooveel te beter; het gevaar van mooi te zijn is verwijfd te zijn; hij was dat niet. Hij wedde, bokste, maakte schulden. Josiana legde veel belangstelling aan den dag voor zijn paarden, zijn honden, zijn verliezen bij het spel, zijn maîtressen. Lord David van zijn kant verdroeg het gelaten, dat hij zoo werd nagegaan door zijn verloofde, die een jonge dame was zonder smet of schroom, ongenaakbaar trots en vol durf. Hij dichtte sonnetten op haar, die Josiana soms wel eens las. In die sonnetten beweerde hij, dat Josiana te bezitten beteekende op te stijgen tot de sterren, wat niet verhinderde, dat hij die hemelvaart steeds bleef verschuiven tot later. Hij anticham-breerde om zoo te zeggen aan Josiana's hart, en beiden beviel het best zoo. Ten hove bewonderde iedereen de meer dan goeden smaak van dit uitstel. Lady Josiana zeide: Wat naar, dat ik verplicht ben met lord David te trouwen, ik zou veel liever verliefd op hem willen zijn!

Josiana was de verpersoonlijking van alle heerlijkheid des vleesches. Zij was zeer groot van gestalte, te groot. Haar haar had een tint, die men noemt goudblond. Zij was poezelig, frisch, krachtig gebouwd, volbloedig en zeldzaam stoutmoedig en scherpzinnig. Zij had te verstandige oogen. Minnaars had ze niet, ingetogenheid evenmin. Zij trok zich terug binnen de muren van haar hoogmoed. De mannen, ze achtte ze beneden zich; alleen een god was haar waardig, of een monster. Als de deugd bestaat in steile ongenaakbaarheid, dan was Josiana de deugdzaamste onder de deugdzamen, maar zonder de minste zuiverheid. Zij deed niet aan avonturen, uit trots; maar het had haar heelemaal niet kunnen schelen als men ze van haar had verondersteld, mits zij maar vreemd en buitensporig waren, behoorlijk evenredig aan haar gewichtig personage. Zij hechtte weinig aan haar reputatie en sterk aan haar glorie. Zwak schijnen en onwinbaar zijn, dat meesterstuk vertoonde zij. Josiana voelde zich majesteit en materie. Zij was een doornige schoonheid. Zij overweldigde meer dan dat zij bekoorde. Zij liep over de harten. Zij was een en al aardsch. Als men haar had gezegd, dat ze een ziel in haar boezem droeg, zou ze even verbaasd hebben opgekeken, als wanneer

men haar had laten zien, dat ze vleugels had op haar rug. Men vertelde van haar, dat ze dissertaties schreef over den philosoof Locke. En ook, dat ze zelfs Arabisch kende.

Was Josiana uiterlijk geheel en al vrouw, innerlijk was zij maar weinig vrouw. Aan de zijde waar de vrouw gewoonlijk zoo kwetsbaar is, het megedevoel, dat zoo licht liefde wordt, was Josiana het in 't geheel niet. Niet dat ze onaandoenlijk koud was. De ouderwetsche vergelijking van het vleesch met marmer gaat in geen enkel opzicht op. De heerlijkheid van het vleesch is juist, dat het het tegenovergestelde is van marmer, dat het bloost en bloedt, dat het vastheid heeft zonder hardheid, dat het blank is zonder kil te zijn, dat er begeerten in woelen en dat het zijn zwakheden heeft, dat het het leven is, terwijl het marmer dood is. Het vleesch, bij een zekeren graad van schoonheid, heeft schier recht op naaktheid; het bedekt zich met zijn verblindende heerlijkheid als met een sluier. Wie Josiana zoo had gezien, zou de lijnen en vormen hebben gezien als door een sfeer van licht heen. Het zou haar een genot zijn geweest zich te toonen aan een satyr of aan een euneuch. Zij bezat de onontvlambare koudheid der mythologische godinnen. Met haar naaktheid te folteren, een Tantalus waanzinnig te maken, zou haar een genot zijn geweest. De koning had haar hertogin gemaakt en Jupiter nereïde, — een dubbele stralenkrans, waaruit de vreemde gloed ontstond, die van haar uitging. Haar bewonderend voelde men zich heiden worden en slaaf. Haar afkomst was de bastaardij en de oceaan. Zij scheen op te duiken uit schuim als een sirène. Zij was een schitterende straal eener ondergrondsche bron, van onder de oppervlakte van het wettelijke, maar toch zelfs in haar oorsprong koninklijk. Onder haar trotsche onbewogenheid verhieven zich hooge golven en loeiden stormen, en in haar hoogmoedige heerschzucht was het toeval haar eenig houvast. Zij was geletterd en geleerd. Nooit had een hartstocht haar meegesleept, en zij had ze alle gepeild. Zij was afkeerig van realisatie en er toch belust op. Als ze zich de borst had doorstoken zou zij het gedaan hebben, evenals Lucretia, pas erna. Alle corrupties woelden in onvoldragen toestand bij deze maagd. Het was een Astaste, verborgen in een uiterlijke Diana. Zij lokte uit en stiet af, met de schaamteloosheid

harer hooge geboorte. Evenwel zou ze in staat zijn, als haar dat behaagde, zichzelf een zondeval te bereiden. Zij was omgeven door glorie en omkranst met een aureool, met een vaag verlangen daaruit af te dalen naar elke laagte, en hunkerend naar een haar duisteren begeerten bevredigenden val. Zij was wat zwaar voor de hooge wolken, waarin zij zweefde. Vallen is ook een genot. Het vorstelijk privilege van het sans-gêne sluit het voorrecht in van de proef te nemen, en wat een misstap is voor plebejische Eva's dochters heet voor een hertogin een onschuldig vermaak. Josiana was in alles, krachtens haar geboorte, haar schoonheid, haar geest en haar eigenschap, wel geen koningin, maar toch heerscheres. Zij was voor een oogenblik in vuur geraakt voor Louis de Boufflers, die tusschen zijn vingers een hoefijzer kon breken. Zij vond het jammer, dat er geen Herculessen meer waren. Zij leefde in wie zal zeggen welke verwachting van een pervers- en heet-heftig ideaal.

Op het punt van moraal deed Josiana denken aan het vers in den brief aan de Pisons: Desinit in piscem: „Hoe schoon van romp ook, is de vrouw daaronder toch maar hydra".

Josiana was een edele verschijning, in haar Venusboezem klopte een koninklijk hart, haar blik was levendig en helder, haar figuur zuiver en fier, maar wie weet? woelde en gistte onder die oppervlakte een daar vaag doorheen schemerend, een geheel ander wezen, bovennatuurlijk, wellicht draconisch en wanstaltig. Een ongenaakbare en onwankelbare deugd, worstelend in de diepten van haar innerlijk bestaan, in alle ondeugden.

II.

Bij dat alles, uiterlijk hoogst zedig en preutsch: een precieuse.

Dat was zoo de mode in dien tijd.

Men denke maar aan koningin Elisabeth.

Elizabeth is een type, dat in Engeland drie eeuwen heeft gedomineerd, in de zestiende, de zeventiende en de achttiende eeuw. Elizabeth is meer dan een Engelsche, zij is een Anglicaansche. Vandaar de diepe eerbied

van de episcopale kerk voor deze vorstin; een eerbied, die oversloeg op de katholieke kerk, hoewel die er een beetje excommunicatie bij deed. In den mond van Sixtus V, die haar in den ban deed, veranderde de vervloeking in een madrigaal. „Un gran cervello di principessa", zeide hij. Maria Stuart, die zich minder interesseerde voor de kwestie-kerk dan voor de kwestie-vrouw, had niet zooveel respect voor haar zuster Elisabeth, en zij schreef haar — als koningin aan een koningin en als een coquette aan een preutsche: „Uw tegenzin in het huwelijk komt hier vandaan, dat ge de vrijheid niet wilt verliezen om u het hof te laten maken". Maria Stuart speelde met den waaier en Elizabeth met den bijl van den beul. Een ongelijke strijd. Zij deden beiden bovendien druk aan de letteren. Maria Stuart maakte verzen in het Fransch; Elizabeth vertaalde Horatius. Elizabeth, verre van een schoonheid, decreteerde, dat ze mooi was en dat men haar mooi moest vinden, zij hield van puntdichten en naamdichten, liet zich de sleutels van steden aanbieden door cupido's, beet zich op z'n Italiaansch op de lip en liet haar oogen rollen op z'n Spaansch, had in haar garderobe drieduizend kleederen en toiletten, waaronder verscheidene Minerva- en Amphitrite-costuums, eerde de Ieren om hun breede schouders, bedekte haar hoepelrok met garneersel en borduursel, was dol op rozen, vloekte, schold, stampvoette, stompte haar hofdames met de vuist, schopte Dudley naar den duivel, sloeg kanselier Burleigh, die daarom huilde, de oude deugniet, spuwde naar Matthew, nam Hatton bij den kraag, gaf Essex oorvijgen, liet Bassompierre haar dijen zien, maar was en bleef de ongerepte maagd.

Wat zij ontblootte voor Bassompierre had vóór haar de koningin van Scheba ontbloot voor koning Salomo. (*Regina Saba coram rege crura denudavit.* Schicklardus in Proaedemio Tarich. Jercici F. 65). Daarin stak dus niets onbehoorlijks — de heilige schrift zelf had het precedent geschapen. En wat bijbelsch is, daarvoor hoeft een anglicaan zich niet te schamen. Het bijbelsche precedent gaat zelfs verder: we vernemen van een kind, genaamd Ebnehaguem of Melilechet, wat beteekent „Zoon des wijzen".

En waarom ook niet, zulke zeden? Een beetje cynisme maakt de schijnheiligheid weer goed.

Heden ten dage slaat Engeland, dat in Wesley zijn

Loyola heeft, wel de oogen een beetje neer bij den aanblik van dat verleden. Het schaamt er zich voor en het is er trotsch op.

Het eigenaardige van die zeden was een sterke voorkeur voor het wanstaltige en misvormde, een voorkeur, die vooral de vrouwen, en in de eerste plaats de zeer mooie vrouwen, aan den dag legden. Waar dient het voor mooi te zijn als men geen monster mag nemen? Is het niet pikant voor een koningin getutoyeerd te worden door een aap-mensch? Maria Stuart stond „gunsten" toe aan een schaap: Rizzio; Maria Theresia van Spanje was „een beetje familiaar" met een neger. Vandaar de bijnaam: zwarte abdis. In de alcoven der gouden eeuw was de bultenaar zeer gezien; getuige maarschalk de Luxembourg. En vóór de Luxembourg, Condé, „dat kleine, aardige mannetje".

En van de mooie vrouwen werd in geenen deele verlangd dat ze volmaakt waren. Niemand eischte, dat Anna Boleyn had een doorgezakte borst, zes vingers aan een harer handen, en een vooruitstekende tand. La Vallière had kromme beenen. Wat niet verhinderde, dat Hendrik VIII dol was op de eerste en Lodewijk XIV razend op de tweede.

Op het punt van moraal dezelfde afwijkingen. In de hooge kringen was nauwelijks een enkele vrouw die niet haar schandaaltjes had. Iedere Agnes was min of meer een Melusine. Overdag was men vrouw en des nachts vampier. Men ging naar de plaatsen der terechtstellingen om de pas afgeslagen en op ijzeren staken gestoken hoofden te kussen. Margaretha van Valois, een der grootmoeders van Molière's précieuses, droeg bij wijze van kuischheidsgordel in blikken doosjes onder haar kleed de portretten harer gestorven minnaars Hendrik IV heeft zich ook een tijdlang in die intieme schuilplaats verborgen gehouden.

In de achttiende eeuw heeft de hertogin de Berry, dochter van den regent, al die ontaardingen vereenigd in een opperste type van laagheid en hoogheid.

De schoonen van dien tijd kenden zoowat allen latijn. Dat was, sedert de zestiende eeuw, een der vrouwelijke bekoorlijkheden. Jane Grey ging zelfs in haar meisjesachtige lieftalligheid zoover van Hebreeuwsch te kennen.

Ook hertogin Josiana deed aan latijn. Buitendien was zij katholiek, ook een der vereischten van den

goeden toon in dien tijd. In het geheim evenwel, wij moeten het erkennen, en meer in den trant van haar oom, Karel II, dan in dien van haar vader, Jacobus II. Jacobus II had aan zijn katholicisme zijn koningschap verloren, en Josiana wou er niet haar peerage aan verliezen. Zoodoende was zij voor zichzelf en voor haar intiemen kring van bekenden van beiderlei geslacht katholiek, maar voor het uiterlijk protestant. Voor het oog namelijk van het gepeupel.

Deze opvatting van den godsdienst is heel prettig; je geniet alle voordeelen verbonden aan de officieele, de heerschende, de staatskerk, en je gaat dood, evenals Grotius, behoorlijk voorzien van de h.h. sacramenten der stervenden, in de reuke van katholieke heiligheid, en de eer valt je te beurt, dat de eerwaarde vader Petau een mis voor je leest.

Hoewel gezet van postuur en zeer welgedaan, deed Josiana, laten wij het herhalen, als een volmaakte hoofsche juffer, als een nuffig preutsch viesneusje. Soms deed haar manier van droomerig en weelderig sleepen der woorden bij het spreken denken aan het uitstrekken der pooten door een tijgerin in de jungles.

Het streelende van preutsch-doen, een schijn-zedige kruidje-roer-mij-niet te zijn, schijnt hierin te bestaan, dat het een besef schenkt van verheven te zijn boven het overig menschelijk geslacht, dat men dan ook de eer niet meer bewijst zich er deel van te gevoelen. Het menschdom van zich te schuiven, zich er angstvallig op een afstand van te houden, gaat daarbij voor alles.

Heeft men daarvoor geen Olympus, dan neemt men het hotel de Rambouillet. Juno schrompelt ineen tot een Amarinta. Wie zich verbeeldt godin te zijn en zich toch tot de gewone menschen ziet gerekend, wordt in haar zucht om ongewoon te zijn licht een zottin. Onmachtig bliksems te slingeren, behelpt men zich maar met onbeschaamdheid. De tempel krimpt in tot boudoir. Geen godin kunnende zijn is men maar afgod.

De schijn-zedigheid brengt bovendien een pedanterie mee, die wel in den smaak valt bij de vrouwen. De coquette en de pedante zijn geestverwanten. Hoe nauw zij verwant zijn ziet men aan den fat. Het verfijnde komt voort uit het zinnelijke. De gulzigheid zelfs haakt naar delicatesse. Bij al te heftige begeerigheid doet

neus-ophalen van afkeer goed en helpt die verbergen. De vrouwelijke zwakheid voelt zich eenigszins beveiligd door al die sofisterij der galanterie, die bij de onechtzedigen geheel en al den natuurlijken schroom moet vervangen. Het is als een verschansing met gracht en al. Iedere preutsche neemt daarom airs van afkeer en hoogheid en beneden zich achten, etc., aan. Dat beveiligt, doch het getuigt van een zoeken naar steun, dat zwakte verraadt.

Zij zal misschien toegeven, maar met opgetrokken neusje. Ondertusschen !

Josiana was innerlijk niet gerust omtrent zichzelf. Zij voelde zich zoo geneigd tot losbandigheid, dat zij zich verschanste en kracht zocht in preutsche hooghartigheid. Uit trots terugschrikken voor eigen ondeugden, brengt tot de tegenovergestelde ondeugden. De bovenmatige inspanning, die het haar kostte kuisch te zijn, maakte haar preutsch. Al te veel in het defensief te zijn nu wijst op een geheim verlangen tot den aanval. Wie zich niets durft veroorloven, heeft geen vertrouwen in eigen kracht. Josiana trok zich terug in de ongenaakbaarheid van haar rang en haar geboorte als in een sterke stelling, inmiddels zinnend wellicht, naar we reeds lieten uitkomen, op een wilden uitval.

Men stond aan den dageraad der achttiende eeuw. Engeland gaf al een vluchtig beeld te zien van wat in Frankrijk de tijd van het regentschap zou zijn. Hier Walpole, daar Dubois. Marlborough vocht tegen zijn ex-koning Jacobus II, aan wien hij vroeger, naar men zei, zijn zuster, miss Churchill, verkocht had. Bolingbroke schitterde al in volle glorie en Richelieu was in opkomst. De galanterie bekommerde zich weinig meer om standsverschil en het hooge versmaadde in geenen deele meer het lage; de gelijkheid bediende zich om zich baan te breken van oude ondeugden. Later eerst zou zij het beproeven met behulp van nieuwe gedachten. Dit afdalen en zich neerbuigen van het hooge naar het lage met geenerlei hooge en alleen lage bedoelingen, was het aristocratisch voorspel van wat de revolutie moest voltooien. Het zou niet zoo lang meer duren, dat men een Jélyotte op klaarlichten dag en voor aller oogen op bed zou zien zitten bij een markiezin d'Epinay. Het is waar, immers de zeden geven echo op elkaar, dat de zestiende eeuw de slaapmuts van Smeton al gezien had op het hoofdkussen van Anna Boleyn.

Als vrouw wil zeggen zonde, zooals ik weet niet meer welk concilie heeft uitgemaakt, dan is de vrouw nooit vrouwelijker geweest dan in die tijden. Nooit heeft zij — haar zwakheden bedekkend met haar bekoorlijkheden en haar zwakheid met haar almacht, — gebiedender vergunning en vergeving voor alle zonden geëischt.

De verboden vrucht aannemen als de geoorloofde vrucht is Eva's val; maar van de geoorloofde vrucht de verboden vrucht te maken, is haar triomf. Dat was haar groote overwinning. In de achttiende eeuw deed de vrouw den grendel op de deur voor haar man. Zij sloot zich in Eden op met Satan. Adam moest buiten blijven.

III.

Josiana's geheele aard dreef er haar meer toe zich avontuurlijk te geven, dan zich wettig te geven. Zich geven uit galanterie is romantisch, is interessant, stelt op één lijn met de Menalcas en de Amaryllis der literatuur, vereischt moed en overleg en gaat uit boven het alledaagsche.

Mademoiselle de Scudéry werd bij haar avontuur met Pélisson alleen gedreven door dit motief, de bekoring die het leelijke heeft voor het leelijke daargelaten.

Het meisje souverein, de vrouw slavin, zoo zijn van oudsher in Engeland de zeden. Josiana verschoof het uur, dat die slavernij zou ingaan zooveel ze maar kon. Dat het eenmaal tot een huwelijk met lord David moest komen, was weliswaar iets noodzakelijks, wijl het den koning behaagd had dat zoo te beschikken, maar het was toch onplezierig, dat te moeten. Josiana schikte zich natuurlijk en droeg zorg dat er voorloopig niets van kwam. Dat was wederkeerig en zoo bestond er tusschen beide verloofden een stilzwijgende overeenkomst om den band niet te bevestigen, noch te verbreken. Zij bleven elkaar wat uit den weg. Deze manier van vrijage, bij elken pas vooruit twee achteruit, ligt uitgedrukt in de dansen van dien tijd: de menuet en de gavotte. Getrouwde lui te zijn, het is zoo alledaagsch, het staat heelemaal niet bij de kleur van je jong gezicht, de linten die je draagt verschieten

er van, het geeft zoo'n idee van ouwelijkheid. Het trouwen is een triestige middag na een zonnigen morgen. Het afleveren, als een stuk koopwaar thuis bezorgen van een vrouw door een notaris, bah, wat banaal! Het huwelijk is een grofheid, een gewelddaad, die maar situaties schept, waar niets meer aan te doen is, het legt den vrijen wil aan banden, het maakt een eind aan de vrije keus, het bindt je aan vaste regels als een dorre spraakkunst, het vervangt de inspiratie door een van buiten geleerd lesje, maakt van het zoete minnen een droog dicté, neemt de prikkels van het avontuurlijke uit het leven weg, maakt van wat een bron kan zijn van telkens nieuwe en frissche emoties een bloote, grauwe verveling, die dadelijk begint tegen te staan, gewent al te gauw en ontneemt alle bekoring aan al wat de zinnen zich heerlijks kunnen droomen, geeft rechten, die beide partijen onverschillig maken voor wat ze vergunnen, verstoort door een ruwe ontwrichting van de balans het bekoorlijk evenwicht tusschen het sterke en het machtige geslacht, tusschen de kracht en de schoonheid, en maakt eenerzijds een meester, anderzijds een dienares, waar, zonder het huwelijk, een slaaf zou zijn en een gebiedster. Het bed zoo te vernuchteren, dat het onuitstaanbaar wordt van eerbaarheid, kan men zich iets grovers en plompers voorstellen? Fatsoenlijk minnen in alle eer en deugd, zonder van die heerlijk-zondige geheimpjes, bah, wat vervelend en alledaagsch!

Lord David was al niet zoo jong meer. Veertig jaar, het is om er even bij stil te staan. Hij scheen er niets van te merken. En inderdaad zag hij er nog uit als man van dertig. Hij vond het amusanter Josiana te begeeren dan haar te bezitten. Hij had geen vrouw noodig, hij had vrouwen. Josiana van haar kant had een droombeeld. En dat was erger.

Hertogin Josiana had de eigenaardigheid, die intusschen minder zeldzaam voorkomt, dan men denkt, dat een harer oogen blauw was en het andere zwart. Zoo duidden haar oogen al aan, dat haar aard evenzeer neigde tot liefhebben als tot haten; dat er geluk zoowel als ongeluk in haar sluimerde. De dag en de nacht lagen in haar blikken besloten.

Haar droombeeld was: toonen dat het onmogelijke haar mogelijk was.

Zij zeide eens tot Swift:

— Jullie verbeeldt je, dat jullie afkeuring wat beteekent!

Jullie, daarmee werd bedoeld het menschdom.

Zij was roomsch, maar heel oppervlakkig. Haar katholicisme overschreed niet het minimum dat noodig was om er in het verborgen mee te kunnen pronken. Zoo iets als wat later het puseyisme werd, de richting tusschen anglicaansch en katholiek in. Zij droeg wijde robes van fluweel, of van satijn of van moiré, soms wel vijftien en zestien el wijd, en gegarneerd met goud en zilver, en om haar middel parelen en edelgesteenten. Verder buitensporig veel opschik. Zij droeg nu en dan een kleed van laken met passement, als dat van een student. Zij reed paard op een mannenzadel, ondanks de uitvinding der vrouwenzadels, die in Engeland in de veertiende eeuw waren ingevoerd door Anna, de vrouw van Richard II. Zij wiesch zich op Castiliaansche manier het gezicht, armen, schouders en hals met kandijsuiker, opgelost in eiwit. Als zij een geestig gesprek hoorde voeren kwam er om haar lippen een nadenkend lachje, zeer bijzonder gracieus.

Voor het overige hoegenaamd niet boosaardig. Zij was eer goedhartig.

HOOFDSTUK IV.

Magister elegantiarum.

Het spreekt van zelf dat Josiana gekweld werd door het schrikgedrocht der grooten, de verveling.

Lord David Dirry-Moir nam in het vroolijke Londensche leven een overheerschende positie in. De nobility zoowel als de gentry zag hoog tegen hem op.

Laten we hier een der gloriën van lord David vastleggen: hij had den moed zijn eigen haar te dragen. De reactie tegen de pruik was in opkomst. Evenals in 1824 de Fransche schilder Eugène Deveria de eerste was, die zijn baard durfde te laten staan, was in 1702 Price Devereux de eerste, die het aandurfde in het openbaar zijn natuurlijken haardos te vertoonen, alleen wat artistiek gefriseerd. Zooiets te wagen stond bijna gelijk met zijn leven te wagen. De verontwaardiging

was algemeen; maar Price Devereux was burggraaf van Hereford en peer van Engeland. Hij werd alleen maar uitgejouwd, doch daar liep het mee af, zoodat hij wel van geluk mocht spreken bij zoo'n vergrijp. Te midden van dit kabaal stond daar plotseling lord David, eveneens zonder pruik, zoo maar met zijn gewone haar. Zulke dingen zijn duidelijke aanwijzingen, dat het met een maatschappij mis en ten einde loopt. Lord David werd nog erger gehoond dan burggraaf Hereford. Maar hij hield zich goed. Price Devereux was de eerste geweest, David Dirry-Moir was de tweede. Het is soms moeilijker de tweede te zijn dan de eerste. Er is minder genialiteit voor noodig, maar meer moed. De eerste, bedwelmd door het nieuwe dat hem vervult, is zich misschien niet bewust geweest van het gevaar; de tweede kent, ziet den afgrond en aarzelt niettemin niet. Dien afgrond, geen pruik meer te dragen, David Dirry-Moir wierp er zich in. Later volgden anderen deze twee na, vonden na het illustre voorbeeld dezer twee hemelbestormers, eveneens de stoutmoedigheid op hun hoofd hun eigen haren te dragen, het poeder kwam daarbij te hulp als verzachtende omstandigheid.

Om dit gewichtig punt der geschiedenis voor wij verder gaan nog wat nader te preciseeren, willen we er op wijzen, dat degene, die eigenlijk het eerst den strijd aanbond tegen de pruik, niemand minder was dan een koningin: Christina van Zweden, die 'n voorliefde had voor mannenkleeren en zich in 1680 vertoond had met haar echt, kastanjebruin haar, gepoederd en steil overeind, zonder kapsel en kortgeknipt. Zij had ook, zegt Misson, aan haar kin „wat stoppels". Ook de paus had het aanzien van de pruik geschokt, toen hij door zijn bul van 1694 ze den bisschoppen van het hoofd nam en den geestelijken en monniken beval hun haar te laten groeien.

Lord David dus droeg geen pruik en had laarzen aan van koeleer. Een en ander getuigde van durf en het publiek bewonderde hem er om. Er was geen club, geen genootschap, of hij was er de leider van en er had geen box-match plaats waarbij men hem niet trachtte te krijgen als referée, dat wil zeggen, als scheidsrechter.

Hij had de statuten en programs van vele genootschappen van het high life samengesteld, en zelf verscheidene fashionable societeiten gesticht, waarvan er een, „Lady Guinea", in 1772 nog in Pall Mall bestond.

„Lady Guinea" was een besloten kring waar de jonge lordschap zich wijdde aan gepast vermaak. Er werd daar gespeeld. De minste inzet was een rolletje van vijftig guinea's, en er was nooit minder dan twintigduizend guineas op tafel. Ieder der spelers had nevens zich een gueridon om er zijn consumptie en het vergulde houten geldbakje met zijn rolletjes guineas op neer te zetten. De spelers hadden, evenals de huisknechts als zij de messen slijpen, leeren overmouwen aan, om hun kanten handboorden te beschermen, en leeren plastrons, om hun kantkragen te beschermen, en groote met bloemen versierde stroohoeden op het hoofd, om hun oogen te beschutten voor het schelle lamplicht en hun frisuur in orde te houden. Zij waren gemaskerd, vooral bij het quinzespel, opdat men hun opgewondenheid niet zou kunnen zien. Om gelukkig te zijn bij het spel hadden allen hun jassen binnenste buiten aan.

Lord David was ook in de Beefsteak-club, in de Surly-club, en in de Splitfarthing-club, verder in de Cross-club en in de Duitenkrabbel-club, in de club van de Verzegelde Knoop, de club der royalisten, en in de Martinus Scribblerus, opgericht door Swift, ter vervanging van de Rota, opgericht door Milton.

Hoewel allerminst leelijk, was hij toch lid van de Ugly Club: de club der leelijkerds, gewijd aan het misvormde en wanstaltige. De leden verbonden zich tot ridderlijke daden, niet ten behoeve van mooie vrouwen, maar van leelijke mannen. De zaal waar deze club bijeenkwam was versierd met portretten van vermaarde leelijkerds: Thersites, de nar Triboulet, Duns, Hudibras, Scarron; op den schoorsteenmantel stond Esopus, tusschen twee eenoogen, Cocles en Camoëns; Cocles was blind aan het linker- en Camoëns aan het rechteroog; beide waren gebeeldhouwd van hun blinde zijde en zoo stonden de twee profielen tegenover elkander. Toen de om haar schoonheid beroemde madame Visart de pokken kreeg, bracht de Ugly Club een toost op haar uit. Deze club bestond nog in het begin der negentiende eeuw, en Mirabeau kreeg van haar een diploma van eerelidmaatschap thuis gestuurd.

Bij de restauratie van Karel II waren alle revolutionaire clubs en vereenigingen ontbonden. De herberg in het zijstraatje van Moorfields, waar de Kalfskopclub bijeenkwam, (zoo genoemd omdat men er den

30sten Januari 1649, den dag, waarop het bloed van Karel I vloeide op het schavot, op Cromwell's gezondheid rooden wijn had gedronken uit den schedel van een kalf) was gesloopt. Deze republikeinsche clubs waren opgevolgd door monarchale clubs. Men vermaakte zich daar op voorname en nette wijze. Zoo was er bijvoorbeeld de She-romps-club, wier liefhebberij het was zoo maar van de straat vrouwen, fatsoenlijke burgeressen, voorbijgangsters en dan liefst de minst oude en minst leelijke, met geweld naar binnen te sleepen; wie eenmaal binnen was liet men op haar handen loopen, met de beenen in de lucht, het gezicht bedekt en verborgen onder de terugvallende rokken. Als zij zich verzette of het niet goed deed, bewerkte men met de karwats een beetje datgene, wat niet meer bedekt was. Dat was haar eigen schuld. Degenen die in dit soort manège de zweep hanteerden heetten „springers".

Verder had men de Club der Heete bliksems, of, minder dichterlijk, der Vroolijke dansers. Daar liet men negerinnen en blanke vrouwen de dansen der picantes en timtirimbas van Peru uitvoeren, met name de mozamala of „ondeugende meid", een dans, waarvan de glansrijke clou was, dat de danseres als voor zekere natuurlijke behoefte zitten ging op een klomp deeg, waarin dan bij het opstaan een callipygisch kuiltje achterbleef. Men gaf daar dit vers van Lucretia: „Tunc Venus in sylvis jungebat corpora amantum", te aanschouwen.

Dan was er de Hellevuur-club, waar men zich er op toelegde, goddeloos te doen. Men hield er wedstrijden in vloeken. De hel was daarbij de prijs voor den besten, dat wil zeggen, den zwaarst- en krachtigstklinkenden vloek.

Men had de Kopstoot-club, zoo geheeten, omdat men er de lui kopstooten gaf. Men zocht op straat een armen duivel, sjofel in de kleeren en niet al te snugger van uiterlijk. Men offreerde hem, of dwong hem zoo noodig te accepteeren, een pot porter in ruil voor vier kopstooten in de borst. Daar werden dan weddenschappen op aangegaan. Eens gebeurde het, dat een zoo getracteerde kerel, een zwaargebouwde bruut van Wales, Gogangerdd genaamd, bij den derden stoot bezweek. Dat liet zich ernstig aanzien. Er werd een onderzoek ingesteld en de uitspraak der daarmee be-

laste jury luidde: „Overleden aan uitzetting van het hart tengevolge van overmatig drinken". Gogangerdd had, het viel niet te ontkennen, de pot porter opgedronken.

Men had de Fun Club. Het woord fun is eigenlijk niet te vertalen, evenmin als cant en humour. De fun staat tot de grap in eenzelfde verhouding als peper tot zout. Het is, wat men noemt, lolletjes uithalen, iemand een poets bakken, voor den mal houden etc. Een fun haalt men uit als men een huis binnendringt en er een kostbaar meubel beschadigt, de familieportretten verminkt, den hond vergiftigt, een kat bij de vogels in de volière laat. Iemand laten schrikken door een doodsbericht als anderszins, waar niets van waar is, is een fun. Het is de fun, die een vierkant gat heeft gemaakt in een Holbein in het museum van Hampton Court. De fun zou er prat op gaan als zij het was geweest, die van de Venus van Milo den arm had afgebroken. Onder Jacobus II liet een jonge lord, een millionairszoon, heel Londen eens proesten van het lachen: hij stak bij nacht buiten de stad een hoeve in brand; hij werd tot „koning van de fun" uitgeroepen. De arme duivels van die hoeve hadden zich in hun hemd nog juist uit hun brandende woning kunnen redden. De leden van de Fun Club, allen behoorende tot de hoogste aristocratie, zwierven in het holst van den nacht, als iedereen sliep, door Londen, haalden de scharnieren van de luiken, sloegen de pijpen van de pompen lek, verstopten de regenbakken, namen uithangborden weg, trapten in tuintjes en stukjes grond alles plat, doofden de lantaarns uit, zaagden de stutbalken van bouwvallige woningen door, sloegen ruiten in — alles bij voorkeur in de armelui's-buurten. Dat deden rijken armen aan. Klachten daarover gaven dan ook niets. Men moest de jongelui toch een pretje gunnen! Deze zeden behooren ook nu nog niet tot het verleden. In Engeland zelf en in zijn bezittingen, op het eiland Guernsey bijvoorbeeld, gebeurt het nog vaak genoeg, dat men 's nachts uw woning een beetje komt vernielen, een slot bederft, de huisschel defect maakt, en zoo meer. Als armen het deden, gingen ze de gevangenis in; maar het zijn maar beschaafde jongelui van netten huize!

De meest fashionable club had tot president een „keizer", die op zijn voorhoofd een halve maan droeg

en „de groote mohawk" werd genoemd. De mohawk ging nog verder dan de fun. Kwaad doen enkel om kwaad te doen, was het programma en edele doel van deze brooddronken kwelgeesten. Geen middel om dit doel te bereiken werd versmaad. Als men mohawk werd, verbond men zich bij eede zooveel baldadigheid uit te halen als men maar kon, tot elken prijs, onverschillig wanneer, jegens wien, of op welke manier. Elk lid van de Mohawk Club moest trachten iets nieuws te bedenken en het programma te verrijken met iets bijzonders. De een was „dansmeester", dat wil zeggen dat hij op straat dezen of genen onnoozelen hals malle bokkesprongen liet maken door hem met zijn degen in de kuiten te prikken. Anderen hadden tot taak „het luie zweet er uit te halen", dat bestond hierin, dat men met zijn zessen of achten, met het rapier in de hand een kring maakte om een of anderen stumperd; van alle kanten omringd kon het niet anders of de aangevallene moest wel een zijner kwelduivels den rug toekeeren; deze schreeuwde dan waar hij de brutaliteit vandaan haalde om een edelman den rug te durven toekeeren, en strafte hem voor die brutaliteit met een por met den degen, die den stakkert brullend van pijn deed opspringen; dan stond hij echter met den rug weer naar een ander van het stel gekeerd, en die deed precies zoo, zoo ging dat door: de stumperd mocht niemand den rug toekeeren en men zorgde dat hij niet anders kon dan steeds een hunner den rug toekeeren, die hem dan een por gaf; wanneer de mishandelde eindelijk bloedend en kermend op den grond lag in den ring van degens en men er genoeg van had, liet men hem om weer op verhaal te komen en hem „manieren te leeren" nog door livreiknechts stokslagen geven. Weer anderen gingen er op uit om „wilde dieren kennis te laten maken met de vuist"; deze hielden onder vroolijk gelach voorbijgangers aan, sloegen ze met de vuist den neus aan bloed en de oogen blauw of staken hen de duimen in de oogen; kostte dat het slachtoffer het gezicht dan betaalden ze hem er voor.

Dat waren in het begin der achttiende eeuw de manieren waarop de rijke nietsdoeners van Londen hun tijd zoek brachten. Hun soortgenooten te Parijs hielden er andere liefhebberijen op na. Monsieur de Charolais schoot zijn geweer af op een burger die op

den drempel van zijn eigen woning stond. Ten allen tijde heeft de jeugd zoo haar vermaken gehad.

Lord David Dirry-Moir bracht op deze vaderlandsche instellingen zijn liberalen en grootmoedigen geest over. Evenals de anderen had hij wel eens den vroolijken inval hier of daar een rieten boerenwoning in brand te gaan steken en de bewoners een beetje te roosteren en hun de huid wat in de blaren te zetten, maar zij kregen van hem een steenen huisje er voor in de plaats. Eens liet hij in de She-romps-club twee vrouwen op de handen loopen. De eene bleek een jonge dochter, hij gaf haar een som gelds als bruidschat; de andere bleek getrouwd, hij zorgde dat haar man een post kreeg als dorpsdominé.

Hij was een specialiteit op het edele terrein der hanengevechten, een sport waaraan hij tal van nieuwe attracties toevoegde. Het was verwonderlijk te zien hoe lord David zijn hanen africhtte. De hanen vliegen elkaar in de veeren zooals de menschen elkaar in de haren vliegen. Lord David nu maakte zijn hanen zoo kaal en vederloos als maar even mogelijk was. Hij knipte ze alle staartveeren kort en schoor hun letterlijk kop en hals. — Zooveel te minder blijft er over voor je vijand, zoo troostte hij de geplukte vechtersbazen. Verder bewerkte hij de vleugels, puntte daarvan alle veeren een voor een, en maakte zoodoende van die vleugels als het ware bundels scherpe pijlen. — Dat is goed om je tegenpartij de oogen uit te steken, zei hij. Eindelijk schraapte hij de pooten met een pennemesje, scherpte de nagels, en omwond de sporen met stukjes prikkeldraad, spoog dan het dier op kop en hals, zalfde het met speeksel gelijk men de athleten inwreef met olie, en liet het zoo op zijn vijand los, uitroepend: Kijk, hoe je van een haan een arend kan maken en hoe de baas van het kippehok een aristocraat onder zijn kornuiten wordt.

Lord David hield er veel van bokswedstrijden bij te wonen, en hij was daar als een levend reglement van. Bij de groote matches was hij het die alles regelde en aangaf hoe de ring moest worden. Als hij second was, bleef hij den heelen duur van den strijd in de onmiddellijke nabijheid van zijn man, met een flesch in de eene hand en een spons in de andere, hem al maar aanmoedigend *to hit hard*, er goed op los te slaan, deed hem kunstgrepen aan de hand, vuurde hem aan en gaf

hem raad terwijl hij vocht, veegde hem het gezicht af als hij bloedde, tilde hem op als hij neerviel, nam hem op zijn knieën, gaf hem eigenhandig te drinken en blies hem zelf met een mondvol water een fijnen regen in oogen en ooren, waarvan een bewustelooze weer bijkomt. Als hij scheidsrechter was, zag hij scherp toe op strenge naleving der regels, duldde niet, dat wie het ook was, behalve de seconds, de strijdenden hulp verleende, verklaarde dengene verslagen die zich aan de geringste overtreding der voorschriften schuldig maakte, waakte er voor dat de duur der ronden ook maar met geen halve minuut werd overschreden, kwam op tegen butting, stelde dengene die met het hoofd had gestooten in het ongelijk, en belette dat een die was neergeslagen leed werd gedaan. En bij dit alles werd hij in het minst niet pedant en hij bleef er zich even elegant om bewegen in de wereld.

Als hij bij een bokspartij referée was, dan kwam het niet voor dat brutale, onbehouwen, schofterige handlangers van een der kampioenen, wanneer het zich liet aanzien dat hun man het zou verliezen, de boel in de war schopten, den ring binnendrongen en dezen vernielden om op die manier den strijd onbeslist te doen eindigen, en de nederlaag van hun bokser en daarmee het verlies der op hem aangegane weddenschappen te voorkomen. Lord David behoorde tot de weinige scheidsrechters bij wie men het uit zijn lijf zou laten dergelijke practijken uit te halen.

Niet een verstond de kunst van trainen zoo goed als hij. De bokser die het geluk had dat Lord David hem onder zijn leiding nam, was zeker van een onoverwinnelijk kampioenschap, Lord David zocht zich een Hercules uit, massief als een rotsblok, een kerel als een boom en leidde dien dan op als een eigen kind. Dit logge menschelijke gevaarte moest hij van het defensief tot het offensief zien te brengen. En daar had hij uitmuntend slag van. Als hij eenmaal 't oog op zoo'n cycloop had laten vallen, dan liet hij hem niet meer los voor hij klaar was. Hij kweekte hem op, als een min een zuigeling. Hij paste hem eten en drinken af, mat hem rust en beweging toe. Hij was het die de zeer voortreffelijke leefregels voor athleten uitdacht, later door Morley overgenomen: 's morgens een geklutst ei en een glas sherry, om twaalf uur een lap rauw vleesch met thee, om vier uur brood met thee, 's avonds

pale ale en brood. Tegen den nacht masseerde hij zijn mannetje en bracht hem zelf te bed. Ook op straat hield hij hem in het oog, paste op hem of het een kind was, zorgde dat hij niet onder een wagen kwam, of een ander ongeluk kreeg, lette er op dat hij niet in slecht gezelschap verzeild raakte en hield hem uit de handen zoowel van kroegloopende vrienden als van de mooie meisjes. Hij waakte over het lichamelijk en zelfs geestelijk welzijn van zijn pupil. En deze teedere, haast moederlijke zorgen leverden doorgaans bewonderenswaardige resultaten op, en zijn kweekelingen maakten door nieuwe vindingen en verbeterde techniek, door hem hun eigen gemaakt, hun demonstraties steeds tot gewichtige gebeurtenissen. Hij leerde hun kaakslagen waarbij den getroffene de tanden in de keel vlogen, en een duimstoot, die het oog uit zijn kas op de wang deed springen. Het was steeds een heerlijk en hartverheffend schouwspel zijn helden aan het werk te zien. Zoo bereidde hij zich voor op de politieke loopbaan waartoe hij later zou worden geroepen. Het is geen kleinigheid een volmaakt gentleman te worden.

Lord David Dirry-Moir was ook een hartstochtelijk liefhebber van kermishouden, van alle pret en lol, en waar het beloofde een dolle boel te worden zorgde hij van de partij te zijn, hij liep alle circussen en wildebeestenspelen af, en was een trouw bezoeker van koorddanserstenten en van wat er toen bestond aan variétés, optreden van specialiteiten, en verder uitgaans-amusement. De echte heer voelt zich aangetrokken tot de vermaken van den man van de straat; vandaar dat lord David veel in de kroegen zat in alle griebussen, duivelshoeken en vroolijke buurten van Londen en de Cinque-Ports. En om zich zoo noodig met de rauwe gasten in die milieux te kunnen meten zonder zijn hoogen rang bij het Witte eskader te compromitteeren, vermomde hij zich op zulke uitstapjes naar de lagere sferen als gewoon matroos. Een groot gemak was het voor hem bij deze gedaanteverwisseling, dat hij niet gewoon was een pruik te dragen en zijn eigen haar nog had; immers zelfs onder Lodewijk XIV, de gulden eeuw van den pruikentijd, hield toch het volk zich maar bij zijn eigen haar als een leeuw bij zijn manen. Zoodoende was lord David vrij te doen wat hij verkoos. Het volkje waar hij in die gelegenheden en in die omgeving mee omging zag hem graag en vermoedde in het

minst niet dat hij lord was. Men noemde hem hier, men onthoude dit, Tom-Jim-Jack. Onder dezen naam was hij bij dit crapuul populair en beroemd. Zoo encanailleerde hij zich en toch ook weer niet, immers men zag hoog tegen hem op ! Als het zoo te pas kwam stond hij gauw klaar met de vuist. Ook dezen kant van zijn elegante levenswijze was lady Josiana bekend en beviel haar zeer wel in hem.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Koningin Anna.

I.

Boven dit paar stond hare majestcit Anna, regeerend koningin van Engeland.

De eerste de beste, een doodgewoon vrouw-mensch, deze koningin Anna. Zij was vroolijk, goedmoedig, majestueus — alles bijna.

Geen harer goede eigenschappen reikte tot de hoogte eener deugd, geen harer gebreken had de intensiteit eener ondeugd. Zij was opgeblazen alleen van zwaarlijvigheid, lastig alleen van dikte, goedig alleen uit botheid. Zij was taai en ze was poezelig, Als echtgenoote was ze ontrouw en trouw, want ze hield er gunstelingen op na, die haar genegenheid hadden en ze hield er een gemaal op na voor wien ze haar bed bewaarde. Als christin was ze kettersch en bigot. Ze had de mooie robuste hals eener Niobe. De rest van haar figuur was minder dan zoo-zoo. Zij was lomp coquet, in het fatsoenlijke. Ze had een blanke fijne huid, en liet die nogal veel zien. Haar dankte men de mode, een collier van groote paarlen om den hals te dragen. Zij had een laag voorhoofd, zinnelijke lippen, vleezige wangen, groote oogen, en was slecht van gezicht. Haar bijziendheid strekte zich uit tot haar geest. Ze had haar buien van uitbundige vroolijkheid, waarbij haar omgeving zich al even weinig op haar gemak gevoelde als bij haar aanvallen van drift; maar

gewoonlijk was zij ontevreden en slecht gehumeurd, keek kwaad en zuur, en deed haar mond nauwelijks open. Als haar nu en dan een woord ontviel, moest men maar raden wat ze bedoelde. Het was een mengeling van een goedig vrouwtje en een kwaadaardige feeks. Zij hield van het onverwachte, van verrassingen, wat iets door en door vrouwelijks is. Zij was een maar heel weinig uitgewerkt staaltje van de algemeene Eva, in niets bijzonder, in alles heel gewoon. En dien onbehouwen klomp vrouwenvleesch was dat gelukje in den schoot gevallen, de troon. Zij dronk. Haar man was een rasechte Deen.

Hoewel Tory, regeerde zij door de Whigs. Als vrouw, als zottin. Zij was driftig en opvliegend. Zij was een breekster. Niemand, die zoo onhandig met de staatszaken omsprong als zij. Zij liet de gebeurtenissen uit haar handen vallen. Haar heele politiek zat vol barsten. Zij muntte er in uit met kleine oorzaken groote catastrofen teweeg te brengen. Als zij nu en dan haar gezag eens liet gelden en haar zin doordreef, noemde ze dat: de pook gebruiken.

Met een heel wijs en diepzinnig gezicht kraamde ze wijsheden uit als deze: „Voor den koning mag geen een peer het hoofd gedekt houden, dan alleen Courcy, baron Kingsdale, peer van Ierland"; een ander woord van haar was: „Het zou onrechtvaardig zijn als mijn gemaal geen lord-admiraal was, want mijn vader is het ook geweest." En zij verhief George van Denemarken tot groot-admiraal van Engeland, „and of al her Majesty's plantations". Zij transpireerde voortdurend slecht humeur — zij drukte haar gedachten niet uit, zij zweette ze uit. Er was iets van de sfinx in deze gans.

Zij was volstrekt niet afkeerig van fun, van de grap vol kwaadaardig venijn. Als ze Apollo tot bultenaar had kunnen maken zou ze dat heerlijk hebben gevonden. Maar ze had hem zijn godheid laten behouden. Voor zoover ze goedig was scheen het haar streven het niemand lastig te maken en iedereen te vervelen. Ze sloeg vaak grove taal uit, en als ze nog een heel klein beetje verder was gegaan had ze gevloekt, net als koningin Elizabeth. Van tijd tot tijd haalde ze uit een zak in den trant als die in mannenkleeren, welke ze in haar kleed had laten maken, een klein rond doosje van gedreven zilver met haar portret er op en profiel tusschen de letters Q A (Queen Ann, Koningin Anna), maakte dat doosje

open en nam er met den vinger wat pomade uit en smeerde dat op haar lippen om ze rood te kleuren. Eerst na haar mond zoo te hebben geprepareerd, kon ze er toe komen te lachen. Ze was dol op Zeeuwsche peperkoek. Ze was trotsch op haar dikte.

Hoewel meer puriteinsch dan wat anders, zou ze graag naar den schouwburg zijn gegaan. Zij had iets als een academy of music, een zwakke navolging van de Fransche muziek-academie. In 1700 wou een Franschman, Forteroche geheeten, in Parijs een „koninklijk circus" bouwen, maar de kosten bedroegen 400.000 frs en minister d'Argenson werkte het plan tegen; Forteroche ging toen naar Engeland en legde koningin Anna het plan voor; deze was er een oogenblik zeer mee ingenomen, vond het idee heerlijk een schouwburg met machinerie te bouwen, mooier dan die van de koning van Frankrijk, en met een vierde dessous! Evenals Lodewijk XIV hield zij er van in haar karos heel hard te rijden. En soms legde haar span, dat onderweg moest verwisselen, den afstand van Windsor naar Londen af, in minder dan vijf kwartier.

II.

In den tijd van koningin Anna was voor de minste vergadering de machtiging noodig van twee vrederechters. Als een dozijn personen zonder die machtiging bijeen kwam, al was het maar om oesters te eten en porter te drinken, dan deden ze iets wat streng verboden was.

Onder deze regeering, betrekkelijk nogal goedaardig, werd er op de stuitendste wijze geprest en geronseld voor de vloot; dat iets als de presgang mogelijk is geweest, is een triestig bewijs, dat de Engelschman van nature meer onderdaan dan burger is. Eeuwenlang is de presgang voor Engeland's koningen een instrument van grove tirannie geweest, alle handvesten van persoonlijke vrijheid en wat dies meer zij ten spot, en waarover vooral Frankrijk een hooge borst zette en verontwaardiging aan den dag legde. Een houding waarvoor nu juist niet veel grond was, want preste men in Engeland zeevolk, in Frankrijk preste men soldaten. In alle groote steden liep elk valied uitziend persoon enkel al onderweg van zijn huis naar zijn bezigheden

gevaar door ronselaars te worden aangerand en naar een ronselbureau te worden gesleept, dat den naam droeg van four (oven). Daar werden de zoo opgevangen personen opgesloten, de voor den militairen dienst geschikten werden er uitgepikt en de ronselaars kregen voor elk op die manier geworven voorbijganger zoo-en-zoo-veel In 1695 waren er in Parijs dertig zulke ovens.

Voor Ierland vaardigde koningin Anna barre dwangwetten uit.

Anna was geboren in 1664, twee jaren vóór den grooten brand van Londen, op grond waarvan de astrologen — er waren er toen nog, getuige Lodewijk XIV, bij wiens geboorte een astroloog verloskundige hulp verleende en die een horoscoop kreeg als luier — haar hadden voorspeld dat zij, als zijnde „de oudste zuster des vuurs", eenmaal koningin zou worden. Dat is uitgekomen, zij werd koningin, dank zij de astrologen en de omwenteling van 1688. Zij moest de vernedering dragen van geen hoogeren peetvader te hebben dan Gilbert, aartsbisschop van Canterbury. Petekind te zijn van den Paus, dat ging niet meer in Engeland. Een eenvoudig kerkvorst is maar een schrale peetvader. Anna moest het er echter mee doen. Dat was haar eigen schuld. Waarom was ze ook protestant!

Haar maagdelijkheid, *virginitas empta*, zooals de oude charters het noemen, kwam Denemarken te staan op een dotarium van 6250 pond sterling rente 's jaars, die het hief van de heerlijkheid Wardenburg en van het eiland Fehmarn.

Anna volgde, zonder overtuiging uit sleur, de politieke tradities van haar voorganger Willem. Onder haar koningschap, geboren uit een omwenteling, hadden de Engelschen alle vrijheid die er te bespannen viel tusschen den Londenschen Tower, waarin men den redenaar opsloot, en de schandpaal, waarheen men den schrijver verwees. Anna sprak een beetje Deensch, voor haar vertrouwelijkheden met haar man, en een beetje Fransch, voor haar vertrouwelijke apartjes met Bolingbroke. Erbarmelijk gebrabbel, maar het was in Engeland, vooral aan het hof, nu eenmaal de mode Fransch te spreken. Alleen in het Fransch kon je geestig confereeren, meende men. Zij maakte veel werk van de munten, vooral van de kopermunt en 't kleingeld dat bij het volk in omloop is; daar wou ze

een goed figuur op maken. Gedurende haar regeering werden er zes verschillende farthings geslagen. Op de keerzijde der drie eersten liet ze alleen een troon maken; op de keerzijde van de vierde moest een zegewagen komen, en op die van de zesde een godin met in de eene hand een zwaard en in de andere een olijftak, en het onderschrift *Bello et Pace* (Oorlog en Vrede). Als dochter van Jacobus II, die wreed en ruw-oprecht was, was zij grof en lomp.

En in den grond toch ook weer zachtzinnig en minzaam. Een tegenstrijdigheid die slechts schijnbaar is. Drift maakte haar tot een ander wezen. Verhit suiker en zie hoe fel zij kan koken.

Anna was populair. Engeland houdt er van vrouwen te zien regeeren. Waarom? Frankrijk sloot vrouwen van de regeering uit. Dat is één reden. Misschien wel de eenige. Voor de Engelsche geschiedschrijvers is Elizabeth een en al grootheid en Anna een en al goedheid. Wij hebben er vrede mee. Wij laten hun hun meening. Maar niet de minste fijngevoeligheid en teerheid is er te vinden in deze vrouwenregeering. Alles is grof en zwaar. Het is lompe grootheid en grove goedheid. Wat de ongerepte deugd dezer vrouwen betreft, Engeland houdt er aan vast, het moet dat zelf weten. Elizabeth is de maagdelijke koningin, getemperd door Essex, en Anna de trouwe gade, gecompliceerd door Bolingbroke.

III.

Een dwaze gewoonte van de volken is wat zij zelf verrichten en tot stand brengen toe te schrijven aan den koning. Zij vechten met elkaar. Wie krijgt de eer? De koning. Zij brengen op. Wie baadt er zich in weelde? De koning. En het volk is dan trotsch op zijn koning, die zoo rijk is. De koning krijgt van zijn ontberend volk goud, en geeft er klatergoud voor terug. Wat is hij toch edelmoedig! Het kolos-voetstuk ziet hoog op tegen den dwerg, dien het zelf omhoog heft. Wat is die myrmidon toch groot, die op mijn schouders staat! Een dwerg heeft een eenvoudig middel om uit te komen boven een reus, hij heeft maar op zijn rug te klauteren. Dat de reus dat toelaat, dat is het zonderlinge; en dat hij dan nog in bewondering opziet tegen dien dwerg,

daar staat men van versteld. Kinderlijke naïviteit der volken !

Het ruiterstandbeeld, alleen en uitsluitend voorbehouden voor de koningen, is een treffend juist zinnebeeld van het koningschap; het paard is het volk. Echter, langzaam aan verandert dat paard in een ander wezen. Het begint als ezel en wordt ten slotte een leeuw. Dan gooit het zijn ruiter van zich af, en men heeft in Engeland 1642 en in Frankrijk 1789; en soms verslindt de leeuw zijn afgeworpen ruiter en men heeft in Engeland 1649 en in Frankrijk 1793.

Dat de leeuw weer kan terugvallen tot den staat van ezel, moge verwondering baren, maar het is zoo. Dat was gebeurd in Engeland. Het had zich weer voor den royalistischen afgodsdienst laten optuigen. Koningin Anna, wij herhalen het, was populair. Wat had ze dan wel gedaan? Niemendal. Niets, dat is alles, wat men in Engeland verlangt van zijn koning. En voor dat niets krijgt hij handenvol millioenen per jaar. Engeland, dat onder Elizabeth maar dertien oorlogsschepen had, en onder Jacobus I zes en dertig, had er in 1705 honderdvijftig. Het had drie legers op de been — vijfduizend man in Catalonië, tienduizend in Portugal, vijftigduizend in Vlaanderen; en daarenboven betaalde het per jaar meer dan anderhalf millioen pond sterling aan monarchistisch en diplomatiek Europa, dat een soort publieke vrouw is die steeds door Engeland is onderhouden. Toen het parlement een vaderlandsche leening van zoo-en-zoo-veel millioen annuïteiten had goedgekeurd, vocht men voor de staatsbank om er op in te schrijven. Engeland rustte een eskader uit naar Oost-Indië, en een ander eskader naar de kusten van Spanje, onder admiraal Leake, ongerekend een reserve van vierhonderd bodems, onder admiraal Showell. In dien tijd kwam ook de vereeniging tot stand van Engeland en Schotland. Het was de interval tusschen Hochstadt en Ramillies, en bij de eerste dezer overwinningen was de andere al te onderscheiden in het verschiet. Met den trek met het net van Hochstadt had Engeland 27 bataljons gevangen en vier regimenten dragonders, en honderd mijlen land afgenomen van Frankrijk, dat duizelend van den Donau naar den Rijn tuimelde. Engeland strekte de hand uit naar Sardinië en naar de Balearen. Het sleepte triomfantelijk tien Spaansche linieschepen plus een heele vloot galjoenen

met goud zijn havens binnen. De Hudsonbaai en Straat Hudson werden door Lodewijk XIV al half en half losgelaten en men voelde dat het niet lang meer kon duren dat hij ook Acadia, St. Christopher en Newfoundland zou prijsgeven en dat hij al blij mocht zijn als Engeland den koning van Frankrijk wilde toestaan aan kaap Breton ter kabeljauwvangst te gaan. Engeland stond op het punt hem den smaad aan te doen van zelf Duinkerken's vestingwerken te moeten slechten. In afwachting daarvan had het bezit genomen van Gibraltar en maakte het zich meester van Barcelona. Wat al groote dingen werden er volbracht!

En hoe moet men koningin Anna niet bewonderen, dat zij zich de moeite gaf in zoo'n grooten tijd te leven!

In sommige opzichten lijkt de regeering van Anna een weerkaatsing van de regeering van Lodewijk XIV, Anna, 'n oogenblik op één lijn met dien koning in den wedloop dien men de geschiedenis noemt, heeft met hem de vage overeenkomst van een schaduwbeeld. Evenals hij speelde zij at a great reign; zij heeft haar monumenten, haar kunst, haar overwinningen, haar legerhoofden, haar geletterden, haar kas ter ondersteuning van beroemdheden, haar galerij van meesterwerken, zooals ook Lodewijk XIV die had. Ook haar hof had een schitterend gevolg, dat niet onderdeed voor het brillante cortège van Lodewijk XIV. Het was een reproductie in miniatuur van alle groote, zij het niet meer bijzonder groote, mannen van Versailles. Men zou kunnen denken aan gezichtsbedrog, en met het „God save the Queen" er al bij gedacht (welke melodie van Lodewijk's operacomponist Lulli later inderdaad in Engeland is geïmporteerd) is de begoocheling volkomen. Niet één groote figuur mankeert. Christopher Wren is een zeer dragelijke Mansart; Somers weegt op tegen Lamoignon. Anna heeft een Racine in Dryden, een Boileau in Pope, een Colbert in Godolphin, een Louvois in Pembroke, en een Turenne in Marlborough. Evenbeelden echter met wat grootere pruiken en wat lagere voorhoofden. Het ensemble is even majestueus en schitterend, en het Windsor van dien tijd had bijna kunnen doorgaan voor Marly. Alles draagt echter een vrouwelijk karakter, en de père Tellier van Anna heet Sarah Jennings. Voor het overige begint zich in de literatuur een geest van spotzucht en ironie te openbaren, die een halve eeuw later tot philosophie zou

worden, en de protestantsche Tartuffe wordt door Swift niet minder onbarmhartig aan de kaak gesteld, dan de katholieke Tartuffe door Molière. Hoewel Engeland gedurende dit tijdvak Frankrijk den voet dwars zet en te lijf gaat, doet het het alles na en gaat er bij ter schole; en wat er blinkt op Engelands aangezicht is de la lumière française. Het is jammer, dat de regeering van Anna maar een dozijn jaren en niet langer geduurd heeft, want dan zouden de Engelschen niet aarzelen te spreken van de eeuw van koningin Anna, zooals men in Frankrijk spreekt van de eeuw van Lodewijk XIV. Anna werd in 1702 koningin, toen zij aan den politieken hemel verrees, begon Lodewijk XIV te dalen. Het is een curiositeit der geschiedenis, dat de opkomst dezer bleeke wachteres samenvalt met den ondergang van dien purperen vuurbol, en dat ten tijde dat Frankrijk zijn Zonnekoning had, Engeland zijn Maankoningin had.

Een vermeldenswaardige bijzonderheid is nog, dat Lodewijk XIV, hoewel men met hem in oorlog was, in Engeland algemeen werd bewonderd. „Het is een koning zooals aan Frankrijk toekomt", zeiden de Engelschen.

De liefde der Engelschen voor hun vrijheid gaat gepaard met een zeker welgevallen in anderer knechtschap. Dat welgevallen in de ketenen die den buurman kluisteren, stijgt soms tot geestdrift voor den despoot naast de deur.

Kortom, Anna heeft haar volk *heureux* gemaakt, zooals de Fransche vertaler van Beeverell's boek met gracieuse consequentie op pag. 6 en 9 van zijn opdracht en op pag. 3 van zijn voorrede, tot driemaal toe herhaalt.

IV.

Josiana stond bij koningin Anna niet al te best aangeschreven, en dat om twee redenen.

Ten eerste omdat ze hertogin Josiana mooi vond.

Ten tweede omdat ze Josiana's verloofde knap vond.

Twee redenen om jaloersch te wezen zijn voor een vrouw voldoende; één enkele is al voldoende voor een koningin.

Wij moeten er dit bijvoegen: zij nam het haar ook

wel een beetje kwalijk dat ze haar, zij het halve, zuster was.

Anna was er niets op gesteld dat de vrouwen, vooral die uit haar naaste omgeving, mooi waren. Dat vond ze strijdig met de goede zeden.

Ze was namelijk zelf leelijk.

Niet uit eigen keus evenwel.

Wel stond haar keus van godsdienst in verband met haar leelijkheid.

Josiana, mooi en verstandig, hinderde de koningin.

Voor een leelijke koningin is een mooie hertogin geen aangename zuster.

Er was nog een andere grief: de „onbehoorlijke" geboorte van Josiana.

Anna was de dochter van Anna Hyde, een eenvoudige lady, door Jacobus II, toen hij nog hertog was van York, wettig, maar onberaden en ver beneden zijn stand getrouwd. Anna met zulk inferieur bloed in de aderen, voelde zich maar ten halve koninklijk, en Josiana, die denzelfden vader had als zij en een moeder van nagenoeg denzelfden rang, gaf, zoo dacht de koningin, maar aanleiding tot allerlei voor haar minder aangename vergelijkingen betreffende beider geboorte. De dochter van de mésailliance was er niets op gesteld de dochter van de bastaardij zoo dicht in haar nabijheid te hebben. De incorrecte afkomst van de eene vestigde zoodoende nog maar meer de aandacht op de niet geheel correcte afkomst van de andere. Josiana kon met volle recht tot Anna zeggen: Wat is mijn moeder minder dan de uwe, wij staan gelijk! Ten hove zei men dat wel niet, maar iedereen dacht het natuurlijk. En dat was naar en grievend voor hare majesteit. Wat moest die Josiana nu eigenlijk? wat had die nu geboren te worden? Waar diende die Josiana eigenlijk voor? Sommige verwanten compromiteeren je maar.

Dit nam niet weg, dat Anna Josiana een vriendelijk gelaat toonde en haar niet liet merken hoe ze haar hinderde.

Misschien had ze wel van haar gehouden, als ze maar niet haar zuster ware geweest.

ZESDE HOOFDSTUK.

Barkilphedro.

Het is altijd goed het doen en laten der personen, waarmee men te maken heeft, te kennen, en het kan dus nooit kwaad ze wat na te gaan.

Josiana liet lord David een beetje bespionneeren door een persoon, dien zij in haar dienst had en waarin zij volle vertrouwen stelde en die Barkilphedro heette.

Lord David liet heel discreet Josiana in het oog houden door een persoon, dien hij in zijn dienst had, en waarvan hij volkomen zeker was, en die Barkilphedro heette.

Koningin Anna van haar kant liet zich in 't geheim op de hoogte houden van de gangen zoowel van hertogin Josiana, haar bastaardzuster, als van lord David, haar aanstaanden zwager van de linkerhand, door een persoon, die in haar dienst stond en op wien zij zich ten volle verliet, en die Barkilphedro heette.

Deze Barkilphedro had de handen op dit doorluchtig klavier: Josiana, lord David, de koningin. Een man tusschen twee vrouwen. Wat een heerlijk instrument om te bespelen! Welk een interessante zielencombinatie.

Barkilphedro had niet altijd de schitterende positie bekleed van fluisteraar aan drie zoo hooggeplaatste ooren.

In zijn jonge jaren had hij tot het personeel behoord van Jacobus II, toen deze nog hertog van York was. Hij had zijn best gedaan geestelijke te worden, maar het was hem niet gelukt. De hertog van York, Engelsch prins en roomsch, een hutspot van koninklijk papisme en legaal anglicanisme, hield er niet één koninklijk huis op na maar twee, een katholiek en een protestant, en had, als hij gewild had, Barkilphedro gemakkelijk bij de eene of de andere hierarchie kunnen onderbrengen, maar hij oordeelde hem niet katholiek genoeg om hem aalmoezenier te maken en wel protestant genoeg om hem een predikantsplaats te geven. Zoodat Barkilphedro tusschen twee religies bekneld met zijn neus om zoo te zeggen op den grond terecht kwam.

Dit is voor sommige reptielennaturen nog zoo'n

kwade houding niet. Sommige wegen zijn alleen plat op den buik te begaan.

Barkilphedro had daarna langen tijd allerlei obscure, zij het vetbetaalde postjes bekleed en was steeds de dienstbare gebleven. Dienstbaarheid geeft te eten, maar hij wou meer, hij was eerzuchtig, wou macht hebben. Toen eindelijk zijn vooruitzichten wat gunstiger werden, viel Jacobus II. Hij moest van voren af aan beginnen. Onder Willem III, stug en droog en regeerend met een dorre preciesheid, die hij voor eerlijkheid hield, viel er voor lui zooals hij niets te doen. Maar toch stond Barkilphedro, toen z'n beschermer Jacobus II onttroond was, nog niet dadelijk berooid op straat. Een zeker iets, wat het dan ook zijn moge, dat gevallen vorsten overleeft, voedt en onderhoudt na hun val nog eenigen tijd hun parasieten. Het restant aan sappen dat er nog is in ontwortelde boomen houdt de bladeren aan den top der takken nog een paar dagen in het leven; dan ineens wordt het blad geel en het verdort, en zoo gaat het ook met den hoveling.

Dank zij de balseming die legimiteit heet, blijft de vorst, hoewel gevallen en opzij gegooid, toch gaaf en ongeschonden; er wordt altijd wel voor hem gezorgd; maar de hoveling staat er anders voor, die is, als de koning dood is, dooder nog dan de koning. De koning ver weg wordt mummie, de hoveling thuis wordt spooksel. De schaduw te zijn van een schaduw, dat is wel het uiterste van magerte. Zoo kwamen er voor Barkilphedro zware jaren. Hij probeerde toen zich er door te slaan, door zich voor letterkundige uit te geven.

Maar zelfs de koks en keukenmeiden joegen hem van de deur. Dikwijls had hij zelfs geen onderdak. Wie helpt me onder den blooten hemel vandaan? vroeg hij zich af. Hij verloor den moed niet. Al wat het geduldig voorttobben in de misère voor interessants heeft, gaf hij te aanschouwen. Hij bezat daarenboven het talent van den termiet, zich een koker te boren van beneden naar boven. En door gebruik te maken van den naam van Jacobus II, van oude herinneringen, door zich te beroepen op zijn trouw aan dien vorst, en door op het medelijden te wekken, had hij ten slotte door weten te dringen tot de doehter van dien koning, hertogin Josiana.

En Josiana leende het oor aan dezen man, die in ellende verkeerde en geest bezat, twee zaken die op

het gevoel werken. Zij stelde hem voor aan lord Dirry-Moir, verschafte hem onderdak op haar goederen, hield hem bij de hand voor allerlei diensten, zorgde, dat hij het goed had, en praatte zelfs wel eens met hem. Barkilphedro hoefde geen kou en geen honger meer te lijden. Josiana sprak jij en jou tegen hem. Dat was de mode bij de groote dames jegens letterkundigen en dezen moesten dat wel dulden. Markiezin de Mailly ontving Roy, dien zij nooit te voren gezien had, aan haar bed en zei tot hem: „Zoo, ben jij dat, die „Het galante jaar" heeft geschreven. Goeden morgen". Later hebben de letterkundigen dat jij en jou met woeker terugbetaald. En de dag is gekomen dat Fabre d'Eglantine tot hertogin de Rohan zei:

— Ben jij niet juffrouw Chabot?

Voor Barkilphedro was het een succes, zoo getutoyeerd te worden. Hij was er mee in de wolken. Die gemeenzaamheid uit de hoogte streelde zijn eerzucht.

— Lady Josiana zegt jij en jou tegen me ! meesmuilde hij. En hij wreef zich de handen. Hij maakte van die familiariteit gebruik om terrein te winnen. Hij werd een soort vertrouweling in de private apartementen van Josiana, in geen enkel opzicht lastig of hinderlijk en zich nuttig makend zooveel hij kon, een soort goedige lobbes van een huishond, voor wie Josiana zich zoo weinig ontzag en geneerde, dat ze er niets in zou hebben gezien, zich in zijn aanwezigheid te verschoonen. Toch vergiste ze zich volkomen in hem en ze speelde gevaarlijk spel. Barkilphedro had oogmerken en had haar daarvoor noodig. Met een hertogin op je hand ben je al halverwege. Een onderaardsche gang, die niet leidde tot de koningin, was moeite voor niemendal.

Op zekeren dag scheen hem de gelegenheid gunstig.

— Als uwe genade wilde, zou ze misschien iets voor mij kunnen doen, waar ik zeer dankbaar voor zou zijn.

— En wat is dat? vroeg Josiana.

— Maken dat ik een betrekking kreeg.

— Een betrekking? Jij?

— Ja, madam.

— Hoe krijg jij 't nu in je hoofd een betrekking te willen hebben ! Je deugt toch immers voor niets !

— Juist daarom.

Josiana moest lachen.

— Welke wou je dan hebben van alle betrekkingen waarvoor je ongeschikt bent?

— Die van openmaker van de flesschen van den oceaan.

Josiana moest nog harder lachen.

— Is dat een betrekking? Of maak je grappen?

— Neen, madam.

— Ik heb er werkelijk schik in, zei de hertogin, het is wel eens aardig onzin te hooren. Zeg het nog eens?

— Openmaker van de flesschen van den oceaan.

— Aan het hof is alles mogelijk. Bestaat er werkelijk een betrekking die zoo heet?

— Ja, madam.

— Maak me dan dat eens duidelijk. Ik heb er nooit van gehoord.

— Het is een betrekking die bestaat.

— Zweer er eens op bij de ziel die je niet hebt.

— Ik zweer het.

— Ik geloof het nog niet.

— Dank u, madam.

— Maar wat wou je eigenlijk?.... laat nu eens hooren.

— De flesschen van den oceaan openmaken.

— Bepaald een functie waarbij men niet moe wordt. Zoo iets als een bronzen paard schuieren.

— Het scheelt niet veel.

— Een betrekking waar je niets bij hoeft uit te voeren. Dat zou net wezen wat je hebben moet. Het is het eenige waar je voor deugt.

— U ziet dat ik toch ergens voor deug.

— O jij grappenmaker. Maar bestaat die betrekking werkelijk?

Barkilphedro zette een gewichtig gezicht.

— Madam, u hebt een verheven vader, Jacobus II, onze koning, en een doorluchtige zwager, George van Denemarken, hertog van Cumberland. Uw vader was en uw zwager is groot-admiraal van Engeland.

— Denk je dat ik dat niet weet, dat je me dat komt vertellen? Ik weet dat allemaal evengoed als jij.

— Maar zie hier wat uwe genade niet weet. Er zijn in de zee drie soorten van zaken: die op den bodem van het water liggen, *Lagan*; die op het water drijven, *Flotsam*; en zij die het water weer op het land spoelt, *Jetsam*.

— En verder?

— Deze drie zaken, Lagan, Flotsam, Jetsam behooren aan den lord groot-admiraal.

En verder?

— Begrijpt uwe genade?

— Ik begrijp er niets van.

— Alles wat in de zee is, wat naar beneden zinkt, wat drijven blijft, en wat aanspoelt behoort aan den admiraal van Engeland.

— Alles. Goed. En verder?

— Behalve de steur, want die behoort den koning.

— Ik had gedacht dat dat alles van Neptunus was.

— Neptunus is niet wijs. Hij heeft zich alles laten afnemen. Hij heeft alles aan de Engelschen moeten afstaan.

— Maak het wat kort.

— Strandvonden, zoo heette datgene wat zoo gevonden wordt.

— Mij goed.

— En het is onuitputtelijk. Altijd drijft er wat en altijd komt er wat aanspoelen. Het is de schatting van de zee. De zee betaalt op die manier Engeland belasting.

— Ik vind het goed. Maar maak het wat kort.

— Uwe genade ziet in, dat de oceaan op die manier ene bureau heeft noodig gemaakt.

— En waar is dat?

— Op de admiraliteit.

— Wat voor bureau is dat dan?

— Het bureau der strandvonden.

— Wat zou dat?

— Dat bureau is onderverdeeld in drie afdeelingen: Lagan, Flotsam, Jetsam; en aan het hoofd van elke afdeeling staat een ambtenaar.

— En verder?

— Een schip in volle zee wil het land een bericht sturen, bijvoorbeeld dat het op die en die breedte zeilt, dat het een zeemonster heeft waargenomen, dat het een kust heeft gezien, dat het in nood is, dat het drijvend is, dat het verloren is, en zoo meer; in zoo'n geval neemt de schipper een flesch, doet daar een stuk papier in, waarop geschreven staat wat hij te zeggen heeft, hij sluit die flesch goed dicht en gooit ze in zee. Zinkt de flesch naar beneden, dan gaat ze den ambtenaar Lagan aan, blijft ze drijven, dan staat ze onder den ambtenaar Flotsam, en spoelt ze aan land, dan komt ze bij den ambtenaar Jetsam.

— En nu wou jij ambtenaar Jetsam worden?

— Ja, madam.

— En dat is volgens jou de betrekking van openmaker van de flesschen van den oceaan.

— Omdat die betrekking zoo heet.

— En waarom wil je juist die betrekking liever dan de beide andere?

— Omdat ze op het oogenblik vacant is.

— En wat heeft die betrekking eigenlijk in?

— Madam, in 1598 bracht men koningin Elizabeth een geteerde flesch, die een palingvisscher op het strand van Epidium Promontorium, gevonden had; in die flesch zat een perkament, waarin Engeland er van verwittigd werd, dat Holland stilletjes een nog onbekend land, Nova Zembla, in bezit had genomen; dat dit had plaats gehad in Juni 1596, dat het in dat land wemelde van beren, en dat de manier, waarop men er den winter door kon komen beschreven stond op een papier, dat te vinden was in een geweerfoedraal, hangende in den schoorsteen van het blokhuis, op het eiland gebouwd door die Hollanders, die er tot den laatsten man toe waren omgekomen, en dat de schoorsteen bestond uit een ton zonder bodem, die men door het dak had gestoken.

— Ik begrijp niet veel van je rigmarole.

— Goed. Maar koningin Elizabeth begreep het wel. Een land meer voor Holland was een land minder voor Engeland. De flesch met deze mededeeling werd bewaard als een gewichtig stuk. En er werd bevel gegeven, dat ieder, die aan het strand een dichte flesch vond, ze had in te leveren bij den admiraal van Engeland, op straffe van de galg. De admiraal draagt het openmaken van die flesschen aan een ambtenaar op, die de koningin in kennis stelt van den inhoud, ingeval daar reden voor is.

— Komen er bij de admiraliteit dikwijls van zulke flesschen in?

— Niet veel. Maar dat doet er niet toe. De betrekking bestaat. Er is voor dien ambtenaar een bureau met woning aan de admiraliteit.

— En welk salaris krijgt men voor die manier van nietsdoen?

— Honderd guinea's per jaar.

— En kom je me daarvoor aan het hoofd zeuren?

— Men kan er van leven.

— Als een bedelaar.

— Zooals het menschen van mijn slag betaamt.
— Honderd guinea's, wat beteekent dat nu!
— Waar u een minuut van leeft, daar leven wij menschen een jaar van. Dat voordeel heb je als je arm bent.
— Nu, je krijgt die betrekking.

En dank zij de welwillendheid van Josiana en den invloed van lord David Dirry-Moir was Barkilphedro acht dagen later al ter admiraliteit geinstalleerd, en daarmee binnen, uit zijn onzeker bestaan verlost, met een onderdak, een tehuis en een inkomen van honderd guinea's per jaar.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Barkilphedro blijft graven.

Wat in de eerste plaats noodig is, dat is: ondankbaar te zijn.

Barkilphedro schoot daar niet in tekort.

Waar hij door Josiana zoo met weldaden werd overladen, had hij natuurlijk maar één gedachte: hoe zich daarvoor te wreken.

Daar kwam nog bij, dat Josiana mooi was en groot en jong en rijk en machtig en schitterend, en dat Barkilphedro leelijk was, klein, oud, arm, afhankelijk, obscuur. Het sprak van zelf, dat dit alles hem vervullen moest met wraakzucht.

Als men zelf een en al duisternis is, hoe zou men iemand dan zooveel licht niet kwalijk nemen?

Barkilphedro was een Ier, die Ierland had verloochend; geen goed teeken.

Barkilphedro had maar een ding, dat voor hem scheen te pleiten: hij had een zwaren buik.

Een zware buik geldt als een teeken van goedmoedigheid. Maar die buik maakte hem zijn huichelachtige rol alleen wat makkelijker. Hij was een zeer kwaadaardig mannetje.

Welken leeftijd had Barkilphedro? niet uit te maken. Den leeftijd die hem voor het oogenblik van pas kwam. Hij was oud door zijn diepe rimpels en zijn grijze haren, en jong in wakkerheid van geest. Hij was bewegelijk

en hij was log, een soort hippopotamus-aap; royalist, natuurlijk; republikein, wie zal het zeggen? Katholiek, misschien; protestant, ongetwijfeld. Voor de Stuarts, waarschijnlijk; voor Brunswijk, niet minder waarschijnlijk. Wie vóór is wordt alleen gewaardeerd als hij ook tegen kan zijn. Barkilphedro bracht deze wijsheid in praktijk.

De post van „openmaker van de flesschen van den oceaan" was niet zoo belachelijk als Barkilphedro had laten voorkomen. De protesten, in onzen tijd zou men allicht gezegd hebben, de holle frazen en dikke woorden van Garcia-Ferrandez in zijn „Wegwijzer ter zee" tegen den diefstal van aangespoelde goederen, wat men strandrecht noemde, en tegen het plunderen van wrakken door de kustbewoners, hadden in Engeland sensatie verwekt en voor de schipbreukelingen deze verandering bewerkt, dat hun goederen, bezittingen en eigendommen, in plaats van te worden gestolen, verbeurd werden verklaard en niet meer in handen vielen van visschers en dergelijken, maar van den lord-admiraal.

Al wat aan de Engelsche kust aan land spoelde, koopwaren, wrakken van schepen, balen, kisten, etc., was van rechtswege eigendom van den lord-admiraal; maar, en hier komt de beteekenis van het door Barkilphedro zoozeer begeerde ambt aan den dag, de admiraliteit stelde vooral belang in aangespoelde flesschen, kruiken, etc., die berichten, inlichtingen en mededeelingen bevatten. De schipbreuk is een van Engeland's moeilijkste problemen. Daar de scheepvaart zijn leven is, voelt het de schipbreuk als bloedverlies. Engeland, de beheerscher van de zee, heeft meer dan wie ook te duchten van de zee. Het nietige glazen fleschje, door de ten doode gewijde bemanning van een schip dat vergaat aan de golven toevertrouwd, bevat waarschuwingen en openbaringen van stervenden, leerrijk en kostbaar in elk opzicht — inlichtingen omtrent het schip en omtrent de equipage, gegevens betreffende de plaats, het tijdstip en de wijze van de schipbreuk, aanwijzingen inzake de winden, die het schip noodlottig werden, en inzake de stroomen, die de flesch hebben meegevoerd naar de kust. De functie waarnaar Barkilphedro solliciteerde, is anderhalve eeuw geleden opgeheven, maar is van groot nut geweest. De laatste, die haar bekleedde, was William Hussey,

uit Doddington, in Lincolnshire. De persoon, die dit ambt vervulde, was zooveel als een verspieder van de zee, hij was belast met het bespionneeren van den oceaan. Alle in Engeland aan land gespoelde flesschen, kruiken, pullen, karaffen, etc., dicht of open, moesten bij hem worden ingeleverd; hij alleen had het recht ze te openen; hij kreeg het eerst kennis van het geheim van den inhoud; hij rangschikte en registreerde ze en deponeerde ze in zijn griffie; de uitdrukking „een stuk ter griffie deponeeren", zou hiervan afkomstig zijn. Wel waren er voorzorgen en maatregelen genomen tegen misbruik ten deze: geen dier aangespoelde flesschen mocht geopend worden dan in tegenwoordigheid van twee gezworenen van de admiraliteit, bij eede verbonden tot geheimhouding, en die het proces-verbaal der opening met den Jetsam-ambtenaar mede moesten onderteekenen. Maar wijl deze gezworenen zich niet over Jetsam-aangelegenheden mochten uitlaten, had deze maatregel weinig te beteekenen, en zoo was Barkilphedro in zijn doen en laten tamelijk vrij; tot op zekere hoogte had hij het in zijn macht een feit te verzwijgen en voor zich te houden of wel er bekendheid aan te geven.

Deze brooze boodschappers waren ook zoo zeldzaam en zoo onbeteekenend niet als Barkilphedro Josiana had willen doen gelooven. Soms spoelden zij zeer kort nadat ze in zee geworpen waren al aan land, soms ook eerst na jaren. Dat hing af van wind en stroom. Dit gebruik van flesschen met berichten er in in zee te werpen is min of meer in onbruik geraakt en verouderd, evenals het doen van geloften; maar in die religieuse tijden was het den schipbreukelingen met den dood voor oogen een behoefte op deze wijze voor het laatst hun gemoed voor God en voor de menschen uit te storten. Het kwam voor, dat er bij de admiraliteit bijzonder veel van zulke boodschappen binnenkwamen. Een document in het archief van het kasteel van Audlyene (oude schrijfwijze), met aanteekeningen van den graaf van Suffolk, groot-schatmeester van Engeland onder Jacobus I, vermeldt dat er in het enkele jaar 1615 twee-en-vijftig flesschen, kruiken, pullen, enz., met berichten van vergane schepen bij den lord-admiraal werden ingeleverd en in de registers ingeschreven.

Ambten aan het hof zijn als een ollevlek, ze nemen

vanzelf in omvang toe en breiden zich steeds uit. Zoo kan het gebeuren, dat de portier het tot kanselier brengt en de groom opklimt tot constabel. De ambtenaar, belast met de functie, die Barkilphedro vroeg en kreeg, was gewoonlijk een man van beproefde trouw. Elizabeth had dat zoo bepaald. Aan het hof wil vertrouwen misbruik daarvan zeggen om te intrigeeren; en intrigeeren wil zeggen, vooruit-komen, carrièremaken. Barkilphedro was, nu hij deze functie had bemachtigd, al dadelijk min of meer een personage van gewicht. In zijn hoedanigheid van clerk volgde hij in rang onmiddellijk op de twee grooms van de aalmoezerij. Hij had recht van toegang ten paleize, evenwel, het moet gezegd, alleen maar, wat men noemde, de humble entrance, humilis introïtus, en zulks tot in de koninklijke slaapkamer. Het was namelijk de gewoonte, dat de functionaris van het Jetsam den vorst of de vorstin persoonlijk mededeeling kwam doen van zijn vondsten, zoo deze de moeite waard waren, en ze waren dikwijls heel belangrijk, want zij behelsden soms laatste wilsbeschikkingen en testamenten van de omgekomenen, een laatste vaarwel aan het vaderland, onthullingen en bekentenissen inzake misdaden, ter zee bedreven als anderszins, legaten aan de kroon, en zoo meer; zoodoende bleef hij ambtshalve voortdurend in aanraking en in gemeenschap met het hof, en bracht van tijd tot tijd verslag uit van de geheimen, door die tragische boodschappers van de zee te zijner kennis gekomen. Zijn bureau was het geheime kabinet van den oceaan.

Elizabeth, die er van hield Latijn te spreken, had de gewoonte Tonfield, uit Coley in Berkshire, toenmaals ambtenaar van het Jetsam, wanneer hij bij haar kwam met van die paperassen van uit zee, te ontvangen met de woorden: Quid mihi scribit Neptunus? Wat schrijft Neptunus mij?

De gang was gegraven. De termiet had zijn zin. Barkilphedro had toegang tot de koningin.

Hij was waar hij wezen wilde.

Om zijn fortuin te maken?

Neen.

Om dat van anderen te verstoren.

Dat is een veel intenser genot.

Onheil stichten is ook een vermaak.

Het verlangen in zich omdragen om onheil aan te

richten, als een onbestemden maar onweerstaanbaren drang, en daar als gedreven door een boosaardig instinct alles in zich op te kunnen samentrekken — het is niet iedereen gegeven. Barkilphedro bezat die vasthoudendheid. Wat hij vast had kon zijn gedachte niet meer loslaten, hij klemde zich er aan als de bulldog aan zijn prooi.

Hij voelde, dat hij onverbiddelijk was en dat schonk hem een sombere zelfvoldoening. Als hij tusschen zijn tanden een prooi voelde, of in zijn ziel de zekerheid, dat hij kwaad stichtte, dan was hij tevreden en wel te moede, als iemand wien niets ontbreekt.

Hij huiverde tevreden in de hoop van de koude, die hij anderen bereidde.

Boosaardig zijn is ook een weelde. Deze of gene, die men meent, dat arm is en die het ook werkelijk is, voelt zich wellicht rijk in het opgaan in een boosaardig ideaal, dat hij voor niets zou willen loslaten. De waarde van iets hangt af van de mate van bevrediging, die het schenkt. Kwaad doen doet goed: wat dengene, die het ondergaat, kwaad doet, doet dengene, die het aandoet, goed, is hem soms meer waard dan geld. Katesky, de helper van Guy Fawkes in het papistisch buskruitcomplot, zeide: „Het gezicht van het parlement met de vier pooten in de lucht te zien vliegen, zou ik voor geen millioen pond sterling willen missen".

Wat was Barkilphedro? Het kleinzieligste en het vreeselijkste wat er is: een man verteerd van nijd.

Afgunst en nijd zijn zaken, die aan het hof altijd aftrek vinden.

Het hof wemelt van kleingeestigen, van lui die niets te doen hebben, van overvoede nietsdoeners, hongerig naar afleiding, van benepen vitters en bedillers, van kwaadsprekers en achterklappers, van lui die elkaar wederkeerig bepraten en belachelijk maken, van geestelijke kabouters, en voor die allen is iemand, die verteerd wordt van nijd, een welkome gast.

Wat een prikkelend genot kwaad te hooren spreken van anderen uit zijn omgeving!

De nijd is het echte hout waaruit men spionnen snijdt.

Er is een diepe overeenkomst tusschen de natuurlijke hartstocht van den nijd en de sociale verrichting van de spionage. Maar de spion jaagt voor andermans rekening, evenals de hond, de afgunstige benijder jaagt voor eigen pleizier, evenals de kat.

Afgunst is een verwildering.

Barkilphedro bezat nog andere hoedanigheden, hij was discreet, wist te zwijgen, was gesloten. Hij onthield en legde alles op in zijn geest en trok zich samen in zijn haat. Een enorme laaghartigheid gaat gepaard met een enorme ijdelheid. Hij was gezien bij degenen, die hij amuseerde, en bij de overigen gehaat; hij was zich bewust, dat hij geminacht werd door wie hem haatten en veracht door wie zich van hem bedienden. Dat kon hem niet schelen. Al die verguizing kookte als lava onder zijn zwijgend-boosaardige gedweeheid. Hij achtte zich verongelijkt, alsof zulke wezens daartoe het recht hadden. Hij was in stilte en uiterlijk kalm, bezeten door furiën. Alles verkroppen, dat was zijn talent. In zijn binnenste raasde een giftige wrok, gistte ingehouden woede, laaiden verterende vlammen, zonder dat iemand van dat alles iets vermoedde; hij was een vuurhaard, die in fellen gloed tot eigen rook toe verslond. En aan de oppervlakte niets dan vriendelijkheid en glimlach. Hij was gedienstig, meegaand, minzaam, opgeruimd, voorkomend. Hij groette onverschillig wie, onverschillig waar. Hij was als een wuivende riethalm, het minste zuchtje van den wind boog hem ter aarde. En welk een goudmijn is een lenige ruggegraat!

Zulke verscholen giftige slangenwezens zijn niet zoo zeldzaam als men denkt. Wij leven te midden van een sinister geschuifel en gewriemel van glibberige wezens. Waarom al dat kwaad? Pijnlijke vraag. De droomer blijft er zich in verdiepen, en de denker vindt er geen antwoord op. Vandaar het droefgeestig staren van den peinzer naar dien berg van duisternissen, die het leven is, van welks top het kolos-spooksel van het kwaad handenvol slangen over de aarde strooit.

Barkilphedro was zwaarlijvig, maar zeer mager van gezicht. Een vette dikke romp met een beenigschraal gelaat. Hij had gegroefde, korte nagels, knobbelige vingers, platte duimen, stekelig haar, ver van elkaar staande slapen, en een moordenaarsvoorhoofd, laag en smal. Dikke wenkbrauwen en grove wimpers verborgen zijn kleine oogjes met hun sluwen loerigzoekenden sluip-blik. De neus, lang en spits, gebogen en nerveus-bewegelijk, kwam bijna tot zijn mond. Barkilphedro zou als Romeinsch keizer verkleed wel eenige gelijkenis hebben gehad met Domitianus. Zijn

ranzig-geel gezicht, met de onbewegelijke wange scheen als gekneed uit stopverf, en was doorgroe met alle rimpels van laagheid en gemeenheid; hij h vleezige mondhoeken, een zware kin, en misdadiger ooren. In staat van rust en in profiel liet de sche opgetrokken bovenlip twee tanden zien. Het was die tanden je aankeken. Tanden kunnen loeren, evena het oog kan bijten.

Geduld, matigheid, ingetogenheid, bedaardheid, b scheidenheid, hulpvaardigheid, kieschheid, vriendelij heid, beleefdheid, zelfbeheersching waren de verde eigenschappen van Barkilphedro en hij onteerde die deugden enkel al door ze te bezitten.

In korten tijd had Barkilphedro vasten voet gekreg aan het hof.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Inferi.

Men kan aan het hof vasten voet krijgen op tw manieren: in de hoogere sfeeren en dan is men ve heven, en met gebogen rug en dan krijgt men mach

In het eerste geval behoort men tot den olympu in het tweede geval tot de garderobe. Wie van d olympus is heeft alleen maar den bliksem; wie van garderobe is beschikt over de overige machtsmiddele

De garderobe bevat alle werktuigen die een regeeri noodig heeft en soms, want zij is in haar wezen valsc haar tuchtiging. Heliogabalus zoekt er zijn toevluc om er te sterven, en dan is haar naam latrine.

Maar in den regel is zij minder tragisch. Het is da dat Alberoni Vendôme bewondert. De weg tot koninklijke personen leidt altijd door de garderob zij is de eigenlijke plaats van audiëntie. Zij verric troonfuncties. Lodewijk XIV ontvangt er de hertog van Bourgondië; Philips V vindt men er arm in ar met de koningin. De priester weet er ook in door dringen. De garderobe is soms een filiaal van d biechtstoel.

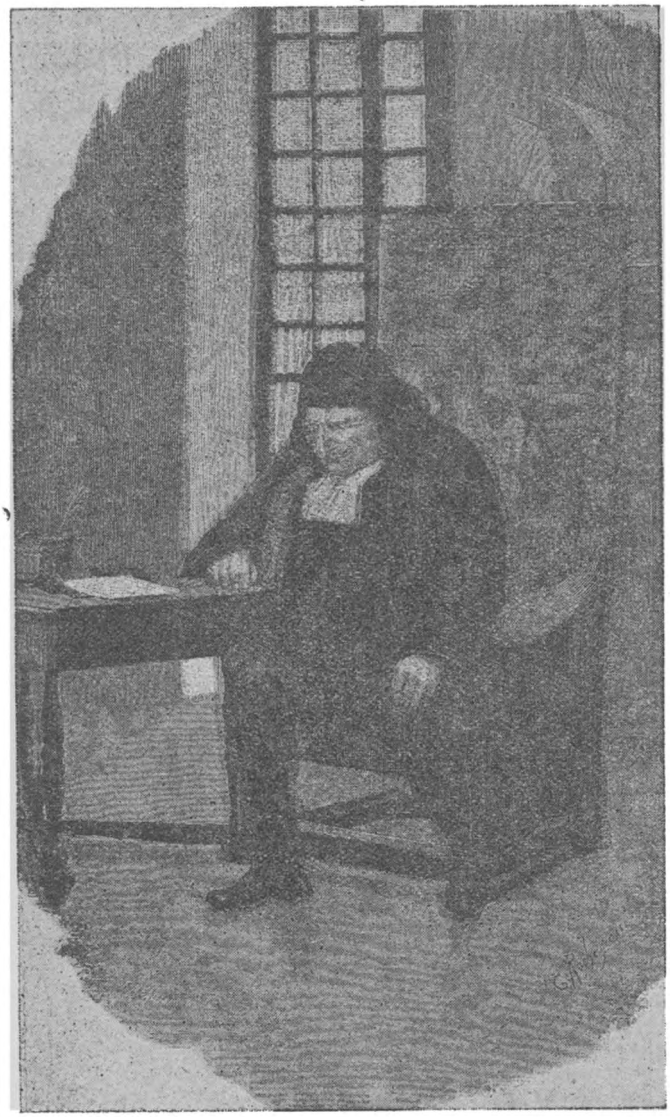

Barkilphedro.

Wilt ge onder Lodewijk XI groot zijn, wees een Pierre de Rohan, 's konings maarschalk; wilt ge machtig, wees een Olivier la Daim, zijn barbier. Wilt ge onder Maria de Medicis *voor* de koningin regeeren, wees een Scillery, haar kanselier; wilt ge *over* de koningin regeeren, wees la Hannon, haar kamenier. Wilt ge onder een Lodewijk XV dat men u bewondert, wees Choiseul, minister; wilt ge dat men voor u siddert, weest Lebel, valet. Nemen wij Lodewijk XIV, dan is zijn Bontemps die hem het bed schudt machtiger dan zijn Louvois, die hem legers uit den grond stampt en dan een Turenne, die al zijn vijanden verslaat. Ontneem een Richelieu zijn père Joseph en van Richelieu blijft niets van beteekenis over. Hij heeft het mysterie minder. De purperen heerschappij is een schitterende zon, de kleurlooze heerschappij is een grauwe onweerswolk, de eerste schijnt alles, de andere is alles. En o wat is het een kracht, een worm te zijn ! Alle Narvaez en alle O'Donnell's bij elkaar kunnen niet op tegen ééne zuster Patrocinio, de geschiedenis van Isabella van Spanje heeft het geleerd.

De hoofdvoorwaarde om tot dat soort macht te komen is klein, gering te zijn. Als ge sterk wilt blijven, blijf dan nietig. Wees dwerg. De slang in rust en in kronkels gewonden, stelt zoowel het oneindige heelal als het Niet voor.

Een dier viprine fortuinen was Barkilphedro toegevallen.

Hij was binnengeglipt daar waar hij wezen wilde.

Kruipend gedierte komt overal doorheen. Zoo had Lodewijk XIV weegluizen in zijn bed en Jezuiten in zijn politiek.

Iets tegenstrijdigs is er in dit alles niet.

In deze wereld slingert alles tusschen uitersten heen en weer, al wat is neigt naar zijn tegenstelling.

Er is aantrekking tusschen de pool en haar tegenpool. Een Frans I schept behagen in een Triboulet; een Lodewijk XV kan niet buiten een Lebel. Er bestaat een diepe verwantschap tusschen dat opperste hooge en dat laagste lage.

Wat onder is van den slinger leidt de beweging. Niets is zoo gemakkelijk te begrijpen. Wat onder is houdt den draad gespannen.

En geen positie ook is gemakkelijker. Men is het oog en men heeft het oor.

Men is het oog, dat voor de machtigen oplet en toeziet. En men heeft het oor van den koning.

Het oor van den koning hebben wil zeggen, den koning besturen, zijn gemoed sluiten of ontsluiten, naar verkiezing, en het volstoppen met wat men wil. De geest van den koning is je rommelkast. Ben je een voddenraper, dan is hij je voddezak. Het oor der koningen is niet der koningen; en daarom zijn deze arme sukkels maar weinig verantwoordelijk. Wie in zijn denken niet vrij is, die is ook in zijn doen niet vrij. Een koning is iets wat niet anders doet dan gehoorzamen.

Aan wat?

Aan deze of gene booze geest in zijn dagelijksche omgeving, die hem in zijn oor gonst, als een duister insect van den afgrond.

Dit gegons gebiedt, souffleert, zegt voor. Een reregeering is een dicté.

De stem, die hardop spreekt, is de souverein, de stem die zacht voorzegt wat hij zeggen moet, is de souvereiniteit — de eerste de schijn, de tweede het wezen.

Degenen, die in een regeering deze zachte stem weten te onderscheiden en weten te beluisteren wat zij de stem, die hardop spreekt, voorzegt, zijn de ware geschiedschrijvers.

NEGENDE HOOFDSTUK.

De haat even sterk als de liefde.

Koningin Anna had om zich heen verscheidene van die fluisterende stemmen. Barkilphedro was er een van.

Behalve de koningin beïnvloedde en bewerkte hij lady Josiana en lord David. Wij zeiden het reeds, hij fluisterde aan drie verschillende ooren. Eén meer nog dan Dangeau. Dangeau fluisterde aan maar twee ooren, toen hij met zijn hoofd tusschen Lodewijk XIV, die verliefd was op zijn schoonzuster Henriette, en Henriette, die verliefd was op haar zwager Lodewijk XIV, als secretaris van Lodewijk, waar Henriette niets van vermoedde, en als secretaris van Henriette,

waar Lodewijk niets van vermoedde, de tusschenpersoon was bij den liefdehandel zijner beide marionetten en met de vragen en antwoorden over en weer deed wat hij wilde.

Barkilphedro was zoo aangenaam in den omgang, zoo bescheiden, zoo onbekwaam, om, voor wie ook, in de bres te springen, zoo valsch in zijn toewijding, zoo leelijk en zoo sluw, dat het heel eenvoudig en zeer begrijpelijk was, dat een vorstelijk persoon, na hem eenmaal te hebben leeren kennen, niet meer buiten hem kon. Toen Anna de smaak beet had van Barkilphedro, wou ze van andere vleiers haast niet meer weten. Hij vleide haar zooals men Lodewijk den Groote vleide, minder door haar zelf te prijzen, dan door anderen te steken en op hen af te geven. „De koning is onwetend, zei Madame de Monchevreuil, het is dus zaak de geleerden een beetje belachelijk te maken".

Den angel nu en dan wat vergiftigen, is het meesterstuk in deze kunst. Nero mag het wel, Locusto aan het werk te zien.

De koninklijke paleizen zijn gemakkelijk binnen te dringen; deze poliepen hebben een mondschijf, die voor den parasiet, die hoveling heet, heel licht te vinden is en dan vanzelf naar de verborgenste lichaamsholten voert. Een voorwendsel is voldoende om binnengelaten te worden Barkilphedro had een voorwendsel, zijn ambt, en was in korten tijd ook voor de koningin wat hij al was voor hertogin Josiana, het huisdier, waar men niet meer buiten kan. Een aardigheid, die hij bij een gelegenheid eens waagde, leerde hem al dadelijk de koningin kennen; hij wist van dat oogenblik hoe het zat met de goedheid van hare majesteit, die den naam had van zoo goed te zijn. De koningin was nogal gehecht aan haar lord steward, William Cavendish, hertog van Devonshire, die een onnoozele zot was. Deze lord, die alle graden van de Oxfordsche hoogeschool had gekregen en geen redelijk briefje kon schrijven, beging op een goeden dag de domheid van dood te gaan. Doodgaan is aan het hof iets heel onvoorzichtigs, want dan komen alle tongen over je los. De koningin liet, in Barkilphedro's bijzijn, haar droefheid den vrijen teugel, en zeide ten slotte met een zucht: En wat jammer, dat zoo'n braaf man zoo weinig verstand had!

— Dieu veuille avoir son âne (God hebbe zijn ezel)

prevelde Barkilphedro zacht, maar goed hoorbaar, in het Fransch.

De koningin glimlachte om die quasi vergissing van âne (ezel) voor âme (ziel). Barkilphedro nam nota van dien glimlach.

Hij begreep er uit: Bijten met woorden valt in den smaak van dat mensch.

Er was hem daarmee een vrijbrief gegeven voor zijn boosaardige aardigheden ten koste van anderen.

En van dien dag af durfde hij overal zijn neus in te steken, en in zijn boosaardige nieuwsgierigheid kwam hij achter velerlei dingen. Men liet hem begaan, zoozeer vreesde men hem al. Wie den koning aan het lachen maakt doet heel de rest beven.

Zoo werd hij een machtige snaak.

Dagelijks waagde hij zich een paar stapjes verder, steeds onder de oppervlakte blijvend. Hij maakte zich bij velen onmisbaar. Verscheidene machtige personages vereerden hem in die mate met hun vertrouwen dat ze, als er smerige zaakjes vielen op te knappen, bij voorkeur hem daarmee belastten.

Het hof is een raderwerk, Barkilphedro werd er de motor van. Hebt ge wel eens opgemerkt hoe klein in sommige mechanismen het wieltje is dat het geheel in beweging brengt?

Josiana vooral, die, naar men weet, van het spionnentalent van Barkilphedro gebruik maakte, vertrouwde hem zoo ten volle dat ze niet had geaarzeld hem een sleutel van haar appartementen te geven, waarmee hij ten allen tijde bij haar binnen kon komen. Dit volkomen bloot geven van het intieme leven was een gewoonte in de zeventiende eeuw. Het heette: den sleutel geven. Twee personen maar waren in het bezit van zulk een vertrouwenssleutel van Josiana's intiem verblijf, lord David en Barkilphedro.

Trouwens, zoo maar binnendringen in slaapkamers was bij de ouderwetsche zeden niets buitengewoons. Wat wel eens aanleiding gaf tot verrassingen. Toen La Ferté eens onverwachts de bedgordijnen van mademoiselle Lafont opensloeg, vond hij daar achter Sainson, den zwarten musketier. En zoo meer.

Barkilphedro had er bijzonder slag van, van die trieste ontdekkingen te doen die de grooten in de macht brengen en tot ondergeschikten maken van de kleinen. Zijn gang in het donker was kronkelend,

onhoorbaar, voorzichtig. Gelijk iedere volmaakte spion vereenigde hij de gevoelloosheid van den beul met het onuitputtelijke geduld van den knutselaar. Hij was een geboren hoveling. Iedere hoveling is een nachtwandelaar. De hoveling sluipt rond in den nacht dien men almacht noemt. Hij heeft een dievenlantaarn in de hand. Hij laat het licht vallen op het punt dat hem interesseert en blijft zelf in het donker. Wat hij met die lantaarn zoekt is geen mensch, maar een beest; wat hij vindt is de koning.

De koningen zien niet graag dat men zich in hun nabijheid groot voelt. Een beetje ironie ten koste van hun omgeving valt gewoonlijk wel in hun smaak. Het talent van Barkilphedro bestond in een voortdurend kleineeren van de lords en verdere grooten, ter streeling van haar koninklijke majesteit, die zich in dezelfde mate grooter voelde worden.

De intieme sleutel die Barkilphedro gekregen had, was aan beide einden te gebruiken en gaf toegang tot de apartementen van de twee geliefkoosde residenties van Josiana, Hunkerville House te Londen, Corleone Lodge te Windsor. Beide verblijven maakten deel uit van het erfgoed Clancharlie. Hunkerville House grensde aan Oldgate, een poort te Londen waar de weg van Harwich op uitliep; er stond daar een standbeeld van Karel II met op het hoofd een geschilderden engel en onder de voeten een gebeeldhouwden leeuw en een dito eenhoorn. Op Hunkerville House kon men bij oostenwind het klokkenspel van Saint-Marylebone hooren. Corleone Lodge te Windsor was een paleis in Florentijnschen stijl met marmeren pilaren, en gebouwd op palen, dicht bij de houten brug; het was een der mooiste lustverblijven van Engeland.

In dit paleis, grenzend aan het kasteel van Windsor, had de koningin Josiana steeds bij de hand. Toch vertoefde Josiana er graag.

Uiterlijk niets en in de wortels alles, zoo was de invloed, dien Barkilphedro had op de koningin. Niets zoo moeilijk als zulk onkruid der vorstenhoven uit te trekken; het dringt steeds dieper door en geeft van buiten geenerlei vat. Roquelaure, Triboulet of Brummel wieden is schier onmogelijk.

Van dag tot dag en meer en meer verwierf Barkilphedro zich de gunst van koningin Anna.

Sarah Jennings is beroemd geworden, Barkilphedro

is onbekend gebleven; de gunst die hij genoot is verborgen gebleven. Barkilphedro is niet doorgedrongen in de geschiedenis. Niet alle mollen vallen den mollenvanger in handen.

Barkilphedro, in zijn jonge jaren kandidaat-geestelijke geweest zijnde, had van alles een beetje gestudeerd; van alles een beetje, alles zoo eventjes aanroeren, geeft tot resultaat niets. Slachtoffer zijn van het *omnis res scibilis*, onder den schedel een vat der Danaiden hebben zitten is het ongeluk van heel een ras van geleerden, die men zou kunnen noemen de onvruchtbaren. Wat Barkilphedro in zijn hoofd had gepropt, had het ledig gelaten.

De geest, evenzeer als de natuur, heeft een afschuw van het ledige. De natuur brengt in het ledige de liefde; de geest brengt in het ledige vaak de haat. Haat geeft wat te doen. De haat om de haat bestaat. Er is in de natuur meer kunst om de kunst dan men denkt.

Men haat. Men moet toch wel wàt doen.

De haat om niet, vreeselijke gedachte. Dat wil zeggen, dat men haat om het genot dat het haten schenkt, dat hij zijn loon vindt in zichzelf.

De beer leeft van zich de klauwen te lekken. Niet van dat lekken zelf natuurlijk. Er moet iets van af zijn te lekken, er moet iets aan die klauwen zitten.

Onbestemd haten is zoet en bevredigt voor eenigen tijd; maar ten slotte zoekt hij zich toch een voorwerp om er zich op te richten. Diffuse vijandelijkheid jegens de heele schepping vervloeit in de ruimte, zooals alles wat onbegrensd wil bestaan. Haten zonder voorwerp is als schieten zonder doel. Wat het schot interessant maakt is het hart dat er te doorboren valt.

Men kan niet blijven haten enkel om het genot van den haat, doelloos. Er moet een prikkel komen in den vorm van een wezen, een mensch, man of vrouw, om te verscheuren.

Den dienst spanning te brengen in het spel, er een doel aan te geven, den haat gelegenheid te geven zich op iets bepaalds te concentreeren, den jager te prikkelen door het gezicht van het levende wild, den vervolger den voorsmaak te doen genieten van het stroomende bloed, den vogelaar te vermaken met de argeloosheid van de leeuwerik nabij het noodlottige net, een beest te zijn, zonder het te weten, opgekweekt om te worden doodgekweld door een booze geest, dezen uitgezochten

en vreeselijken dienst, waarvan degene, die hem bewijst, onbewust is, bewees Josiana aan Barkilphedro.

De gedachte is een projectiel. Van den eersten dag af had Barkilphedro alle boosaardige plannen en voornemens, die in hem gistten geconcentreerd op Josiana. Een voornemen is als een karabijn. Barkilphedro stond op de loer, mikte op Josiana, legde al zijn verborgen boosaardigheid op haar aan. Ge vindt dat vreemd en het verwondert u? Wat heeft het vogeltje u gedaan waar ge uw geweer op afschiet? Het is om het op te eten, zegt ge. Barkilphedro had hetzelfde kunnen zeggen.

In haar hart was Josiana zoo goed als niet te treffen, een plek waar niets is, dan iets raadselachtigs, is moeilijk te wonden. Wat meer vat gaf, dat was haar hoofd, dat wil zeggen, haar hoogmoed.

Daarin was het dat zij zich sterk waande en dat zij zwak was.

Barkilphedro had dit begrepen en gaf er zich rekenschap van.

Als Josiana een klaren blik had kunnen slaan in het duister van Barkilphedro, als ze had kunnen onderscheiden wat er op de loer lag achter dien glimlach, dan zou dat trotsche, zoo hooggeplaatste persoontje waarschijnlijk zijn geschrokken. Gelukkig voor de kalmte van haar slaap had zij er niet het minste begrip ter wereld van wat er omging in dien man.

Het onverwachte komt en men weet niet vanwaar, doordat de mensch niet weet wat er rondom hem woelt en gist. De diepe ondergronden van het leven verbergen vreeselijke dingen. De haat in het bijzonder is nooit klein en nooit machteloos. De haat is altijd geweldig. Hij behoudt zijn kolosgedaante ook bij het nietigste wezen, en blijft monster. En haat is nooit halfslachtig, is altijd de heele haat. Een olifant dien een mier haat verkeert in gevaar.

Toen Barkilphedro nog volstrekt niet wist hoe hij zou kunnen treffen, had hij al een voorsmaak van het genot, dat de slag, dien hij eenmaal zou toebrengen, hem schenken zou. Dat hij haar, hoe dan ook, treffen zou, stond bij hem vast. Deze vastbeslotenheid was al een heel eind op den weg naar het doel.

Josiana te gronde richten, haar vernietigen, hij begreep wel, dat ging niet. Zulk een hooge vlucht nam hij dan ook niet. Maar haar een vernedering bereiden, haar diep krenken in haar trots, haar hoogmoed kwet-

sen, uit die fiere oogen tranen van woede persen, dat rekende hij wel te kunnen. Daar rekende hij op. Hij was volhardend, geduldig, belust op anderer leed, vasthoudend wat hij vast had en de natuur had hem niet voor niets zoo gemaakt. Hij wist zeker, dat hij het zwakke punt in Josiana's gouden wapenrusting wel vinden zou en het bloed van deze Olympiaansche zou doen vloeien. Welk een genot was daar dan voor hem in gelegen, wat wou hij er mee? Iets ernorm heerlijks. Kwaaddoen dengene, die je goed heeft gedaan!

Wat is een afgunstige? Een ondankbare. Hij haat het licht dat hem verlicht en verwarmt. Een Zoïlus haat dit groote geschenk aan de menschheid: Homerus.

Josiana een geestelijke amputatie doen ondergaan, haar stuiptrekkend op zijn snijtafel zien, met zijn ontleedmes op zijn gemak levend in haar kerven, haar de smartelijkste vivisecties aandoen, bij wijze van ontspanning, terwijl zij het uitgilde — in zulke droomen vermeide zich Barkilphedro.

Als hij om zijn doel te bereiken ook zelf wat had moeten verduren, dan zou hij er dat met genoegen voor over hebben gehad. Wie gereedschap hanteert moet er tegen kunnen, dat hij er zich aan bezeert. Als het mes dichtslaat kan het je de vingers afsnijden, nu ja, maar wat zou dat? Als hij bij het kwellen van Josiana ook zelf zijn deel moest krijgen, goed, dat was dan niet anders. De beul, die het gloeiend ijzer hanteert om te brandmerken, loopt zelf ook blaren op, maar hij let er niet op. Als de andere maar erger lijdt, voelt men zelf niets. De gefolterde in elkaar zien krimpen verzacht eigen pijnen.

Doe kwaad, er moge van komen wat wil.

Anderer ongeluk te bewerken is niet zoo eenvoudig, de bedrijver aanvaardt daarmee een onoverzienbare verantwoordelijkheid. Bij het gevaar, dat men een ander bereidt, waagt men ook zichzelf — de loop der gebeurtenissen eenmaal in gang gezet is niet te beheerschen. Den echten booswicht weerhoudt dit niet. Naarmate het slachtoffer lijdt, is zijn vreugde intenser. Die hartverscheurende aanblik is hem een streeling der zinnen, den slechten mensch doet alleen het kwade goed. De marteling straalt op hem een glans af van voldaanheid. De hertog van Alva warmde zich de handen aan de brandstapels. De houtmijt, lijden; de weerschijn, genot. Dat zulke omzettingen van lijden

in blijdschap mogelijk zijn, is iets, dat huiveren doet. 's Menschen duistere zijde is niet te peilen. „Uitgezochte marteling", deze uitdrukking van Bodin (boek IV, pag 196) omvat wellicht dezen vreeselijken drievoudigen zin: de weloverwogen keuze der foltering, de felle smart van den gefolterde, het genot van hem die foltert. Eerzucht, begeerte, al zulke woorden veronderstellen een verslondene en een verslinder. Het is wel triestig, dat ook de hoop pervers kan zijn. Het op iemand gemunt hebben beteekent zijn ongeluk zoeken, hem kwaad willen berokkenen. Waarom juist kwaad, waarom geen goed? Zou het zijn, dat ons wezen sterker neigt naar het kwade dan naar het goede? Het moeilijkste werk van het edele en rechtvaardige gemoed is zich bij voortduring te onttrekken aan den boosaardigen aandrang, die in ons werkt. Ongeveer al onze begeerten en lusten blijken, als we ze ontleden, te bevatten wat we niet zouden willen bekennen. Voor den volkomen booswicht, en deze afschuwelijke volmaaktheid bestaat, beteekent zooveel te erger voor die en die: zooveel te beter voor mij. De duisternis van den mensch. Levende spelonken

Josiana bezat de volle gerustheid die de onwetende hoogmoed, gegrond op minachting van alles, kan schenken. De vrouw bezit in buitengewone mate het vermogen der geringschatting. Josiana in het bijzonder was een en al onbekommerde, volkomen natuurlijke en goed-vertrouwende geringschatting. Barkilphedro was voor haar zoo ongeveer een dood voorwerp. Zij zou verwonderd hebben opgekeken als men haar had gezegd dat Barkilphedro inderdaad een wezen was.

Zij ging haar gang, praatte, lachte, onder het gluipend oog van dezen man, wiens heele boosaardige ziel als een doodelijk wapen op haar gericht was.

Hij, altijd zwijgend en in gedachten, wachtte geduldig de gelegenheid af.

Naarmate hij wachtte, werd hij in zijn al zoo vaststaand besluit om in het leven dezer jonge vrouw een of andere ramp aan te richten nog gedurig versterkt. Onverbiddelijk in zijn geduldig beloeren van die gelegenheid.

En hij gaf zichzelf daarvoor grondige en afdoende redenen op. Men moet niet denken, dat schurken zijn verstoken van zelfrespekt en zichzelf geen achtenswaardige lieden vinden. In hooggestemde alleenspraken

overtuigen zij zichzelf dat wat ze doen goed en voortreffelijk is en dat zij eigenlijk slachtoffer zijn van hun slachtoffer, waarbij zij dan gewoonlijk de borst zeer hoog zetten. Wat ! die Josiana had hem durven beleedigen met haar aalmoezen ! Hem van haar onnoemelijken rijkdom als een schooier wat onnoozele kleinigheden toegekruimeld ! Hem gekluisterd en vastgenageld aan een postje, dat ze zelf belachelijk vond van onbeduidendheid ! Dat hij, Barkilphedro, bijna een geestelijke, met zijn vele en veelzijdige bekwaamheden, hij, de geleerde, die zich op één lijn mocht stellen met een bisschop, tot taak had gekregen scherven in te schrijven en te beheeren die goed waren voor Job om er zijn zweren mee te krabben ! zijn leven moest slijten in een hol van een kantoor en daar met 'n ernstig gezicht vodderige flesschen, waarop alle vuil van de zee zich had vastgezet, moest zitten ontkurken en beschimmelde perkamenten, halfvergane flarden prullerig bekrabbeld papier, vieze lorren van testamenten en de hemel mag weten welke onleesbare en zoo al leesbare dan toch onbegrijpelijke zotternijen moest trachten te ontcijferen, dat was allemaal de schuld van die Josiana. En dat schepsel durfde jij en jou tegen hem zeggen !

En hij zou zich voor dat alles niet mogen wreken !

En hij zou haar niet laten voelen wien zij voor had !

O neen, maar dan zou er geen rechtvaardigheid meer bestaan op de wereld !

TIENDE HOOFDSTUK.

Vuurgloed dien men gezien had als de mensch doorzichtig was.

Wat ! dat vrouwspersoon, die halve bezetene, die de liederlijkheid de oogen uitkeek, deugdzame maagd alleen omdat niemand haar wou, dat hunkerend stuk vleesch, dat niemand lustte, dat schaamteloos mirakel met een vorstenkroon op het hoofd ! deze trotsche Diana, die o zoo graag ook door den eerste de beste wou worden overweldigd, wat haar, naar men zegt, en het zal ook wel zoo zijn, maar niet wil overkomen !

dat onecht product van dien schobbejak van een koning, die nog te stom was om zich op zijn plaats te handhaven ! die hertogin bij ongeluk, die, nu ze groote dame was, de godin uithing en die als ze arm was op de baan zou loopen, die lady op dit en dat na, die dievegge van de goederen van 'n uitgewekene, die met al haar verbeelding toch maar van gekregen spullen leefde, dat schepsel had, toen hij, Barkilphedro, op een keer een beetje verlegen zat en nu ja niet te eten en geen onderdak had en zich tot haar had gewend, de onbeschoftheid gehad hem een plaatsje aan te wijzen aan haar tafel, niet zooals hem toekwam, maar aan 't achtereind, en hem laten slapen in het minste hoekje van haar onuitstaanbaar paleis, waarzoo ook alweer? nu ja, wat kwam 't er op aan waar precies, misschien was 't wel op zolder of in den kelder, wat doet dat er ook toe? in elk geval maar weinig beter dan haar gewone knechts en vrij wat slechter dan haar paarden ! Zij had misbruik gemaakt van de verlegenheid waarin hij, Barkilphedro, door omstandigheden was komen te verkeeren, ze was er dadelijk bij geweest om hem onder den schijn van hem er weer bovenop te willen helpen, zooveel mogelijk te krenken en te kwetsen, zooals de rijken dat altijd doen om de armen te vernederen, en ze aan zich te verbinden als honden aan een ketting ! Een dienst is waard wat hij kost. Zij had in haar huis zooveel kamers, dat ze niet wist wat er allemaal mee te beginnen. En had ze er een lepel schildpadsoep minder om naar binnen geslagen, toen ze hem zoo mooi hielp op haar manier? had ze zich iets hoegenaamd ter wereld behoeven te ontzeggen in haar verregaande overmaat van overdaad? Integendeel. Zij had door die „hulp" aan haar overdaad nog wat toegevoegd: een gevoel van gestreelde ijdelheid, iets zeer kostbaars, een weldaad bij wijze van ring om haar vinger, iemand die geestelijk haar meerdere was, de hulpzame hand gereikt, de beschermster gespeeld van een gewezen geestelijke ! Wat kon ze zich geen airs geven en zeggen: „Ik overstelp de lui met weldaden, ik geef zelfs geletterde lieden te eten en geef me de moeite hen te protegeeren ! Hij heeft het getroffen juist bij mij te komen, de arme drommel ! Of hij het wist, dat ik de kunst bevorder waar ik kan !" En dat alles voor een brits om op te slapen in een onmogelijk hoekje onder de pannen ! En de betrekking bij de admiraliteit, ook die

had Barkilphedro van Josiana, zeker, die prachtige functie ! Wat hij was dankte hij haar. Wat hij was, had zij hem gemaakt. En wat was hij? Niemendal. Minder dan niemendal. Want hij voelde zich bij dit bespottelijke baantje ongelukkig, verlamd, geestelijk verminkt. Wat was hij Josiana verschuldigd? De dankbaarheid van den gebochelde jegens zijn moeder, dat ze hem mismaakt ter wereld had gebracht ! Dat zijn nu de bevoorrechten, die lui die van alles te veel hebben, die parvenu's, die troetelkinderen, van de afschuwelijke stiefmoeder Fortuna ! En de man van talent, hij, Barkilphedro, mocht onder aan de trap eerbiedig in de houding staan, de lakeien nederig groeten, des avonds de trappen klimmen tot hij geen adem meer had en beleefd zijn en vriendelijk en voorkomend en onderdanig voor de heele bende, en altijd zorgen zijn snuit in de plooi te hebben ! Had hij geen reden om te tandenknarsen van woede? En onderdehand liep ze te pronken met parelen om haar strot en deed ze verliefd, het mirakel, met haar mallen lord David Dirry-Moir.

Laat je maar door iemand diensten bewijzen ! Er wordt laaghartig misbruik van gemaakt. Laat je maar betrappen op heeterdaad van hulpbehoevendheid. Och ja, dan komen ze je helpen ! en hoe ! Dat was weer met hem gebleken — toen hij honger had, had die vrouw zijn toestand aangegrepen als een voorwendsel om hem te eten te geven ! En van dat oogenblik af was hij haar knecht ! Een flauwte in de maag en je ligt voor je leven aan den ketting ! Verplichtingen hebben wil zeggen voetveeg zijn. De gelukkigen, de machtigen, maken gebruik van het oogenblik dat je de zwakheid hebt de hand op te houden om er een aalmoes in te stoppen, van het moment, dat je moedeloos het hoofd laat hangen om je tot slaaf te maken, slaaf van de minste soort, slaaf der liefdadigheid, slaaf gedwongen dankbaar te doen ! Bah, wat schandelijk, wat lomp, wat een vergrijp aan je eigenwaarde ! En dan is het met je gedaan, je bent veroordeeld tot levenslang, je weldoener goed en braaf en edel, of als het een vrouw is, ze mooi en lief en zoo meer te vinden en je de ondergeschikte en onderdanige te voelen, bij alles een gezicht te zetten of je het prachtig en heerlijk en onverbeterlijk vindt, alles te bewonderen, toe te juichen en te bewierooken, te voet te vallen, je eelt op je knieën te

knielen, je woorden te suikeren, en dat alles terwijl je inwendig kookt, je de kreten van woede tusschen je tanden verbijt en je erger kookt en meer bitter schuim in je hebt dan de oceaan.

Zoo maken de rijken de armen tot hun slaven.

Het slijk eener weldaad aan je gepleegd bemoddert en bevuilt je voor altijd.

Een aalmoes is onherstelbaar. Wie dankbaar moet zijn is met lamheid geslagen. Een weldaad is iets smerigs kleverigs, dat je niet van je af kunt krijgen en dat je belemmert in je vrije beweging. De misselijke wezens, die zich in weelde vetmesten, weten dat heel goed als ze je met hun medelijden mishandelen. En dan is het uit. Je bent hun voetveeg. Ze hebben je gekocht. Voor hoeveel? Voor een been, dat ze hun hond uit den bek hebben getrokken om het jou te geven. Dat been hebben ze je naar het hoofd gesmeten. Zoo stecnigen ze je met weldaden. Komt er niet op aan. Heb je het been afgeknaagd, ja of neen? Je plaats in hun schatting is voortaan bij de honden in het hok. Wees dus vooral dankbaar! Altijd maar dankbaar. Aanbid je weldoeners. Kniel voor ze in het stof. De weldaad sluit de verplichting in je minderwaardig te erkennen. Er wordt van je geëischt, dat je je een arme drommel voelt en hen voor halve of heele godheden aanziet. Jou vernedering verhoogt hen. Jou gebogen rug strekt hun ruggegraat. En in den toon hunner stem een krenkende familiariteit. En hun familiezaken, trouwpartijen, doopprietjes, gezegende omstandigheden, jawel! en de jongen dien ze krijgen, man, zorg dat je doet of je er het grootste belang in stelt. Krijgen ze er weer een kind bij, maak dan dat je vers op dat gebeuren al klaar is. Je hoort op je buik te liggen, daar ben je dichter voor. Is het niet om de sterren aan den hemel uit mekaar te doen spatten! Nog een stapje verder en ze geven je hun oude schoenen om af te dragen!

— Wat is dat er toch voor eentje, lieve, bij je thuis? Wat is hij leelijk! wat is het toch voor een? — Ik weet het niet.'t Is een sukkel waar we goed aan doen. Zoo praat dat tuig over je. En ze spreken daarbij niet eens wat zachter. Jij hoort het aan en je zorgt dat je vriendelijk blijft kijken.

En zoo gaat het met krenken en beleedigingen maar door. Ben je ziek, nu ja, dan sturen ze je een dokter. Niet hun eigen natuurlijk. En dan komen ze bij ge-

legenheid eens hooren hoe je het maakt. Ze zijn van een heel ander soort als jij, ze voelen zich zoo hoog boven je verheven dat ze gerust nederbuigend vriendelijk kunnen zijn. In hun hoogheid zijn ze wel zoo goed genaakbaar te willen zijn. Dat je je hun gelijke zou kunnen voelen, de gedachte daaraan komt niet eens bij hen op. Ze minachten je zoo, dat ze uit enkel hoogmoed voorkomend tegen je zijn. En dan die genadige knikjes, aan tafel bijvoorbeeld. Nu eens weten ze hoe je je naam schrijft en dan zijn ze het weer vergeten en onthouden kunnen ze het maar niet. Dat ze je beschermers zijn laten ze je heelemaal niet voelen, o neen, alleen maar door te trappen op het teerste en gevoeligste wat je in je hebt. Ze doen goed aan je!

Kon het erger? Zou men daar zijn geduld niet bij verliezen?

Het werd toch zeker hoog tijd die Josiana eens te leeren. Ze moest maar eens ondervinden wie ze voor had! O jullie rijkelui, omdat je nu eenmaal niet in staat bent alles zelf naar binnen te slaan, hoe graag je dit ook wou, en omdat je meer hebt dan je met de beste wil op kunt, daar je maag op stuk van zaken niet grooter is dan de onze, en omdat de restjes toch op de een of andere manier moeten worden opgeruimd, daarom verhef je de stukjes en brokjes die je iemand, die in ongelegenheid verkeert, toegooit tot iets geweldigs! O, je geeft ons een boterham, je geeft ons een onderdak, je geeft ons een stuk kleeren, je geeft ons een betrekkinkje en je drijft je brutaliteit en je stomme inbeelding zoo ver, te denken dat we je beweldadigden zijn! Dat brood, begrijp goed, is genadebrood, dat onderdak is vernederend, die kleeren zijn een livrei, die betrekking is een hoon, want zelfs wat we betaald krijgen voor ons werk wordt dan ook nog een gift! O, en jullie denken het recht te hebben ons te krenken met je onderdak en je boterham, jullie verbeelden je dat we je daarvoor erkentelijk moeten zijn en zoo voort, en je denkt te mogen rekenen op dankbaarheid! Ja, maar we zullen je dankbaarheid! verscheuren zullen we je, aan flarden ga je, mooie madam, je ingewanden en je hart uit je corpus zullen we halen!

Was het niet krankzinnig, bespottelijk, met die Josiana? Waar was die nu eigenlijk trotsch op? Door haar mooie geboorte was ze het levend bewijs van de domheid van haar vader en van de schande van haar

moeder, wel een kunststuk ! Verder was ze tot nu toe zoo goed geweest te blijven leven en niet kapot te gaan, en omdat ze nu wel zoo goed was om te blijven rondloopen als levend publiek schandaal, werd ze betaald met millioenen, ze had landgoederen en kasteelen, jachtgronden, parken, meren, bosschen, weet ik wat niet allemaal, en daar ging ze nu prat op, het schepsel ! en ze liet verzen op zich maken ! en hij, Barkilphedro, die gestudeerd en gewerkt had, en geploeterd en gezwoegd en dikke boeken bij hoopen in zijn hoofd had gestampt, die om zoo te zeggen stonk van de folianten en de wetenschap, waarmee hij tot barstens toe zat volgestopt, die meer geest had dan al dat volkje bij elkaar, die best legers kon aanvoeren, die als hij wou evengoed comediestukken kon schrijven als Otway en Dryden, die geboren was om te bevelen en te commandeeren en alles op zijn wenken te laten vliegen, hij had er toe moeten komen, toe te laten, dat zoo'n nietswaardig schepsel nog net bijtijds belette dat hij van honger krepeerde ! Was dat niet het toppunt van aanmatigende brutaliteit bij die rijken, die smerige gelukzoekers, door het blinde toeval gemaakt wat ze waren ! de edelmoedige met je te spelen, en je genadig in bescherming te nemen, en tegen je te glimlachen, terwijl je hun bloed wel zou kunnen drinken en je dan de lippen aflikken van pleizier ! Dat die gemeene hof-slet de macht had de weldoenster uit te hangen, en dat iemand zoo superieur als hij gedoemd was zulke kruimels op te rapen die er vielen uit zulk een hand, dat was toch verregaand ! En wat een maatschappij die op zulke wanverhoudingen en op zulke onrechtvaardigheden berust ! Zou je niet de heele boel bij de vier hoeken opnemen en ondersteboven keeren met hun weelde en overdaad, hun gezuip en gezwelg, dat luie vee, dat de baas speelt en het ongedierte dat voor ze kruipt, de ellendelingen die geven en de idioten die aannemen, en de heele zooi naar de bliksem helpen, en de heele wereld naar de hel trappen ! We zullen alvast maar beginnen met die Josiana en haar de nagels eens laten voelen.

Aldus gistte 't in Barkilphedro. Zoo brulde en woelde het in zijn binnenste. Het is de gewoonte der afgunstigen zich voor zichzelf te rechtvaardigen door aan hun persoonlijke grieven de kwalen van het heele lichaam der samenleving vast te koppelen. Alle lava

van den hartstocht en van den haat kookte en gistte in dat bekrompen gemoed. In den hoek van de oude wereldkaarten der vijftiende eeuw vindt men een groote vormlooze en naamlooze ruimte, waarin de woorden staan: *Hic sunt leones.* (Hier huizen verscheurende dieren). Ook het menschelijk gemoed heeft zulke hoeken. In ons spoken en woelen hartstochten en van die donkere verblijfplaatsen in onze ziel kan evenzeer gezegd worden: Hier huizen verscheurende dieren.

Was deze opeenstapeling van woeste redeneeringen ten eenenmale ongerijmd? waren ze geheel en al onredelijk? Het valt niet te ontkennen: dat waren ze niet.

Het is wel beschamend voor den mensch dat rechtspreken en recht-doen bij hem niet hetzelfde is. Ons meest eerlijk en meest logisch oordeel is nog volstrekt geen gerechtigheid. Ons oordeel is relatief. De rechtvaardigheid is het absolute. Men denke maar aan het verschil tusschen een rechtsgeleerd mensch en een rechtvaardig mensch.

Verdorven wezens misleiden het geweten met geweld — zij laten het spreken zooals zij het willen. Zij houden het lenig en rekbaar door een heele gymnastiek van drogredenen. Een sofist is een falsaris, en zoo noodig overschreeuwt die falsaris het gezond verstand. Het kwade beschikt over een zekere soepele, zeer puntige en gevatte logika, waarmee het de waarheid overvalt als in het donker een sluipmoordenaar zijn slachtoffer. Boosaardige vuistslagen God toegebracht door Satan.

Deze of gene sofist, door de armen van geest bewonderd, kan op niets anders bogen dan dat hij zich vergrepen heeft aan het menschelijk geweten.

Wat Barkilphedro nog het meest prikkelde was, dat hij zeer goed inzag dat hij al heel weinig vermocht en dus alles wel eens kon uitloopen op niets. Wat hij op het oog had was niet gemakkelijk, en dat hij wat zou bereiken stond, zoo vreesde hij, lang niet vast. En die gedachte was hem onverdragelijk. Bijtend en scherp zijn als vitriool, een wil hebben van staal en een haat hard als diamant, verteerd worden door een laaiend verlangen om te schaden, en dan niets kunnen doen, machteloos zijn, niets vinden om te verscheuren, niets om kapot te trappen. Zijn wat hij was, een kracht ter verwoesting, een geest der verdelging, een verterend vuur, de fel-laaiende haat, daarvoor geschapen zijn —

(want ook dezulken zijn geschapen, door den duivel of door God, dat doet er niet toe !) — een Barkilphedro zijn en dan onmachtig zijn ook maar iets uit te richten — kon het bestaan? Barkilphedro zijn en niets kunnen? Zich een springveer voelen in staat rotsen weg te slingeren, en al die kracht aanwenden om een prul van een hofjuffer misschien hoogstens een buil aan het hoofd toe te brengen ! als catapult de uitwerking hebben van een proppenschieter ! de zaak volvoeren van een Sisyphus en het resultaat bereiken van een mier ! Bloed zweeten van haat en in staat zijn tot niets? Dat was toch wel al te vernederend als men zich een stormram voelt om de wereld tot gruis te slaan ! De heele machinerie van zijn sluwe geslepenheid in beweging brengen, in het donker een wonderfijn bedacht mechaniek opbouwen als dat van Marly, en daarvan geen andere vrucht genieten, dan misschien een rosevingertje even te knellen ! Hij zou rotsblokken in die kalme hofhouding slingeren, om wie weet? hoogstens even de kalme oppervlakte van dien poel te doen rimpelen ! God heeft een manie om aan nietige dingen onnoemelijke kracht te verspillen. Bergen ziet men soms verzetten enkel om een molshoop te verstoren.

En er kwam nog iets bij. Het terrein, waarop hij zijn plan moest zien te volvoeren was het hof, een zeer gevaarlijk terrein om er op een vijand te mikken en dan te missen. Eerstens ben je dan tegenover dien vijand ontmaskerd, en hij zal het je betaald zetten; en in de tweede, neen voornaamste plaats, de zaak mishaagt den meester. De vorsten hebben niet op met onhandigen. Geen geharrewar, geen onverkwikkelijk geduw en gestomp in hun nabijheid, alles groot-op. Sla doodelijke wonden, maar geen bloedende neuzen. Wie neerslaat is handig, dus wat waard, wie misslaat is een prul. De koningen houden er niet van rondom zich lui te zien met builen en schrammen. Je moet het porselein op hun schoorsteen en de hovelingen uit hun gevolg niet beschadigen. Het hof moet gaaf blijven. Maar breken en nieuw in de plaats, dat gaat.

Dit strookt trouwens volkomen met den smaak der koningen voor schandaal. Breng iedereen in opspraak, maar zorg zelf niet in opspraak te komen. Of in het groot.

Stoot toe, maar pas op te schrammen. Dolksteken en degenstooten, maar geen speldeprikken. Tenzij

met een vergiftige speld. Dan kan het er mee door. Zoo stond, laten we het niet vergeten, Barkilphedro er voor.

De nietigste mensch is in zijn haat een fiool met de draak van Salomo, iets kleins met iets groots in zich, het geweldig samengeperste wachtende het vreeselijk uur van zijn uitzetting; geduld dat zich troost met den voorsmaak van de uitbarsting. De inhoud is onberekenbaar grooter dan de houder. Een reus verborgen in een dwerg, welk een wonder ! een spin met in zich een hydra ! Zulk een wonderdoos te zijn, in zich een leviathan te dragen, is voor den machtelooze een foltering en een wellust.

Barkilphedro had genoeg zelfbeheersching om niet onberaden te werk te gaan. Hij wachtte zijn uur af. Zou het ooit komen? Wat deed dat er toe? Hij wachtte. Bij den zeer slechten mensch komt in zulke gevallen ook de eigenliefde in het spel. Kuilen graven en mijnen aanleggen voor een grootheid ten hove, onnoemelijk hooger in rang, zoo iets alleen en voor eigen rekening ondernemen, steeds ondergrondsch, in het verborgen en in het geheim, dat is, men houde dit in het oog, zeer interessant. Er zit spanning in zulk een spel. Men wijdt er zich aan en gaat er in op alsof men een groot werk ter hand heeft. Hoewel nietig en klein toch zich te keeren tegen het groote, is een schitterende daad. Het is streelend de vloo te zijn van een leeuw.

De trotsche koning der dieren voelt zich bijten en verspilt zijn enorme woede tegen het onvindbaar atoom. Om een ontmoeting met een tijger zou hij zich minder bekommeren. En hoe heerlijk zijn de rollen nu omgekeerd. De vernederde leeuw draagt in zijn huid den steek van het verachte insect, en de vloo kan er zich op beroemen, dat hij leeuwenbloed in zich heeft.

Zulke gedachten bevredigden Barkilphedro's gemoed echter maar voorloopig, zij waren zijn troost, zijn balsem. Zich bij voorbaat in iets vermeien is wel een genot, maar de werkelijkheid zelf is toch heel wat anders. En Barkilphedro werd voortdurend gekweld door de gedachte, dat hij misschien wel nooit eenig grooter succes zou behalen dan Josiana de huid een weinig te schaven. Wat mocht hij zich meer beloven, hij zoo nietig tegen haar zoo hoog? En een enkele krab, wat is het weinig voor wie het volle purper van het levend villen verlangt en het gillen van het meer dan

naakte slachtoffer, ontdaan zelfs van haar laatste hulsel, haar huid! Met zulke gedachten is het niet pleizierig machteloos te wezen. Helaas, niets is er volmaakt.

Hij berustte en wachtte af. Niet beter wetende te doen droomde hij maar de helft van zijn droom. In het donker een drama bedenken geeft in elk geval afleiding.

Iemand, die zich wreekt over een weldaad; wat een verheven mensch! Barkilphedro was zoo'n geestelijke reus. Gewoonlijk bestaat de ondankbaarheid in vergeten; bij dezen bevoorrechte der laagheid was zij enkel woede over de weldaad zelf. De gewone ondankbare is van binnen asch. Wat was Barkilphedro van binnen? een vuurhaard. Een vuurhaard omgeven door haat, door woede, door stille wrok, door rancune, en begeerig naar Josiana als brandstof. Nog nooit misschien had een man volstrekt zonder reden een vrouw zoo gehaat en verafschuwd. Het was wel vreeselijk. Hij kon van haar niet slapen, zij was zijn nachtmerrie, zijn sta-in-den-weg, zijn kwelduivel, zijn furie.

Misschien kwam er ook wel een beetje hopelooze liefde bij.

ELFDE HOOFDSTUK.

Barkilphedro in hinderlaag.

Nagaan hoe en waarmee Josiana te treffen was, daarna een plan ontwerpen en als het oogenblik daar was toeslaan, hierin vermeide om de boven opgesomde reden Barkilphedro zich.

Willen is niet genoeg; men moet ook kunnen.

Hoe het aan te leggen? Dat was de kwestie.

Bekrompen en lafhartige deugnieten bereiden de schurkenstreken die zij in den zin hebben met de grootste zorgvuldigheid voor. Zij voelen zich niet sterk en geestelijk lenig genoeg om de gelegenheid, als die zich onverwacht aanbiedt, snel te benutten, er onmiddellijk de hand op te leggen goed- of kwaadschiks; zij moeten eerst 't plan goed van alle kanten bekeken hebben of het wel veilig is, en dan nog eerst moed zien te verzamelen om tot de uitvoering te komen. Vandaar

ingewikkelde samenweefsels en combinaties, die de meer begaafde schurken versmaden. Dezen maken zich niet afhankelijk van een plan, maar zorgen voortdurend voorbereid en gewapend te zijn voor elk geval dat zich kan voordoen, daarbij vertrouwende op hun instinct, hun kwaad gesternte en zoo voort, en wachten dan af. Van dat slag was Barkilphedro. Zij beseffen dat een vast plan, vooraf beraamd, groote kans loopt heel niet te passen in de gebeurtenissen, die zich misschien zullen voordoen. Met een vast plan voor oogen is men nooit ten volle meester van alle mogelijkheden, waarvan men dan niet alle nut kan trekken, wijl men niet klaar is er van te maken wat er van te maken zou zijn. Met het noodlot moet men vooraf geen afspraakjes en schikkingen maken. Morgen hebben we niet in de hand. Het geluk is moeilijk aan vaste regels te binden, het bekommert zich daar toch niet om.

Daarom verliezen zij het geluk niet uit het oog, maar eischen gebiedend, ten allen tijde zijn bijstand en medewerking. 't Geluk moet hen dienen en de gunstige gelegenheid scheppen. Daarom geen plan, geen ruwe schets, geen voorloopig model, geen schoen en het aan 't noodlot over laten te zorgen, dat hij past; vertrouwen op eigen scherpzinnigheid om onmiddellijk te begrijpen als het wenkt. Dit snel opmerken en gebruiken van de geboden kans kenmerkt den volkomen booswicht, en verheft den schurk tot den rang van demon. Het noodlot forceeren, wie dat kan is een genie.

De echte misdadiger treft je als een slinger, met het eerste het beste brok steen.

Begaafde bandieten rekenen op het onvoorziene, dezen dommen bondgenoot van zooveel misdaden.

De gelegenheid bij den strot grijpen, ze bespringen, er is geen betere *Ars poetica* voor dit soort talent.

En voor het oogenblik degenen in het oog houden waar men het op heeft gemunt. En het terrein verkennen.

Voor Barkilphedro was dat terrein koningin Anna.

Barkilphedro was er in geslaagd tot haar door te dringen.

Zoo goed, dat hij zich soms verbeeldde harer majesteit alleenspraken te hooren.

Nu en dan was hij, zonder dat men acht op hem sloeg, getuige van de conversaties der beide zusters.

Men nam het hem niet euvel dat hij nu en dan ook een woordje er tusschen liet vallen. Hij maakte daarvan gebruik om te laten uitkomen hoe klein hij zich tegenover het tweetal voelde. Om te beter hun vertrouwen te winnen.

Zoo gebeurde het eens, in den tuin van Hampton Court, dat hij, gaande achter de hertogin, die achter de koningin liep, Anna, die zich met moeite kon gewennen aan de mode wijze spreuken ten beste te geven, hoorde zeggen:

— De beesten zijn toch maar gelukkig, ze hoeven niet bang te zijn dat ze in de hel komen.

— Daar zijn ze al in, antwoordde Josiana.

Dit antwoord, dat opeens de philosophie in de plaats schoof van den godsdienst, mishaagde de koningin. Misschien was het te diepzinnig, tenminste voor de koningin, en voelde zij er zich door geschokt.

— Kindlief, zei ze tot Josiana, wij praten over de hel als twee zottinnen. Laten we Barkilphedro vragen hoe dat zit. Hij zal het wel weten.

— Omdat hij bijgeval een duivel is? vroeg Josiana schertsend.

— Neen, omdat hij maar een dier is, antwoordde Barkilphedro.

En hij boog diep.

— Madam, zeide de koningin tot Josiana, hij is gevatter dan wij.

Voor een persoon als Barkilphedro wou toegang hebben tot de koningin zeggen haar in zijn macht hebben. Hij kon zeggen: ze is mijn. Het kwam er nu nog maar op aan op welke manier hij zich van haar zou kunnen bedienen.

Hij had vasten voet aan het hof. Zijn standplaats was prachtig. Geen kansje kon hem nu ontgaan. Meer dan eens had hij de koningin al kwaadaardig laten glimlachen. Daarmee had ze hem om zoo te zeggen een jachtacte gegeven.

Maar was er misschien ook gereserveerd wild? Ging die jachtacte zoover, dat hij ook iemand als de eigen zuster van de koningin poot- of vleugellam mocht maken?

Dat was het eerste punt dat hij tot klaarheid moest brengen. Hield de koningin van haar zuster?

Een misgreep kon alles bederven. Barkilphedro lette goed op.

Alvorens het spel te beginnen gaat de speler zijn kaarten na. Welke troeven zijn er bij? Barkilphedro begon met den leeftijd der beide vrouwen uit te spelen; Josiana drie-en-twintig; Anna een-en-veertig. Heel goed. Daar was wel wat mee te doen.

Het oogenblik dat de vrouw ophoudt bij lentes te tellen en begint te tellen met winters, is kritiek. Een stomme wrok tegen den tijd bij de menschen. De jeugdige schoonheden die rondom je ontluiken, geurige bloemen voor de anderen, zijn voor jou doornen, en van al die rozen voel je alleen de stekels. Het is of al die frischheid jou is ontstolen en dat je alleen verwelkt, doordat zij zoo bloeien.

Van die natuurlijk bestaande leeftijdsjalouzie partij trekken, den rimpel van een vrouw van veertig die koningin is verdiepen, dat zag Barkilphedro, was het eerste wat hij moest zien te doen.

De nijd verstaat bijzonder goed de kunst de jalouzie te prikkelen, evenals de rat de krokodil te voorschijn weet te laten komen. Barkilphedro liet zijn magistralen blik op Anna vallen.

Hij keek in de koningin zooals men kijkt in een stilstaand water. Ook het moeras heeft zijn doorschijnendheid. In vuil water ziet men ondeugden, in troebel water kleingeestigheden. Anna was maar een troebel water. In dat opgezette hoofd bewogen zich slechts embryos van sentimenten en larven van denkbeelden. Heel weinig maar was er duidelijk. Er was haast niets wat goed was omlijnd. Er leefde wel wat, maar het was vormeloos. De koningin meende zus, de koningin wenschte zoo. Preciseeren dat was haast ondoenlijk. De verwarde transformaties die plaats hebben in stilstaand water zijn moeilijk na te gaan.

De koningin, gewoonlijk stil en slecht gehumeurd, had bij tijden buien, dat ze er alles wat haar voor den mond kwam uitflapte. Die oogenblikken moesten worden waargenomen, want dan kwam er voor den dag wat er in haar omging. Wat voor gevoelens koesterde de koningin ten opzichte van hertogin Josiana? Was zij haar genegen of niet?

Een open vraag. Barkilphedro moest weten hoe het daarmee stond.

Eerst dan kon hij verder gaan.

Het toeval diende Barkilphedro. En bovenal kwam hem te stade dat hij steeds goed oplette.

Anna was van haar man's kant min of meer verwant aan de nieuwe koningin van Pruisen, de vrouw van den koning met de honderd kamerheeren; zij had een portret van deze vorstin, op email geschilderd naar het procédé van Turquet de Mayerne. Deze koningin van Pruisen had, evenals koningin Anna, een jongere, onwettige zuster, barones Drika.

Eens op een keer deed Anna in Barkilphedro's bijzijn den Pruisischen ambassadeur eenige vragen betreffende deze Drika.

— Men zegt dat ze rijk is?

— Heel rijk, antwoordde de ambassadeur.

— En ze heeft paleizen?

— Prachtiger dan haar zuster de koningin.

— En staat het al vast met wien ze moet trouwen?

— Ja, met een der machtigste heeren, graaf Gormo.

— Een knap man?

— Charmant.

— En zij, is ze nog jong?

— Heel jong nog.

— En even mooi als de koningin?

De ambassadeur antwoordde wat zachter:

— Mooier.

— Wat een brutaliteit, mompelde Barkilphedro voor zich heen.

De koningin zweeg even en zei toen:

— Die bastaards toch!

Barkilphedro nam nota van dit meervoud.

Een andere keer bij het verlaten van de kapel, toen Barkilphedro zich tamelijk dicht in de nabijheid van de koningin bevond, vlak achter de beide groomsaalmoezeniers, gebeurde het, dat lord David Dirry-Moir langs de rijen statiedames liep, en door zijn voorkomen zoo de aandacht trok, dat er een oneerbiedig geroezemoes ontstond van gegichel en uitroepen als: Wat is hij elegant! — Wat is hij galant! — Wat een edele houding! — Wat is hij knap!

— Wat is dat toch vervelend, bromde de koningin.

Barkilphedro hoorde het. Hij had nu zekerheid. Het zou de koningin niet onaangenaam zijn als men de hertogin kwaad deed en haar eens goed vernederde.

Het eerste vraagstuk was daarmee opgelost.

Nu het tweede. Van welken kant moest hij het aanpakken, wat kon hij tegen de hertogin beginnen? Hij had niets dan zijn ellendige betrekking, en als het

daarvan moest komen, dan, dat was toch wel duidelijk, werd het niets.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Schotland, Ierland, Engeland.

Een bijzonderheid zij hier vermeld: Josiana had „le tour".

Dat kon niet anders, immers zij was, al was het dan gegaan langs onregelmatigen weg, zuster van de koningin, dus een vorstelijk presoon.

Wat was dat, le tour hebben?

Burggraaf Saint-John — gezegd Bolingbroke — schreef eens aan Thomas Lennard, graaf van Sussex: „Ik ken maar twee dingen waardoor men werkelijk groot is. In Engeland door le tour te hebben, in Frankrijk door le pour te hebben."

Le pour hebben was in Frankrijk dit: als de koning een reis deed, dan moest de hofmaarschalk ter plaatse waar het gezelschap zou overnachten aanwijzen wie in aanmerking kwamen om 's konings gevolg te mogen herbergen. Bij dat aanwijzen genoten enkelen van het gevolg een geweldig voorrecht: „Zij hebben le pour", aldus het Journal historique van het jaar 1694, pagina 94, beteekent dat de fourier, die het logies regelt, *Pour* vóór hun naam zet, aldus: *Pour M. le prince de Soubise*, terwijl hij, als hij het logies opgeeft van iemand, die geen prins is, dat Pour weglaat, en alleen hun naam noemt, bijvoorbeeld: hertog de Gesvres, hertog de Mazarin, etc." Dit *Pour* voor den naam van een gast duidde een prins of een gunsteling aan. Een gunsteling is meer dan een prins. De koning verleende het voorrecht van het pour zooals hij het cordon bleu of een pairie schonk.

In Engeland was de *tour* hebben een minder glorievol, maar meer wezenlijk voorrecht. Het was een teeken van werkelijk vertrouwelijken omgang met de personen van den souverein. Wie krachtens geboorte of gunst het voorrecht genoot directe mededeelingen van zijn majesteit te ontvangen, had in den muur van zijn slaapkamer een kastje, waaraan verbonden was een kleine bel. Als het belletje ging, sprong het kastje

open, en men vond op een gouden schaaltje of op een fluweelen kussentje de koninklijke boodschap, waarna het kastje zich weer sloot. Het was intiem en tevens plechtig. Het mysterieuse in het familiaire. Het kastje werd uitsluitend hiervoor gebruikt. Klonk het belletje, dan beteekende dit dat er een koninklijke boodschap was. Wie die bracht zag men niet. Dat was trouwens eenvoudig een page van de koningin of den koning. Onder Elizabeth had Leicester de tour, onder Jacobus I Buckingham, Josiana had hem onder Anna, hoewel ze niet bijzonder in de gunst stond. Wie de tour had was als iemand die in directe relatie was met de posterij van den hemel en bij wien God nu en dan door een besteller een brief liet bezorgen. Er was misschien geen gunst die meer werd benijd. Dit privilege legde wat extra slaafsheid op. Het was het voorrecht van verdubbelde knechtschap. Wie ten hove wordt verhoogd verlaagt zich. De tour hebben was 'n Fransche term, een Engelsche uitdrukking bestond er niet voor; dit detail der Engelsche etiquette was dan ook waarschijnlijk een oude Fransche kinderachtigheid.

Lady Josiana, virgin peeress zooals Elizabeth een virgin queen was geweest, leidde, 's winters in de stad, 's zomers buiten, een min of meer vorstelijk leven, en hield op eigen handje zoowat een hof, waarbij lord David als hoveling fungeerde met verscheidene anderen. Daar ze nog niet getrouwd waren konden lord David en lady Josiana zonder zich bespottelijk te maken samen in het publiek verschijnen, wat ze dan ook vaak deden. Ze gingen dikwijls naar den schouwburg en naar de wedrennen, reden daar dan heen in dezelfde karos en zaten op dezelfde tribune. Wijl ze niet alleen mochten trouwen, maar daar zelfs toe verplicht waren, was hun omgang nogal koel; maar al waren ze alles behalve vurig verliefd, ze konden trotsch op elkaar zijn en dat was voldoende om op elkaars gezelschap in het openbaar gesteld te zijn. Maar daar bepaalde zich hun omgang als verloofden dan ook toe.

De voornaamste worstel- en bokswedstrijden hadden toenmaals plaats te Lambeth, een buitengemeente van Londen waar de aartsbisschop van Canterbury een paleis heeft, hoewel de lucht er ongezond is, en een goede bibliotheek, die op zekere uren voor het publiek toegankelijk was. Op een middag midden in den winter, had daar op een afgesloten stuk weiland een match

plaats, waar lord David lady Josiana mee naar toe had genomen.

Zij had gevraagd: Worden er vrouwen bij toegelaten? En David had geantwoord: Sunt faeminae magnates — vrij vertaald: geen gewone vrouwen; letterlijke vertaling: Groote dames komen er. Een hertogin mag gaan waar ze verkiest. Daarom was lady Josiana meegegaan.

Een concessie deed Josiana echter aan de begrippen van betamelijkheid: ze kleedde zich als cavalier — wat in dien tijd veel werd gedaan. Reizen deden de vrouwen haast niet anders dan zoo. Op elk zestal personen, die de koets van Windsor vervoerde, kon men in den regel aannemen, dat een of twee als mannen gekleede vrouwen voorkwamen. Het was een teeken van edele geboorte.

Lord David in gezelschap zijnde van een dame, kon geen werkzaam aandeel nemen in de match en moest zich vergenoegen met de rol van eenvoudig toeschouwer.

Dat Josiana van hoogen rang was, was alleen te zien aan het lorgnet, dat ze gebruikte, een luxe, die in die dagen alleen gentlemen zich konden veroorloven.

De „edele wedstrijd" stond onder leiding van lord Germaine, overgrootvader of oudoom van dien lord Germaine, die tegen het eind der achttiende eeuw kolonel was, in een veldslag het hazenpad koos, vervolgens minister van oorlog werd, en de kogels van den vijand ontkomen, bedolven werd onder de sarcasmen van Sheridan, een minstens zoo scherp soort van schroot. Er werd op den uitslag van den wedstrijd door de aanwezige gentlemen zwaar gewed; Harry Bellew, van Carleton, die aanspraken had op de uitgestorven peerage van Bella-aqua, had een weddenschap aangegaan met Henry, lord Hyde, parlementslid voor de borough Dunhivid, die ook Launceston werd genoemd; de honorable Peregrine Bertie, lid voor de borough Truro, wedde met Sir Thomas Colpepper, lid voor Maidstone; de laird van Lamyrbau, aan de grens van Lothian, met Samuel Trefusis van de borough Penryn; Sir Bartholomew Gracedieu van de borough Saint Yves met de honorable Charles Bodville, gezegd lord Robartes, die custos rotulorum was van het county Cornwall; en nog vele anderen.

Van de beide boksers was de een een Ier, Phelemghe-Madone geheeten, naar den berg in Tipperary, uit

welks omgeving hij geboortig was; de ander was een Schot en heette Helmsgail. Tweeërlei nationale trots stond hier dus tegenover elkaar. Ierland en Schotland gingen zich met elkaar meten op de vuist; Erin zou trachten Gajothel te kloppen. De weddenschappen liepen dan ook over de veertigduizend guinea's, behalve de vaste inzetten.

Beide kampioenen waren naakt, behalve dan een kort broekje om de heupen gegespt en lage veterschoenen met zwaar beslagen zolen, en reikende tot de enkels.

Helmsgail, de Schot, was een jongeman van nauwelijks negentien, maar had al een voorhoofd vol litteekens; reden waarom men 3½ tegen 1 op hem wedde. De vorige maand had hij den bokser Sixmileswater een rib stuk- en beide oogen uitgeslagen, wat het enthousiasme voor hem begrijpelijk maakt. Hij had bij die gelegenheid voor zijn wedders twaalfduizend pond sterling verdiend. Behalve de litteekens aan zijn voorhoofd had hij een uit het lid geslagen, scheefstaande kaak. Hij was vlug en een en al leven. Hij was klein van persoon, maar gedrongen, gezet en gespierd, lenig en licht maar toch krachtig gebouwd, voor zijn edel beroep als expres geschapen en daarin door oefening schier opgevoerd tot volmaaktheid; elke spier in die heele spiermassa scheen maar één bestemming te hebben: van dienst te zijn bij het vuistgevecht. Er was iets massiefs in zijn stevigen, glimmenden, koperkleurigen romp. Hij glimlachte voortdurend, minder van opgewektheid dan wel wijl zijn verwrongen kaak met den al bijna tandeloos geslagen mond niet anders kon.

Zijn tegenstander was log en breed, dat wil zeggen zwak.

Het was een man van omstreeks veertig jaar. Hij was zes voet hoog, had de borst van een nijlpaard en zag er goedig uit. Met zijn vuist kon hij om zoo te zeggen door het dek van een schip slaan, maar hij wist maar matig partij te trekken van zijn kracht. De Ier Phelemghe-Madone had een breed gezicht en als hij bokste scheen hij er meer te zijn om klappen te krijgen, dan om ze te geven. Maar men zag het hem aan dat hij heel wat kon hebben en het lang kon uithouden. Een klomp half-rauwe biefstuk, te taai om klein te krijgen en onmogelijk te verwerken. Hij was wat men in het plaatselijk dialect noemde een bonk rauw vleesch.

Hij zag scheel. Hij scheen gelaten zijn lot af te wachten.

De beide mannen hadden den afgeloopen nacht broederlijk naast elkaar geslapen in een en hetzelfde bed. En uit hetzelfde glas ieder zijn portie portwijn gedronken.

Beiden hadden hun groep supporters, ruw volkje, waarmee de scheidsrechters het liefst niet te kwaad moesten krijgen. Onder die van Helmsgail had men John Gromane kunnen opmerken, beroemd als op zijn rug een os kunnende dragen, en een zekeren John Bray, die eens tien zak meel van vijftien peck elk plus den molenaar op zijn schouders had genomen en met dat vrachtje meer dan tweehonderd pas ver was geloopen. Om als helper van Phelem op te treden had lord Hyde van Launceston een zekeren Kilter meegebracht, die tot het personeel van Green Castle behoorde en een steen van twintig pond in de hoogte kon gooien boven den hoogsten toren van het kasteel uit. Deze personen, Kilter, Bray en Gromane, kwamen alle drie uit Cornwall, een groote eer voor het graafschap.

Ook de overige aanspoorders waren stevige jongens, ruwe breedgeschouderde knapen met zware knuisten en log-domme gezichten, sjofel in de kleeren, bang voor niets, bijna allen goede bekenden van de justitie. Velen hunner verstonden het de politie in hun macht te krijgen en daar behoorlijk gebruik van te maken. Elk beroep heeft zijn talenten.

Het weiland dat voor de match was uitgekozen lag een eind verder dan de Berentuin, waar beren-, stieren- en hondengevechten plaats hadden, voorbij de laatste nog in aanbouw zijnde huizen, bij den bouwval van de abdij Saint Mary Overy, onder Hendrik VIII verwoest. De wind was noord en het ijzelde; er viel een motregen, die op den grond tot een ijskorst werd. Onder de aanwezige gentlemen hadden enkelen de parapluie opgestoken. Dat waren kennelijk huisvaders.

Phelen-ghe-Madone had kolonel Moncreif tot scheidsrechter en Kilter als helper, Helmsgail had den honorable Pughe Beaumaris tot scheidsrechter en lord Desertum, van Kilcarry als helper.

De beide kampioenen stonden eenige oogenblikken onbewegelijk, onderwijl men de horloges gelijk zette, liepen toen op elkander toe en gaven elkaar de hand.

Phelem-ghe-Madone zeide tot Helmsgail: — Ik ging liever naar huis.

Helmsgail antwoordde met een gezicht glimmend van plichtsgevoel: — We kunnen het hooge gezelschap niet naar huis laten gaan zonder dat het wat te zien heeft gekregen voor al z'n moeite.

Naakt als ze waren hadden ze het koud, Phelen-ghe-Madone stond te bibberen. Zijn tanden klapperden. Doctor Eleanor Sharp, neef van den aartsbisschop van York, riep hun toe: Sla er op los, jongens, daar wordt je warm van.

Deze aanvurende woorden deden hen ontdooien. De strijd begon.

Maar het was nog het ware niet, ze waren nog kalm, er was nog geen drift bij. In de drie eerste ronden gebeurde er zoo goed als niets. Reverend doctor Gumdraith, een der veertig fellows van Allerzielen-college, riep: Breng er wat leven in met een borrel.

Maar de beide scheidsrechters en de beide helpers handhaafden als goede rechters, die zij waren, elk in zijn soort, de regels van het spel. Het was evenwel bar koud en het spel erg doodsch.

Er werd geroepen: Zoo lang er geen bloed komt wordt het niets. Men plaatste ze weer in de houding en zij sparden weer voor de opening. Op eens sprong Helmsgail, de kleinste van de twee, op zijn tegenstander toe. Het werd nu ernst.

Phelem-ghe-Madone kreeg een slag midden op het voorhoofd, tusschen de wenkbrauwen. Het bloed stroomde hem over het gezicht. Er werd geroepen Helmsgail heeft hem geraakt! Men applaudiseerde. Phelem-ghe-Madone zwaaide met zijn armen als een molen met zijn wieken en sloeg met zijn vuisten in het wilde om zich heen.

De honorable Peregrine Bertie zei: — Wel verblind maar nog niet blind.

Helmsgail werd van alle kanten aangevuurd en aangehitst: Sla hem de oogen dicht!

Het werd nu duidelijk dat er met deze kampioenen een goede keus was gedaan en dat men wel wat bizonders te zien zou krijgen, hoewel het weer weinig gunstig was. De quasi-reus Phelem ondervond de ongemakken van zijn voordeelen; hij bewoog zich te log. Zijn armen waren wel massief, maar zijn body was te massaal. De kleine was onbegrijpelijk vlug, bracht een slag toe en was met een sprong weer buiten bereik, stond geen seconde stil, grijnsde zijn tegenpartij toe,

verdubbelde zijn kracht door zijn snelheid, was onuitputtelijk in kunstgrepen. Eenerzijds de primitieve, onbeheerschte, dom-sterke vuist, bestuurd door logge kracht zonder overleg, anderzijds de geoefende, beschaafde, gecultiveerde vuist — de wildernis tegen de beschaving. Helmsgail vocht evenzeer met zijn zenuwen als met zijn spieren en met zijn felheid evenzeer als met zijn kracht; Phelem was een soort logge reus, die met een slag dood kon slaan wat hij te pakken kreeg maar voor hij iets te pakken kreeg zelf zoo goed als dood was te slaan. De kunst stond hier tegenover de natuur. De verwilderde tegen den wilde, de woesteling tegen den barbaar

Het was duidelijk dat de barbaar het verliezen zou. Vandaar gespannen belangstelling. Een kleine tegen een groote. En de groote geen kans. Een kat wint het haast altijd van een hond. De Goliath's moeten het altijd afleggen tegen de Davids.

Een hagel van uitroepen kletterde op de strijders: — Bravo ! Helmsgail ! Goed ! Prachtig gedaan, hooglander ! — Toe dan, Phelem ! Raak hem ook eens !

En de vrienden van Helmsgail herhaalden hun welwillende aanmoediging: Sla hem de oogen dicht!

Helmsgail deed beter. Plotseling duikend en weer opspringend en uitsschietend als een slang uit zijn kronkels, bracht hij Phelem een slag toe midden in de borst. De reus wankelde.

— Een ongeoorloofde slag ! riep Burggraaf Barnard.

Phelem-ghe-Madone zakte neer in zijn hoek en prevelde: — Ik begin het warm te krijgen.

Lord Desertum raadpleegde de scheidsrechters en zeide: — Vijf minuten extra rust.

Phelem scheen al uitgeput. Kilter veegde hem met een lap flanel het bloed van het gezicht en het zweet van het lijf, en liet hem wat drinken. Men was aan de elfde ronde. Phelem had, behalve de wond aan het voorhoofd bloederige plekken op de borst, een ontvelde buik en een gekneusde schedel. Helmsgail was nog niet een keer geraakt.

Er ontstond eenig tumult onder de toeschouwers.

Lord Barnard hield vol: — Een ongeoorloofde slag.

— De weddenschappen vervallen, zei de laird van Lamyrbeau.

— Ik eisch mijn inzet terug ! zei Thomas Colpepper.

En het honorabele parlementslid voor den borough Saint Yves, sir Bartholomew Gracedieu, riep:

— Geef me mijn vijfhonderd guineas maar terug ik blijf niet langer.

— Sluit de match! werd er algemeen geroepen.

Maar Phelem stond op, waggelend haast als een beschonkene, en zei:

— Laten we doorgaan, maar op één voorwaarde. Dat ik ook een ongeoorloofde slag mag geven.

Van alle kanten klonk het: — Goed! toegestaan.

Helmsgail haalde de schouders op.

De vijf minuten waren om, de strijd begon opnieuw.

Het leek nu voor Phelem een doodsstrijd, en voor Helmsgail een spelletje: de triomf van de wetenschap op de logge kracht. De kleine wist plotseling het groote hoofd van Phelem tusschen zijn linkerarm te krijgen als in een stalen klem, met den hals gebogen en den schedel naar omlaag, waarop hij zijn rechtervuist op en neer bewoog als een hamer op een spijker, maar van beneden naar boven en de hulpelooze reus op zijn gemak het gezicht kapot beukte. Toen Phelem, eindelijk losgelaten, overeind kwam, had hij geen gezicht meer.

Wat een neus, oogen, een mond geweest was, zag er uit als een donkere, in bloed gedoopte druipende spons. Hij spoog, en men zag vier tanden op den grond vallen. Toen zakte hij in elkaar.

Helmsgail was ternauwernood geraakt. Hij had een paar onbeteekenende blauwe plekken en een ontvelden schouder.

Niemand voelde meer iets van de kou. Men wedde zestien en een kwart op Helmsgail tegen één op Phelem.

Harry Carleton schreeuwde: — Er is geen Phelem-ghe-Madone meer. Ik zet op Helmsgail, mijn peerage Bella-aqua en mijn titel van lord Bellew tegen een ouë pruik van den bisschop van Canterbury.

— Kom eens hier met je snuit, zei Kilter tot Phelem, en uit een flesch jenever een paar scheuten op zijn bloederige lap flanel gietend, wiesch hij hem het gezicht wat af. De mond kwam weer te voorschijn, en Phelem bleek ook een oog te kunnen opendoen. De slapen schenen vaneen gesprongen.

— Nog één ronde, vriend, zei Kilter. En hij voegde er aan toe: voor de eer van de stad beneden.

De Welsh en de Ieren verstaan elkaars taal, maar Phelem gaf niet het minste blijk dat er nog eenig besef in hem over was.

Phelem stond op, door Kilter ondersteund. Het was

de vijfentwintigste ronde. Op de manier waarop de cycloop — hij had immers nog maar één oog — zich weer in postuur zette, zag iedereen wel, dat dit het einde was en niemand twijfelde er aan of de reus was nu heelemaal verloren. Hij bracht zijn gezichtsverdediging onder de kin, dus te laag, als een ongeoefende. Hij wist blijkbaar niet meer wat hij deed. Helmsgail, nog in het minst niet vermoeid, riep: Ik wed op mezelf. Duizend tegen een.

Helmsgail den arm opheffend, bracht den reus een slag toe, en wat vreemd was, beiden vielen neer. Men hoorde een tevreden gegrinnik.

Het was Phelem die dat geluid liet hooren. Hij had van Helmsgail een slag op het hoofd gekregen die hem had doen neerstorten, maar zijn aanvaller er een ergere toegebracht in de navelstreek. Helmsgail lag op den grond bewusteloos.

Zijn helper beschouwde hem een oogenblik en riep: Betaald gezet!

De toeschouwers tot de verliezers toe klapten in de handen.

Phelem-ghe-Madone, had den ongeoorloofden slag met woeker teruggegeven en was in zijn recht.

Helmsgail werd op een baar weggebracht. Het algemeen gevoelen was, dat hij er niet van bovenop zou komen. Lord Robartes riep: — Geen slecht dagje, ik win twaalfhonderd guineas. —

Phelem-ghe-Madone was, dat stond vast, voor zijn leven verminkt.

Bij het heengaan nam Josiana lord David's arm, wat tusschen verloofden geoorloofd was. En ze zei: — Och, 't is wel aardig, maar....

— Wat maar?

— Ik had gedacht, dat het wat helpen zou tegen de verveling. Maar neen hoor.

Lord David bleef staan, keek Josiana aan, kneep zijn lippen op elkaar, zette zijn wangen uit, en schudde het hoofd, wat scheen te beteekenen: wacht dan eens! En hij zeide tot de hertogin: — Als de verveling zoo erg is, dan is er maar een middel tegen.

— En dat is?

— Gwynplaine gaan zien.

— Gwynplaine? wat is dat dan? vroeg de hertogin.

TWEEDE BOEK.

GWYNPLAINE EN DEA.

EERSTE HOOFDSTUK.

Het gezicht van dengene, wiens daden men nog slechts gezien heeft.

De natuur was voor Gwynplaine met haar gaven kwistig geweest. Zij had hem een mond gegeven, die opening tot aan de ooren, oorschelpen die schenen te moeten dienen voor oogkleppen, een vormelooze neus waar geen bril op had kunnen rusten, en een gezicht dat men niet kon aanzien zonder te moeten lachen.

Wij zeiden zooeven dat de natuur Gwynplaine dat alles had geschonken. Maar dankte hij het wel aan de natuur?

Had men haar niet een beetje geholpen?

Een paar oogen om van te schrikken, een wijde, altijd open kloof als mond, een platte knobbel met twee gaten als neus, een gezicht dat scheen platgeslagen, en dat alles tezamen vormend een grijnstronie, als in schaterlach verlamd, — het staat wel vast dat de natuur geheel uit haar zelf zulke muntstukken niet voortbrengt.

En is lachen hetzelfde als blijdschap?

Als men dezen hansworst — want dat ongeveer was hij — zag en over de eerste opwellingen van vroolijkheid heen was en hem wat nader beschouwde, dan kon men op dit gezicht schier lezen dat het opzettelijk zoo was gemaakt. Zoo'n gelaat kon geen toeval zijn, dat was kunstwerk. Een zoo hooge mate van volkomen-

heid komt in de natuur niet voor. De mensch kan zoowat niets doen om zich welgemaakt te maken, maar hij kan alles om zich mismaakt te maken; de schoonheid heeft hij niet in zijn macht, wel de leelijkheid. Van een Hottentotgezicht kan men geen Romeinsch gezicht maken, maar van een Grieksche neus wel een Kalmukkenneus; men heeft daartoe alleen maar den neuswortel in te drukken en de neusgaten uit te rekken. Het laaglatijn der middeleeuwen heeft niet voor niemendal het werkwoord *denasare*, ontneuzen, geschapen. Was Gwynplaine als kind dan van zooveel beteekenis geweest dat men zich de moeite had gegeven zijn geheele gezicht door een reeks bewerkingen te misvormen? Waarom niet? Al was het alleen maar geweest om hem later te kunnen laten zien en zoo geld met hem te verdienen. Naar alle waarschijnlijkheid hadden ondernemende lieden dat gezicht zoo omgewerkt. Men kon de gedachte niet van zich zetten dat een geheimzinnige, wellicht occulte wetenschap, die dan tot de heelkunde stond als de alchemie tot de scheikunde, dat gezicht volgens een vast plan opzettelijk zoo had gekneed. Dat was dan zeer zeker geschied op zeer jeugdigen leeftijd. Die wetenschap, vertrouwd met de snijkunst in levend vleesch zoowel als met doelmatige ontwrichting en afbinding van lichaamsdeelen, had dien mond gespleten, de lippen omgelegd, het tandvleesch blootgelegd, de oorschelpen naar voren gehaald, het kraakbeen verbogen, wangen en wenkbrauwen doen optrekken, de oogspieren uitgerekt, de naden en litteekens weggedoezeld en weer overtrokken met gave huid, door al hetgeen het gezicht de mimiek kreeg van een dommen lach — van zoodanige alvermogende en hoog-ontwikkelde beeldhouwkunst scheen het monster Gwynplaine het meesterlijk product te zijn.

Want zooals hij was wordt men niet geboren.

Hoe dit zij, Gwynplaine was in zijn soort volmaakt. Gwynplaine was een gave door de voorzienigheid gegeven als geneesmiddel voor bedroefde gemoederen. Door welke voorzienigheid? Is er een voorzienigheid Demon zooals er een voorzienigheid God is? Wij stellen de vraag maar, zonder haar te beantwoorden.

Gwynplaine was van beroep rariteit. Hij liet zich zien voor geld. En nooit voelden kijkers zich teleurgesteld. Hij genas zwaarmoedigen enkel door zich aan hen te vertoonen. Hij was zoo, dat lieden die in de

rouw waren hem maar liever moesten vermijden, wilden zij zich niet blootstellen aan het gevaar van onwillekeurig uit te moeten barsten in onbetamelijk gelach. Op zekeren dag kwam de beul voorbij, en Gwynplaine ziende moest hij lachen, Als men Gwynplaine enkel maar aankeek, kon men zich onmogelijk inhouden, en als hij wat zeide hield men z'n buik vast. Hij was de tegenplooi van het verdriet. Denkt men zich de somberheid aan den eenen kant, dan moest men zich aan den tegenovergestelden kant Gwynplaine denken.

Hij was dan ook wijd en zijd op de kermissen, markten etc. vermaard en beroemd als een wezen, dat door zijn afschuwelijke leelijkheid iedereen deed proesten van het lachen.

Gwynplaine maakte de lui door zijn lachend gezicht aan het lachen. En toch lachte hij volstrekt niet. Zijn gezicht lachte, zijn geest niet. Het onbeschrijfelijke gezicht dat het toeval of een zonderling bijzondere industrie hem had geschonken, was het eenige wat bij hem zoo lachte. Gwynplaine zelf stond daar buiten. Het uiterlijke stond niet onder de macht van het innerlijke, was onafhankelijk van zijn wil; dien lach, die niet door zijn toedoen op zijn gelaat, zijn wangen, zijn wenkbrauwen, zijn mond was gekomen, kon hij er niet van verwijderen. Men had hem voor levenslang dien lach op het gelaat gelegd. Het was een werktuigelijke lach, en te aanstekelijker doordat hij op dat gezicht was versteend. Niemand kon zich, dat verwrongen lachgezicht ziende, goed houden. Twee convulsies van den mond zijn aanstekelijk: de lach en het gapen. Door de mysterieuse operatie, die Gwynplaine als klein kind moest hebben ondergaan, was de gelaatsuitdrukking een en al lach, alle onderdeelen van het aangezicht droegen daartoe bij, heel zijn physionomie was ingesteld op lachen, zooals een rad zich concentreert rondom zijn as; alle gemoedsaandoeningen, van welken aard ze ook mochten zijn, verscherpten, of liever gezegd verergerden, die vreemde blijdschap. Verwondering, die hem overviel, leed dat zijn ziel verscheurde, drift die hem buiten zichzelf bracht, medelijden, dat zich van hem meester maakte, het kon alleen maar die hilariteit der spieren nog verhoogen; tot zijn schreien toe was lachen; en wat Gwynplaine ook deed, wat er in hem omging, zoodra hij het hoofd

ophief, had de menigte, als die er was, het beeld voor oogen van den dollen schaterlach.

Men stelle zich een Medusahoofd voor, uitgelaten van vreugde.

En hoe men ook gestemd was, als men dat lachhoofd zag, moest men lachen.

De kunst der oudheid bracht in den gevel der schouwburgen in Griekenland een bronzen gelaat aan, dat vroolijkheid uitdrukte. Dat gelaat stelde Comoedia, het blijspel, voor. Het scheen te lachen en deed lachen, maar was nadenkend — het lachte in diepzinnig mijmeren. Alle parodie die zint op belachelijk-maken, alle ironie, die streeft naar verstandig-maken was op dat gelaat samengetrokken en ineen gesmolten; de som van alle zorgen, alle teleurstellingen, alle weerzin en alle leed lag op die onveranderlijke tronie ten toon gespreid, met als luguber eind-totaal een lach; de eene opgetrokken mondhoek scheen het menschdom te bespotten, de andere de goden te hoonen en te lasteren; met dit volmaakt model van schimp en hoon kon iedereen de eigen opvatting van het leven komen confronteeren en vergelijken, er aan nagaan hoeverre de eigen innerlijke gesteldheid het nabij kwam; en de menigte, steeds weer opeengehoopt rondom dien bronzen lach, had den grootsten schik in de doodsche onbewegelijkheid van dat spottend grijnzen. Dit sombere in lach verstarde masker van het oude blijspel, gedacht als tronie van een levend wezen, kan eenig denkbeeld geven van wat Gwynplaine was. Zulk een duivelenkop rustte op zijn hals. Welk een zware last voor menschenschouders; de eeuwige lach!

Altijd lachen, laten we het goed begrijpen en het ons indenken. Evenwel, het volstrekte altijd bestaat niet.

Als we de Manichaeërs mogen gelooven, moet he absolute zelf soms buigen voor een andere macht, en heeft de almacht zelf zijn tijden van onmacht. Verliezen wij niet uit het oog, ook de wil is een macht. Dat hij ooit volstrekt machteloos zou kunnen zijn, geven wij niet toe. Ieder wezen is als een brief, welks inhoud wordt gewijzigd door een naschrift. Wat Gwynplaine betreft, was dit wijzigend post-scriptum als volgt: door alle kracht van zijn wil in te spannen en door daar alle aandacht op te concentreeren, en mits geenerlei gemoedsbeweging hem afleidde en hem belette alle

krachten op dit eene saam te trekken, was het hem mogelijk den eeuwigen grijns van zijn gelaat te onderdrukken, het met een soort tragischen sluier te bedekken en wie hem dan zag, lachte niet meer, maar huiverde.

Het is waar, Gwynplaine probeerde het bijna nooit, want het was pijnlijk vermoeiend en vereischte een ondragelijke inspanning. En de minste afleiding, de geringste gemoedsbeweging was voldoende om dien voor een oogenblik verdreven lach weer, onweerstaanbaar als een springvloed, op zijn aangezicht terug te brengen, en dat te sneller en volkomener naar mate de emotie sterker was.

Met deze beperking dan, was Gwynplaine's lach oneindig.

Wie Gwynplaine zag, moest lachen. En als men gelachen had, wendde men het hoofd af. De vrouwen vooral werden bang voor dat gezicht. Het was dan ook afschuwelijk. De eerste onweerstaanbare opwelling tot lachen was als een schatting, die men het betaalde; men kon zich daartegen niet verzetten, maar men deed het werktuigelijk. En na dien eersten, onwillekeurigen en onweerstaanbaren lach was Gwynplaine voor een vrouw onverdragelijk en onmogelijk om aan te zien.

Voor het overige was hij welgemaakt, groot van persoon, vlug en lenig, en zijn gezicht daargelaten, hoegenaamd niet mismaakt. Dit was een aanwijzing te meer, die het vermoeden steunde, dat Gwynplaine eer een schepping van de kunst was dan het werk van de natuur. Gwynplaine, zoo mooi van gestalte, had waarschijnlijk ook een behoorlijk gezicht gehad. Bij zijn geboorte was hij ongetwijfeld een kind geweest met een gezicht als ieder ander. Men had het lichaam ongemoeid intact gelaten en alleen het gezicht omgewerkt. Gwynplaine zoo hij nu was, was een kunstproduct.

Naar alle waarschijnlijkheid tenminste.

Men had hem zijn tanden laten behouden. De tanden zijn voor den lach noodzakelijk. Het doodshoofd behoudt ze ook.

De operatie op hem verricht moest vreeselijk zijn geweest. Hij herinnerde er zich niets van, wat volstrekt niet bewijst, dat hij ze niet had ondergaan. Een chirurgische beeldhouwkunst als waarvan hij het voortbrengsel was, had alleen kunnen gelukken bij een heel jong kind, dat bijgevolg nog heel weinig besef had van

wat er met hem gebeurde en dat men als men het verwondde, licht kon wijs maken, dat het ziek was. Bovendien waren, zoo men zich herinnert, middelen om den patiënt buiten kennis te brengen en de pijn te verdooven, toen al bekend. In dien tijd beschouwde men ze echter als toovermiddelen. Tegenwoordig noemt men ze anaesthetica.

Behalve dat gezicht hadden zijn opvoeders hem de vaardigheid bijgebracht van den acrobaat en den athleet; zijn gewrichten doelmatig ontwricht en geschikt gemaakt voor tegenovergestelde buigingen, waren geoefend voor het beroep van acrobaat, en konden als hengsels van een deur zich in alle richtingen bewegen. Aan zijn opleiding voor het vak van clown had niets ontbroken.

Zijn haar was okergeel geverfd, eens voor al, een geheim dat in onze dagen is teruggevonden. De mooie meisjes maken er wel gebruik van; wat vroeger diende om de leelijkheid te verhoogen, wordt thans goed genoeg geacht om mooi te maken. Gwynplaine had dus geel haar. Dit verven van zijn haar, waarschijnlijk met een scherp bijtend middel, had het voor altijd wollig gemaakt en borstelig ruw op het gevoel. Dit woeste stekelhaar, meer manen dan een haardos, bedekte en verborg een forschen schedel, die deed vermoeden, dat er iets in leefde. De hem aangedane operatie, die de harmonie van zijn gezicht verstoord had en er alle regelmaat aan had ontnomen, had den schedel ongerept gelaten. De gezichtshoek was bij Gwynplaine indrukwekkend edel. Achter dit mishandelde grijnsgezicht huisden als bij ons allen een rede en een ziel, vervuld van droomen en gedachten.

Voor Gwynplaine was ten slotte deze lach als een talent. Hij kon er niets aan doen, dus trok hij er maar profijt van. Hij verdiende met dien lach zijn brood.

Gwynplaine — men heeft hem ongetwijfeld al herkend — was het kind, dat op een winteravond op de kust van Portland werd achtergelaten en dat te Weymouth in een armelijke woonwagen opgenomen werd.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Dea.

Het kind was nu een man. Vijftien jaren waren verloopen. Men was nu in het jaar 1705. Gwynplaine was al bijna vijf en twintig.

Ursus had de beide kinderen bij zich gehouden. Met z'n drieën hadden ze door het land gezworven.

Ursus en Homo waren zeer verouderd. Ursus was nu geheel en al kaal. De wolf begon grijs te worden. De levensduur der wolven is niet zoo nauwkeurig bekend als die der honden. Volgens Molin zijn er wolven die tachtig jaar kunnen worden, onder anderen de kleine koupara en de *Canis nubilis* van Say.

Het kleine meisje, door den knaap gevonden bij de doode in de sneeuw, was nu een slank wezentje van zestien jaar, bleek, met bruin haar, tenger en zwak, bevend haast van teerheid, zoodat men bang was dat ze bij aanraking zou kunnen breken, wondermooi, met schitterende oogen, maar blind.

De noodlottige winternacht, die de arme zwerfster met haar kind in de sneeuw had overvallen, had een dubbelen slag geslagen. Hij had de moeder omgebracht en de dochter blind gemaakt.

In het sneeuwgraf van haar moeder, in den kuil waaruit haar redder haar had opgegraven, had zij wellicht het gezicht verloren, waren de oogen voor altijd verlamd van het kleine meisje, op haar beurt nu vrouw geworden. Op haar gelaat, door hetwelk geen licht naar binnen drong, spraken de triestig neergetrokken mondhoeken van het heimwee over dat gemis. Haar oogen, groot en helder, hadden dit vreemde, dat ze, hoewel voor haarzelf uitgedoofd, voor anderen straalden. Geheimzinnig brandende fakkels, die alleen naar buiten en voor anderen licht verspreidden. Zij, die zelf geen licht had, gaf toch licht. Die doode oogen waren vol van leven. Deze gevangene der duisternis verhelderde de sombere omgeving waarin zij haar klein plaatsje innam. Uit de diepte van haar ongeneeslijk donker, van achter de zwarte muren die men blindheid noemt, was zij aller vriendelijk stralend zonnetje. De vuurbol, en zij was aller leven, warmte en licht.

Haar doode blikken hadden een bijzonder, ernstig-droeve vastheid.

Zij was de nacht, en in het onherstelbaar, onverlichtbaar donker, steeg zij op als ster.

Ursus, met zijn manie voor latijnsche namen, had haar Dea gedoopt. Hij had eerst een beetje overleg gepleegd met zijn wolf; hij had tegen hem gezegd: Jij vertegenwoordigt de menschen al en ik de beesten; wij zijn de lagere wereld, zij zal de hoogere wereld voorstellen. Bij zooveel zwakheid is men trouwens almachtig. En op die manier is het heele heelal, menschheid, dierenrijk en godheid, in onze wagen bij elkaar. Homo mensch, Ursus beer. Dea godin! — De wolf was het hiermee eens geweest, had er tenminste niets tegen in gebracht.

En zoo kwam het dat het gevonden kind den naam van Dea kreeg.

Wat Gwynplaine aangaat, Ursus had zich niet de moeite hoeven te geven voor hem een naam te bedenken. Denzelfden morgen nog toen hij de verminking van den knaap bemerkte, en de blindheid van het kleine meisje, had hij gevraagd: — Zeg jongen, hoe heet je? — En de knaap had geantwoord: — Ze noemen me Gwynplaine.

— Vooruit, Gwynplaine dan maar, had Ursus toen gezegd.

Dea hielp Gwynplaine bij zijn oefeningen.

Als de menschelijke ellende kon worden samengevat, dan was het geschied in Gwynplaine en Dea. Beiden waren geboren om te leven als in een graf, Gwynplaine door zijn afschuwelijkheid, Dea door haar blindheid. Beider bestaan was als geweven uit duisternis, maar ongelijksoortige duisternis, die twee vreeselijke kanten van het leven vertegenwoordigde. Deze duisternis, Dea droeg ze in zich en Gwynplaine droeg ze op zich. Dea was als een geestverschijning, Gwynplaine een vleeschgeworden nachtmerrie. Dea wekte medelijden, Gwynplaine werd geschuwd. Voor Gwynplaine, wijl hij zien kon, bestond een pijnlijke mogelijkheid, die de blinde Dea niet kende: zich te kunnen vergelijken met andere menschen. In een toestand immers als die van Gwynplaine, aangenomen dat hij er zich in verdiepte, beteekende zulk een vergelijking zich folteren met onoplosbare vragen. Een blik hebben als Dea, dood en ledig, en waarvoor de wereld afwezig is, is een jammerlijke

toestand, maar toch minder vreeselijk nog dan de zijne; Dea zag niets, Gwynplaine zag zichzelf als een monster te midden van het welgeschapene; Dea's groot ongeluk bestond in een groot gemis, was dus negatief; Gwynplaine's nog grooter ongeluk bestond in het bezit van wat gruwen deed, was dus positief. Dea had een sluier, den eeuwigen nacht, Gwynplaine een masker, zijn aangezicht. En, onuitsprekelijke gruwel! Hij was gemaskerd met zijn eigen vleesch. Zijn eigenlijk aangezicht zag hij niet, kende hij niet, hij zocht tevergeefs zichzelf in zichzelf, hij was onvindbaar voor zichzelf, een raadsel voor zichzelf. Men had hem zijn gezicht ontnomen, men had hem een ik opgelegd dat niet het zijne was. Wat hij zag was niet hij, hij was een levende vervalsching. Zijn hoofd leefde en zijn gelaat was al dood en hij herinnerde zich niet ooit zijn gezicht, ooit zichzelf te hebben gezien; hij was er nog en toch was hij het zelf niet meer. Zoo waren de gedachten waarin hij zich verloor, en waarmee hij zich soms tot krankzinnig wordens toe kwelde. Voor Dea en voor Gwynplaine was het menschdom iets waar zij buiten stonden, en dat ver van hen af was, en zij gevoelden zich alleen; de eenzaamheid van Dea was het graf, zij zag niets; de eenzaamheid van Gwynplaine was een foltering, hij zag alles. Voor Dea bestond alleen wat in de schepping hoorbaar en tastbaar is; haar werkelijkheid was beperkt en bekrompen, kort van duur, terstond weer verdwenen; voor haar geen andere oneindigheid dan haar eeuwige duisternis. Voor Gwynplaine beteekende het leven zich steeds omringd te zien door een nieuwsgierige menigte, die kwam om te lachen, te gruwen en hem weer te ontvluchten. Dea was de bannelinge van het licht, Gwynplaine de paria van het leven. Ach, het waren wel twee wanhopig rampzalige wezens. De bodem van het mogelijke in jammerlijke ellende was bereikt. En op dien bodem bevonden zij zich, hij zoowel als zij. Wie hen had gadegeslagen, had zich aangegrepen gevoeld door een onmetelijk medelijden, Ach, welk een leed hadden zij niet te dragen. Een oordeel des ongeluks drukte zichtbaar deze twee menschelijke schepsels en nooit misschien had het noodlot voor twee wezens, die niets hadden misdreven, zoo jammerlijk het bestaan tot een marteling gemaakt en het leven tot een hel.

En zij leefden in een paradijs.

Zij beminden elkander.

Dea was Gwynplaine's zon en leven, Gwynplaine was Dea's afgod.

— Ik vind je zoo mooi ! zei ze vaak.

DERDE HOOFDSTUK.

Geen oogen hebben en toch zien.

Eén vrouw maar op de wereld zag werkelijk Gwynplaine. Het was deze blinde.

Wat Gwynplaine voor haar gedaan had wist zij van Ursus, aan wien Gwynplaine zijn zwaren tocht van Portland naar Weymouth verteld had, met alles wat hij in zijn verlatenheid had doorstaan. Zij wist, dat, als heel klein kindje, stervend op haar gestorven moeder, zuigeling aan de borst van een lijk, een wezentje, een beetje minder klein dan zij, haar had opgenomen; — dat dat wezentje, prijsgegeven en als bedolven onder de sombere hardvochtigheid van hemel en aarde haar schreien had gehoord; — dat, terwijl voor hem alles de ooren sloot, hij niet doof was geweest voor haar; — dat dat kind, verstooten, verlaten en hulpeloos, zonder iets om zich aan vast te klampen, uitgeput van vermoeienis, zich voortsleepend door de woestenij, uit de klauwen van den nacht dien zoo zwaren last, een ander kind, had aangenomen; — dat hij, die zelf niets te verwachten had van die grillige bedeeling, die men het lot noemt, zich met de zorg voor een ander had belast; — dat hij zelf hongerig, hulpbehoevend en wanhopig, de rol van reddende voorzienigheid had vervuld; — dat, toen de hemel zich sloot, hij zijn hart had geopend; — dat hij, zelf verloren, had verlost; — dat, zelf zonder onderkomen of dak, hij een schuilplaats geweest was; — dat hij moeder en min was geweest; — dat hij, zelf alleen op de wereld, de verstooting beantwoord had met een pleegbroederschap; — dat, ongezien in de duistere verlatenheid, hij deze grootsche daad had verricht; — dat hij, hoewel al zoo zwaar beladen met jammer, ook nog anderer jammer op zich genomen had; — dat hij op deze wereld, die hem uitwierp en waar voor hem niets te doen scheen, een plichtje gevonden en vervuld had; — dat waar allen zouden zijn

teruggedeinsd, hij naar voren was getreden — dat hij zijn hand in den muil van het graf had gestoken en er haar, Dea, uit had verlost; — dat hij, half naakt in den winternacht, haar met zijn vodden had verwarmd; dat hij, half-verhongerd, had volhard om haar voedsel te verschaffen; — dat die kleine voor die kleine had geworsteld met den dood en hem had weerstaan in al zijn vormen, in den vorm van winter en sneeuwstorm, in den vorm van verlatenheid en woestenij en van alle verschrikking, in den vorm van koude, honger en dorst, van storm en nacht; — dat voor haar, Dea, deze reus van tien jaar slag geleverd had aan de buitenste duisternis. Zij wist dat als kind hij dat alles gedaan had, en dat thans, als man, hij haar kracht was in haar zwakheid, haar rijkdom in haar armoede, haar genezing in haar lijden, haar gezicht in haar blindheid. Door het ondoordringbare onbekende heen, dat haar omringde, onderscheidde zij duidelijk die toewijding, die opoffering, dien moed. In de onstoffelijke wereld heeft het heroïsme omtrek en vorm. Het was haar of zij dien omtrek en dien vorm zien kon; in haar donkere wereld, slechts bevolkt met wat haar gedachte er deed leven, zag zij die schoonheid in wondere lijnen voor zich oprijzen. Te midden van al het duistere en onbegrepene, dat zich rondom haar bewoog en waarvan zij zich zelf geen voorstelling kon maken, te midden van den starren stilstand van de duisternis, die haar omringde en waarin zij nauwelijks op den tast de voet durfde verzetten, te midden van de troostelooze zekerheid weerloos en hulpeloos te zijn prijsgegeven aan het leven, wat het lot is van den blinde, wist zij zich beschermd door Gwynplaine, Gwynplaine, nooit onhartelijk, nooit afwezig, nooit ongeduldig, Gwynplaine altijd teeder, altijd vriendelijk, altijd zacht; Dea huiverde van veiligheid en dankbaarheid, haar angst, door hem bezworen, sloeg om in extase, en met haar oog vol donkerheid aanschouwde zij aan het zenith van haar afgrond, die goedheid als een goddelijk licht.

In het ideaal is goedheid de stralende zon, en Gwynplaine verblindde Dea.

Voor de menigte die te veel hoofden heeft om gedachten te hebben en te veel oogen dan dat zij zouden kunnen zien, voor de menigte, die zelf oppervlakkig zijnde altijd aan de oppervlakten blijft, was Gwynplaine een clown, een kunstemaker, een hansworst, een ver-

makelijk gedrocht, iets meer en iets minder dan een dier. De menigte kende alleen het gezicht.

Voor Dea was Gwynplaine de verlosser, die haar uit het graf had opgenomen, haar het leven had hergeven, de vertrooster, die haar het leven mogelijk maakte, de beschermer wiens hand zij in de hare voelde in den grauwen doolhof van haar blindheid; Gwynplaine was haar een broeder, een vriend, een leidsman en een steun, haar God op aarde, de stralende hemelbruidegom van omhoog, met vleugels aan de schouders, en waar de menigte slechts het monster zag, zag zij den aartsengel.

Dat kwam omdat Dea zijn ziel had gezien.

VIERDE HOOFDSTUK.

Een uitverkoren paar.

Ursus, de philosoof, begreep alles. Hij gaf Dea gelijk.

— De blinde ziet het onzichtbare.

En hij zei wijsgeerig:

— Wat het geweten zegt is in vizioen geopenbaard.

Hij beschouwde Gwynplaine en bromde.

— Bijna monster, maar halfgod.

Gwynplaine van zijn kant voelde zich bedwelmd door Dea. De mensch heeft een onzichtbaar oog, de geest, en een zichtbaar stoffelijk oog. Met het geestesoog zag Dea hem , met het stoffelijk oog hij Dea. Haar geestesoog werd verblind door zijn onzichtbare schoonheid, zijn stoffelijk oog door haar zichtbare schoonheid. Gwynplaine was niet leelijk, hij was schrikwekkend; en hij had nevens zich zijn contrast. Zoo weerzinwekkend hij, zoo bekoorlijk Dea. Hij met zijn satanstronie was afzichtelijk, zij een en al bevalligheid en gratie. Zij was haast te mooi en te teer voor een aardsch wezen. Zij scheen een droomverschijning met een handvol stof als lichaam. In heel haar wezen, met haar Eolisch teere lijnen, met haar zachte, soepele vormen, buigzaam als een riet, met haar schouders wellicht ongezien gevleugeld, met de discrete rondingen van haar leden, die meer aan de ziel dan aan de zinnen de sexe openbaarden, met haar blankheid die doorschijnendheid nabij kwam, met den rein verheven opslag van haar oogen voor de aarde

hemelsch toegesloten, met de gewijde onschuld van haar glimlach, in haar alles en haar heele wezen was zij zoo men zich de engelen voorstelt, en terecht zoover ze mensch was, was ze vrouw.

Gwynplaine, wij herhalen het, mijmerde over zichzelf, en over Dea.

Zijn bestaan was het resultaat van een ongehoorde dubbele lotsbedeeling. Hij was als het raakpunt van twee stralen, een uit de hoogte, een uit de diepte, de andere uit het licht. Eenzelfde broodkorst kan van twee kanten tegelijk worden bepikt door de bekken van goed en kwaad, waarvan de eene wondt, de andere kust. Gwynplaine was die broodkorst. Gwynplaine was een product van het fatale, verzacht door een voorzienigheid. Het ongeluk had zijn vinger op hem gelegd, maar ook het geluk. Zijn wonderlijk lot was een samentreffen van twee uitersten. Er rustte op hem een vloek en een zegen. Hij was de uitverkoren vervloekte. Wie was hij eigenlijk? Hij wist het niet. Als hij zich beschouwde zag hij een onbekende, en die onbekende was monsterachtig. Gwynplaine voelde zich als iemand zonder eigen hoofd, immers hij had een gezicht dat niet het zijne was. Dat gezicht was afschuwelijk, zoo afschuwelijk dat het amusant was. Het deed zoo gruwen dat het deed lachen. Het was helsch vermakelijk. Het was de volkomen ondergang van het menschengelaat in een phantastisch dierenmasker. Nooit was een menschengezicht volkomener van al het menschelijke ontdaan, nooit was volledíger parodie vertoond, in geen nachtmerrie was ooit afschuwelijker gedrocht gezien, nooit had al wat mensch van mensch doet walgen, al wat de vrouw afgrijzen inboezemt voor den man, zich zoo weerzinwekkend in één wezen vereenigd; en dit rampzalig bestaan gemaskerd met dat gelaat, dat hem bij de geheele wereld belasterde, scheen gedoemd tot levenslange eenzame opsluiting onder dat gelaat als onder een grafzerk. Maar neen, het was juist andersom. Waar een zich schuil houdende boosaardigheid aan hem gepleegd had wat ze maar had gekund, daar overstelpte op haar beurt een onzichtbare goedheid hem met haar gunsten. Zij had den rampzaligen gevallene opgeheven, zijn afzichtelijkheid verzacht met het bekoorlijke, de woeste klip, die afstiet, een magneet verleend, die aantrok, op zachten vleugelslag een ziel over die verlatenheid doen zweven, de duif gezonden

der getroffene ter vertroosting, en zij liet de mismaaktheid aanbidden door de schoonheid.

Om dit mogelijk te maken was het noodig dat het schoone dat misvormde niet kon zien. Voor dat geluk was dat ongeluk onmisbaar. De voorzienigheid had Dea gezonden en Dea was blind.

Gwynplaine voelde zich vaag het voorwerp van een reddingswonder. Waarom dat kruis? Hij wist het niet. Al wat hij wist, was, dat om zijn mishandeld hoofd een stralenkrans gelegd was. Zoodra hij oud genoeg was om te kunnen begrijpen, had Ursus hem voorgelezen en uitgelegd wat er in het boek van doctor Conquest over de gelaatsverminking stond, en ook wat in een ander boek van Hugo Plagon *(Versio Gallica Will. Tyrii lib. II, cap. XXII)* daarvan gezegd werd; maar Ursus had zich wijselijk onthouden van veronderstellingen, en had zich wel gewacht gevolgtrekkingen te maken. Er was grond voor vermoedens; het scheen waarschijnlijk dat men hier te doen had met een gewelddadige verminking van een kind; maar voor Gwynplaine was in dit alles een ding maar klaar: het resultaat. Zijn noodlot was te moeten leven als geteekende, als gebrandmerkte. Waarvoor dit brandmerk? Geen antwoord. Stilte en eenzaamheid rondom Gwynplaine. Alles was onvast en onwaarschijnlijk in de vermoedens, die deze tragische werkelijkheid deed rijzen, en behalve het vreeselijke feit was alles wankel en onzeker. In dit onduldbaar leed was Dea tusschenbeide gekomen, als een bemiddelaarster tusschen Gwynplaine en wanhoop. Hij ontwaarde, bewogen en in het diepst van zijn gemoed getroffen, de teere zaligheid van dat liefdevol wezentje, dat zich van zijn afzichtelijkheid niet afkeerde; paradijsvreugdige verwachting straalde van zijn drakentronie; bestemd om te doen gruwen ontwaardde de wondere bevoorrechte zich te zien vereerd en aangebeden door het licht als ideaal; en hoewel monster, voelde hij rondom zich de blijde stralen eener koesterende zon.

Gwynplaine en Dea waren een paar, en deze beide gevoelige harten gingen volkomen in elkander op. Een nest met twee vogels, dat was hun roerend-eenvoudige geschiedenis. Zij waren gevallen onder de algemeene levenswet der wederkeerige aantrekking, zichtbaar in het elkaar zoeken en in het elkaar vinden.

In die mate dat het kwaad dat men had willen doen

veranderd was in goed. De vervolgers van Gwynplaine, wie zij dan ook mochten zijn, de onbegrijpelijke laaghartigheid aan hem bedreven, van welken kant ze dan ook kwam, hadden hun doel gemist. Men had een wanhopige willen maken en men had een gelukkige verkregen. Men had hem een ondier willen maken en hij was een afgod geworden. Men had hem voorbestemd getroost te worden door een engel. De foltering van den beul was ongemerkt veranderd in een zachte vrouwenhand. Gwynplaine was afzichtelijk, kunstmatig afzichtelijk, opzettelijk zoo door menschenhand gemaakt; men had wellicht bedoeld voor altijd hem te scheiden, eerst van zijn familie, als hij die gehad had, vervolgens van de heele menschheid; als kind had men een ruïne van hem gemaakt. Maar de natuur had die ruïne doen herleven, zooals zij al wat instort doet herleven, die verlatenheid had zij vertroost, zooals zij elke verlatenheid vertroosting biedt; de natuur ontfermt zich over al wat woest en ledig is; zij bloeit en groent weer wat vervallen en tot stof vergaan is; zij heeft de mossen voor de steenrots en de liefde voor de menschen.

Ondoorgrondelijk erbarmen van het ondoorgrondelijke!

VIJFDE HOOFDSTUK.

Het blauwe in het zwarte.

Aldus leefden die beide misdeelden voor elkander. Dea steun vindend, Gwynplaine geliefd.

Deze weezen aaneenverbonden. De van licht beroofde aan den misvormde gehecht.

Die misdeelden huwden. Zij waren dankbaar; uit hun vertwijfelde harten rees een danklied op.

Tot wien?

Tot een duistere oneindigheid.

Danken, dat is genoeg. De dood heeft vleugels en gaat daar waar hij gaan moet. Uw gebed is wijzer, dan gij zijt.

Hoeveel menschen hebben tot Jupiter gebeden en riepen toch Jehovah aan! Hoeveel bijgeloovigen vertrouwen niet op hun amuletten en worden toch door

den Oneindige gehoord! Hoeveel godloochenaars bewerken niet, dat zij, door enkel reeds goedaardig te zijn, tot God bidden.

Gwynplaine en Dea waren dankbaar.

Wanstaltigheid is een banvloek. Blindheid een afgrond. De banvloek aanvaard, de afgrond bewonderd.

Gwynplaine zag in een helderen glans, door een schikking van het lot, die een hemelsche verschijning als een droomgestalte leek, een witte wolk van schoonheid in vrouwengedaante tot hem neerdalen; een stralend vizioen, waarin een hart klopte, en deze verschijning, bijna nevel en toch vrouw, zacht, omgaf hem, en sloeg haar armen om zijn hals en haar hart verstiet hem niet. Gwynplaine was niet meer mismaakt — hij werd bemind; een roos, die de rups ten huwelijk vraagt, weet, dat in die rups de goddelijke vlinder huist. Gwynplaine, de verworpene, was de uitverkorene.

Het noodige hebben, dat is alles. Gwynplaine bezat het. Dea had het gevonden.

Twee levensrampen namen elkander in het rijk der idealen op, en vernietigden elkander. Twee banvloeken waren opgeheven; twee gapingen vereenigden zich om elkaar aan te vullen. Hun gebrek was hun volmaking. De armoede van den een was de rijkdom van den ander; het ongeluk van dezen de schat van genen. Ware Dea niet blind geweest, zou zij Gwynplaine hebben gekozen? Ware Gwynplaine niet misvormd geweest, zou Dea hem hebben geboeid? Vermoedelijk zou zij evenmin den misvormde hebben gewild, als hij de blinde. Welk een geluk voor Dea, dat Gwynplaine zoo afzichtelijk en voor Gwynplaine, dat Dea blind was! De grondslag hunner liefde was: wederzijdsche onontbeerlijkheid. Gwynplaine was Dea's ridder, Dea de genade Gods voor Gwynplaine. Twee verworpelingen, die elkaar ontmoeten om niet weer te kunnen scheiden; twee schipbreukelingen in dezelfde kolk elkander omhelzende, met dezelfde innigheid, dezelfde vertwijfeling, dezelfde zaligheid.

Gwynplaine had slechts één gedachte:

— Wat zou zonder haar van mij geworden zijn?

Dea had deze gedachte:

— Wat zou ik zonder hem wezen?

De twee bannelingen vonden een vaderland; de twee verschillende kwalen, Gwynplaines brandmerk en Dea's

blindheid, werkten samen tot een zalige gewaarwording. Zij waren voor elkaar voldoende, zij dachten niets daar buiten, tot elkaar spreken was hun wellust, elkander naderen hun zaligheid, zij hadden steeds dezelfde droomen, tegelijktijdig dezelfde gedachten. In Dea's ooren was Gwynplaines stap die eens engels. Zij klemden zich aaneen in een soort van tanend sterrenlicht vol geuren, vol glanzen, vol muziek, vol tooverkasteelen en droomen.

Zij waren onuitsprekelijk gelukkig.

Van hun hel hadden zij zich een hemel geschapen, zoo ver gaat uw macht, o liefde !

Voor Gwynplaine was Dea de morgenglans. Voor Dea was Gwynplaine het zijn.

Het zijn, diepe verborgenheid, die het onzichtbare tot God maakt en weer een andere verborgenheid baart: het vertrouwen. Het eenig onwrikbare in iederen godsdienst. Maar dit eenige bestanddeel is dan ook voldoende. Men behoeft het onmetelijke, noodige wezen niet te zien, men voelt het.

Gwynplaine was Dea's godsdienst. Soms, overweldigd van liefde, knielde zij voor hem neer en was als een schoone priesteres voor een haar verheugd aanstarend monster geknield.

Stel u een donkere kuil voor en daarin een oase van licht en in die oase deze beide wezens, die buiten het leven opbloeiden.

Er is geen reinheid, die bij de reinheid hunner liefde vergeleken kan worden. Dea wist niet wat een kus was, hoewel er misschien niet afkeerig van, want de blindheid, inzonderheid die der vrouw, verwekt droomen, en ofschoon zij het onbekende ducht, is het toch niet altijd onbemind. Wat Gwynplaine betreft, de jeugdige in hem sidderende gloed bracht hem aan het mijmeren; hoe meer dronken hij zich voelde, des te schroomvalliger was hij. Met tevredenheid onderwierp hij zich aan de liefde eens hemellings en de wetenschap zoo misvormd te zijn, loste zich op in ontzaginboezemende kuischheid. Hun kus was harmonie der ziel.

Steeds hadden zij gemeenschappelijk geleefd. Niet bij elkander zijn was hun onbekend. Dea's kindsheid viel samen met Gwynplaines jongelingsjaren. Zoo waren zij naast elkander opgegroeid, hadden langen tijd naast elkaar op dezelfde peluw in Ursus' tent gerust, terwijl Ursus op de vloer sliep. Toen Gwynplaine echter lang-

zamerhand volwassen begon te worden, kwam bij hem ook een gevoel van welvoeglijkheid op. Toen verzocht hij Ursus, om ook op den vloer te mogen slapen. Dea had geweend, doch Gwynplaine, de opkomende hartstocht mistrouwende, had volgehouden. Sedert dien bleef hij naast Ursus op den vloer slapen en in de schoone zomernachten bleef hij zelfs bij Homo in de open lucht. Toen Dea reeds dertien jaar was, kon zij zich nog niet aan die afzondering gewennen. Vaak zeide zij: „Gwynplaine blijf bij mij, dan slaap ik beter". Een man aan haar zijde schonk haar vertrouwen en versterkte den slaap der onschuld.

Naaktheid is zich naakt zien. Zij wist dus ook niet wat het was. Dea in den natuurstaat, was voor Gwynplaine een heilige. Soms, toen Dea al veel ouder was, gebeurde het, dat zij, half ontkleed op haar bed gezeten, haar lange vlechten losmaakte om heur haar te borstelen en dan Gwynplaine riep. Gwynplaine bloosde, sloeg de oogen neer, niet wetende wat tegenover dit onschuldige natuurkind te doen, stamelde, wendde zich af en ging, zoo vluchtte deze Daphnis der duisternis voor de blinde Chloë.

Zoo was de idylle uit een treurspel geboren.

Ursus zeide hun:

— „Ondieren, heb elkaar lief!"

ZESDE HOOFDSTUK.

Ursus houdt toezicht en Ursus toont zich voogd.

Ursus voegde erbij: — Ik zal ze vandaag of morgen een leelijke poets bakken. Ik zal ze laten trouwen.

Voor Gwynplaine hield hij theoretische beschouwingen over de liefde. Hij zei:

— Weet je hoe onze lieve Heer het aanlegt met dat vuurtje? Hij neemt de vrouw, zet de duivel achter haar, en gooit den man daar bovenop. Een vonk, dat wil zeggen, één blik, en de heele boel staat in den brand.

— Een blik is niet eens noodig, antwoordde Gwynplaine en hij dacht aan Dea.

Ursus viel uit: — Natuurlijk niet, domkop, want de zielen hebben toch zeker geen oogen noodig om elkaar te zien!

Ursus had ook zijn buien, dat hij het zaakje eer aanmoedigde. Zoo gebeurde het wel, dat Gwynplaine, zoo vervuld van Dea, dat hij er triestig van werd, niet in haar nabijheid durfde blijven als Ursus er niet bij bleef als getuige. Eens zei Ursus tot hem:

— Kom, wees niet zoo schuw. Als de haan verliefd is, laat hij zich zien.

— Maar de arend verschuilt zich, antwoordde Gwynplaine.

Op andere tijden zei Ursus bij zichzelf:

— We zullen spaken in het wiel van Cytherea's wagen moeten steken. Ze houden te veel van elkaar. En dat moet niet, voor hun eigen geluk. We moeten den brand zien te voorkomen en dat vuur hier wat temperen.

En Ursus probeerde het met waarschuwingen in die richting; als Dea sliep nam hij Gwynplaine, en als Gwynplaine even weg was, Dea onder handen:

— Hoor eens Dea, je moet je niet te veel aan Gwynplaine hechten. Heelemaal leven en opgaan in een ander is gevaarlijk. Het egoïsme is een goede wortel van het geluk. En de mannen zijn toch niet door de vrouwen vast te houden. En Gwynplaine zou ten slotte maar verbeelding krijgen. Hij is al zoo gezien, je kunt je niet voorstellen hoe ze hem op de handen dragen!

En tot Gwynplaine:

— Zeg eens Gwynplaine, dat is toch een wanverhouding, die nergens toe kan dienen — zooveel leelijkheid aan den eenen kant en zooveel mooiheid aan den anderen kant, zeg nu zelf eens! Matig je een beetje, mijn jongen. Dweep toch niet zoo met Dea. Acht je je nu werkelijk voor haar bestemd? Bedenk toch eens hoe mismaakt je bent en hoe mooi zij is. Begrijp toch welk een afstand er is tusschen haar en jou. Zij heeft alles, die Dea! wat een blank vel, en wat een prachtig haar, lippen als aardbeien, en haar voetjes! en die handjes! En haar heele figuur, alles even fijn en welgemaakt, en een gezicht als een godin, als ze loopt is het of ze licht uitstraalt. En wat kan ze met haar lief stemmetje ernstig praten! En verlies bij dat alles niet uit het oog, dat ze vrouw is! ze is niet zoo gek een engel te willen wezen. Zij is de volmaakte schoonheid. Bedenk dat en gebruik je verstand.

Deze vermaningen maakten veel indruk, doch in

omgekeerden zin als Ursus bedoelde, zij verdubbelden nog de liefde van Dea en Gwynplaine. Ursus verwonderde zich over deze tegenovergestelde uitwerking min of meer op de manier van iemand die zou zeggen: — Ik begrijp er niets van, of ik al olie op het vuur gooi, ik krijg het maar niet uit!

Wou hij dat werkelijk wel, wou hij het zelfs wel temperen? Ach natuurlijk niet. Het zou hem leed hebben gedaan als het hem gelukt was. Deze liefde, een vlam voor hem, die ook hem verwarmde, vond hij in werkelijkheid heerlijk.

Maar je mag toch nu en dan wel een beetje afgeven op iets waar je het in den grond eens mee bent; dat staat zelfs erg verstandig.

Ursus was voor Gwynplaine en Dea zooveel als vader en moeder geweest. Al mopperend had hij het tweetal grootgebracht, al brommend had hij ze te eten gegeven en verzorgd. De woonwagen was er door deze vermeerdering nog wat zwaarder op geworden en Ursus had vaker dan tevoren Homo moeten helpen hem te trekken.

Maar daar stond tegenover, dat toen de eerste jaren voorbij waren en Gwynplaine haast groot was en Ursus te oud, Gwynplaine in zijn plaats den wagen trok.

Toen Ursus zag dat Gwynplaine groot begon te worden, had hij het horoscoop getrokken over zijn mismaaktheid. — Ze hebben je fortuin gemaakt! had hij gezegd.

Deze groep, bestaande uit een oudje, twee kinderen en een wolf, was, al zwervend door het heele land, zich meer en meer als bij elkaar behoorend en als een natuurlijk gezin gaan gevoelen.

Het ambulante leven had niet belet, dat de kinderen allerlei dingen hadden geleerd. Zwerven is leerzaam en gezond, was Ursus gewoon te zeggen. Gwynplaine, dat was duidelijk, was bestemd zich „te laten zien". Ursus had zijn opleiding als kunstenmaker zoo veel mogelijk voltooid, en dien kunstenmaker onderdehand zooveel hij kon volgestopt met allerlei geleerdheid en wijze lessen. Als Ursus het gezicht van Gwynplaine weer eens goed had bekeken, zei hij wel: Ze hebben wel werk van hem gemaakt. En daarom achtte hij zich verplicht het begonnen werk met alle ornamenten van de wijsbegeerte en de wetenschap te completeeren.

Hij herhaalde dikwijls tot Gwynplaine: — Wapen

je met philosophie. Als je wijs bent, ben je onkwetsbaar. Zooals ik hier ben heb ik nog nooit gehuild. En dat alleen door de philosophie. Of denk je dat als ik had willen huilen ik er geen reden toe heb gehad?

In zijn alleenspraken, met Homo als toehoorder, zei Ursus: — Ik heb Gwynplaine alles geleerd, tot latijn toe, en Dea niets, tot muziek toe. — Hij had ze beiden leeren zingen. Zelf had hij het tamelijk ver gebracht op de korenhalm, een fluitje van dien tijd. Hij speelde daar heel aardig op, evenals op zijn bedelaarslier, in de kroniek van Bertrand Duquesclin gekwalificeerd als een „instrument voor vagebonden", maar die het uitgangspunt is van de symphonie. Al deze muziek bracht volk bij elkaar. Ursus liet de menigte een lier zien en zei: — In het latijn heet dit een *organistrum*.

Hij had Dea en Gwynplaine zangonderricht gegeven volgens de methode van Orpheus en van Egide Binchois. Meermalen gebeurde het, dat hij zijn lessen onderbrak met geestdriftige uitroepen, zooals: — Orpheus, de groote zanger der Grieken! Binchois, de beroemde zanger van Picardië!

De zoozeer uiteenloopende studies die hun welverzorgde opvoeding omvatte, hadden de twee kinderen toch nog wel tijd gelaten zich met elkander te bemoeien. Zij waren opgegroeid en aan elkaar gehecht geraakt als twee heesters, vlak bij elkaar geplant, wier takken zich bij het opschieten in elkander strengelen.

— Mij goed, zei Ursus, ik zal ze laten trouwen.

En voor zich heen mopperde hij:

— Want ze vervelen me met dat gevrij.

Het verleden, het korte verledentje dat zij nog maar hadden, bestond niet voor Gwynplaine en Dea. Zij wisten er alleen van wat Ursus er hun van had verteld. Zij noemden Ursus „vader".

Gwynplaine herinnerde zich van zijn eerste kinderjaren alleen zoo iets, als dat een troep duivels om zijn wieg had gezwermd. De indruk was hem bijgebleven alsof hij slecht was behandeld, en om zoo te zeggen in de duisternis door lompe pooten was vertrapt. Was het met opzet geweest, of was het niet zoo bedoeld? Hij wist het niet. Wat hij zich zeer duidelijk herinnerde, tot in de kleinste bijzonderheden, dat was het tragisch avontuur van zijn achterlating op de kust. Het vinden van Dea was voor hem het heldere lichtpunt in dien vreeselijken nacht.

De herinnering was bij Dea nog meer in nevelen gehuld dan bij Gwynplaine. Ze was nog zoo klein, alles was verdampt. Zij herinnerde zich haar moeder als iets heel kouds. Had ze ooit de zon aanschouwd? Wie had het kunnen zeggen ! Ze deed haar best en spande zich in om zich wat achter haar lag weer voor den geest te halen. De zon? wat was dat? Zij herinnerde zich iets onuitsprekelijk lichts en warms, waarvoor Gwynplaine in de plaats was gekomen.

Zij zeiden elkander zacht allerhande dingen. Het staat vast, dat er op aarde niets zoo belangrijk is als verliefd gefluister. Dea zei tot Gwynplaine: Licht, dat is als jij spreekt.

Eens toen Gwynplaine door een neteldoeksch mouwtje heen Dea's arm zag, kwam hij er toe, dat doorschijnende met zijn lippen voorzichtig aan te raken. Een misvormde mond, maar een ideale kus. Dea ontwaarde een ongekende ontroering. Ze kreeg er een kleur van. Deze kus van een monster bracht den dageraad op dat mooie gezichtje, verzonken in duisternis. Maar Gwynplaine was geschrokken van wat hij gedaan had, en wist niet wat te zeggen: doch toen Dea's halskraagje half open ging kon hij zich niet weerhouden door dat paradijspoortje een blik te werpen op de blankheid die daardoor zichtbaar werd.

Dea stroopte haar mouw op en stak Gwynplaine haar bloote arm toe en zei: Doe het nog eens ! Gwynplaine maakte er een eind aan door op den loop te gaan.

Den volgenden dag begon dat spelletje opnieuw, met variaties. Een zacht afglijden in den zoeten afgrond der liefde.

Dat zijn dingen waarover de lieve Heer, in zijn hoedanigheid van oud philosoof, glimlacht.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

De blinde geeft lessen in helderziendheid.

Soms deed Gwynplaine zich verwijten. Hij maakte zich van zijn geluk een gewetenszaak. Het kwam hem voor, dat als hij dat meisje, dat hem niet kon zien, zoo verliefd op hem maakte, hij haar eigenlijk bedroog.

Wat zou ze wel zeggen als haar oogen eens plotseling open gingen? Hoe zou hetgeen haar nu zoo bekoorde haar met afschuw vervullen! hoe zou ze schrikken van haar afzichtelijken minnaar! gillen zou ze, de handen voor haar gezicht slaan! wegloopen! De onzekerheid of hij niet iets laaghartigs deed, kwelde hem. Hij zeide tot zichzelf dat een monster als hij geen recht had op liefde. Een hydra vereerd door een hemellicht — het was zijn plicht deze donkere morgenster te verlichten.

Op een keer zei hij tot Dea:

— Je weet zeker wel dat ik erg leelijk ben.

— Ik weet dat je mooi bent, antwoordde Dea.

Hij hernam:

— Als je iedereen hoort lachen, dan lachen ze om mij, omdat ik zoo leelijk ben.

— Ik hou van je, zei Dea eenvoudig.

En na even te hebben gezwegen voegde zij er bij:

— Ik was al in den dood, jij hebt er me van gered. Met jou bij me is het me of ik in den hemel ben. Geef me je hand.

Hun handen zochten en vonden elkander, en ze zeiden geen woord meer, vol van de volheid hunner liefde.

Ursus had alles gehoord en nooit tevreden, was hij het ook hiermee niet. Den volgenden dag, toen ze met hun drieën bij elkaar waren, zei hij:

— Dea is net zoo goed leelijk!

Maar er werd geen acht geslagen op zijn woorden. Dea en Gwynplaine hoorden hem niet eens. Geheel opgaande in elkander, letten zij weinig op de wijze spreuken, die Ursus ten beste gaf. Ursus was diepzinnig zuiver voor niemendal.

Ditmaal evenwel getuigde Ursus' pleister „Dea is net zoo goed leelijk" van een zekere mate van kennis der vrouwen bij den geleerden ouden heer. Want het is zeker dat Gwynplaine in zijn eerlijkheid een onvoorzichtigheid had begaan. Tot een heel andere vrouw en tot een heel andere blinde dan Dea uitgesproken, zou de erkenning: Ik ben leelijk, misschien niet zoo zijn opgenomen. Blind en verliefd zijn wil zeggen dubbel blind zijn. In dien toestand leeft men als in een droom; het voedsel van den droom is de illusie; de liefde de illusie ontnemen is haar haar voedsel ontnemen. Zij bestaat juist geheel uit illusie en ver-

voering, en zij moet bewonderen, lichamelijk zoowel als geestelijk. Trouwens, het is nooit goed tot een vrouw iets te zeggen wat moeilijk is te begrijpen. Ze gaat daar over mijmeren en tobben en meestal verkeerd Iets duisters in iets moois verstoort de illusie. De werking van een woord dat ons ontvalt ontbindt soms wat samenhing. Het gebeurt niet zelden dat een hart, getroffen door een los daarheen geworpen woord, afkoelt, zonder dat het zelf weet hoe en waarom. Het minnend wezen bespeurt een dalen van zijn geluk. Men heeft op zijn hoede te zijn voor dit langzaam leegloopen der gebarsten vaas.

Dea was gelukkig niet van dat slag. Zij was van andere stof dan het meerendeel der vrouwen. Het was een ongewone natuur, Dea. Het lichaam was zwak, maar de geest niet. De grond van haar wezen was een sterke, goddelijk standvastige liefde.

De nawerking van wat Gwynplaine van zichzelf gezegd had, valt af te leiden uit deze woorden, die haar eens op een dag ontvielen:

— Leelijk zijn, wat is dat? dat is kwaad doen. Gwynplaine doet goed in plaats van kwaad. Hij is mooi.

En zij vervolgde steeds vragenderwijs, een manier van spreken, die kinderen en blinden zoo eigen is:

— Zien? wat noemen jullie dan toch zien? Ik kan niet zien, maar ik weet. Het lijkt wel of alles dan anders lijkt dan het is als je zien kan.

— Wat bedoel je? vroeg Gwynplaine.

Dea antwoordde:

— Zien is iets wat het je anders toont dan het is.

— Wel neen, zei Gwynplaine.

— Ik geloof van wel, antwoordde Dea, want je zegt immers, dat je leelijk bent.

Zij dacht een oogenblik na en besloot:

— Of je praat maar wat.

En Gwynplaine smaakte de blijdschap van te hebben bekend, om zoo te zeggen schuld te hebben beleden, en niet te worden geloofd. Zijn geweten was nu gerust, en zijn liefde eveneens.

En zoo waren ze tot den leeftijd gekomen, zij van zestien jaar en hij van bijna vijf en twintig.

Ze waren in hun liefde nog niet, wat men noemt, verder gekomen, maar kinderlijk gebleven. Zoo ook gebeurt het wel, dat de nachtegaal zijn lied voortzet tot in den morgen.

In hun omgang en in hun liefkozingen bleef het bij handdrukken en vluchtig even aanraken van een blooten arm. En die omgang was hun genoeg.

Maar toch, vijfentwintig jaar en zestien — Ursus, die den poets niet vergat dien hij hun wilde spelen, zei een keer:

— Jullie moeten maar gauw een godsdienst kiezen.

— Waarom? vroeg Gwynplaine.

— Dan kunnen jullie trouwen.

— Dat zijn we toch al, viel Dea in.

Dea begreep er niets van dat men anders man en vrouw kon zijn dan zij het waren.

In den grond vond Ursus deze kinderlijk-hartelijke en kinderlijk-zuivere verhouding, deze naïeve zielengemeenschap, dit voor huwelijk gehouden celibaat, volstrekt niet lastig of onaangenaam. Als hij er soms wat van zei was het, omdat men toch wel wat moet zeggen. Maar de dokter in hem vond Dea eerstens te jong maar bovendien veel te teer en te zwak voor wat hij noemde het „huwelijk met huid en haar".

Daarvoor was het nog altijd tijd genoeg.

Buitendien, waren zij eigenlijk al niet gehuwd? Als er een onverbrekelijke band bestond, was het dan niet die welke Dea en Gwynplaine bond? En wonderlijke samenloop — zij waren zoo gelukkig elkaar in de armen gedreven door het ongeluk.

En alsof die eerste band hen nog niet vast genoeg aaneen verbond, had zich rondom het ongeluk dat hen bijeenhield nog de liefde geslingerd en gewonden. Welke kracht zou dat sterke snoer met knoopen van bloemen om hen bevestigd, kunnen breken?

Voorzeker, zij waren onafscheidelijk voor het leven aan elkaar verbonden.

Dea bezat schoonheid, en Gwynplaine bezat het licht; zoo brachten beiden hun bruidsschat mee; zij waren meer dan zoo maar een tweetal, zij waren een wezenlijk bij elkaar behoorend, voor elkaar onmisbaar paar, enkel nog van volle eenheid weerhouden door den gewijden schroom van hun kinderlijkheid.

Evenwel, Gwynplaine had goed mijmeren en kon zooveel hij wou opgaan in de beschouwing van Dea en zich verdiepen in de liefde, hij was maar mensch. De fatale levenswetten lieten zich niet terzijde schuiven. Als in heel de oneindige schepping woelden ook in hem de duistere werkingen, door den schepper gewild.

En dat deed hem soms, als hij optrad in het openbaar, het oog slaan op de vrouwen die zich onder de toeschouwers bevonden; maar dan wendde hij dadelijk dien blik der trouweloosheid af, en hij haastte zich berouwvol tot zichzelf te komen.

Wij kunnen hier bijvoegen, dat hij allerminst aanmoediging ondervond. Op het gezicht van alle vrouwen waarnaar hij keek las hij afkeer, weerzin, walging, afschuw.

Het was duidelijk dat geen andere vrouw dan Dea voor hem mogelijk was. Dit hielp hem berouwhebbend tot inkeer te komen.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Niet slechts geluk, ook voorspoed.

Wat een waarheid in die sprookjes toch. Als men ze maar weet te verstaan. De brandende pijn bijvoorbeeld, die de aanraking van den onzichtbaren boozen geest achterlaat, is eenvoudig de wroeging over een verkeerde gedachte.

Bij Gwynplaine bleef de verkeerde gedachte al steken bij de eerste vluchtige opwelling, en de wroeging kende hij dan ook niet, maar in evenredigheid met het weinige wat hij zich te verwijten had, hoogstens spijt.

Vage nevelen van een zuiver geweten.

Wat was het? Niets.

Hun geluk was volkomen. Zoo volkomen, dat zij zelfs niet arm meer waren.

Tusschen 1689 en 1704 had er een geheele ommekeer plaats gehad.

Het gebeurde in dat jaar 1704 soms, dat tegen het vallen van den avond in het een of ander stadje aan de kust een groote, zware, met twee paarden bespannen wagen, in den trant onzer hedendaagsche groote verhuiswagens, zijn intocht deed. Het leek haast wel het ruim van een schip, dat men ondersteboven had gekeerd, met den bodem als dak en het dek als vloer, en zoo op vier wielen gezet. De vier wielen waren allen even groot en van de zwaarste

en stevigste soort. Wielen, wagen en dissel, alles was groen geverfd, met een rythmische nuanceering van donkergroen voor de wielen, tot helder licht groen voor het dak.

Al dat groen had tenslotte de aandacht getrokken, men kende er den wagen aan op alle kermissen; en men noemde hem de Green Box, zooveel als: de groene doos. Deze Green Box had maar twee raampjes, aan beide uiteinden een, en aan den achterkant een deur met een trapje. Door het dak stak een schoorsteenpijp, evenals de rest groen geverfd. Dit huis op wielen werd goed onderhouden en zoo vaak dit noodig scheen geboend en op zijn tijd frisch geverfd.

Aan den voorkant op den bok in het midden voor het raampje 'n grijsaard, die de teugels hield en de paarden stuurde, en aan weerskanten naast hem, zat een kermiskunstenares in godinnecostuum, beide met een groote trompet. En de burgers stonden dan dat trotsche, hoewel wat hortend gevaarte verbaasd aan te gapen en te bespreken.

Het was het oude woonwagentje van Ursus, door het succes tot dien omvang uitgedijt, en van hondehok gepromoveerd tot schouwburg.

Onder de wagen zag men aan een ketting een soort van wezen tusschen hond en wolf.

Dat was Homo.

De oude koetsier, die het tweespan bestuurde, was de persoon van den philosoof zelf.

Vanwaar die uitgroei van het vroegere krot op wielen tot dien olympischen zegewagen?

Hiervan, dat Gwynplaine zoo beroemd was. Ursus had blijk gegeven van een goeden kijk op wat in de wereld succes waarborgt, toen hij tot Gwynplaine gezegd had: Ze hebben je een fortuin meegegeven!

Ursus had, we hebben het reeds gezegd, in Gwynplaine zijn geleerdheid trachten over te gieten. Onbekenden hadden zijn gezicht bewerkt; hij had het verstand bewerkt, en achter dat zoo welgeslaagde masker had hij zooveel mogelijk kennis opgehoopt.

Zoodra het kind maar even bruikbaar was, had hij het op het tooneel gebracht, dat wil zeggen op het balkonnetje van zijn ouden woonwagen.

En onmiddellijk was het buitengewoon goed gegaan. Geen voorbijganger of hij bleef even staan kijken. Nooit had men iets gezien wat met die lachende tronie

viel te vergelijken. Men kon zich niet begrijpen hoe het met dat miraculeuse wonder van aanstekelijke hilariteit toch zat, sommigen geloofden dat hij van nature zoo was, anderen verklaarden dat het kunstwerk moest wezen, de een vermoedde dit, de ander veronderstelde dat, en overal op de markten en op de straten, bij iedere feestelijkheid of kermis, kwam de menigte zich om het lachwonder Gwynplaine verdringen. Dank zij deze „buitengewone attractie" daalde er in het armzalig bakje van het zwervend troepje een regen neer van centen eerst, toen van stuivers en ten slotte van shillings.

Was ergens de nieuwsgierigheid voldaan, dan brak men op en ging ergens anders heen. Rollen doet een steen geen goed, maar een wagen wel; en van jaar tot jaar, van plaats tot plaats, was door de met den tijd nog erger wordende leelijkheid de voorspoed gekomen, die Ursus had voorzien.

— Wat een dienst hebben ze je bewezen, zei Ursus vaak.

Deze goede gang van zaken had Ursus, de administrateur van Gwynplaines succes, in staat gesteld het voertuig van zijn stoutste droomen te laten maken, een wagen groot genoeg om een heelen schouwburg mee te voeren, en bovendien gewijd aan zijn geliefde wetenschap, de geneeskunst van markt en openbaren weg. Ook had Ursus het troepje, bestaande uit hem, Homo, Gwynplaine en Dea, nog weten uit te breiden met twee paarden en twee vrouwen, welke laatsten bij den troep de rollen vervulden van godin en van dienstbode. Een kermistent kon het toenmaals niet stellen zonder wat mythologie aan haar gevel en als zoodanig deden deze twee godinnen dienst. Wij zijn een rondreizende tempel, zei Ursus.

Deze twee bohémiennes door onzen philosoof opgedaan uit den bonten hoop van zwervers van stad en land waren jong en leelijk, en heetten op verlangen van Ursus Phebe en Venus, of, als we ons willen houden aan de Engelsche uitspraak, zoo ongeveer Fibi en Vinos.

Phebe deed de keuken en Venus schrobde den tempel.

Ook moesten ze, als er een voorstelling werd gegeven, Dea helpen bij het kleeden.

In het gewone leven, dat is te zeggen, als ze niet in functie waren, waartusschen evengoed bij kermis-

gasten als bij vorsten verschil is, droeg Dea evenals Fibi en Venus, een Florentijnsche rok van gebloemd linnen en een lijfje zonder mouwen, dat dus de armen vrij liet. Ursus en Gwynplaine droegen kapmantels en wijde matrozenbroeken. Gwynplaine had bovendien voor zijn toeren en krachtoefeningen om hals en schouders een breeden leeren riem. Hij verzorgde de paarden. Ursus en Homo zorgden voornamelijk voor elkander.

Dea was in de Green Box zoo thuis, dat zij binnen in het huis op wielen zich haast met gemak bewoog, alsof ze zien kon.

Wie een blik had kunnen werpen in de inwendige inrichting en de intieme schikking van dit ambulant gebouwtje, zou achterin den ouden woonwagen van Ursus gezien hebben, nog staande op zijn vier wielen en vastgemaakt aan den wand van den grooten wagen. Hij was nu buiten dienst gesteld en mocht daar op zijn gemak vergaan, want hij behoefde geen dienst meer te doen als voertuig, evenmin Homo als trekdier.

Maar van nut was hij nog wel, want hij diende als kleed- en slaapkamer van Ursus en Gwynplaine en hij bevatte nu twee bedden. Hij stond achterin in den grooten wagen, rechts van de deur.

De hoek links daarnaast was de keuken.

De inrichting van een schip kan niet precieser in elkaar sluiten en zoo partij trekken van elk hoekje ruimte dan het geval was in de Green Box. Alles had er zijn plaats, en er heerschte een volkomen orde en regelmaat. De ruimte was afgeschoten in drie vrije kamertjes, die door een open doorgang, zonder deuren, maar met afhangende gordijnen er voor, met elkaar in gemeenschap stonden.

Het achterste kamertje was het logies der manspersonen, het voorste was bestemd voor de vrouwen, en dat in het midden tusschen de mannen en de vrouwen in diende als tooneel. De orkestbenoodigdheden en allerlei tooneelgereedschap waren opgeborgen in de keuken.

De als vliering afgescheiden ruimte onder de halfronde kap van den wagen was de bergplaats der décors en door een luik in de vliering neer te laten werden de lampen voor de tooneelverlichting zichtbaar.

Ursus was de dichter van al die wonderen. Hij was het ook die de op te voeren stukken maakte.

Hij had de uiteenloopendste talenten, en kon de

wonderlijkste dingen. Hij kon, gelijk vroeger al is meegedeeld, alle geluiden haast van menschen en dieren nabootsen, maar hij produceerde nog veel meer verrassende dingen, met zijn tooneellampen wist hij zoo te manoeuvreeren, dat het plotseling op het tooneel stikdonker werd, ook liet hij op den wand schijnbaar vanzelf willkeurige getallen en woorden verschijnen en wist er in een geheimzinnig halfdonker schemerige gedaanten op te laten bewegen, in dien tijd zeer wonderlijke zaken, waarbij hij dan de interessantste poses zorgde aan te nemen van niet te weten wat er om hem heen gebeurde, onderwijl het publiek in stomme verbazing met open mond stond toe te kijken.

Op een dag had Gwynplaine eens tegen hem gezegd:

— U lijkt wel een toovenaar, vader.

En Ursus had geantwoord:

— Dat komt misschien omdat ik het ook ben.

De Green Box, gemaakt en ingericht naar het wijze plan van Ursus, had nog dit bijzondere, dat het gedeelte van den linker zijwand tusschen de wielen bewegelijk met scharnieren aan den vloer verbonden was en kon worden neergelaten als een brug. Bij het neerlaten sloegen drie pooten uit, waarop het zoo gevormde podium kon steunen. Het tooneel was dan open en de neergelaten zijwand was er als het voetlicht van. Deze opening leek de mond der hel, naar het zeggen tenminste, van de vrome puriteinsche straatpredikers, die het zagen en er zich met afschuw van afwendden. Men mag aannemen, dat het voor een soortgelijke goddelooze uitvinding was, dat Thespis van Solon stokslagen kreeg.

Thespis heeft trouwens langer bestaan dan men misschien meent. Het theater op wielen bestaat zelfs nu nog. In zulke rollende schouwburgen was het, dat in Engeland in de zestiende en zeventiende eeuw de baletten en ballades van Amner en Pilkingtsu gespeeld werden, in Frankrijk de pastorales van Gilbert Colin, op de Vlaamsche kermissen de beurtzangen van Clemens-Non-Papa, in Duitschland de Adam en Eva van Theiles, en in Italië de Venetiaansche parades van Ammuccia en van Ca-Fossis, de sylven van Gesualdo, prins van Venosa, „de Satyr" van Laura Guidiccioni, „de Wanhoop van Philene" „de Dood van Ugolin" van Vincent Galileï, vader van den astronoom, wien Vincent zijn eigen liederen voorzong onder begeleiding

van de gamba-viool, en verder alle eerste pogingen van de Italiaansche opera, die van omstreeks 1580 af dan madrigalen stijl trachtten te vervangen door vrije inspiratie. Ook de wagen in de kleur der hoop, waarin Ursus, Gwynplaine en hun geluk, door het land trokken, en op den bok waarvan Fibi en Vinos lustig de trompet lieten weerklinken, maakte van dat groote bohémien en literair ensemble deel uit.

En Thespis had zich evenmin voor Ursus behoeven te schamen als Congrio voor Gwynplaine.

Als de wagen op het plein van stad of dorp stilhield commenteerde Ursus in de pauzen der fanfares van Fibi en Vinos de trompetten met belangrijke en leerzame mededeelingen.

— De symphonie, die zooeven is geblazen, is Gregoriaansch riep hij dan bijvoorbeeld, boeren, burgers, het Gregoriaansche kerkgezang is een groote stap voorwaarts geweest, maar heeft een zwaren strijd te voeren gehad tegen het Ambrosiaansche rythme in Italië, en tegen het Mozarabische rythme in Spanje, en het heeft niet dan met groote moeite de zegepraal behaald.

Waarna de Green Box een standplaats opzocht, waarbij de keus steeds was aan Ursus. En als de avond was gevallen werd de zijwand van den wagen neergelaten en het theater geopend, en de voorstelling nam een aanvang.

Het tooneel van de Green Box gaf een landschap te aanschouwen, geschilderd door Ursus, die niet schilderen kon, wat het groote voordeel had dat dit landschap ook zoo noodig voor wat anders kon doorgaan. Het gordijn, wij zouden tegenwoordig zeggen het doek, was van zijde met vierkanten in sterk contrasteerende kleuren.

Het publiek stond buiten in de straat of op het plein in een halve kring vóór den wagen geschaard, zoo maar in de open lucht, wat de regen voor de schouwburgen van toen minder wenschelijk maakte, dan hij is voor die van tegenwoordig.

Zoo mogelijk werden de voorstellingen gegeven op de binnenplaats van een herberg; dan toch had men evenveel rijen loges als de herberg verdiepingen hoog was. En wijl het theater dan meer besloten was, werd er door het publiek beter betaald.

Ursus ging over alles, over het stuk, over den troep, over de keuken en over het orkest.

Vinos sloeg de trom en hanteerde de stokken met groote vaardigheid, en Fibi tokkelde een soort gitaar.

Ook de wolf was tot een bruikbaar lid van den troep opgeklommen. Hij maakte ook deel uit van het gezelschap, en speelde bij gelegenheid stukjes rol.

En als het tweetal Ursus en Homo, de eerste in zijn berenhuid, de tweede in zijn wolvenhuid die hem wat beter zat, tegelijk op het tooneel doende waren in een scène, dan wist men vaak niet wie van beiden het beest was; waardoor Ursus zich gevleid voelde.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Dichterlijke buitensporigheden, slechts voor lieden zonder smaak genietbaar.

De stukken van Ursus waren interludiën, een genre dat nu een beetje uit de mode is. Een dier stukken, dat echter niet is bewaard gebleven, was getiteld *Ursus Rursus*. Waarschijnlijk vervulde hij er zelf de hoofdrol in. Een misverstand dat op z'n pootjes terecht komt was er vermoedelijk het even sobere als origineele onderwerp van.

Zooals men ziet gaf Ursus aan zijn stukken soms een latijnschen titel; de tekst was niet zelden in het Spaansch. De Spaansche verzen van Ursus waren op rijm, zooals de meeste Castiliaansche sonnetten van dien tijd. Dat ging toen heel goed, want het Spaansch was een courante taal, en de Engelsche zeelui spraken even algemeen Castiliaansch als de Romeinsche soldaten Carthaagsch — zie Plautus. En bovendien was het gebruiken van Latijn of van een andere taal die men niet verstond iets waar niemand zich aan stootte in den schouwburg zoo min als bij de mis. Men zong dan maar lustig woorden mee, die men wel kende. Vooral Oud-Frankrijk verrichtte op die wijze zijn devotie. In de kerk zongen de geloovigen op een *Immolatus* of een *Sanctus* den tekst van een of ander vroolijk straatliedje van den dag. En het concilie van Trente was noodig om aan die oneerbiedigheden een einde te maken.

Ursus had voor Gwynplaine een speciaal interlu-

dium gemaakt, en op dat stuk vooral was hij trotsch. Het was zooveel als zijn hoofdwerk. Al wat er in hem leefde had hij erin neergelegd. In zijn product de som geven van zichzelf is de hoogste triomf van den producent, wie het ook zij. De pad die 'n pad voortbrengt levert een meesterstuk. Wie er aan twijfelt moet het haar maar eens nadoen.

Ursus, welke naam Beer beduidt, had dit stuk zoo liefderijk belikt of het een jong van hem was en het getiteld: *Chaos verwonnen.*

Ziehier wat het behelsde.

Donkere nacht. Als het doek opging zag het publiek, voor de Green Box opeengepakt, niets dan donker. In dat donker worstelden, kruipende op hun buik als reptielen, drie onduidelijke gedaanten: een wolf, een beer en een mensch. De wolf was de wolf, Ursus was de beer, Gwynplaine de mensch. De wolf en de beer stelden de wilde natuurkrachten voor, de redelooze instincten, het woeste en het ledige, en vochten tegen Gwynplaine; de chaos tegen den mensch. Geen dier gedaanten was duidelijk te onderscheiden. Gwynplaine was gewikkeld in een wit kleed, zijn lang haar viel op zijn gezicht en bedekte dit. Alles was in donker gehuld. De beer gromde, de wolf huilde, de mensch gilde. De mensch lag onder, de twee beesten overweldigden hem; hij riep om hulp, stiet in het onbekende wanhopige kreten uit om bijstand. Hij scheen te bezwijken. Men zag den doodstrijd van een menschengedaante, die nog steeds met de dieren een warklomp vormde, het was om te huiveren, het publiek keek in ademlooze spanning toe, een oogenblik nog en het redelooze zou overwonnen hebben, en de chaos zou den mensch verzwolgen hebben. Een dolle worsteling, geschreeuw, gehuil en dan plotseling doodsche stilte. Gezang in de duisternis. Een zacht geruisch, en dan een stem. Zachte, geheimzinnige muziek begeleidde dit gezang uit het onzichtbare, en opeens, zonder dat men zag hoe of vanwaar, werd een witte verschijning gezien; die verschijning was een lichtstraal, die lichtstraal was een vrouw, en die vrouw stelde de de stof beheerschende geest voor. Rustig, liefelijk, schoon, onweerstaanbaar van zuiverheid en zachtheid, verscheen Dea, omgeven door 'n stralenkrans, als een silhouet van klaarheid in den dageraad. Die stem was zij. Een zachte stem, teeder en indrukwekkend. Van

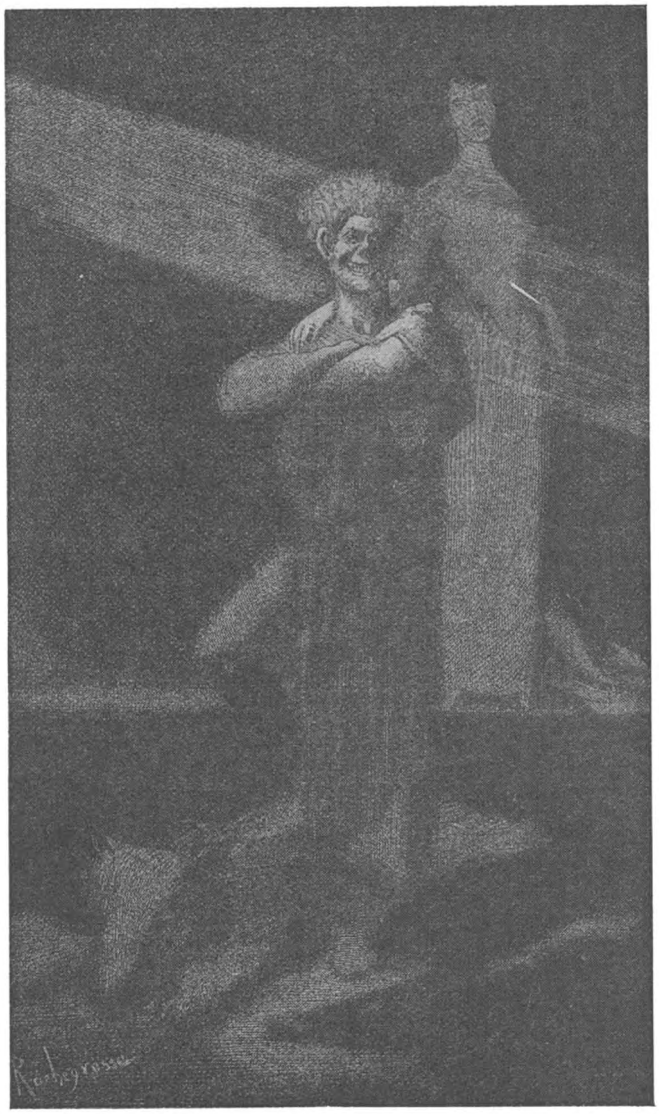

Chaos verwonnen.

onzichtbaar zichtbaar wordend, zong zij in dien dageraad haar lied. En het was of men engelenhymnen hoorde of vogelenzang. En bij die verschijning richtte de mensch als met nieuwe kracht bezield zich voor een oogenblik op, schudde de gedierten van zich af, en hield ze met zijn vuisten in bedwang.

Dan kwam het visioen als zwevend steeds nader, heel geheimzinnig, wat veel effect maakte, en zong de volgende verzen in voor de mogelijk aanwezige zeelui voldoende zuiver Spaansch:

Or a llora !
De palabra
Nace razon
Da luze el son.

(Bid en ween ! Uit het woord ontstaat de rede ! Uit gezang het licht).

Dan sloeg ze de oogen verschrikt naar den grond, alsof ze aan haar voeten een afgrond zag, en dan zong ze:

Noche quita te da alli
El alba canta hallali.

(Nacht, ga weg van hier — de morgen zingt zijn lofgezang).

Onder het gezang rees de mensch allengs overeind, tot hij op de knieën lag, met de handen opgeheven naar het visioen, en met de knieën op de overwonnen dieren, die niet meer verroerden en als verlamd waren.

Dan, zich tot den mensch wendend, zong zij:

Es menester a cielos ir
Y tu que llorabas reir

(Gij moet naar den hemel stijgen, en uw tranen worden lach).

En majestueus als een hemelgeest, op hem toetredend zong ze hem toe:

Gebra barzon !
Dexa, monstro,
A tu negro
Caparazon.

(Verbreek het juk, werp af o monster, uw donker masker).

En onder het zingen van deze woorden legde zij haar hand op zijn voorhoofd.

Dan viel een andere stem in, diep aangedaan en daardoor nog zachter, trillend van ontroering en ingehouden onstuimigheid — het was het lied van den mensch, antwoord gevend op het lied uit den hooge. En Gwynplaine, nog altijd in de duisternis geknield op het overwonnen gedierte en met Dea's hand op zijn hoofd, zong dan:

O ven ! ama !
Eres alma,
Soy corazon.

(Kom o kom en schenk uw liefde, u o ziel schenk ik mijn hart).

En plotseling schoot er dan een lichtstraal over het donkere tooneel en verlichtte Gwynplaine's gelaat.

En als in een omlijsting van donkerte zag men dan op eens het schel-verlichte monstergezicht grijnzen.

Het effect dat dit op de menigte maakte is onbeschrijfelijk. Zooals de zon alles verlicht, zoo deed dat gezicht alles lachen. De lach wordt geboren uit het onverwachte, en niets zoo onverwacht als deze ontknooping. Bij die plotselinge lichtstraal op dat gezicht. lachwekkend van afschuwelijkheid, ontstond er een geweldige sensatie. Dat lachgezicht ziende moest alles lachen, boven en beneden, vooraan en achteraan, mannen, vrouwen, oude verweerde en gerimpelde gezichten en roodwangige kinderkopjes, brave lieden en lui met een kwaad geweten, de vroolijken en de bedroefden, kortom iedereen; en zelfs op de voorbijgangers op straat, die niets konden zien, werkte dat lachen aanstekelijk en zij lachten mee. En die uitgelaten vroolijkheid loste zich op in handgeklap en alle andere uitingen van toejuiching en applaus. Als het doek werd dichtgetrokken, dan riep men als dol om Gwynplaine. Het was een enorm succes. „Heb je „Chaos verwonnen" al gezien?" Gwynplaine had een kolossale toeloop. De zorgeloozen kwamen om eens te lachen, droefgeestigen kwamen om eens te lachen, kwade gewetens kwamen om eens te lachen; het gezicht was zoo onweerstaanbaar, het effect zoo hevig, dat het dikwijls was of het geen gezonde lach, maar een nerveuse aandoening verwekte. Maar als er één pest is wier besmetting de menschen niet zoeken te ontvluchten, dan is het die van de vroolijkheid. Niettemin was en bleef Gwynplaine maar een ver-

makelijkheid voor het volk van de straat. Een groote menigte bestaat altijd uit kleine lui. „Chaos verwonnen" was te zien voor een stuiver. En de groote wereld komt niet waar men gaat voor een stuiver.

Ursus had veel op met dit stuk, waar hij heel lang over gedaan had voor hij het goed en wel klaar had.

— Het is in het genre van een zekeren Shakespeare, iemand uit vroegeren tijd, zei hij bescheiden.

Het contrast dat Dea met het monster vormde, droeg natuurlijk bij tot den onuitsprekelijken indruk, dien Gwynplaine maakte. Deze lieftallige verschijning naast dat afschuwelijke gedrocht — de toeschouwers stonden 'n oogenblik aan den grond genageld. Men keek naar Dea met iets als een geheimzinnigen schroom, als in twijfel of het wel een aardsch wezen was, dan wel een heilige en priesteres of wie weet wat voor verheven en bovennatuurlijke verschijning. Men zag dat ze blind was en men voelde dat ze zag. Zij scheen daar te staan als op den drempel van het bovennatuurlijke. Het was of ze zich half in deze wereld bevond en half in een andere, komende om een taak te vervullen en dat doende zooals de hemel dat gewoon is, in de schitterende pracht van den dageraad; het was een oogenblik of zij werkelijk die wilde worsteling bezwoer en die woeste geluiden deed veranderen in hemelsch gezang. Zij stond daar als een almacht bij een nieuw scheppingswonder, ziende dat het goed was, voldaan en verbaasd over wat zij gewrocht had. En men voelde, dat zij haar monster liefhad. Wist zij wel dat hij zulk een monster was? Zeker wel. Zij raakte hem immers aan. Zeker toch niet want hoe kon ze dan zoo iemand aanraken? Al dat donker en al dat licht smolten voor de oogen der toeschouwers ineen tot een nevelige schemering, waarin ze oneindige perspectieven meenden te zien wemelen. Hoe het goddelijke leeft in het stoffelijke, hoe de doordringing van de stof door den geest zich voltrekt, hoe de zonnestraal is als een navelstreng, hoe het misvormde zich vervormt, hoe het wanstaltige tot paradijspracht wordt, al deze onbestemde mysteriën compliceerden de nerveuse hilariteit, door Gwynplaine verwekt, met een bijna cosmische emotie. Zonder er diep op in te gaan, zulk een publiek houdt daar in den regel niet van, voelde men toch iets ongewoons in wat men zag, en het vreemde schouwspel was voor de toeschouwers als een wezenlijk zichtbare herschepping.

Wat Dea betreft, wat er in haar omging, laat zich in menschelijke taal niet uitdrukken. Zij voelde zich omgeven door een menigte, en zij wist noch kon zich voorstellen wat dat was, een menigte. Zij hoorde rumoer, en dat was alles. Voor haar was een menschenmassa een geruisch, en in den grond is het ook niet meer dan dat. Generaties zijn ademtochten, de mensch is een weinig lucht, die in- en uitgaat en vervliegt. In zoo'n menschenmenigte dan gevoelde Dea zich alleen, en zij had de gewaarwording als te zweven boven een afgrond. Overstelpt door het vernietigend besef harer hulpeloosheid, duizelend bij de gedachte aan den mogelijken val, vond Dea, — hoe ook verheven boven redelooze angst, toch voor een oogenblik in de ziel gegrepen en overweldigd door het gevoel harer vereenzaming — haar zekerheid en haar steunpunt terug; zij greep zich vast aan den reddenden draad, die haar den weg deed vinden in het oneindige harer duisternis, haar hand raakte het machtig hoofd van Gwynplaine aan. Wat een uitkomst en welk een herademing als haar rose vingers rustten op dien bos stekelig haar. Wol voelt bij aanraking zacht aan. Dea raakte een lam aan, dat zij wist een leeuw te zijn. Heel haar hart smolt weg in onuitsprekelijke liefde. Zij gevoelde zich buiten gevaar, zij had haar redder gevonden. Het publiek meende het tegendeel te zien. Voor de toeschouwers was het Gwynplaine, die gered werd, en was Dea de reddende engel. Het doet er niet toe, dacht Ursus, voor wie Dea's hart zichtbaar was en die begreep wat er in haar omging. En Dea, zich weer veilig voelend, getroost, opgetogen, aanbad den engel, terwijl het publiek slechts het monster zag en zich als betooverd vergastte aan den Prometheuslach op het gelaat.

De ware liefde is een vuur, dat niet verteert. Een en al ziel zijnde, kan zij niet verkoelen. Een gloed overdekt zich met asch, maar een ster blijft schitteren met onverzwakten glans. Deze indrukken keerden elken avond met dezelfde kracht en onverminderde scherpte voor Dea terug, en terwijl het publiek gierde van het lachen, had zij moeite niet te gaan schreien. Rondom haar was men enkel maar vroolijk; maar zij, zij was gelukkig.

De uitbarsting van luidruchtige vreugde, waarmee bij het onverwacht zichtbaar wordende onweerstaan-

bare lachgezicht van Gwynplaine het spel eindigde, had blijkbaar niet in Ursus' bedoeling gelegen. Hij had liever wat meer glimlach gezien en wat minder gelach, en een meer kunstzinnige bewondering van zijn meesterstuk ware hem welkomer geweest. Maar elke zege, hoe die er ook uitziet, troost ten slotte. Hij verzoende zich elken avond weer met zijn luidruchtig succes, als hij na afloop de hoopjes klein geld telde, en uitrekende hoeveel pond sterling al die stuivers en shillings tezamen uitmaakten. En hij hield zich zelf voor, dat, dat lachen dan daargelaten, het ook wel niet anders kon of van zijn stuk, zijn onovertroffen „Chaos verwonnen", moest toch wel iets in den geest van de toeschouwers na blijven werken. Daarin bedroog hij zich misschien niet geheel en al; de strekking van een stuk gaat voor het publiek zelden geheel verloren. Het was een feit, dat die ruwe toeschouwers, vol aandacht den strijd tusschen dien wolf, dien beer en dien mensch, volgden, en dat daarna de muziek, al die woestheid wijkend voor die heerlijke harmonie, die duisternis verhelderd door dien dageraad, wel indruk op hen maakte; het dichterlijk drama „Chaos verwonnen" had, zonder dat ze precies wisten waarom, hun sympathie en het wist hen zelfs te ontroeren en hun verwilderde gemoederen een oogenblik te verteederen: zoo was het stuk in overeenstemming met zijn strekking toch een overwinning, zoodat het in dieperen zin werkelijk aanleiding gaf tot blijdschap.

Van dien aard waren de ruwe genoegens van het volk.

Het stelde er zich mee tevreden. Het volk bezat de middelen niet om naar de edele spelen van den adel te gaan kijken, het kon niet, zooals de lords en de gentlemen duizend guineas op een Helmsgail tegen een Phelem-ghe-Madone verwedden.

TIENDE HOOFDSTUK.

Blik van een buitenstaander op menschen en dingen.

De mensch heeft een behoefte zich te wreken over het genot dat men hem verschaft. Vandaar de minachting voor den tooneelspeler.

Dat wezen voedt mij op, vermaakt me, schenkt me afleiding, onderricht me, betoovert me, verstrooit me, ontsluit me ideale werelden, is me nuttig en aangenaam, hoe kan ik me op hem wreken, wat kwaad kan ik hem aandoen? Vernedering. Minachting is de zweepslag van op een afstand; geef hier dan dien zweepslag .Hij treft mij, ik zal hem treffen. Hij bevalt me, hij is dus vuil en laag. Hij slooft zich voor mij uit, ik zal het hem betaald zetten. Waar is een steen, om er hem mee te gooien ! Priester, geef hier de jouwe. Philosoof, geef op de jouwe. Bossuet, doe hem in den ban. Rousseau kwets hem met beleedigingen. Redenaar, spuw hem je hoon als kiezel in het gezicht. Hond en ezel, overstelpt hem met je drek. Laten we dien boom steenigen, de vruchten er uit gooien en ze opeten. Bravo ! en dan weg met hem ! In mooie vormen wijsheid brengen staat gelijk met de pest verspreiden. Laat dat gedrocht toch ophouden ! laten we wat roet gooien in zijn succes en zijn zegepraal onkenbaar maken met lawaai. Hem, die de menschen zoo te hoop doet loopen, moeten we laten zien dat hij toch maar alleen staat. En door zulke gedachten bezield hebben de bezittende klassen, de hoogere klassen geheeten, voor den tooneelspeler dezen vorm van isolement uitgevonden: het applaus.

Het mindere volk is minder pervers. Ook Gwynplaine ondervond dat. Zijn publiek dacht niet aan betaald zetten en zoo meer. Het verachtte hem nog minder. Maar wel achtte de minste koksmaat van de minste bemanning van de minste galjoot die in de minste haven van Engeland voor anker lag zich onnoemelijk verheven boven dezen hansworst van het Janhagel, er van overtuigd dat die minste koksmaat nog minstens zoo ver boven zoo'n kermisklant stond als een lord boven een koksmaat.

Gwynplaine werd als elke tooneelspeler toegejuicht en niemand liet zich met hem in. Trouwens, in dit ondermaansche is ieder succes als een misdaad, waarvoor men moet boeten. Wie de medaille heeft, heeft ook de keerzij.

Voor Gwynplaine was er geen keerzijde. In dezen zin namelijk, dat beide kanten van zijn succes hem bekoorden: Hij was in zijn schik met zijn succes en hij was tevreden met zijn isolement. Het applaus beteekende voor hem voorspoed, en het isolement beteekende voor hem geluk.

Voorspoed hebben, wil op den bodem der samenleving, waarop hij zich bevond, zeggen: geen nood en ontbering meer kennen, niet meer leven in naakte ellende. Het wil zeggen, dat je niet meer behoeft rond te loopen in vodden, geen kou meer behoeft te lijden, en wat te hebben om je maag te vullen. Het beteekent eten hebben om je honger te stillen en drinken om je dorst te lesschen. Het beteekent het noodige te hebben, daaronder begrepen een paar centen voor een armen stumper. Deze armelijke rijkdom, toereikend om in vrijheid te leven, was het deel van Gwynplaine.

In geestelijk opzicht leefde hij in weelde. Hij had de liefde. Wat wou hij meer?

Hij verlangde dan ook niets meer.

Ook zelfs niet bevrijd te worden van zijn monsterlijk gezicht, en als men hem had aangeboden hem van zijn misvorming te genezen, zou hij dat aanbod hebben afgewezen. Dat masker afleggen, zijn vroeger gelaat terugkrijgen, weer welgevormd en ongeschonden worden zoo hij wellicht eenmaal was geweest, hij zou het niet hebben gewild. Want zou hij dan voor Dea kunnen zorgen? en als hij dat niet kon wat zou er dan worden van dat arme blinde meisje, dat zoo van hem hield? Zonder het mismaakte gezicht, waardoor hij volk trok en vermaard was, zou hij met den eerste de beste kermisklant gelijkstaan, niets bijzonders hebben, blij mogen wezen als hem een paar centen werden toegeworpen, en het was dan lang niet zeker of hij elken dag voor Dea brood had. Hij voelde zich met teedere trots de beschermer van die zachtmoedige hulpelooze. Duisternis, eenzaamheid, ontbering, zwakheid, onwetendheid, honger en dorst, de zeven wreede muilen der ellende gaapten om haar heen, en hij was de heilige George, die die draken in bedwang hield. Hij hield dat monster, de ellende, op een afstand. Hoe? doordat hij zelf een monster was. Door zijn mismaaktheid was hij nuttig, machtig, onafhankelijk, rijk. Hij had zich maar te toonen en het geld stroomde hem toe. Hij was een heerscher over de menigte, zag zich als verheven tot souverein van het straatpubliek, dat hem aanhing en volgde waar hij ging. Voor Dea kon hij alles. Hij was in staat haar het noodige te verschaffen niet alleen, maar al haar wenschen en verlangens binnen den beperkten kring van begeerten mogelijk voor een blinde, kon hij voldoen. Gwynplaine

en Dea, wij hebben het al laten zien, waren elkanders voorzienigheid. Hij voelde zich omhoog geheven op haar vleugels, zij voelde zich gedragen in zijn armen. Beschermen wie je lief heeft, het noodige schenken aan wie je een hemel schenkt, er is geen aangenamer taak. Gwynplaine smaakte dat opperste geluk. En dat dankte hij aan zijn misvorming. Zijn mismaaktheid was zijn toovermiddel. Zij was het middel van bestaan voor hem en voor de zijnen; door haar was hij onafhankelijk, vrij, beroemd, gelukkig en tevreden. In zijn mismaaktheid voelde hij zich sterk, onkwetsbaar. Het noodlot vermocht niets meer tegen hem na dien eenen slag hem toegebracht; het had zich daarmee uitgeput, en zijn vernedering had hij omgezet in een triomf. Deze diepte van ellende was zijn Elyseesche bergtop. Gwynplaine zat gekerkerd in zijn mismaaktheid, maar met Dea, en dat maakte zijn cachot tot paradijs. Tusschen hen en de wereld der levenden rees een hooge muur. Des te beter. Die muur was een scheidsmuur, maar ook een bolwerk. Wat vermocht men tegen Dea, tegen Gwynplaine, zoo van het leven afgesloten als zij waren? Hem zijn succes ontnemen? Onmogelijk. Dan had men hem weer zijn gezicht moeten ontnemen. Hem haar liefde ontnemen? onmogelijk. Dan had men haar het gezicht moeten geven. Haar blindheid was beider geluk. Welk ongemak had Gwynplaine van zijn misvorming? Geen enkel. Welk voordeel had zij voor hem? Elk denkbaar voordeel. Hij werd bemind ondanks zijn gruwelijkheid, en wellicht juist daardoor. Gebrekkigheid en mismaaktheid waren als instinctmatig naar elkander toegekomen om een verbond te sluiten. En is bemind te worden dan niet alles? Gwynplaine dacht als hij zich hierin verdiepte met dankbaarheid aan zijn verminking. In die vermonstering was zijn groot geluk gelegen. En de zekerheid dat zij eeuwig was en onvervreemdbaar vervulde hem met blijdschap. Welk een heerlijke gerustheid dat die weldaad ongenoeselijk was! Zoolang er marktpleinen waren en kermissen en wegen om heen en weer te trekken, menschen om hem heen, een hemel boven hem, zoolang kon hij zeker zijn dat niets hun zou ontbreken, dat Dea geen gebrek zou lijden. En dan daarenboven nog hun liefde! Gwynplaine had nog met Apollo niet van gezicht willen ruilen. Monster zijn was zijn vorm van geluk.

Wij zeiden het dan ook reeds dat het lot hem met zijn gunsten overstelpt had. Deze verworpene was een uitverkorene.

Zoo gelukkig voelde hij zich, dat hij er toe kwam de menschen om zich heen te beklagen. Hij had medelijden met die stumperds. Zijn aard was rond te zien en op te merken, en al leefde hij als opgesloten tusschen muren, afgescheiden van de overige wereld, niemand is in eenig ding volkomen en een levend wezen geen abstractie, en zoo keek hij wel eens over die muren heen. Maar hij trok zich dan, na te hebben vergeleken, met dubbele blijdschap gauw weer in zijn isolement terug, bij Dea.

Wat zag hij dan rondom zich? Wat gaven al die menschelijke wezens, waarvan hij bij zijn zwervend leven zooveel staaltjes zag, en elken dag weer andere, hem dan te denken? Altijd weer nieuwe menigten, en steeds dezelfde massa. Steeds nieuwe gezichten en altijd weer dezelfde ellenden. Een oneindigheid van gebroken levens. Iederen avond kwam alle maatschappelijke mismaaktheid zich verdringen rondom zijn geluk. De ware ellende kwam zich vergasten aan de gewaande ellende.

De Green Box was populair.

Lage prijzen trekken min publiek. Wie naar hen kwamen kijken, waren de zwakken, de armen, de kleinen. Men greep naar Gwynplaine, zooals men grijpt naar drank. Men kwam voor een stuiver vergetelheid bij hem halen. Van zijn platform af monsterde Gwynplaine dan die sombere menigte. En al die opvolgende toonbeelden der onmetelijke ellende prentte hij diep in zijn geest. De menschelijke physionomie is een product van het geweten en van het leven, is dus de resultante van velerlei geheimzinnige werkingen. Geen leed, geen harstocht, geen wanhoop en geen schande, waarvan hij niet de sporen zag op die gelaten. Die kindermondjes hadden in zoo en zoolang niet gegeten. Die man was een vader, die vrouw een moeder, en achter hen giste men gezinnen te gronde gaande van ontbering. Dat gezicht bewoog zich op den drempel, die van ondeugd leidt naar misdaad; en hij begreep van alles het waarom: onwetendheid en armoede. Een ander weer droeg het stempel van aangeboren goedheid, door de harde maatschappij bedorven en omgezet in haat. Op het voorhoofd van

die oude las men honger, op het voorhoofd van dat jonge meisje prostitutie. Dezelfde oorzaak, en waar zij de jonkheid tijdelijk uitkomst bood, nog afschuwelijker. In den opdringenden troep zag men armen, maar geen gereedschap; men wilde werken en niets liever dan dat, maar er was geen werk. Soms zag hij naast een arbeider een soldaat, soms een invalide, en Gwynplaine had voor oogen dan dit schrikbeeld, den oorlog. Hier las Gwynplaine werkloosheid, daar uitbuiting, daar slaafschheid. Op sommige gezichten zag hij wie zal schetsen welken terugkeer tot rauwe dierlijkheid, en dat geleidelijk verval van mensch tot beest, dat de zware duistere druk van het geluk der grooten teweegbrengt bij de kleinen. Voor Gwynplaine was er in die duisternis een lichtpunt. Hij en Dea waren door een dag van lijden aan dat groote leed ontkomen. Alles om hen heen was hel. Boven zich voelde Gwynplaine de redelooze overdaad der machtigen, der in weelde levenden, der grooten en heerlijken, de uitverkorenen van het blinde toeval; en daaronder zag hij de hongerbleeke gezichten der onterfden en daartusschen hijzelf met Dea, met hun innig, heerlijk, klein gelukje, verloren tusschen die twee verschrikkelijke werelden; omhoog de wereld van vreugde en blijdschap, weelde, overdaad; omlaag de wereld, die men met den voet vertreedt — het fatale feit, bewijs van bestaan van sociale pestilentiën, dat het licht der eenen, het donker der anderen veroorzaakt ! Gwynplaine aanschouwde en doorzag al die ellende. En vol ergernis vroeg hij zich af of de menschheid zoo moest voortgaan, heele geslachten, die hun kruipdierleven voortsleepen in het stof en in het slijk, van alles beroofd, rechtloos en veracht en zoo walgelijk in hun ontbering, dat men lust zou gevoelen ze onder den voet te vertreden en zondvloeden of andere verdelgingswonderen te wenschen om aan den gruwel, dien men de samenleving noemt, niet eenmaal een eind te maken. Van welken vlinder is dat leven op aarde dan toch de rups ! Menigten en massa's, verkwijnend in honger en onwetendheid, lichamelijk en geestelijk ontberend, en allen, hoofd voor hoofd omgeven door de vraagteekens van misdaad en schande ! onbuigzame, hardvochtige wetten die de gewetens slechts rekbaarder maken ! geen kind dat niet groot wordt voor den mesthoop ! geen meisje dat niet opgroeit voor het

offer, geen roos die niet ontluikt om te worden bevuild met slijm. Gwynplaine stond als hij zich dat alles indacht soms versteld, zijn oog trachtte door te dringen in de diepten der duisternis waar zooveel mislukte levens wriemelden, zooveel wanhoop vruchteloos worstelde, waar zijn blik niets vond dan menschendrommen door de samenleving verslonden, geen leden, maar prooi daarvan, wetten voor niets nut dan om te kwellen en kwaad te doen, maatschappelijke wonden door verwaarloozing vervuild en ontstoken, uitgemergelde massa's afgeknaagd door belastingen, redelijke wezens zich verliezend in den draaikolk der onwetendheid, heel de maatschappij een zinkend wrak, beladen met verhongerenden, de razernijen van den oorlog, nergens rust, overal beroering, jammer en vreeselijke dingen; en dan voelde hij zich diep in de ziel getroffen door den schrikkelijken zondvloed van leed over de aarde. Hij zag in visioen al dat schuim des ongeluks aan de oppervlakte dier sombere menschenzee. Hij zelf, hij voelde zich in behouden haven, en hij zag rondom zich niets dan schipbreuk, handen uit de golven omhoog gestoken, wezens wanhopig zich vastklemmend aan zinkende wrakken. En dikwijls sloeg hij dan de handen voor zijn verminkt gelaat, zich overgevend aan den stroom van zijn gedachten.

Welk een krankzinnigheid zich te verbeelden gelukkig te zijn! Hoe kan zooiets opkomen in een gezonde menschenziel. Als het niet krankzinnig was dan was het misdadig, zoo mijmerde hij. Ongerijmde dingen gingen hem door de hersens. Omdat hij eenmaal een klein kind had gered, voelde hij den wil en de kracht in zich heel de wereld te verlossen. Wolken van droomen verduisterden zoo somtijds zijn eigen werkelijkheid, en hij kwam er toe alle verhoudingen in die mate uit het oog te verliezen, dat hij zich de vraag stelde: Wat kan ik doen voor dat vertrapte volk? Soms sleepten die gedachten hem zoo mede, dat hij zulke dingen overluid zei. Als Ursus dat dan hoorde, haalde die de schouders op en liet zijn blik met bezorgdheid op den droomer rusten.

En Gwynplaine bleef doormijmeren, en de slotsom was altijd: — O, als ik macht had! hoe zou ik die ongelukkigen te hulp komen! Maar wat ben ik? een stofdeeltje. Wat kan ik? Niets.

Hij vergiste zich. Hij kon heel veel voor die ongelukkigen. Hij liet ze lachen.

En, wij merkten het reeds op, wie lachen laat, die doet vergeten.

O wat een weldoener op de wereld is hij, die vergetelheid uitdeelt!

ELFDE HOOFDSTUK.

Gwynplaine wil gerechtigheid, Ursus ziet de werkelijkheid.

Een philosoof is een spion. Ursus, bespieder der gedachten, hield zijn leerling scherp in observatie. Onze inwendige alleenspraken teekenen zich af op ons voorhoofd, wel vaag, maar voor scherpe oogen wel te ontcijferen! Wat er in Gwynplaine omging, ontging Ursus dan ook volstrekt niet. Op een keer, dat Gwynplaine weer zoo mijmerde, trok Ursus hem bij zijn mouw, en zei:

— Ik geloof, dat je staat te suffen, droomer! Neem je in acht en pas op, die dingen gaan je niet aan. Je hebt je maar over één ding te bekommeren, onze kleine Dea lief te hebben. Je bent op twee manieren gelukkig: eerstens dat de lui er geld voor over hebben om je tronie te zien, en ten tweede, dat Dea niet bij machte is je tronie te zien. Op al dat geluk heb je niet het minste recht. Geen vrouw ter wereld, die je gezicht kan zien, zou met je te doen willen hebben. En die kop, waarvan je eet, dat gezicht, dat zooveel waard is, heb je niet van jezelf. Je bent niet geboren met die snuit. Die heb je, de hemel mag weten, waar vandaan gehaald. Je hebt den duivel zijn leelijkste satansgezicht afgestolen. Je bent afschuwelijk, wees met dat buitenkansje nu maar tevreden. Er zijn in deze wereld, die uitstekend in elkaar zit, lui die van rechtswege gelukkig zijn en anderen, die bij ongeluk gelukkig zijn. Jij behoort tot die laatsten. Je bent opgesloten in een hol, waarin ook een lief zonnetje gevangen zit. Dat arme zonnetje behoort jou. Probeer nu niet uit je hol te komen, maar pas liever op je zonnetje, spinnekop! Je hebt in je web de edelsteen

Venus. Doe me het genoegen en wees tevreden. Ik zie je telkens staan suffen, het is idioot. Zet je liefelijke ooren eens open, dan zal ik je een liedje zingen, dat je in je macht hebt te verwezenlijken: geef Dea goed en lekker te eten, dat ze in zes maanden zoo dik is als een Turk; trouw haar dan, zonder omslag, en maak dat ze gauw een heeleboel kinderen krijgt. Zie je, dat noem ik philosofeeren. En bij die wijsheid heb je een pleizierig leven, wat ook zoo dom niet is. Kleinen om je heen hebben, is heerlijk. Zorg, dat je ze krijgt, dan heb je luiers te spoelen, neuzen af te vegen, 's avonds wat toe te dekken, kleeren, die onder de modder zitten, weer zien schoon te krijgen — laat het maar om je heen krioelen van klein vee. Laat ze lachen, dat is goed; laat ze brullen, dat is nog beter — lawaai is leven. Kijk hoe ze zuigen met zes maanden, kruipen met een jaar, loopen met twee jaar, al zoo groot worden op hun vijftiende, en al vrijen met hun twintigste. Wie dat pleizier mag beleven, die heeft alles. Ik heb het moeten missen, en wat is er van mij geworden? een oude knorrepot. Onze lieve Heer, die mooie verzen maakt en de grootste dichter is, dien ik ken, heeft zijn secretaris Mozes voorgezegd en laten opschrijven: Gaat heen en vermenigvuldigt u ! Zoo luidt de tekst. Vermenigvuldig je, ezel. En laat de wereld voor wat ze is; ze heeft jou hulp niet noodig om in 't honderd te loopen. Maak er je niet druk over. Bemoei je niet met wat je niet aangaat. Laat wat je achter dat alles ziet met rust. Een comediant is er om zich te laten bekijken, niet om zelf te kijken. Weet je wie achter alles zitten? de gelukkigen van rechtswege. Jij, ik zeg het nog eens, bent de gelukkige bij ongeluk. Je bent de gauwdief van het geluk dat van hen hoort. Zij zijn wettig; jij bent maar ondergeschoven, jij leeft in concubinaat met het geluk. Wat wil je nog meer dan wat je al hebt? Shiboleth, help me hier eens uit ! deze lummel is een uilskuiken. Zich vermenigvuldigen met Dea, is toch dunkt mij niet iets waar zeker iemand over hoeft te staan suffen en nog mallere gezichten te trekken dan hij al heeft. Het loopt je in alles zoo mee, dat men zich afvraagt of dat alles je wel eerlijk toekomt. En pas maar op, want degenen die van omhoog het voorrecht hebben gekregen om zich alles toe te eigenen, wat er maar is hier beneden, die zien niet graag menschen beneden hen, die zich de vrijheid veroorloven

zooveel geluk in de wacht te sleepen. Als ze je vroegen, met wat recht je zoo gelukkig bent, zou je niet weten wat te antwoorden. Daar heb jij geen vergunning of patent of een acte voor, zooals zij. Jupiter, Allah, Visjnoe, Sabaoth of welke andere lieve Heer voor den duivel ook, heeft hun zijn visum gegeven, dat alles wat er is, het hunne is. Neem je voor ze in acht. Bemoei je niet met ze, anders gaan zij zich met jou bemoeien. En heb je er eenig begrip van, uilskuiken, wat het voor iemand is die recht heeft op alles? Dat is een machtig en vreeselijk wezen — de lord. Een lord, dat is er een, die zeker in het donker met den duivel geknoeid en gekonkeld heeft voor hij ter wereld kwam, om hem zoo bevoorrecht het leven te laten betreden. Wie weet wat je al achter den rug hebt als je als lord geboren wordt! Maar dan is het verder ook niets dan plezier en genot, en voor de moeite van op die manier geboren te worden, maakt het noodlot je dan al in de wieg heer en meester op aarde. Als man van het tooneel begrijp je dat misschien beter als ik, zeg dat een lord is als iemand, die de burelist heeft omgekocht om hem de beste plaats in den schouwburg toe te stoppen. Als je verder precies wilt weten wat een lord is, lees dan maar wat geschreven staat op den wand van mijn oude wagen, die nu buiten dienst is gesteld; daar vind je uiteengezet hoe het is in de wereld. Een lord is iemand, die alles heeft en alles is. Een lord is iemand die verheven is nog boven zichzelf; als hij nog jong is heeft hij al alle rechten van een grijsaard, en als hij grijs is nog alle voorrechten, die de jeugd geniet; is hij een schurk, toch wordt hij gerespecteerd; is hij een lafaard, zelfs de dappersten staan nog voor hem te beven; zelf nietsdoener heeft hij recht op de vruchten van aller arbeid; al is hij nog zoo onwetend, hij krijgt de diploma's van Cambridge en Oxford thuisgestuurd; al is hij een zot, toch zingen de dichters zijn lof; al is hij een wangedrocht, de vrouwen schenken hem haar liefsten glimlach; is hij een Thersites, ze zetten hem den helm van Achilles op het hoofd, is hij een haas, ze gooien een leeuwenhuid om zijn schouders. Verdraai nu asjeblieft mijn woorden niet, ik zeg niet, dat een lord noodzakelijkerwijze ezelachtig, lafhartig, leelijk, stom en oud zou zijn; ik zeg alleen, dat hij dat alles wezen kan, zonder dat het hem in het minst hindert of deert. Integendeel, lords zijn vorstelijke personen.

Ursus vervolgde:

De koning van Engeland is niets meer dan een lord; hij is alleen de eerste pair, dat is alles, al is het veel. De koningen heetten vroeger lord; lord van Denemarken, lord van Ierland, lord van de Eilanden, en zoo voort. De lord van Noorwegen mocht zich driehonderd jaar geleden nog pas koning noemen. Lucius, de eerste koning van Engeland, wordt door Telesphorus aangeduid als „my lord Lucius". Alle lords zijn pairs, dat wil zeggen gelijken. Van wien? van den koning. Ik zal niet in de fout vervallen de lords te verwarren met het parlement. De volksvergadering, die de Saksen vóór de verovering *wittenagemot* noemden, kreeg na de verovering van het land door de Normandiërs van dezen den naam van *parliamentum*. Gaandeweg heeft men het volk buiten de deur gezet. De gezegelde brieven van den koning riepen die volksvergadering vroeger bijeen *ad concilium impendendum*, ter vrije beraadslaging, doch tegenwoordig nog maar *ad consentiendum*, om goed te keuren. Het volk mag dus nog ja zeggen als het wat gevraagd wordt. De pairs alleen mogen ook neen zeggen. Het bewijs hiervoor is het feit, dat ze het doen als ze het noodig achten. De pairs kunnen den koning het hoofd afslaan, het volk kan dat niet. De bijlslag, die het hoofd van Karel I deed vallen, was een daad van geweld en een inbreuk op de rechten, niet van den koning, maar van de pairs, en daarom hebben ze het karkas van Cromwell op pieken gestoken, op het schavot tentoongesteld. De lords hebben alle macht: waarom? omdat ze allen rijkdom hebben. Wie heeft wel eens in het Doomsday-Book gebladerd? Die weet dat de lords heel Engeland bezitten, het is het register van de goederen der onderdanen, opgemaakt onder Willem den Veroveraar, en het wordt bewaard door den kanselier van de schatkist. Om er iets uit te mogen overschrijven moet je twee stuivers per regel betalen. Het is een trotsch boek. Weet je wel, dat ik huisdokter geweest ben bij een lord, die Marmaduke heette en die zesendertig duizend pond rente had per jaar? Begin daar eens wat tegen, jij met je apengezicht. Weet je wel, dat men met de konijnen enkel uit de fokkerijen van graaf Lindsay de heele bevolking van de Cinque Ports kon onderhouden? En zie er maar eens eentje te pakken te krijgen. Orde moet er zijn en die is er dan ook; elke strooper wordt onverbiddelijk opge-

hangen. Voor twee harige lange ooren, die uit zijn weitasch staken, heb ik een vader van zes kinderen aan de galg zien bengelen. Dat is het pairschap. De konijnen van een lord zijn meer dan de menschen van den lieven Heer. Zoo is de werkelijkheid, hoor je, ezel? En wij hebben het goed te vinden. En als we het niet goed vinden, wat dan nog? Stel je voor, het volk vindt het niet goed! Zelfs een Plautus haalt niet bij zoo iets komieks. Een philosoof zou nog vermakelijker zijn dan jij, als hij den armen duivel, de menigte, den raad gaf eens op te komen tegen de wijde zakken en de groote maag van de lords. Je zou evengoed van de rups kunnen verlangen in duscussie te treden met den poot van den olifant. Ik heb eens een nijlpaard over een molshoop zien loopen: hij trapte alles plat: zoo maar, zonder het te merken. Hij wist niet eens, dat er mollen bestonden, de goeie lobbes van een mastodont. Beste jongen, de mollen, die men vertrapt zijn het menschdom. Vertrappen is een natuurwet. En denk je dat de mol op zijn beurt niets vertrapt? Hij is weer de mastodont van de insecten, die weer de mastodont van de protozoën zijn. Maar laten we niet langer redeneeren. Jongenlief er zijn in de wereld koetsen, de lord zit er in, het volk ligt onder de wielen, de wijze ziet dat alles en houdt zich er buiten. Maak dat je uit de voeten komt en kijk er niet naar. Wat mij betreft, ik hou van de lords en ik blijf ze uit den weg. Ik ben in dienst geweest bij een. Dat is genoeg voor de levendigheid van mijn herinneringen. Ik zie nog zijn kasteel, heerlijk als de hemel. Zoo prachtig als het was kan ik niet beschrijven. Het was een wonderbaar lustverblijf, dat Marmaduke Lodge, grootsch, heerlijk, symmetrisch, omringd door bosschen met statige lanen, en van binnen volgestapeld met al wat maar mooi en kostbaar is. De kasteelen, lustverblijven en paleizen der lords zijn bewaarplaatsen van al wat er grootsch en magnifieks te vinden is in dit bloeiende koninkrijk. Ik houd van onze lords. Ik ben ze dankbaar, dat ze zoo weelderig, zoo machtig en zoo welvarend zijn. Mijn plaats is in het donker, maar ik bekijk met belangstelling en genoegen zoo'n stukje hemelvuur, dat men lord noemt. Om bij Marmaduke Lodge te komen, moest men een groot voorplein over, langwerpig vierkant van vorm en verdeeld in acht vierkanten, alle omgeven door balustrades en aan alle kanten breede paden vrijlatend; in het midden

was een prachtige zeshoekige fontein, met twee bassins, en met rotsen en beeldhouwwerk en een koepeltje bovenop, steunend op zes zuilen. Ik heb daar een geleerd Franschman leeren kennen, de abt du Cros van de orde der Jacobijnen, wier klooster is in de Jacobstraat. Op Marmaduke Lodge bevond zich de eene helft van de bibliotheek van Erpenius — de andere helft is in de aula van de theologische faculteit in Cambridge. Ik heb menig boek uit die bibliotheek gelezen, en zat dan meest in het rijk versierde voorportaal. Behalve een enkele nieuwsgierige zijn maar heel weinig menschen in de gelegenheid al die pracht eens te zien. Weet je wel, malle droomer, dat William North, die lord Grey of Rolleston is, en numero veertien zit in de bank der baronnen, meer hoogstammige boomen bezit op zijn bergen, dan jij haren op je horribelen kop? Weet je dat lord Norreys of Rycote, die niemand anders is dan de graaf van Abingdon een vierkanten slottoren heeft van tweehonderd voet hoogte, waarin als devies te lezen staat: *Virtus ariete fortior*, wat er uitziet alsof het zeggen wil: de deugd is sterker dan een stormram, maar wie niet zoo idioot is als jij, die weet, dat het in werkelijkheid beteekent: Moed is sterker dan een werktuig des oorlogs. Zeker, ik eer en huldig en respecteer en eerbiedig onze lords. Het zijn die lords, die in vereeniging met de koninklijke majesteit de natie groot en machtig maken en zorgen, dat ze het blijft. Hoe schittert hun diepe wijsheid in alle netelige verwikkelingen ! Ik zou wel eens een wereld willen zien waarin zij niet de eersten en de voornaamsten waren. Tot nog toe zijn ze dat overal. Wat in Duitschland de vorsten zijn en in Frankrijk de pairs. De lui hadden gelijk, die de wereld miserabel vonden. God wist wel waar de schoen wrong, hij zou toonen, dat hij wel wist wat er gebeuren moest om de lui het verloren paradijs terug te vergoeden, en hij schiep de lords om de wijsneuzen tevreden te stellen. Deze schepping was een correctie van de eerste en hielp den lieven Heer uit de penarie. Hij redde er zich met fatsoen mee uit een scheeve positie. De grooten zijn groot. Een lord van zichzelf sprekend zeg nos, wij. Een pair is meervoud. De koning kwalificeert de pairs als *consanguinei nostri*, onze gelijken in den bloede. De pairs hebben een menigte wijze wetten gemaakt, onder andere die, welke de doodstraf stelt op het vellen van een driejarigen

populier. Hun suprematie is zoo groot, dat zij er een eigen taal opnahouden. In de heraldiek heet zwart voor de gewone adellijken, sabel, voor de vorsten, saturnus en voor de pairs diamant. Stof van diamant, een met sterren bezaaide avondhemel, dat is het zwart der gelukkigen. En zelfs onder hen, onder deze machtigen, zijn er graden. Een baron mag zijn handen niet wasschen tegelijk met een burggraaf, zonder diens toestemming, dat zijn allemaal voortreffelijke instellingen, waar een volk groot bij blijft.

Ursus vervolgde:

Is het niet verheugend en heerlijk voor een volk vijfentwintig hertogen te hebben, vijf markiezen, zesenzeventig graven, negen burggraven en eenenzestig baronnen, tezamen honderd zesenzeventig pairs, waarvan sommigen zijn your grace en anderen my lord? Wat beteekent het daarbij, dat er hier en daar een geen stuk kleeren heeft en van honger omkomt? Alles kan toch niet van goud zijn. Lompen, goed; maar er is toch gelukkig ook purper! Het een weegt tegen het ander op. Je kan alleen iets maken met iets anders. Nu ja, er zijn hongerlijders en armoedzaaiers, is dat erg? Die doen de heerlijkheid der machtigen beter uitkomen. Te duivel! onze lords zijn onze glorie. De jachthonden van Charles Mohun, baron Mohun, kosten met elkaar aan onderhoud evenveel als het melaatschengesticht in Moorgate en als het Christusgasthuis voor kinderen in 1553 gesticht door Eduard VI. Thomas Osborne, hertog van Leeds besteedt per jaar alleen aan de livreiën voor zijn personeel vijfduizend guinea's goud. De grandes van Spanje worden nagegaan door een wachter, door den koning benoemd, die ervoor heeft te waken, dat zij zich ruïneeren. Dat is ploertig. Onze lords zouden dat niet dulden, wat ze willen, dat doen ze en geen sterveling heeft de macht het hun te beletten. Voor zoo iets heb ik respect. En laten we nu niet staan vitten alsof we afgunstig waren. Een mooi vizioen dat mij met zijn pracht verblindt, ben ik dankbaar. Ik heb dan wel niet het licht, maar dan toch den weerschijn. Een weerschijn die me toont hoe armzalig ik ben, zou je misschien willen antwoorden. Loop naar den duivel. Ik ben een Job, die zich gelukkig acht een Trimalcion te mogen bewonderen. Het is een prachtige sterrenhemel, al dat hooge, en het is een groot voorrecht door dat licht te worden besche-

nen, zooals de maan door de zon. De lords opruimen, dat is een idee dat geen Orestes, hoe gek hij ook was, had durven ondersteunen. Te beweren dat de lords schadelijk zijn en voor niets nut staat gelijk met te verkondigen, dat de staten uit elkaar gerukt moeten worden en dat de menschen niet bestemd zijn om te leven als kudden schapen, gras-kauwend en door de honden aangeblaft en gebeten. De wei wordt geschoren door het schaap en het schaap door den herder. Is daar iets onrechtvaardigs in? Scheer je mij, ik scheer je weer. Mij kan dat alles niemendal schelen, ik ben philosoof, en ik maal om het leven evenveel als om een vlieg. Het leven is maar een stopplaats, een halte. Nog iets: Henry Bowes Howard, graaf van Berkshire, heeft in zijn stallen vierentwintig galakoetsen, waarvan een ingelegd met zilver en een ingelegd met goud. Lieve hemel, ik weet wel dat niet iedereen vierentwintig galakoetsen bezit, maar dat is geen reden om mallepraat uit te slaan. Dat je op een keer eens een nacht kou hebt geleden, is dat nu zoo erg? Je bent de eenige niet. Er zijn er meer die kou hebben moeten lijden en honger. Weet je wel dat zonder die kou Dea niet blind zou wezen en dat als Dea niet blind was, ze niet van je houden zou! Ga toch eens na, suffert. En als iedereen, die het niet naar den zin gaat maar een keel ging opzetten, dat zou me een heerlijk kabaal wezen. Mondje-dicht, hou je daar maar bij. Ik weet zeker, dat de lieve Heer zelf ook het liefste wil dat de rampzaligen hun mond houden, anders zou hij zelf in hoogsteigen persoon de rampzalige zijn als hij in eeuwigheid dat gejank moest aanhooren. Het heil van den Olympus vereischt, dat de Cocytus zich koest blijft houden. Je slikt het maar in tevredenheid. Wat mij betreft, ik ben er beter achter, ik prijs en loof en bewonder en dat mag altijd. Ik heb je straks de lords opgenoemd die we hebben, maar daar komen nog twee aartsbisschoppen en vier-en-twintig bisschoppen bij. Werkelijk, ik voel me aangedaan als ik er aan denk. Ik herinner me hoe ik het eens heb bijgewoond, dat bij het innen der tienden voor den even eerwaarden als rijken deken van Raphoe, die het pairschap met het priesterschap gecombineerd had, de schuren van dien eerwaarde werden gevuld met het beste koren; dat koren was den boeren uit den omtrek, die ervoor hadden moeten zwoegen, afgenomen en het werd gegooid bij den overigen rijkdom van den

eerwaarden deken, die geen hand uitgestoken had om het te laten groeien. Misschien kreeg hij er nog wat meer tijd door om te bidden ! Weet je wel, dat lord Marmaduke, bij wien ik in dienst was, lord grootschatmeester van Ierland was en groot-seneschal van de heerlijkheid Knaresborough in het graafschap York? En weet je wel, dat de lord groot-kamerheer, een ambt dat erfelijk is in de familie der hertogen van Ancaster, den koning moet kleeden op den dag van zijn kroning, en dat hij voor zijn moeite veertig el purperfluweel krijgt, benevens het bed waarin de koning zijn laatsten ongekroonden nacht heeft doorgebracht; en dat de grootbewaarder van de Zwarte Roede zijn plaatsvervanger is? Ik zou wel eens willen zien dat je er wat tegen deed, dat sir Robert Brent, door Hendrik V tot burggraaf verheven, de oudste burggraaf van Engeland is. Alle titels van de lords sluiten de souvereiniteit in over een stuk grond, die van graaf Rivers uitgezonderd, die zijn familienaam als titel voert. Is het niet bewonderenswaardig, dat ze het recht hebben om het heele volk te belasten, en zooals op dit oogenblik weer, vier shillings te heffen per pond sterling inkomen, wat pas weer voor een jaar is verlengd, en om de eene fraaie belasting na de andere uit te denken, zooals we die nu al hebben op sterke dranken, op wijn en bier, op de maten en gewichten, op de cider, op perry, op mum, op mout, op gepelde gort, op steenkool en op honderd andere dingen. Laten we maar respecteeren waar we toch niets aan kunnen veranderen. Tot de geestelijkheid toe is van de lords afhankelijk. De bisschop van Man is de ondergeschikte bijvoorbeeld van den graaf van Derby. De lords hebben wilde dieren voor zich apart, die zij in hun wapenschilden zetten. Daar God de keus niet groot genoeg heeft gemaakt, maken ze er zelf nog maar wat bij. Zij hebben het heraldieke everzwijn geschapen, dat even ver verheven is boven het echte wilde zwijn als het wilde zwijn boven het gewone varken, en als een lord boven een priester. Zij hebben den griffioen geschapen, den leeuw-arend, die den leeuw schrik aanjaagt door zijn vleugels en de arenden door zijn manen. Verder hebben ze nog de kinderverslindende slang, den salamander, het drakenpaard en alle mogelijke andere draken. En al die dingen, die ons ontzag inboezemen, zijn voor hen sieraad en ornament. Zij hebben een menagerie, die heraldiek heet, en daaruit

klinkt het gebrul van geheimzinnige monsters je toe en geen bosch ter wereld is zoo gevaarlijk om er je in te wagen — als je aan hun hoogmoed raakt wordt je dadelijk van alle kanten besprongen. Hun ijdelheid steunt op een heirleger spoken, die rondzwerven in een plechtige duisternis, gewapend en wel en gehelmd, geharnasd, gespoord, en met de scepters in de hand, en op ernstigen toon waarschuwend: Wij zijn de voorvaderen ! De torren knagen aan de wortels en de wapenrustingen knagen aan het volk. En waarom ook niet? Hebben wij het soms in onze macht de wetten te veranderen? Het pairschap behoort tot de wereldorde. Weet je wel dat er in Schotland een hertog is, die dertig mijlen in galop kan afleggen zonder op andermans grond te komen? Weet je wel dat de aartsbisschop van Canterbury een inkomen heeft van veertig duizend pond sterling per jaar? Weet je wel, dat hare majesteit per jaar zeven honderduizend pond sterling civiele lijst heeft, behalve haar kasteelen, bosschen, domeinen, leengoederen, pachten, krooneigendommen, prebenden, tienden en grondcijnsen, inbeslagnemingen en boeten, die tezamen een millioen pond sterling opbrengen? Wie daarmee niet te vreden is, is niet gemakkelijk te voldoen.

— Ja, mompelde Gwynplaine, het paradijs van de rijken is opgebouwd uit de hel van de armen.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Ursus de philosoof van de wijs gebracht door Ursus den dichter.

Juist kwam Dea binnen; hij keek haar aan en zag niets meer dan haar. Zoo is de liefde; men kan een oogenblik nog zoo worden bestormd door kwellende gedachten van welken aard ook, als de vrouw, die men liefheeft, binnenkomt, verdringt en vervangt zij onmiddellijk al het andere, zonder er zich van bewust te zijn, dat zij misschien een wereld in ons doet vervliegen.

Wij moeten hier nog een kleine bijzonderheid meedeelen. Een woord in „Chaos verwonnen" en wel het

woord monstro, tot Gwynplaine gericht, beviel Dea niet. Zooals zoowat iedereen in die dagen kende ze een paar woorden Spaansch, en zoo nam ze de vrijheid dat woord te vervangen door quiero, wat beteekent „ik wil het". Ursus duldde, zij het het niet zonder tegenpruttelen, die wijziging in zijn tekst. Graag had hij tot Dea gezegd, wat anderhalve eeuw later Moëssard tot Vissot zeide: Je schendt het repertoire.

„De Man die Lacht". Onder die benaming was Gwynplaine beroemd geworden.

Zijn naam Gwynplaine was zoo goed als onbekend, was verdwenen onder zijn bijnaam, evenals zijn gelaat onder zijn lach. Zijn populariteit was gemaskerd, evenals zijn aangezicht.

Evenwel stond zijn naam te lezen op een voor aan de Green Box aangeslagen, door Ursus geredigeerd plakaat, dat den volke het volgende bekend maakte:

„Hier is te zien Gwynplaine, als kind van 10 jaar aan zijn lot overgelaten; in den nacht van den 29sten Januari 1690 door booswichten van comprachicos neergezet op het zeestrand van Portland, nu groot geworden en optredend als „de Man die Lacht."

Het bestaan van dit kermistroepje was als het leven van melaatschen in een leprozenhuis en van gelukzaligen op een Atlantiden-eiland. Elken dag was het een plotselinge overgang van het lawaaierig vertoon in het openbaar, tot het meest volkomen kluizenaarschap. Des avonds deden zij een uitval uit hun wereldje op zichzelf. Zij waren als dooden, die neerdaalden in het graf met het voorutzicht der opstanding in den volgenden avondstond.

De komediant is als een vuurtoren met draailicht, beurtelings zichtbaar en onzichtbaar, en het publiek kent hem in dat leven met wisselend donker en licht, weinig anders, dan als een vuurvlam, die een oogenblik oplaait en dan uitdooft.

Op de drukte van de voorstelling volgde voor het troepje kloosterstille rust. Zoo gauw de dagelijksche vertooning was afgeloopen, het publiek uit elkaar ging en het geroezemoes van luidruchtige tevredenheid over het genotene wegstierf in de omliggende straten, trok de Green Box zijn neergelaten wand weer op als een kasteel zijn ophaalbrug, en dan was de gemeenschap met de overige wereld verbroken, en er was een volstrekte scheiding tusschen het heelal en deze barak.

En in die barak was het een hemel van vrijheid, rustig geweten, levenslust, toewijding, kinderlijkheid, geluk en liefde, alle zonlicht en alle sterrenpracht.

Blindheid, die ziende was, en mismaaktheid, die bemind werd, zaten daar zij aan zij, hand in hand, hoofd aan hoofd, zacht teedere woorden wisselend.

Het middelste compartiment diende voor twee doeleinden; voor het publiek was het tooneel en voor de acteurs de eetkamer.

Voor Ursus, die geen gelegenheid liet voorbijgaan om vergelijkingen te maken, was deze dubbele bestemming aanleiding om de middenruimte van de Green Box gelijk te stellen met de arradash eener Abyssinische hut.

Ursus telde eerst de recette en dan werd er gegeten. Voor de liefde is alles ideaal, en samen eten en drinken als men verliefd is, levert tallooze gelegenheden op voor ongezochte vrijage, zoodat iedere mondvol uitloopt op een kus. Men drinkt ale of wat ook uit hetzelfde glas zooals men de dauw zou drinken uit dezelfde lelie. Twee zielen aan het liefdemaal is een even bekoorlijk gezicht als twee vogeltjes. Gwynplaine bediende Dea, sneed haar eten, schonk haar in, en kwam bij alles dichter bij haar, dan bepaald noodig was.

Ursus bromde dan af en toe wat, doch als men hem aankeek moest hij glimlachen of hij wilde of niet.

De wolf kloof onder de tafel zijn been en bemoeide zich verder met niets.

Vinos en Fibi aten mee aan dezelfde tafel maar waren niemand in den weg. Deze zwerfsters waren nog half wild en in gezelschap wat verlegen, en babbelden in hun bargoensch met hun beiden.

Was het maal afgeloopen, dan ging Dea met Fibi en Vinos naar het vrouwenverblijf. Ursus legde Homo onder de Green Box aan den ketting, en Gwynplaine, die de paarden voor zijn rekening had, werd van minnaar palfrenier of hij een heros van Homerus of een paladijn van Charlemagne was. Te middernacht was alles in rust, behalve de wolf, die doordrongen van zijn verantwoordelijkheid nu en dan de oogen eens half opende.

's Morgens na het opstaan en kleeden ontbeet men weer met elkaar: brood met dit of dat en thee; de thee was al sinds 1678 in Engeland bekend.

Op verlangen van Ursus, die haar erg zwak en teer vond nam Dea dan naar Spaansch gebruik nog wat

rust, terwijl Gwynplaine en Ursus al die kleine bezigheden verrichtten, die het nomaden-leven vereischt.

Overdag kwam Gwynplaine hoogstzelden den wagen uit en dan nog alleen als men zich bevond op een eenzamen weg of een stil plekje. In de steden kwam hij niet dan na donker buiten en dan nog met het gezicht verborgen door den breeden, neergeslagen rand van zijn hoed, want men mocht hem niet zien zoo maar op straat.

Zijn onbedekt gezicht kreeg men alleen te zien op het tooneel.

De Green Box bezocht trouwens weinig steden; Gwynplaine had toen hij vijf-en-twintig was, maar zelden een grootere stad gezien, dan de Cinque Ports.

Zijn roem groeide intusschen steeds aan, begon al boven de volksklasse uit te komen en hooger te klimmen. Onder de liefhebbers van vreemde zaken, rariteiten en kermiswonderen begon het bekend te worden, dat er ergens een wonderbaarlijk menschenmonster moest wezen, dat van plaats tot plaats zwierf en nu hier, dan daar te zien was. Er werd over gesproken en naar geïnformeerd, en gevraagd: Waar zou het wezen.

De Man die Lacht werd vermaard, dat was zeker. En een gedeelte van dien roem straalde af op „Chaos verwonnen."

Zoodat Ursus, alles behalve vrij van eerzucht, op zekeren dag zei:

— We moesten naar Londen gaan.

EINDE VAN HET TWEEDE DEEL.

Typ. Amst. Boek- en Steendrukkerij v./h. Ellerman, Harms & Co. — Amsterdam.